

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Psikoloji Anabilim Dalı

Genel Psikoloji Bilim Dalı

**DUYGU SOSYALLEŞTİRME UYGULAMALARININ ÖNCÜLLERİ: BAĞLAM,
EBEVEYN VE ÇOCUK İLE İLİŞKİLİ FAKTÖRLER**

Ayşe Vildan ACAR BAYRAKTAR

Doktora Tezi

Ankara, 2023

DUYGU SOSYALLEŞTİRME UYGULAMALARININ ÖNCÜLLERİ: BAĞLAM,
EBEVEYN VE ÇOCUK İLE İLİŞKİLİ FAKTÖRLER

Ayşe Vildan ACAR BAYRAKTAR

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Psikoloji Anabilim Dalı

Genel Psikoloji Bilim Dalı

Doktora Tezi

Ankara, 2023

KABUL VE ONAY

Ayşe Vildan Acar Bayraktar tarafından hazırlanan “Duygu Sosyalleştirme Uygulamalarının Öncülleri: Bağlam, Ebeveyn ve Çocuk ile İlişkili Faktörler” başlıklı bu çalışma, 16.06.2023 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Melike Sayıl (Başkan)

Prof. Dr. Zehra Uçanok (Danışman)

Prof. Dr. Sibel Kazak Berument (Üye)

Prof. Dr. Ayşen Güre (Üye)

Dr. Öğretim Üyesi A. Berna Aytaç (Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

Prof. Dr. Uğur ÖMÜRGÖNÜLŞEN

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan “*Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*” kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ..... ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

...../...../.....

[İmza]

Ayşe Vildan ACAR BAYRAKTAR

“*Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*”

- (1) *Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.*
- (2) *Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internette paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.*
- (3) *Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.*
Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

* Tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, **Prof. Dr. Zehra UÇANOK** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

[İmza]

Ayşe Vildan ACAR BAYRAKTAR

*Biriciğime,
Canım kızım ASYA'ma...*

TEŞEKKÜR

Öncelikle doktora eğitimim süresince bilgi birikimi ve tecrübesiyle bana yol gösterdiği ve tez süresince sağladığı destek, katkı ve yapıcı geri bildirimleri için değerli danışmanım Prof. Dr. Zehra UÇANOK'a teşekkür ederim. Annelik yolculuğumda gösterdiği anlayış ve sağladığı destek sayesinde tez sürecimi kolaylaştırdığı için ayrıca teşekkür ederim.

Doktora öğrenimimin her aşamasında bana öğrettikleri ve Tez İzleme Komitesinde yer alarak verdiği geri bildirim, önerileri ve katkıları için değerli hocam Dr. Öğretim Üyesi Arife Berna AYTAÇ'a,

Tez İzleme Komitesinde yer alarak verdiği geribildirim, öneri ve katkıları için değerli hocam Prof. Dr. Sibel KAZAK BERUMENT'e,

Lisansüstü eğitimime sağladığı katkılar ve tez savunma sınavımda bulunarak tezimi değerlendirdiği ve verdiği geri bildirimler için değerli hocam Prof. Dr. Ayşen GÜRE'ye

Tez savunma sınavımda bulunarak tezimi değerlendirdiği ve verdiği geri bildirimler için değerli hocam Prof. Dr. Melike SAYIL'a

Tez konumuyla tanışmama öncülük ettiği ve lisansüstü eğitimin boyunca sağladığı destek için değerli hocam Doç. Dr. Dilek SARITAŞ ATALAR'a

Doktora eğitimimin çok keyifli geçmesini sağlayan ve her zaman yanımda olan sevgili psikolog arkadaşlarım Zeynep ÇAKMAK, Şule SELÇUK, Esin ŞENER, Ezgi TRAK, İlgün BİLEKLİ, Rumeysa GÜNAY ÖGE, Damla TUFAN'a

Tez süresince bana her zaman destek olup moral veren ve anlayış gösteren canım oda arkadaşlarım Ayşe TUNA ve Battal Göktürk GÖK'e

Veri toplama sürecim boyunca katılımcı bulma konusunda yardımları için başta annem Cemile ACAR olmak üzere Canan ACAR SAÇAK, Nurcan POYRAZ, Bayram TUĞ, Ayşe TOPUZ, Nihal YAZ, Nermin TUNA ve uygulamalarda bana destek oldukları için Tuğba TUĞ ve Elif TUNA KAHRAMAN'a,

Veri toplama, veri girişi ve kodlama konusunda yardımcı olan lisans öğrencilerinin her birine,

Pandemiye rağmen beni evlerine kabul ederek çalışmama katılan tüm anne ve çocuklara,

Tüm eğitim hayatım boyunca hep arkamda oldukları ve bana destek verdikleri için değerli annem Cemile ve sevgili ablalarım Nurcan ve Canan'a,

Yaklaşık 17 yıldır attığım her adımda olduğu gibi bu zorlu yolculukta da yanımda olan, bana inanan, beni destekleyen, tüm sıkıntılarımı hafifleterek bana her zaman çözümler üreten, sevgisiyle kalbimi ısıtan canım eşim Mehmet BAYRAKTAR'a

Ufkumu genişleten, beni geliştiren, merak eden, neşe saçan, gözlerinin içi gülen, eğlenen, büyüyen, sevgisiyle kalbimi dolduran, beni anne olarak seçen biricik kızım Asya'ma

Tüm kalbimle çok teşekkür ederim.

ÖZET

ACAR BAYRAKTAR, Ayşe Vildan. *Duygu Sosyalleştirme Uygulamalarının Öncülleri: Bağlam, Ebeveyn ve Çocuk ile İlişkili Faktörler*, Doktora Tezi, Ankara, 2023.

Araştırmanın temel amacı, okul öncesi ve okul çağında çocuğa sahip annelerin olumlu ve olumsuz duygulara ilişkin sosyalleştirme davranışlarının öncüllerini incelemektir. Bu amaca yönelik olarak bağlamsal (*sosyoekonomik düzey, algılanan sosyal destek*), anneye (*duygu düzenleme, psikolojik belirti düzeyi, ebeveynlik öz yeterliği*) ve çocuğa (*yaş, cinsiyet, mizaç*) ilişkin faktörler bütüncül bir model çerçevesinde sınanmıştır.

Araştırmada bağlamsal, anneye ve çocukla ilgili faktörler anne bildirimine; duygu sosyalleştirme davranışları ise hem anne bildirimine hem de görev uygulamalarına dayalı olarak incelenmiştir. Araştırmanın örneklemini okul öncesi dönemde veya okul çağında çocuğa sahip toplam 188 katılımcı oluşturmuştur. Anne bildirimine dayalı analizler; okul öncesi dönemde çocuğa sahip olan 93 anne ($Ort.yaş = 34.41$; $S = 4.71$) ve okul çağında çocuğa sahip olan 95 anneden ($Ort.yaş = 38.02$; $S = 5.12$) elde edilen veri üzerinde, Anı Hatırlama Görevine dayalı analizler 133 anne çocuk çiftinden ($Ort.yaş-anne = 35.14$; $S = 5.51$; $Ort.yaş-çocuk = 6.52$; $S = 1.78$) elde edilen veri üzerinde, Hayal Kırıklığı Görevine dayalı analizler ise 70 anne çocuk çiftinden ($Ort.yaş-anne = 34.49$; $S = 4.93$; $Ort.yaş-çocuk = 5.11$; $S = .93$) elde edilen veri üzerinde yürütülmüştür.

Annelerin öz bildirimlerine dayalı duygu sosyalleştirme davranışlarını, okul öncesi dönemde annenin eğitim düzeyi, algılanan sosyal destekten memnuniyet, sosyal destek ağındaki kişi sayısı ve ebeveynlik öz yeterliği doğrudan, duyguları yeniden değerlendirme stratejisi ise hem doğrudan hem de ebeveynlik öz yeterliği üzerinden dolaylı olarak yordamıştır. Okul çağında ise annenin eğitim düzeyi ve ebeveynlik öz yeterliği doğrudan, annenin eğitim düzeyi ve algılanan sosyal destekten memnuniyet, anneye ilgili faktörler yoluyla dolaylı olarak yordamıştır. Çocuğun mizacı ebeveynlik öz yeterliği ile okul öncesinde olumsuz, okul çağında ise olumlu duygulara karşı sergilenen davranışlar arasındaki ilişkide düzenleyici rol oynamıştır. *Anı Hatırlama Görevine* dayalı duygu sosyalleştirme davranışlarını çocuğun yaşı, annenin eğitim düzeyi ve ebeveynlik öz yeterliği doğrudan; algılanan sosyal destekten memnuniyet ise psikolojik belirti düzeyi

üzerinden dolaylı olarak açıklamıştır. *Hayal Kırıklığı Görevine* dayalı duygu sosyalleştirme davranışlarını sosyal destek ağındaki kişi sayısı ve algılanan sosyal destekten memnuniyet doğrudan; duygu düzenleme stratejileri ise hem doğrudan hem de ebeveynlik öz yeterliği üzerinden dolaylı olarak yordamıştır. Ayrıca, ebeveynlik öz yeterliği ile hem olumlu hem de olumsuz duygulara karşı sergilenen davranışlar arasındaki ilişkide çocuğun mizacı düzenleyici rol oynamıştır.

Mevcut çalışmada, erken ve orta çocuklukta olumlu ve olumsuz duygulara karşı sergilenen duygu sosyalleştirme davranışları hem anne bildirimine hem de görev uygulamalarına dayalı olarak değerlendirilerek ebeveynliği açıklayan faktörlerle ilgili anlayışımızın genişletilmesine katkı sağlanmıştır.

Anahtar Sözcükler

Duygu sosyalleştirme, sosyal destek, duygu düzenleme, psikolojik belirti düzeyi, ebeveynlik öz yeterliği, Hayal Kırıklığı Görevi, Anı Hatırlama Görevi, erken ve orta çocukluk

ABSTRACT

ACAR BAYRAKTAR, Ayşe Vildan. *The Determinants of the Emotion Socialization Practices: The Factors Related to Context, Parent and Child*, Ph.D. Dissertation, Ankara, 2023.

The main aim of this study was to investigate the determinants of the socialization behaviors of mothers with preschool and school age children regarding positive and negative emotions. For this purpose, factors related to context (*socioeconomic level, perceived social support*), mother (*emotion regulation, psychological symptom level, parenting self-efficacy*) and child (*age, gender, temperament*) were tested with holistic model.

In the study, factors related to contextual, maternal, and child were examined based on maternal reporting, emotional socialization behaviors were examined based on both maternal reporting and tasks. The sample of the study consisted of a total of 188 participants who had children in pre-school or school age. Analyzes based on maternal reporting were conducted on data obtained from 93 mothers ($M_{\text{age}} = 34.41$; $SD = 4.71$) who had children in the preschool period and 95 mothers ($M_{\text{age}} = 38.02$; $SD = 5.12$) mothers who had children at school age. Analyzes based on the Reminiscing Task were conducted on data obtained from 133 mother-child dyads ($M_{\text{age-mother}} = 35.14$; $SD = 5.51$; $M_{\text{age-child}} = 6.52$; $SD = 1.78$). Analyzes based on the Disappointment Task were conducted on data obtained from 70 mother-child dyads ($M_{\text{age-mother}} = 34.49$; $SD = 4.93$; $M_{\text{age-child}} = 5.11$; $SD = .93$).

In the preschool period, *emotion socialization behaviors based on mothers reporting* were directly predicted by the mother's education level, satisfaction with perceived social support, social support network size, reappraisal of emotions, and parenting self-efficacy. Reappraisal of emotions indirectly predicted these behaviors via parenting self-efficacy. At the school age, emotion socialization behaviors were directly predicted by the mother's education level, and parenting self-efficacy. Mother's education level and satisfaction with perceived social support indirectly predicted these behaviors via factors related to the mother. The temperament moderated the relationship between parenting self-efficacy

and behaviors against negative emotions in the preschool period and positive emotions at the school age. *Emotion socialization behaviors based on the Reminiscing Task* were directly predicted by the child's age, mother's education level, and parenting self-efficacy. Satisfaction with perceived social support indirectly predicted these behaviors via psychological symptom level. *Emotion socialization behaviors based on the Disappointment Task* were directly predicted by the social support network size, satisfaction with perceived social support, and emotion regulation. Emotion regulation strategies indirectly predicted these behaviors via parenting self-efficacy. The temperament moderated the relationship between parenting self-efficacy and socialization behaviors against both positive and negative emotions.

The present study contributed to broaden our understanding of the factors that explain parenting by examining emotion socialization behaviors against positive and negative emotions evaluated based on both maternal reporting and tasks in early and middle childhood.

Keywords

Emotion socialization, social support, emotion regulation, psychological symptom level, parenting self-efficacy, Disappointment Task, Reminiscing Task, early and middle childhood

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	ii
ETİK BEYAN	iii
ADAMA	iv
TEŞEKKÜR	v
ÖZET	vii
ABSTRACT	ix
İÇİNDEKİLER	xi
TABLolar DİZİNİ	xvi
ŞEKİLLER DİZİNİ	xviii
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: KURAMSAL ÇERÇEVE	7
1.1. DUYGU SOSYALLEŞTİRME	7
1.1.1. Ebeveynin Duygu Sosyalleştirme Davranışları.....	7
1.1.2. Ebeveynin Kendi Duygularını İfade Etmesi ve Duygular Hakkında Konuşması.....	11
1.2. BAĞLAMSAL FAKTÖRLER	15
1.2.1. Sosyoekonomik Düzey.....	15
1.2.2. Algılanan Sosyal Destek.....	18
1.3. ANNE İLE İLİŞKİLİ FAKTÖRLER	20
1.3.1. Duygu Düzenleme Stratejileri.....	20
1.3.2. Annenin Psikolojik Belirti Düzeyi.....	21
1.3.3. Ebeveynlik Öz Yeterliği.....	23
1.4. ÇOCUK İLE İLİŞKİLİ FAKTÖRLER	25
1.4.1. Çocuğun Mizaç Özelliği.....	25

1.4.2.	Çocuğun Cinsiyeti	27
1.4.3.	Çocuğun Yaşı	28
1.5.	ARAŞTIRMANIN AMACI VE HİPOTEZLERİ.....	30
2.	BÖLÜM: YÖNTEM	35
2.1.	ÖRNEKLEM	35
2.1.1.	Duygu Sosyalleştirme Uygulamalarının Anne Bildirimine Dayalı Olarak İncelenmesi.....	36
2.1.2.	Duygu Sosyalleştirme Uygulamalarının Anı Hatırlama Görevine Dayalı Olarak İncelenmesi.....	38
2.1.3.	Duygu Sosyalleştirme Uygulamalarının Hayal Kırıklığı Görevine Dayalı Olarak İncelenmesi.....	39
2.2.	VERİ TOPLAMA ARAÇLARI	41
2.2.1.	Demografik Bilgi Formu.....	41
2.2.2.	Algılanan Sosyal Destek	41
2.2.3.	Psikolojik Belirti Düzeyi.....	42
2.2.4.	Duygu Düzenleme	43
2.2.5.	Ebeveynlik Öz Yeterliği	44
2.2.6.	Çocuğun Mizacı.....	45
2.2.7.	Duygu Sosyalleştirme Uygulamaları.....	48
2.3.	İŞLEM.....	63
3.	BÖLÜM: BULGULAR	66
3.1.	VERİ TEMİZLEME	66
3.2.	VERİ ANALİZİ	68
3.3.	DUYGU SOSYALLEŞTİRME UYGULAMALARININ ANNE BİLDİRİMİNE DAYALI OLARAK İNCELENMESİNE İLİŞKİN BULGULAR.....	72
3.3.1.	Betimsel İstatistik ve Analizler	72

3.3.2.	Değişkenler Arasındaki Korelasyonel İlişkiler	72
3.3.3.	Okul Öncesi Dönemde Olumsuz Duygulara Yönelik Duygu Sosyalleştirme Tepkilerinin Belirleyicileri	80
3.3.4.	Okul Öncesi Dönemde Olumlu Duygulara Yönelik Duygu Sosyalleştirme Tepkilerinin Belirleyicileri	86
3.3.5.	Okul Çağında Olumsuz Duygulara Yönelik Duygu Sosyalleştirme Tepkilerinin Belirleyicileri	89
3.3.6.	Okul Çağında Olumlu Duygulara Yönelik Duygu Sosyalleştirme Tepkilerinin Belirleyicileri	93
3.4.	DUYGU SOSYALLEŞTİRME UYGULAMALARININ ANI HATIRLAMA GÖREVİNE DAYALI OLARAK İNCELENMESİNE İLİŞKİN BULGULAR.....	98
3.4.1.	Betimsel İstatistik ve Analizler	98
3.4.2.	Değişkenler Arasındaki Korelasyonel İlişkiler	99
3.4.3.	Olumsuz Duygulara Yönelik Duygu Sosyalleştirme Tepkilerinin Belirleyicileri	102
3.4.4.	Olumlu Duygulara Yönelik Duygu Sosyalleştirme Tepkilerinin Belirleyicileri	104
3.5.	DUYGU SOSYALLEŞTİRME UYGULAMALARININ HAYAL KIRIKLIĞI GÖREVİNE DAYALI OLARAK İNCELENMESİNE İLİŞKİN BULGULAR.....	107
3.5.1.	Betimsel İstatistik ve Analizler	107
3.5.2.	Değişkenler Arasındaki Korelasyonel İlişkiler	108
3.5.3.	Olumsuz Duygulara Yönelik Duygu Sosyalleştirme Tepkilerinin Belirleyicileri	111
3.5.4.	Olumlu Duygulara Yönelik Duygu Sosyalleştirme Tepkilerinin Belirleyicileri	115
4.	BÖLÜM: TARTIŞMA	121

4.1. DUYGU SOSYALLEŞTİRME UYGULAMALARININ ANNE BİLDİRİMİNE DAYALI OLARAK İNCELENMESİNE İLİŞKİN BULGULARIN TARTIŞILMASI.....	121
4.1.1. Okul Öncesi Dönemde Olumsuz Duygulara Yönelik Duygu Sosyalleştirme Tepkilerinin Belirleyicileri	121
4.1.2. Okul Öncesi Dönemde Olumlu Duygulara Yönelik Duygu Sosyalleştirme Tepkilerinin Belirleyicileri	125
4.1.3. Okul Öncesi Dönemde Çocuğun Mizacının Düzenleyici Etkisi	128
4.1.4. Okul Çağında Olumsuz Duygulara Yönelik Duygu Sosyalleştirme Tepkilerinin Belirleyicileri	128
4.1.5. Okul Çağında Olumlu Duygulara Yönelik Duygu Sosyalleştirme Tepkilerinin Belirleyicileri	131
4.1.6. Okul Çağında Çocuğun Mizacının Düzenleyici Etkisi.....	135
4.2. DUYGU SOSYALLEŞTİRME UYGULAMALARININ ANI HATIRLAMA GÖREVİNE DAYALI OLARAK İNCELENMESİNE İLİŞKİN BULGULARIN TARTIŞILMASI.....	136
4.2.1. Olumsuz Duygulara Yönelik Duygu Sosyalleştirme Tepkilerinin Belirleyicileri	136
4.2.2. Olumlu Duygulara Yönelik Duygu Sosyalleştirme Tepkilerinin Belirleyicileri	137
4.3. DUYGU SOSYALLEŞTİRME UYGULAMALARININ HAYAL KIRIKLIĞI GÖREVİNE DAYALI OLARAK İNCELENMESİNE İLİŞKİN BULGULARIN TARTIŞILMASI.....	141
4.3.1. Olumsuz Duygulara Yönelik Duygu Sosyalleştirme Tepkilerinin Belirleyicileri	141
4.3.2. Olumlu Duygulara Yönelik Duygu Sosyalleştirme Tepkilerinin Belirleyicileri	144
4.3.3. Çocuğun Mizacının Düzenleyici Etkisi	148

GENEL TARTIŞMA VE SONUÇ	151
KAYNAKÇA.....	162
EK1. DÜZENLEYİCİ ANALİZ SONUÇLARI.....	177
EK 2. KARŞILAŞTIRMALI ANALİZ SONUÇLARI.....	183
EK3. ORİJİNALLİK RAPORU.....	198
EK4. ETİK KOMİSYON İZİNİ	199

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1. Öz Bildirim Ölçeklerini Yanıtlayan Annelerin ve/veya Görev Uygulamalarına Katılan Anne Çocuk Çiftlerinin Dağılımı	35
Tablo 2. Anne ve Babaların Demografik Özellikleri-Anne Bildirimi	37
Tablo 3. Anne ve Babaların Demografik Özellikleri-Anı Hatırlama Görevi	39
Tablo 4. Anne ve Babaların Demografik Özellikleri-Hayal Kırıklığı Görevi.....	40
Tablo 5. Çocukların Olumsuz Duyguları ile Baş Etme Ölçeği Alt Boyutları Arasındaki Korelasyon Katsayıları ($n = 188$)	51
Tablo 6. Anne Babaların Çocukların Olumlu Duygularına Yönelik Tepkileri Ölçeği Alt Boyutları Arasındaki Korelasyon Katsayıları ($n = 188$)	52
Tablo 7. Anı Hatırlama Görevinin Kodlama Boyutları Arasındaki Korelasyon Katsayıları (Olumsuz Duygu İçeren Anı, $n = 133$)	55
Tablo 8. Anı Hatırlama Görevinin Kodlama Boyutları Arasındaki Korelasyon Katsayıları (Olumlu Duygu İçeren Anı, $n = 133$)	56
Tablo 9. Hayal Kırıklığı Görevinin Kodlama Boyutları Arasındaki Korelasyon Katsayıları (Olumsuz Duygu, $n = 70$).....	62
Tablo 10. Hayal Kırıklığı Görevinin Kodlama Boyutları Arasındaki Korelasyon Katsayıları (Olumlu Duygu, $n = 70$).....	63
Tablo 11. Değişkenlere Ait Betimsel İstatistik ve Analiz Sonuçları-Anne Bildirimi....	71
Tablo 12. Değişkenler Arasındaki Korelasyon Katsayıları-Anne Bildirimi	78
Tablo 13. Değişkenlere Ait Betimsel İstatistik ve Analiz Sonuçları-Anı Hatırlama Görevi	98
Tablo 14. Değişkenler Arasındaki Korelasyon Katsayıları-Anı Hatırlama Görevi.....	101
Tablo 15. Değişkenlere Ait Betimsel İstatistik ve Analiz Sonuçları-Hayal Kırıklığı Görevi.....	107
Tablo 16. Değişkenler Arasındaki Korelasyon Katsayıları-Hayal Kırıklığı Görevi....	110

Tablo 17. Okul Öncesi Dönemde Mizacın Düzenleyici Etkisine İlişkin Analiz Sonuçları (Olumsuz Duygular, $n = 93$) ⁺	177
Tablo 18. Okul Öncesi Dönemde Mizacın Düzenleyici Etkisine İlişkin Analiz Sonuçları (Olumlu Duygular, $n = 93$) ⁺	178
Tablo 19. Okul Çağında Mizacın Düzenleyici Etkisine İlişkin Analiz Sonuçları (Olumsuz Duygular, $n = 95$) ⁺	179
Tablo 20. Okul Çağında Mizacın Düzenleyici Etkisine İlişkin Analiz Sonuçları (Olumlu Duygular, $n = 95$) ⁺	180
Tablo 21. Mizacın Düzenleyici Etkisine İlişkin Analiz Sonuçları (Olumsuz Duygular, $n = 70$) ⁺	181
Tablo 22. Mizacın Düzenleyici Etkisine İlişkin Analiz Sonuçları (Olumlu Duygular, $n = 70$) ⁺	182
Tablo 23. Araştırmada Ele Alınan Değişkenlere İlişkin Cinsiyet, Gelişim Dönemi ve Veri Toplama Dönemi Farklılıkları ($n = 188$) ⁺	186
Tablo 24. Araştırmada Ele Alınan Değişkenlere İlişkin Cinsiyet, Gelişim Dönemi ve Veri Toplama Dönemi Farklılıkları ($n = 133$) ⁺	191
Tablo 25. Araştırmada Ele Alınan Değişkenlere İlişkin Cinsiyet ve Veri Toplama Dönemi Farklılıkları ($n = 70$) ⁺	196

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Önerilen Kuramsal Model: Annenin Duygu Sosyalleştirme Uygulamalarının Belirleyicileri.....	6
Şekil 2. Önerilen Kuramsal Model: Olumsuz Duygulara Karşı Sergilenen Duygu Sosyalleştirme Uygulamalarının Bağlam ve Ebeveynle İlgili Belirleyicileri	79
Şekil 3. Okul Öncesi Dönemde Olumsuz Duygulara Verilen Duygu Sosyalleştirme Tepkilerinin Belirleyicileri-Anne Bildirimi	81
Şekil 4. Çocuğun Çaba Gerektiren Kontrol Mizaç Özelliğinin Düzenleyici Rolüne İlişkin Basit Eğimlerin Grafiği ($n = 93$).....	84
Şekil 5. Önerilen Kuramsal Model: Olumlu Duygulara Karşı Sergilenen Duygu Sosyalleştirme Uygulamalarının Bağlam ve Ebeveynle İlgili Belirleyicileri	85
Şekil 6. Okul Öncesi Dönemde Olumlu Duygulara Verilen Duygu Sosyalleştirme Tepkilerinin Belirleyicileri-Anne Bildirimi	87
Şekil 7. Okul Çağında Olumsuz Duygulara Verilen Duygu Sosyalleştirme Tepkilerinin Belirleyicileri-Anne Bildirimi	91
Şekil 8. Okul Çağında Olumlu Duygulara Verilen Duygu Sosyalleştirme Tepkilerinin Belirleyicileri-Anne Bildirimi	94
Şekil 9. Çocuğun Olumsuz Duygulanım Mizaç Özelliğinin Düzenleyici Rolüne İlişkin Basit Eğimlerin Grafiği ($n = 95$).....	97
Şekil 10. Olumsuz Duygulara Verilen Duygu Sosyalleştirme Tepkilerinin Belirleyicileri-Anı Hatırlama Görevi	103
Şekil 11. Olumlu Duygulara Verilen Duygu Sosyalleştirme Tepkilerinin Belirleyicileri-Anı Hatırlama Görevi	105
Şekil 12. Olumsuz Duygulara Verilen Duygu Sosyalleştirme Tepkilerinin Belirleyicileri-Hayal Kırıklığı Görevi	112
Şekil 13. Çocuğun Çaba Gerektiren Kontrol Mizaç Özelliğinin Düzenleyici Rolüne İlişkin Basit Eğimlerin Grafiği ($n = 70$).....	115

Şekil 14. Olumlu Duygulara Verilen Duygu Sosyalleştirme Tepkilerinin Belirleyicileri- Hayal Kırıklığı Görevi	117
Şekil 15. Çocuğun Olumsuz Duygulanım Mizaç Özelliğinin Düzenleyici Rolüne İlişkin Basit Eğimlerin Grafiği ($n = 70$).....	119
Şekil 16. Çocuğun Çaba Gerektiren Kontrol Mizaç Özelliğinin Düzenleyici Rolüne İlişkin Basit Eğimlerin Grafiği ($n = 70$).....	120

GİRİŞ

Ebeveynlik davranışlarının çocuğa ilişkin gelişimsel sonuçlar üzerinde önemli doğurguları olduğu kapsamlı çalışmalarla ortaya konmuştur. Bu sebeple ebeveynlik davranışlarını şekillendiren faktörlerin açıklanması uzun yıllardır önemli çalışma konularından biri olmuştur. Bu alanda Belsky'nin (1984) ebeveynlik uygulamalarının öncüllerini sunduğu model, kapsamlı bir temel sağlamaktadır.

Öne sürülen modelde yetkin ebeveynlikte etkili olan üç temel boyut tanımlanmıştır: ebeveynin kendi psikolojik kaynaklarını ve kişiliğini tanımlayan *ebeveyn boyutu*, çocuğun özelliklerini içeren *çocuk boyutu*, ebeveyn ve çocuk ilişkisinin kurulduğu daha geniş sosyal bağlamla ilişkili *stres* ve eş ya da diğer sosyal ağları kapsayan *destek kaynakları*. Modelde ebeveyn ve çocukla ilgili faktörlerin ebeveynlik üzerinde doğrudan etkili olacağı öne sürülmektedir. Ebeveynlerin gelişim öyküsü ve sosyal bağlamla ilgili faktörlerin ise ebeveynlik üzerinde hem doğrudan hem de ebeveynin kişiliği ve psikolojik iyilik hali aracılığıyla dolaylı olarak etkili olacağı belirtilmektedir. Bunun yanı sıra, arkadaş ve yakınlardan algılanan sosyal desteğin ebeveynliği doğrudan etkilemesi beklenmektedir. Çünkü destekleyici sosyal ağların sağladığı duygusal destek, araçsal destek ve bilgi desteği annenin ebeveynlik görevlerini yetkin bir şekilde yerine getirmesi için önemli bir kaynak sağlamaktadır. Ayrıca sosyal desteğin annenin iyi oluşunu artırması, depresyon ve ebeveynlik stresini azaltması aracılığıyla psikolojik iyilik hali üzerinden ebeveynliği dolaylı olarak da etkilediği belirtilmektedir. Benzer şekilde, ebeveynlerin yüksek doyum aldığı evlilik ilişkisi ve iş yaşantısı, olumlu ebeveynlik davranışlarına doğrudan katkı sağlarken, ebeveynlerin psikolojik iyi oluşunu artırması yoluyla dolaylı olarak da ebeveynlik davranışlarını etkilemektedir.

Modelde çocuğun mizacı, yaşı ve cinsiyeti gibi bireysel özelliklerinin ebeveynlik davranışları üzerinde etkili olacağı belirtilmektedir. Ebeveynlik davranışlarının çocuğun yaşına göre düzenlendiği, ana babaların okul öncesi dönemdeki çocuklarına ilgi ve yakınlık içeren davranışları daha sıklıkla sergilerken, çocuğun yaşı büyüdükçe sıcaklık

ve yakınlığın yanı sıra tutarlı disiplin uygulaması, kontrol ve izleme gibi ebeveynlik davranışlarını daha sıklıkla sergilemeye başladıkları öne sürülmektedir. Bunun yanı sıra, ana babalar toplumsal cinsiyet rolleri temelinde kız ve erkek çocuklarına farklı ebeveynlik davranışları uygulayabilmektedir. Çocuk boyutunda, ebeveynin davranışlarını etkileme konusunda en fazla dikkat çeken özelliğin çocuğun mizacı olduğu belirtilmiştir. Modelde, çocuğun mizaç özelliği ebeveynlik uygulamalarını zorlaştıran ya da kolaylaştıran davranış stilleri olarak ele alınmakta ve ebeveynlik üzerinde doğrudan etkili olduğu öne sürülmektedir. Çocuğun zor ya da kolay mizaç özelliklerine sahip olarak değerlendirilmesi, ebeveynlik davranışlarının nicelik ve niteliğini şekillendirmektedir. Çocukların zor mizaç özelliklerine sahip olması ebeveynlerin onlara karşı daha az duyarlı olması, onlarla daha az etkileşime geçmesi ve olumsuz tepkiler vermesine yol açarak olumsuz ebeveynlik davranışlarını açığa çıkarmaktadır. Buna karşı, çocukların kolay mizaç özelliklerine sahip olması ebeveynlerin daha kolay bakım vermesini sağlayarak olumlu ebeveynlik davranışlarının sergilenmesini teşvik etmektedir.

Duygu özelinde sergilenen ebeveynlik davranışları ise ebeveynliğin özel bir boyutu olarak ele alınmakta ve son 20 yılda doğrudan duygu sosyalleştirme davranışlarına odaklanan çalışmaların sayısı hızla artmaktadır (örn., Çorapçı, Aksan ve Yağmurlu, 2012; Spinrad ve ark., 2007; Wong, McElwain ve Halberstadt, 2009). Belsky'nin (1984) ebeveynliğin belirleyicilerini kavramsallaştırdığı modeline benzer şekilde Eisenberg, Cumberland ve Spinrad (1998), doğrudan ebeveynlerin duygu sosyalleştirme uygulamalarının belirleyicilerini tanımladıkları bütüncül bir model öne sürmüşlerdir. Modelde kültürün, bağlamsal faktörlerin, çocuğun ve ebeveynin özelliklerinin ebeveynlerin duygu sosyalleştirme uygulamalarında belirleyici rol oynadığı ifade edilmektedir. Sözü edilen modelde değerler, normlar ve toplumsal cinsiyet rollerine dair kalıp yargılar gibi kültürle ilgili özelliklerin; ailenin duygu ile ilişkili etkileşim geçmişi, eşlerin çatışması, duygunun yoğunluğu ve ifade edilen duygunun diğerlerine etkisi gibi bağlamla ilişkili özelliklerin ve çocuğun yaşı, cinsiyeti ve mizacı gibi çocukla ilgili özelliklerin yer aldığı görülmektedir. Ayrıca, ebeveynin cinsiyeti, kişiliği, sahip olduğu ebeveynlik tarzı, sosyalleştirme hedefleri ve duygu ile ilgili inançları gibi ebeveyn ile ilişkili özellikler de ebeveynlerin duygu sosyalleştirme uygulamaları üzerinde etkili olan faktörler olarak ele alınmaktadır. Bu faktörler duygu sosyalleştirme uygulamaları

üzerinden çocukların duyguyu anlamasını, ifade etmesini, sosyal ve duygusal yeterliği gibi sonuç davranışlarını yordamaktadır. Ayrıca, ebeveyn ve çocuğun duygusunun türü ve yoğunluğu, çocuğun cinsiyeti, yaşı ve ebeveynin davranışının çocuğun gelişim düzeyine uygunluğu gibi faktörler de duygu sosyalleştirme davranışları ile çocukların gelişimsel sonuçları arasındaki ilişkide düzenleyici rol oynamaktadır.

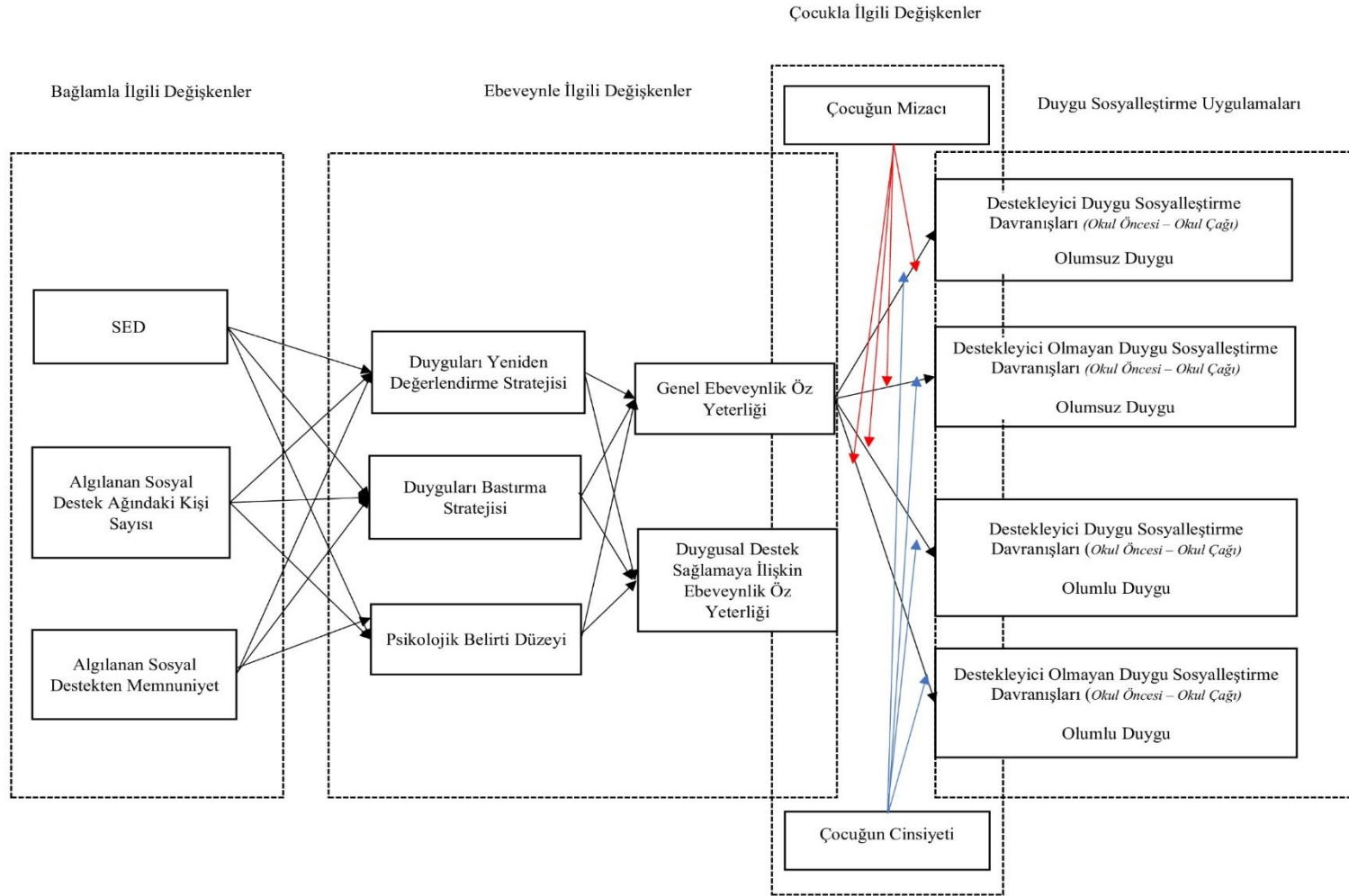
Eisenberg ve arkadaşları (1998), ebeveynlerin duygu sosyalleştirme uygulamalarının belirleyicileri olarak tanımladıkları kültürel ve bağlamsal faktörlerin ebeveynle ilgili özellikler üzerinde etkili olduğunu öne sürmüşlerdir. Örneğin, farklı kültürlerin duyguların nasıl açığa çıktığı, nasıl sergileneceği ve duygularla nasıl başa çıkılacağına dair sahip olduğu öğretilerin ebeveynlerin duyguyla ilgili inançları üzerinde etkili olduğu belirtilmektedir (Eisenberg ve ark., 1998). Bunun yanı sıra, bireyci kültürlerde gurur, öfke gibi sosyal katılımlı olmayan duyguların deneyimlenmesi ve ifade edilmesine daha fazla değer verilirken, toplulukçu kültürlerde ise saygı, suçluluk gibi sosyal katılımlı duygulara daha fazla önem verildiği ortaya konmuştur (Kitayama, Mesquita ve Karasawa, 2006; Wang, 2022). Vu, Cheah ve Halberstadt (2022), Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşayan Çinli aileler ile yürüttükleri çalışmalarında, Asyala özgü kültürel değerlere daha fazla önem verdiğini belirten annelerin, çocuklarının öfke ve üzüntü duygusuna sosyal ve davranışsal normlara uygun davranmasına yönelik tepkileri kültürel değerlere daha az önem veren annelere kıyasla daha fazla verdiği görülmüştür. Bu durum, kültürel değerlerin duyguların deneyimlenmesi, ifade edilmesi ve düzenlenmesi konusundaki sosyal normları şekillendirdiği varsayımını desteklemektedir. Benzer şekilde, Kwon ve arkadaşlarının (2013) Güney Kore ve Amerika Birleşik Devletleri'nde yürüttükleri çalışmasında, kültür ve etnik köken gibi faktörlerin bireylerin duygu düzenleme stratejileri üzerinde etkili olabileceği gösterilmiştir. Kore örneğinde duyguları yeniden değerlendirme ve bastırma stratejilerinin birlikte sıklıkla kullanıldığı gözlenmiştir. Elde edilen bu yöndeki bulgu, Doğu kültürlerinde bu iki duygu düzenleme becerisinin de işlevsel olabileceğini göstermektedir. Bunun yanı sıra, bireylerin duygu düzenleme becerilerinin içinde buldukları sosyal ortamdan etkilendiği, sosyal olarak yakınlık ve destek hissedilen ortamda daha etkin duygu düzenleme stratejilerinin kullanılabilirdiği ortaya konmuştur (Barthel ve ark., 2018; Williams ve ark., 2018). Buna karşı, dezavantajlı sosyal bağlamlarda ise zorlu yaşam olaylarıyla baş etmeye çalışmanın

ebeveynlerde psikolojik sorunların açığa çıkmasına zemin hazırladığı, ailenin ekonomik gelirinin düşük olmasının ebeveynin depresyon düzeyinin yüksek olması ile ilişkili olduğu bulunmuştur (Lee ve ark., 2009). Sosyoekonomik düzeyin ebeveynlik uygulamalarıyla da ilişkili olduğu, eğitim düzeyi düşük annelerin sosyal olarak uyumlu davranmaya odaklı çocuk yetiştirme hedeflerini eğitim düzeyi yüksek annelere kıyasla daha çok benimsedikleri gösterilmiştir (Yağmurlu ve ark., 2009). Özetlenen araştırma bulguları, kültürel yapı, sosyal bağlam ve sosyoekonomik düzey gibi faktörlerin annelerin hem bireysel özelliklerini hem de ebeveynlik uygulamalarını şekillendirdiğine işaret etmektedir.

Modelde öne sürülen ebeveynin kişilik özellikleri, duygu düzenleme becerileri, psikolojik belirti düzeyi ya da duyguya ilişkin inançları gibi kişisel özellikleri de sosyalleştirme hedefleri, ebeveynlik stilleri ve ebeveynlik davranışları gibi ebeveynlikle ilgili özellikleri üzerinde etkili olabilmektedir. Bu bağlamda, yüksek düzeyde dışa dönüklük ve gelişime açıklık kişilik özelliklerinin demokratik ebeveynlik stiliyle, düşük düzeyde dışa dönüklük ve gelişime açıklığın ise otoriter ebeveynlik stili ile ilişkili olduğu gösterilmiştir (Metsäpelto ve Pulkkinen, 2003). Ebeveynlerin çocuklarıyla iletişim kurmaya ve yeniliklere açık bir yapıda olması, duygusal olarak yakınlık ve sıcaklığı içeren duyarlı bir ebeveynlik tarzına sahip olmasına zemin hazırlayabilmektedir. Annelerin kendilerini ebeveynlik görev ve uygulamalarında ne derece yetkin hissettiğinin ele alındığı araştırmalarda, duyguları yeniden düzenleme stratejisini kullanan annelerin ebeveynlik öz yeterliğinin daha yüksek olduğu (Hamzallari ve ark., 2023), depresif ve stresli annelerin ise daha düşük ebeveynlik öz yeterliği bildirdikleri ortaya konmuştur (Fox ve Gelfand, 1994).

Bu bağlamda bu tez çalışmasında, Belsky (1984) ve Eisenberg Cumberland ve Spinrad (1998) tarafından önerilen kuramsal modellerin çerçevesinden yararlanarak ve görgül araştırma bulgularının ışığında annelerin duygu sosyalleştirme davranışlarının öncülleri kapsamlı ve bütünsel olarak değerlendirilmiştir. Bu amaca yönelik olarak, *bağlam boyutu kapsamında* sosyoekonomik düzey (annenin eğitim düzeyi, toplam aylık gelir, algılanan gelir düzeyi) ve algılanan sosyal destek; *ebeveynlik boyutu kapsamında* annenin duygu düzenleme stratejileri, psikolojik belirti düzeyi ve ebeveynlik öz yeterliği; *çocuk boyutu*

kapsamında ise çocuğun mizacı, yaşı ve cinsiyeti ele alınmıştır. Çalışma kapsamında sınanması planlanan model Şekil 1’de gösterilmektedir.

Şekil 1. Önerilen Kuramsal Model: Annenin Duygu Sosyalleştirme Uygulamalarının Belirleyicileri

1. BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu kısımda öncelikle annelerin duygu sosyalleştirme uygulamaları açıklanmış, sonrasında annelerin duygu sosyalleştirme uygulamalarının belirleyicileri olan bağlam, anne ve çocuk ile ilişkili faktörler sırasıyla irdelenmiştir. Daha sonra araştırmanın öngörülen katkıları ve hipotezleri sunulmuştur.

1.1. DUYGU SOSYALLEŞTİRME

Duygu sosyalleştirme, çocukların duyguları anlama, deneyimleme, ifade etme ve bu duygularla baş etme ile ilgili becerilerinin sosyal etkileşimle edinilmesi süreci olarak tanımlanmaktadır (Eisenberg ve ark., 1998; Gottman, Katz ve Hooven, 1996). Olumlu (örn., sevinç ve heyecan) ve olumsuz duyguları (örn., öfke ve üzüntü) sosyalleştirme süreçlerinin paralel olduğu ortaya konmuştur (Eisenberg ve ark., 1998; Gentzler, Ramsey ve Black, 2015; Yi, Gentzler, Ramsey ve Root, 2016). Bebeklikten başlayarak çocukların duygu sosyalleştirme sürecinin ilk ve en önemli aktörleri olan ana babalar, bu süreçte doğrudan ve dolaylı olarak yer almaktadır. Çocukların duygu ifadesinin hemen ardından gösterdikleri tepkiler doğrudan; çocuklarıyla duygular hakkında konuşması ve kendi duygularını ifade ederek onlara model olması ise dolaylı duygu sosyalleştirme uygulamaları olarak tanımlanmaktadır (Eisenberg ve ark., 1998). Bir başka deyişle, duyguların sosyalleştirilmesi, ebeveynin duygular hakkında konuşması, kendi duygularını ifade etmesi ve çocukları kendi duygularını ifade ettiğinde tepki vermesi olmak üzere üç farklı şekilde gerçekleşmektedir.

1.1.1. Ebeveynin Duygu Sosyalleştirme Davranışları

Daha önce ifade edildiği gibi, çocuklar hem olumlu (mutluluk ve heyecan) hem de olumsuz (öfke ve üzüntü) duygularını ifade ettiklerinde anne babaların verdikleri tepkiler doğrudan duygu sosyalleştirme süreci olarak tanımlanmaktadır. Eisenberg ve arkadaşları

(1998), bu tepkileri destekleyici (*supportive*) duygu sosyalleştirme tepkileri ve destekleyici olmayan (*nonsupportive*) duygu sosyalleştirme tepkileri olarak iki kategoride sınıflandırmıştır. Destekleyici duygu sosyalleştirme tepkileri; duyguya odaklı tepkiler, duygu ifadesini teşvik edici/cesaretlendirici tepkiler ve probleme odaklı tepkilerden oluşmaktadır. *Duyguya odaklı tepkiler*, çocuğun olumsuz duygusu ortaya çıktığında annenin çocuğun daha iyi hissetmesine yönelik girişim ve desteğini içermektedir. *Cesaretlendirici tepkiler* ise annenin çocuğun olumsuz duygusunu ifade etmesi yönündeki yardım ve cesaretlendirici davranışlarını ifade etmektedir. *Probleme odaklı tepkiler*, ebeveynin çocuğun duygusal olarak zorlandığı durumun üstesinden gelmesine yardımcı olacak girişimlerini içermektedir. Destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri; ebeveynde sıkıntı, cezalandırıcı tepkiler ve küçümseyici tepkilerdir. *Ebeveynde sıkıntı tepkileri*, çocuğun olumsuz duygusunun ebeveynde üzüntü ya da stres yaratması durumuna karşılık gelmektedir. *Cezalandırıcı tepkiler* ise çocuğun olumsuz duygusuna ebeveynin fiziksel ya da sözel cezayla karşılık vermesi durumunu ifade etmektedir. *Küçümseyici tepkiler*, ebeveynin çocuğun olumsuz duygu tepkisinin önemini azaltan davranışlarını belirtmektedir.

İlgili yazında, çocukların öfke ve üzüntü gibi olumsuz duygularına ebeveynlerin verdikleri tepkilerin daha sıklıkla ele alındığı sevinç, heyecan ve merak gibi olumlu duygularına verilen tepkilerin değerlendirildiği çalışmaların ise daha sınırlı olduğu dikkati çekmektedir (Gentzler ve ark., 2015; Yap ve ark., 2008; Yi ve ark., 2016). Ancak olumlu duygu ifadelerine verilen tepkilerin de duygu sosyalleştirme sürecinin bir parçası olduğu daha yakın zamanlı çalışmalarda önemle vurgulanmaktadır (Rydell, Berlin ve Bohlin, 2003; Yap ve ark., 2008). Bu bağlamda, Ladouceur, Reid ve Jacques (2002), ebeveynlerin çocukların olumlu duygularına dört farklı şekilde tepki verebileceklerini öne sürmüşlerdir (akt. Yap ve ark., 2008). *Cesaretlendirici tepkiler*, çocuğun olumlu duygu ifadesini onaylayan ve teşvik eden tepkileri ifade etmektedir. *Sosyalleştirme tepkileri*, çocuğun davranışlarını yönlendirmeyi aynı zamanda neden böyle davranması gerektiği yönündeki açıklamayı da içermektedir. *Rahatsızlık tepkileri*, çocuğun olumlu duygularından rahatsız olmak ve sıkıntı duymayı ifade etmektedir. Son olarak, *uyarma tepkileri* ise olumlu duygularını ifade ettiği için çocuğa kızarak ya da azarlayarak onun cezalandırılmasını içermektedir. Ebeveynlerin çocukların olumlu ve olumsuz

duygularına verdikleri tepkilerin büyük ölçüde benzer olduğu görülmektedir. Buna ek olarak, hatırlanacağı gibi duygu odaklı tepkiler çocuğun üzüntüsüne tepki vermeyi, problem odaklı tepkiler ise çocuğun daha iyi hissetmesine yardımcı olmayı içermektedir. Ebeveynlerin çocukların mutluluk, heyecan gibi olumlu duygularına odaklanıp yatıştırması gerekmemekte ve bu duyguları açığa çıkaran durumlar da genellikle çözülmesi gereken sorunlar olmamaktadır. Bu nedenle Ladouceur ve arkadaşları (2002), problem odaklı ve duygu odaklı stratejilerin ebeveynlerin olumlu duygularını sosyalleştirme davranışları arasında yer almayacağını belirtmişlerdir (akt. Yap ve ark., 2008).

Mevcut araştırma bulguları, doğrudan duygu sosyalleştirme davranışlarının çocukların duygusal gelişiminde etkili olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Ana babaların çocukların öfke ve üzüntü gibi olumsuz duygularına verdiği destekleyici tepkiler, çocuklara bu duygularla etkin bir şekilde nasıl baş edileceğini öğretmede önemli bir rol oynamaktadır. Örneğin, Shaffer ve arkadaşlarının (2012) çalışmasında, annelerin destekleyici duygu sosyalleştirme davranışlarını daha fazla sergilemesinin okul çağındaki çocuklarının daha iyi duygu düzenleme becerilerine sahip olmasıyla ilişkili olduğu gösterilmiştir. Bir diğer çalışmada ise destekleyici duygu sosyalleştirme davranışlarından biri olan problemin çözümüne yönelik tepkileri daha fazla sergileyen annelerin ilköğretime devam eden çocuklarının okuldaki sosyal ve duygusal yeterliğinin daha yüksek olduğu ortaya konmuştur (Jones ve ark., 2002). Benzer şekilde, annelerin olumsuz duygu ifadesine karşı sergilediği destekleyici duygu sosyalleştirme davranışlarının çocuklarının empati becerisini geliştirerek olumlu sosyal davranışlarını artırdığı gösterilmiştir (Acar-Bayraktar, Çakmak ve Sarıtaş-Atalar, 2019; Taylor ve ark., 2013). Destekleyici duygu sosyalleştirme davranışlarının çocukların duyguları tanımada, kendinin ve diğerlerinin duygularını daha iyi anlamada ve duyguları ile etkin şekilde başa çıkabilmesinde dolayısıyla sosyal ve duygusal yeterlik kazanmasında olumlu etkileri olduğu görülmektedir. Buna karşılık, annelerin olumsuz duygu ifadesine karşı destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme davranışlarını daha fazla sergilemesinin okul çağındaki çocuklarının daha fazla olumsuz duygulanım göstermesi ve duygu düzenlemede başarısız olmalarıyla ilişkili olduğu ortaya konmuştur (Choi, Eoh ve Kang, 2023). Dolayısıyla, ebeveynlerin destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme davranışları

çocukların olumsuz duyguları tanıma ve onlarla başa çıkmada başarısız olmasına yol açarak sosyoduygusal gelişimlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Öfke, korku ve üzüntü gibi olumsuz duygularla baş etmekte zorlanan çocukların da daha fazla problem davranış sergileme, duygu düzenleme, okul uyumu ve akran ilişkilerinde sorun yaşama ihtimali artmaktadır.

Çocukların olumlu duygulanımlarını sürdürmek destekleyici duygu sosyalleştirme davranışlarının en önemli işlevidir. Çocukların olumlu duygu ifadelerine destekleyici tepkiler veren ebeveynler onların bu duygu durumlarını korumasını sağlayarak duygu düzenleme becerilerinin gelişimini desteklemektedir. Bunun aksine, destekleyici olmayan tepkiler veren ebeveynler ise çocuklarının olumlu duygulanımlarına ket vurarak bu duygu durumunu sürdürmelerine engel olmaktadır. Bu kapsamda, Shewark ve Blandon (2015), anne baba ve okul öncesi dönemdeki iki çocuklarından oluşan aileler ile yürüttükleri çalışmalarında, babaların çocuklarının olumlu duygularına karşı sergilediği destekleyici olmayan tepkilerinin çocukların duygu düzenleme becerileri üzerinde olumsuz etkisinin olduğu görülmüştür. Depresif belirtiler gösteren ve göstermeyen ergenlerin karşılaştırıldığı bir çalışmada, depresif belirtiler gösteren ergenlerin olumlu duygularının ebeveynleri tarafından daha az kabul edildiği ve olumlu duygulanımlarını sürdürmesi konusunda destekleyici tepkilerin daha az sergilendiği bildirilmiştir (Katz ve ark., 2014). Benzer olarak, Yap ve arkadaşlarının (2008) çalışmalarında, anneleri olumlu duygularına destekleyici olmayan tepkiler veren ergenlerin, depresyon ve kaygı düzeylerinin daha yüksek olduğu ve duygu düzenlemede etkin stratejiler kullanamadıkları görülmüştür. Bir diğer çalışmada ise annelerin duygu sosyalleştirme davranışlarının okul çağındaki çocuklarının davranış problemleri ile ilişkili olduğu ve çocuğun öz kontrolünün bu ilişkiye aracılık ettiği gösterilmiştir (Yi ve ark., 2016). Düşük öz kontrole sahip çocukların annelerinin olumlu duygu ifadelerini teşvik etmesi dışsallaştırılmış problem davranışların daha az sergilenmesi ile ilişkili bulunmuştur. Buna karşı, annelerin çocukların olumlu duygu ifadelerini göz ardı etmesinin çocukların hem içselleştirilmiş hem de dışsallaştırılmış problem davranışları ile ilişkili olduğu ve bu ilişkinin çocuğun öz kontrol düzeyine bağlı olarak değişiklik göstermediği ortaya konmuştur. Özetle, çocuklarının sevinç, heyecan ve merak gibi olumlu duygularını onaylayan ve bu yönde tepki veren ebeveynler çocukların olumlu duygulanımını

destekleyerek duyguları anlamasını ve uygun şekilde ifade etmesini kolaylaştırmaktadır. Buna karşın, çocukların olumlu duygu ifadesini reddeden ve cezalandırıcı şekilde tepki veren ebeveynler ise çocuğun olumlu duygulanımına ve duygu düzenleme becerisine zarar verebilmektedir. Bu durum, çocuklarda depresyon gibi içselleştirilmiş ve öfke patlamaları gibi dışsallaştırılmış davranış problemlerinin ortaya çıkmasına zemin oluşturmaktadır.

Sonuç olarak, ilgili araştırma bulguları birlikte değerlendirildiğinde, destekleyici duygu sosyalleştirme davranışlarının küçük yaştan itibaren çocukların öncelikle olumlu ve olumsuz duyguları tanıma ve anlamlandırma becerisini geliştirdiği görülmektedir. Böylelikle, çocuklar hangi duyguların kabul edildiğini ve hangi duygusal tepkilerin işlevsel olduğunu öğrenerek sosyal ve duygusal yetkinlik kazanırlar. Diğer taraftan, destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme davranışları ise çocukların duyguları tanıma, anlama ve düzenleme konusunda güçlük yaşamalarına yol açabilmektedir. Bu durum da sosyal ortamlarda duyguları uygun şekilde ifade etme, yakın ilişkiler kurma ve sürdürmede zorlanma ve davranış problemleri sergileme gibi olumsuz gelişimsel sonuçlarla ilişkilendirilmektedir.

Yukarıda özetlenen araştırma bulguları ışığında bu tez çalışmasında, öz bildirime dayalı ölçüm araçları ve Hayal Kırıklığı Görevi yoluyla annelerin olumlu ve olumsuz duygulara karşı sergiledikleri tepkiler değerlendirilerek doğrudan duygu sosyalleştirme davranışları incelenmiştir.

1.1.2.Ebeveynin Kendi Duygularını İfade Etmesi ve Duygular Hakkında Konuşması

Ana babalar kendi duygularını ifade ederek ve duygular hakkında konuşarak duygu sosyalleştirme sürecine dolaylı olarak katılmaktadırlar. Ebeveynler kendi duygularını ifade etme biçimleriyle çocuklarına duygular hakkında bilgi vermekte ve duyguların nasıl ifade edileceği konusunda model olmaktadır. Dolayısıyla çocuklarının duyguları tanımlarını ve uygun şekilde sergilemeyi öğrenmelerini sağlayarak sosyoduygusal gelişimlerini etkilemektedir. Nelson ve arkadaşlarının (2012) boylamsal olarak

yürüttükleri çalışmalarında, günlük yaşamlarında daha az olumlu duygu ifade eden annelerin çocuklarının 3 yaşındayken anneleriyle etkileşimlerinde olumlu duygularla ilişkili kelimeleri daha az kullandığı, 4 yaşında ise duygu düzenlemede en fazla zorluk yaşayan çocuklar olduğu görülmüştür. Buna ek olarak, olumsuz duygu ifadesi yüksek olan annelerin çocuklarının her iki yaşta da en fazla olumsuz duygulanıma sahip olan çocuklar olduğu görülmüştür. Bir diğer çalışmada Denham ve arkadaşları (2000), okul öncesi dönemdeki çocuklarıyla günlük etkileşimlerinde öfkeyi daha sıklıkla ifade eden ebeveynlerin çocuklarının daha fazla dışsallaştırılmış problem davranışlar sergilediğini ortaya koymuştur. Araştırmacılar elde edilen bu yöndeki ilişkileri, sosyal öğrenme perspektifinden açıklamış ve ebeveynler kendi duygularını ifade ettiklerinde çocukların bu ifade şekillerini taklit ettiklerini belirtmişlerdir. Kendi duygularını tanıyan, kabul eden ve uygun şekilde ifade eden ebeveynlerin çocuklarının da duyguları öğrenerek uygun şekilde ifade edebildiği, diğerlerinin duygularını anlayabildiği ve değerlendirebildiği öne sürülmektedir. Buna karşın, ebeveynler daha fazla olumsuz duygu ifade ettiklerinde ve duygularını uygun olmayan şekilde ortaya koyduklarında çocuklar kendilerinin ve diğerlerinin duygularını anlamada ve kendi duygularını düzenlemede güçlük yaşayabilmektedir.

Ebeveynlerin çocuklarıyla olan iletişimlerinde duygular hakkında konuşması, duyguları vurgulaması ve duygulara ilişkin sebep ve sonuçları açıklaması duygu ile ilişkili konuşmalar (*emotion-related conversations*) olarak ele alınmaktadır (Eisenberg ve ark., 1998). Gottman ve arkadaşları (1996), bireylerin kendilerinin ve diğerlerinin duygularıyla ilgili sahip oldukları bir dizi düşünce, inanç ve tutumları üst duygu felsefesi olarak tanımlamaktadır. Ebeveynlerin üst duygu felsefesinin ise özel olarak çocuklarının duyguları hakkındaki duygu ve düşüncelerini kapsadığını belirtmişlerdir. Anne babaların duygu ile ilişkili konuşmaları ebeveynlerin üst duygu felsefesi kapsamında duygu koçluğu ve duyguları yok sayma olmak üzere iki boyut temelinde ele alınmaktadır (Morris ve ark., 2007). Duygu koçluğu, temelde ebeveynin çocuğun duygularının farkında olmasını, kabul etmesini ve çocuğun da kendi duygularını tanıması konusunda yardımcı olmasını içermektedir (Gottman ve ark., 1996). Buna ek olarak, duygu koçluğu yapan ebeveynler, çocuğun duygularıyla empati kurar ve çocuğun duygularını yakınlık kurmak ve duyguları öğretmek için bir fırsat olarak görürler. Dolayısıyla çocuklara

duyguları konusunda ve olumsuz duyguları açığa çıkaran sorunu çözme konusunda rehberlik eden destekleyici duygu sosyalleştirme davranışlarını sergilemektedirler. Diğer taraftan, duyguları yok sayan ebeveynler korku ya da üzüntü gibi olumsuz duyguların çocuğa zarar vereceğini düşünür ve çocuğu bu duygulardan mümkün olduğunca çabuk uzaklaştırmaya çalışırlar. Ayrıca, çocuklarının olumsuz duygularının önemsiz olduğunu düşünerek görmezden gelirler. Böylelikle, duyguları yok sayan ebeveynler, çocuklarına olumsuz duygularla baş etmede rehberlik etmek yerine bu duyguların uzun sürmeyeceğini ve önemsiz olduğunu vurgulayan destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme davranışlarını sergilemektedirler.

Ebeveynin duygular hakkında konuşması genellikle üç farklı yöntemle değerlendirilmektedir: ebeveyn ve çocuğun duyguyu açığa çıkaran bir görev ile meşgulken konuşmaların içerik analizinin yapılması (örn., Baker, Fenning ve Crnic, 2011; Lozada ve ark., 2016), ebeveyn ve çocuğun resimli kitap üzerinden hikaye anlatımı etkileşiminde duygusal içeriğin değerlendirilmesi (örn., Garner, Dunsmore ve Southam-Gerrow, 2008) ve çocuğun daha önce yaşadığı olumlu ve olumsuz bir anı hatırlanarak ebeveyn ve çocuk anı hakkında konuşurken duygusal içerik analizinin yapılması (örn., Dunsmore ve ark., 2016; Ellis ve ark., 2014). Geçmiş olumsuz olaylar hakkında konuşmanın çocukların daha önce deneyimlemiş oldukları duyguları sakin ve güvenli bir ortamda tekrar yansıtabilmesi ve yeniden yapılandırabilmesi için zemin hazırladığı öne sürülmektedir. Bunun yanı sıra, çocuğun yaşadığı geçmiş olumsuz olaylar hakkında konuşmanın ebeveyne de olayın hangi yönlerine ve hangi duygulara odaklanabileceğine dair bir fırsat sunduğu ifade edilmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, diğer yöntemlerden farklı olarak bu yöntemin zengin bir öğrenme ve duygu sosyalleştirme ortamı sağlayarak hem çocuk hem de ebeveyn için işlevsel olduğu belirtilmektedir (Fivush ve ark., 2003).

Ebeveynlerin geçmiş olaylar hakkında konuşurken sergilediği duygu sosyalleştirme davranışlarının çocukların duygusal yetkinlik kazanmasında etkili olduğu gösterilmiştir. Bu kapsamda, Denham ve Kochanoff'ın (2002) çalışmasında, annelerin konuşma sırasında duyguları vurgulaması ve öğretmeye çalışmasının 3 yaşındaki çocukların duygu bilgisi ile ilişkili olduğu ve annelerin destekleyici duygu sosyalleştirme davranışları ile

çocukların duygu bilgisi arasındaki ilişkiye aracılık ettiği ortaya konmuştur. Elde edilen bu sonuçlar, annelerin duygu içerikli anılar üzerinde konuşmasının çocukların duygu bilgisini açıklayan önemli bir faktör olduğuna işaret etmektedir. Benzer şekilde, okul öncesi dönemdeki çocuklarıyla anılar hakkında konuşurken detayları ve duyguları daha fazla vurgulayan annelerin çocuklarının daha tutarlı ve duygusal olarak anlamlı otobiyografik anılar paylaştıkları, kendi duygularını daha iyi anlamlandırdıkları ve düzenledikleri görülmüştür (Fivush, 2007). Orta çocukluk döneminde anne çocuk konuşmasının incelendiği bir çalışmada, annenin duygu sosyalleştirme davranışları ve çocuğun duygu düzenleme becerileri arasındaki ilişkiler ortaya konmuştur (Miller-Slough ve ark., 2016). Anne ve çocuğun, öfke ve üzüntü içeren anılar üzerinde konuşması sırasında annenin destekleyici duygu sosyalleştirme tepkilerinin daha iyi duygu düzenleme becerileri ile ilişkili olduğu görülürken, cezalandırıcı ve duyguyu göz ardı edici tepkilerin ise daha zayıf duygu düzenleme becerileri ile ilişkili olduğu gösterilmiştir. Dolayısıyla, duygu içerikli anı hakkında konuşurken annelerin duyguları daha fazla vurgulaması ve etiketlemesi çocuğun duyguları öğrenmesini kolaylaştırmaktadır. Bunun yanı sıra, anneler çocuğunun duygusuyla nasıl baş edeceğine dair yol gösterici şekilde davranarak duygu ifadesini teşvik ettiğinde ve problem çözümüne yönelik tepkiler sergilediğinde, çocuklar yaşadıkları durumu daha iyi değerlendirmekte ve anlamlandırabilmektedirler. Buna karşın, çocukların duygularına uygun tepkiler verilmediğinde yaşadıkları durumun üstesinden gelmekte zorlanabilmektedirler.

İlgili yazında, olumlu ve olumsuz duygu içeren anıların birlikte ele alındığı çalışmaların görece daha az sayıda olduğu dikkati çekmektedir. Örneğin, bir çalışmada anneler ve okul öncesi dönemdeki çocuklarının hem olumlu hem de olumsuz duygu içerikli anılar hakkındaki konuşmaları değerlendirilmiştir (Laible, 2011). Sıcak ve çatışmasız bir aile ortamına ve güvenli bağlanma örüntüsüne sahip olmanın hem olumlu hem de olumsuz duygu içerikli anı konuşmasında anne ve çocukların duygusal yakınlığının ve karşılıklı iletişimlerinin daha iyi düzeyde olması ve annenin anıları daha fazla ayrıntılandırmasıyla ilişkili olduğu bulunmuştur. Ayrıca, olumsuz duygu içerikli anı hakkında konuşurken annenin duyguları daha fazla vurgulaması, neden ve sonuçlarını açıklamasının çocukların duygusal anlayışını ve olumlu sosyal davranışlarını artırarak sosyoduygusal gelişim düzeyleriyle ilişkili olduğu görülmüştür. Fivush ve Wang (2005), Çinli ve Amerikalı

anneler ve üç yaşındaki çocuklarıyla yürüttükleri çalışmalarında, her iki kültürdeki annelerin olumsuz duygu içerikli anı hakkında konuşurken duyguyu daha çeşitli sözcükler kullanarak tanımladıkları, olumlu duygu içerikli anı hakkında konuşurken ise duyguyu daha çok onayladıkları ve duygu üzerinde daha çok müzakere ettikleri görülmüştür. Buna ek olarak, Çinli annelerin toplamda daha fazla sayıda olumsuz duygu sözcüğü kullanırken, Amerikalı annelerin duygu hakkında daha fazla konuştuğu ortaya konmuştur. Araştırmacılar, duygu içerikli anıları hatırlama ve üzerine konuşmanın olumlu ve olumsuz duygular için benzer süreçleri içerdiğini ancak farklı işlevlere sahip olduğunu belirtmişlerdir. Olumlu duygu içeren olayları hatırlamak, kişiler arasındaki duygusal bağları koruyup güçlendirirken olumsuz duygu içeren olayları hatırlamak, çocukların olumsuz duyguları anlamasına ve çözmesine yardımcı olmaya odaklanıyor olabilir. Bu nedenle olumlu duygu içeren anılarda duyguların kabul edilip onaylanması, olumsuz duygu içeren anılarda ise duygunun yatıştırılması ve olayın çözümlenmesi ön plana çıkıyor olabilir. Dolayısıyla ebeveynlerin anılar hakkında konuşurken sergiledikleri duyguyla ilişkili davranışlarının belirleyicileri ve bu davranışların çocukların gelişimsel sonuçları üzerindeki etkileri de farklılaşabilmektedir.

Bu bilgiler ışığında mevcut çalışmada, Anı Hatırlama Görevi yoluyla annelerin olumlu ve olumsuz duygulara verdikleri tepkiler değerlendirilerek dolaylı duygu sosyalleştirme davranışları incelenmiştir.

1.2.BAĞLAMSAL FAKTÖRLER

1.2.1.Sosyoekonomik Düzey

Bu çalışmada, annelerin duygu sosyalleştirme uygulamalarının yordayıcısı olarak ele alınan değişkenlerden ilki sosyoekonomik düzeydir. Sosyoekonomik düzey, farklı şekillerde tanımlanan ve ölçülen çok yönlü bir değişken olmakla birlikte genel olarak, anne ve babanın eğitim düzeyi, çalışma durumu, mesleği, toplam aylık geliri ve algılanan gelir düzeyi gibi öğeleri kapsamaktadır (Hoff, Laursen ve Tardiff, 2002).

İlgili yazında, farklı sosyoekonomik düzeyden gelen ebeveynlerin duygu sosyalleştirme uygulamaları ele alınmıştır. Bu kapsamda, Brophy-Herb ve arkadaşları (2012), küçük yaştaki çocukların anneleri ile yürüttükleri çalışmalarında annelerin medeni durumu, çalışma durumu ve eğitim bilgilerini kodlayarak bir demografik risk puanı oluşturmuşlardır. Elde edilen sonuçlar, demografik risk puanının anne ve çocuğun günlük etkileşimi sırasında gözlemledikleri duygu ile ilişkili ebeveynlik davranışlarını negatif yönde yordadığını, risk puanı arttıkça annelerin duyguları destekleyici yöndeki ebeveynlik davranışlarının azaldığını göstermiştir. Ekonomik olarak dezavantajlı olan, aile içi çatışma ve stresin olduğu riskli aileler ile yürütülen bir diğer çalışmada ise annelerin okul öncesi dönemdeki çocuklarının yaşadığı üzücü bir anı hakkında çocuklarıyla olan konuşmaları irdelenmiştir (Ellis ve ark., 2014). Dezavantajlı koşullardan gelen annelerin duygu içerikli konuşmaları sırasında duygu koçluğuna kıyasla duyguyu görmezden gelme stratejilerini daha fazla kullandıkları görülmüştür. Bunun yanı sıra, ailesel risk faktörleri arttıkça annelerin duygu koçluğu stratejilerini kullanma eğiliminin ve çocukların duygu düzenleme becerilerinin azaldığı görülmüştür. Okul çağında çocuğa sahip olan anne babalarla yürütülen bir çalışmada ise ebeveynlerin eğitim düzeyi arttıkça hem olumlu hem de olumsuz duygulara karşı destekleyici davranışları da daha fazla sergiledikleri ortaya konmuştur (Morey ve Gentzler, 2017).

Türkiye’de yürütülmüş olan çalışmalarda da benzer yönde bulgular ortaya konmuştur. Gelir ve eğitim düzeyi düşük olan annelerin okul öncesi dönemdeki çocuklarının olumsuz duygularına karşı destekleyici duygu sosyalleştirme tepkilerini daha az, küçümseme ve cezalandırma gibi destekleyici olmayan tepkileri daha fazla sergilediği gösterilmiştir (Çorapçı, Aksan ve Yağmurlu, 2012; Özen-Uyar, Yılmaz ve Aktaş-Arnas, 2021). Buna karşı, eğitim düzeyi yüksek olan anneler çocuklarının olumsuz duygularına karşı problem odaklı tepkiler gibi destekleyici duygu sosyalleştirme tepkilerini daha fazla, destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerini daha az sergilemektedir. Buna ek olarak, İnce ve Ersay’ın (2022) olumlu ve olumsuz duygulara verilen tepkilerin birlikte değerlendirildiği çalışmalarında da, okul öncesi dönemde çocuğa sahip annelerin eğitim düzeyi arttıkça, destekleyici olmayan tepkilerin azaldığı, destekleyici tepkilerin ise arttığı gösterilmiştir. Daha büyük yaştaki çocukların anneleriyle yürütülmüş bir diğer çalışmada

ise eğitim düzeyi arttıkça olumsuz duygulara karşı destekleyici olmayan tepkilerin daha az sergilendiği görülmüştür (Güven ve Erden, 2017).

Özetlenen araştırma bulgularını araştırmacıların benzer şekilde değerlendirdiği görülmektedir. Annelerin eğitim düzeyinin ebeveynlik uygulamaları üzerinde etkili olduğu ve yüksek eğitim düzeyinin demokratik ebeveynlik stili, sıcaklık ve yakınlık içeren anne çocuk ilişkisi ve olumlu ebeveynlik davranışlarıyla ilişkili olduğu bilinmektedir. Bunun yanı sıra, annelerin eğitim ve gelir düzeyinin yüksek olması öncelikle duygulara ilişkin olumlu bir bakış açısına sahip olmalarını ve kendi duygularının farkına varmalarını sağlamaktadır. Böylelikle kendi duygularını daha etkin bir şekilde yönetebilmektedirler. Bu durum da çocuklarının olumsuz duygularını kabul etmelerine, daha hoş görülü yaklaşımlarına ve duygularıyla baş etme konusunda çocuklarını desteklemelerine yol açıyor olabilir. Ayrıca, olumlu duygularını göz ardı etmeyerek çocuklarının olumlu duygulanımlarını sürdürmeleri konusunda destekleyici ve yol gösterici davranışlar sergilemelerine zemin hazırlayabilir. Buna karşı, düşük sosyoekonomik düzeyden gelen anneler hem kendisinin hem de çocuğunun duygularını tanıma ve kabul etmede daha fazla güçlük yaşayabilir. Bu sebeple duygularını düzenlemede başarısız olabilirler. Dolayısıyla da çocuklarının olumsuz duygularına karşı daha az hoşgörülü davranabilir ve bunun sonucunda destekleyici olmayan tepkiler daha sıklıkla açığa çıkabilir. Benzer şekilde, düşük sosyoekonomik düzeyden gelen anneler, olumlu duyguların pekiştirilmesi ve desteklenmesi gereken bir süreç olmadığını düşündüklerinden, olumlu duyguları göz ardı ederek destekleyici tepkileri daha az sergileme eğiliminde olabilirler. Sonuç olarak, ebeveynlerin eğitim ve gelir düzeyi gibi özelliklerini yansıtan sosyoekonomik düzeyin duygu sosyalleştirme davranışlarının önemli bir belirleyicisi olduğu öne sürülmektedir. Bu kapsamda, bu tez çalışmasında sosyoekonomik düzey (annenin eğitim düzeyi, toplam aylık gelir, algılanan gelir düzeyi) ile ebeveynlik uygulamalarının özel bir boyutu olan annenin duygu sosyalleştirme uygulamaları arasındaki ilişkilerin incelenmesi amaçlanmıştır.

1.2.2. Algılanan Sosyal Destek

Bu çalışmada, algılanan sosyal destek annelerin duygu sosyalleştirme uygulamalarının yordayıcısı olarak ele alınan bir diğer değişkendir. Sosyal destek, en genel anlamıyla sosyal ağdaki bireylerin (örn., eş, arkadaş ve yakınlar), bireyin stresle başa çıkma becerisini desteklemeye yönelik psikolojik ve maddi kaynaklar sağlaması olarak tanımlanmaktadır (Belsky, 1984; Cohen, 2004). Sosyal desteğin üç türü olduğu belirtilmiştir: duygusal destek, araçsal destek ve bilgi desteği (Belsky, 1984; Cohen, 2004). Duygusal destek, hem açık ifadeler yoluyla hem de sıcak ve yardımsever davranışlar aracılığıyla bireyin diğerlerinden algıladığı sevgi, empati ve kişilerarası kabul olarak tanımlanabilir. Araçsal destek ise maddi yardım sağlanmasını ifade etmekte, çeşitli biçimlerde açığa çıkan ve çocuk bakımı da dahil olacak şekilde rutin işlerde yardımcı olmayı içeren destek türü olarak tanımlanabilmektedir. Bilgi desteği, bireyin başa çıkma becerisine veya problem çözme çabasına rehberlik edecek bilginin sağlanmasını ifade etmektedir. Bunlara ek olarak, Belsky (1984), içinde bulunulan rol için toplumda neyin uygun olduğu ve neyin uygun olmadığı konusunda rehberlik edilmesini içeren sosyal beklentiler desteğini tanımlamıştır.

İlgili yazın incelendiğinde, sosyal desteğin öznel ve nesnel olarak değerlendirilebildiği görülmektedir. Sosyal desteğin öznel bir perspektiften değerlendirilmesi bireyin desteğin ulaşılabilirliğine dair algısını ve algıladığı desteğin kendisi için önemini içerirken, nesnel bir perspektiften değerlendirilmesi ise somut olarak gerçekte var olan desteğin ele alınmasını içermektedir (Cohen, 2004; Wills ve Shinar, 2000). Algılanan ve var olan sosyal desteğin birbiriyle ilişkili yapılar olmasına karşın psikolojik iyi oluş ve ebeveynlik davranışları gibi faktörler üzerinde farklı etkileri olduğu görülmüştür (Belsky, 1984; Haber ve ark., 2007). Örneğin, kişinin algıladığı sosyal destek ihtiyaç duyulduğunda sosyal ağlara ulaşabileceği ve aldığı desteğin kendisi için önemli olduğunu ifade ettiği için depresyon ve stresin olumsuz etkisini azaltıcı bir rol oynamaktadır. Buna karşı, desteğin var olması ihtiyaç duyulduğunda ulaşılabilir olduğunu garantilemediği için kişinin beklediği rahatlamayı sağlamakta yetersiz kalmakta ve psikolojik iyi oluşu olumlu yönde etkileme olasılığı azalmaktadır. Buradan yola çıkılarak, bu çalışmada annelerin sosyal destek algıladıkları kişiler yoluyla sosyal ağ genişliğinin belirlenmesi

amaçlanmıştır. Buna ek olarak, annenin destek ağında tanımladığı kişilerin verdiği destek türleri ve bu destekten memnuniyet düzeyleri ele alınarak sosyal destek öznel olarak değerlendirilmiştir.

Hatırlanacağı gibi, Belsky'nin (1984) modelinde algılanan sosyal desteğin ebeveynlik uygulamaları üzerinde belirleyici rolü olduğu öne sürülmüştü. Bu bağlamda Su ve Hynie (2011), 2 ile 6 yaşları arasında çocukları olan Çinli anneler ile yürüttükleri çalışmada, sosyal destek algısı yüksek olan annelerin demokratik ebeveynlik tutumlarını daha fazla, otoriter ebeveynlik tutumlarını ise daha az sergileme eğiliminde olduklarını göstermiştir. Bir diğer çalışmada ise 4 ile 5 yaşında çocuğa sahip olan annelerin, algıladığı sosyal destek ile sıcaklık ve yakın ilişkiyi içeren olumlu ebeveynlik davranışları arasında pozitif ilişki ortaya konmuş ve annelerin ailelerinden algıladıkları sosyal destek arttıkça daha fazla olumlu ebeveynlik davranışları sergiledikleri gösterilmiştir (Serrano-Villar, Huang ve Calzada, 2017). Erken çocukluk döneminde yürütülen boylamsal bir çalışmada, aileden algılanan duygusal destek ile otoriter ebeveynlik arasında ilişki bulunmazken, aileden algılanan araçsal destek ile otoriter ebeveynlik negatif yönde ilişkili bulunmuştur (Seo ve ark., 2018). Dolayısıyla, annelerin çocuk bakımıyla ilgili konularda sosyal destek algısının yüksek olması ve sosyal ağının geniş olması, temel ebeveynlik görevleri ve sorumlulukları ile ilgili yükü azaltarak ebeveynlik uygulamaları üzerinde olumlu etkiye sahip olabilir. Anneler sosyal çevrelerinden çocuk bakımı konusunda destek alabildiğinde ya da desteğin ulaşılabilir olduğunu bildiğinde, ebeveynlikle ilgili olarak daha az stres yaşayabilir ve çocuklarıyla yakın ilişki kurma ve sıcak ebeveynlik davranışları sergileme ihtimalleri artabilir.

Özetle, algılanan sosyal destek ile ebeveynliğin farklı boyutları (ebeveynlik stili, ebeveyn çocuk ilişkisi, ebeveynlik davranışları gibi) arasındaki ilişkiler pek çok çalışmada ele alınmasına rağmen doğrudan duygu sosyalleştirme uygulamalarına odaklanan çalışmalara ulaşamamıştır. Bu tez çalışmasında annenin algıladığı sosyal destek ile ebeveynlik uygulamalarının özel bir boyutu olan annenin duygu sosyalleştirme uygulamaları arasındaki ilişkilerin incelenmesi amaçlanmıştır.

1.3. ANNE İLE İLİŞKİLİ FAKTÖRLER

1.3.1. Duygu Düzenleme Stratejileri

Annenin duygu düzenleme stratejileri, bu çalışmada annelerin duygu sosyalleştirme uygulamalarının yordayıcısı olarak ele alınan anneyle ilgili bireysel değişkenlerden biridir. En genel hali ile duygu düzenleme, bireyin yoğun duygusal tepkilerini anlamak, yönlendirmek ve gerektiğinde değiştirmek üzere başvurduğu içsel ve dışsal süreçler olarak tanımlanmaktadır (Gottman ve Katz, 2002; Morris ve ark., 2007). Bir başka deyişle duygu düzenleme, sadece duyguları kontrol etme anlamına gelmemekte, aynı zamanda sosyal etkileşimde kişinin amacı doğrultusunda duygu ifadesini gizleme ve farklı şekilde ifade etme becerisini de kapsamaktadır.

Ana babaların kendi duygularını deneyimleme biçimleri ve bu duygularla başa çıkma yollarının çocuklarının duygularına verdikleri tepkiler üzerinde etkili olduğunu gösteren bulgular mevcuttur. Örneğin, Bao ve Kato (2020), annenin duyguları bastırma stratejisini kullanmasının okul öncesi dönemdeki çocuğunun olumsuz duygularına karşı sergilediği destekleyici olmayan davranışları artırdığını ortaya koymuştur. Okul çağında çocuğa sahip anneler ile yürütülen bir diğer çalışmada, annelerin kişilik özellikleri ve duygu düzenleme stratejilerinin duygu sosyalleştirme tepkileri üzerindeki etkisi incelenmiştir. Kişilik özellikleri kontrol edildikten sonra yeniden değerlendirerek duygularını düzenleyen annelerin, olumsuz duygulara karşı destekleyici tepkileri daha fazla, destekleyici olmayan tepkileri ise daha az sergilediği görülmüştür (Cabecinha-Alati, Malikin ve Montreuil, 2020). Ergenlik döneminde çocuğa sahip anne babalarla yürütülen bir başka çalışmada ise, ebeveynlerin duyguları bastırma stratejisini daha fazla kullanmaları olumlu duygulara verilen destekleyici tepkileri artırırken, duyguyu yeniden düzenleme stratejisini daha fazla kullanmaları ise olumlu duygu ifadesini destekleyici yöndeki tepkileri artırmıştır (Nyquist ve Luebbe, 2022). Benzer şekilde, Türkiye’de yürütülen iki çalışmada da Atay (2009) duygularının daha az farkında olan, Aydın (2010) ise kendi duygularıyla baş etme becerileri iyi olmayan okul öncesi dönemde çocuğa sahip annelerin, çocuklarının olumsuz duygularına destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme davranışlarını daha fazla sergilediğini ortaya koymuştur. Elde edilen sonuçlar

kapsamında araştırmacılar, annelerin kendi duygularını nasıl düzenlediğinin çocuklarının hem olumlu hem de olumsuz duygularına karşı sergilediği duygu sosyalleştirme davranışları üzerindeki rolünü şu şekilde açıklamışlardır. Annelerin kendi duygularının daha az farkında olması ve düzenleme konusunda daha fazla güçlük yaşaması, çocuklarının duygularını göz ardı etme, bastırma ve cezalandırma gibi destekleyici olmayan tepkilerin sıklıkla ortaya çıkmasına yol açabilmektedir. Buna karşılık, annenin kendi duygularının farkında olması ilk olarak çocuğunun duygusunun farkına varmasını ve kabul etmesini sağlamaktadır. Çocuklarının duygularına karşı daha hoşgörölü ve kontrollü kalabilen annelerin, çocuklarının sıkıntısını hafifletmeyi amaçlayan ve duygu ifadesini teşvik eden destekleyici tepkileri sergileme olasılıkları daha yüksektir. Buna ek olarak, sıklıkla duygularını yeniden değerlendirerek düzenleyen anneler, sıkıntı verici durumları yönetme ve çocuğunun duygu ifadesini pekiştirme konusunda daha donanımlıdır. Böylelikle çocuğuna duygularıyla nasıl baş edeceğini öğretecek sakin ve destekleyici ortamı rahatlıkla sağlayabilir. Buradan yola çıkarak, bu tez çalışmasında annenin duygu düzenleme stratejileri ile ebeveynlik uygulamalarının özel bir boyutu olan annenin duygu sosyalleştirme uygulamaları arasındaki ilişkilerin incelenmesi amaçlanmıştır.

1.3.2. Annenin Psikolojik Belirti Düzeyi

Annenin psikolojik belirti düzeyi, bu çalışmada annelerin duygu sosyalleştirme uygulamalarının yordayıcısı olarak ele alınan anneyle ilgili bireysel değerışkenlerden bir diğeridir. Psikolojik belirti düzeyi, depresyon, kaygı ve somatik bozukluklar gibi farklı ruh sağlığı sorunlarına işaret eden psikolojik ve bedensel belirtileri ifade etmektedir (şahin ve Durak, 1994).

İlgili yazında, ebeveynlerin psikolojik belirti düzeyi ile duygu sosyalleştirme uygulamalarının ilişkili olduğu gösterilmiştir. Bir çalışmada, annelerin depresyon düzeyinin duygu sosyalleştirme sürecinin bir parçası olan ebeveynin kendi duygularını ifade etmesi üzerinde olumsuz etkisinin olduğu, depresif annelerin olumsuz duygularını daha fazla ifade etme ve çocuklarıyla etkileşimlerinde daha fazla olumsuz duygulanım gösterme eğiliminde oldukları ortaya konmuştur (Field, Healy ve LeBlanc, 1989). Benzer

şekilde, 3 ile 9 yaşları arasında çocuğa sahip depresyon düzeyi yüksek olan annelerin, çocuklarının olumsuz duygularına karşı destekleyici duygu sosyalleştirme davranışlarını daha az, ceza ve görmezden gelme gibi destekleyici olmayan davranışları ise daha fazla sergiledikleri gösterilmiştir (Silk ve ark., 2011). Bunun yanı sıra, Breaux, Harvey ve Lugo-Candelas (2016), okul öncesi dönemdeki çocuklar ve ebeveynleri ile yürüttükleri çalışmalarında, psikopatolojik belirtiler gösteren ve kaygı düzeyi yüksek olan annelerin çocuklarının olumsuz duygularına karşı destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme davranışlarını daha fazla sergilediğini bulmuşlardır. Araştırmacılar, psikolojik problemler yaşayan annelerin kendi hisleriyle ve olumsuz duygularıyla daha fazla meşgul olabileceklerini, bu sebeple de çocuklarının ihtiyaçlarına ve duygularına odaklanmakta güçlük yaşadıkları için uygun tepkiler veremediklerini öne sürmüşlerdir. Türkiye’de yürütülen bir çalışmada da ilgili yazını destekler nitelikte bir sonuç elde edilmiş, okul öncesi dönemde çocuğu olan ve depresyon tanısı alan annelerin tanı almayan annelere kıyasla çocuklarının olumsuz duygularına karşı destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerini daha sıklıkla sergiledikleri gösterilmiştir (Cindioğlu, 2015). Yakın tarihli bir çalışmada ise annelerin okul çağındaki çocuklarının olumlu duygularına verdiği tepkiler incelenmiş, depresyon düzeyi arttıkça annelerin destekleyici duygu sosyalleştirme davranışlarını daha az, destekleyici olmayan davranışları ise daha fazla sergiledikleri ortaya konmuştur (Freeman ve ark., 2022). Annelerin olumlu duygulara karşı farkındalığının düşük olması ve olumlu duygulara daha az değer vermesi çocuklarının olumlu duygularını yok sayacak ya da duygu ifadesini ketleyecek destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerini daha fazla sergilemelerini açıklayabilir.

Özetlenecek olursa, depresyon ve kaygı gibi psikolojik belirtilerin annelerin duygu durumu ve duygulara ilişkin farkındalığı yoluyla duygu sosyalleştirme davranışları üzerinde etkili olan önemli faktörler olduğu görülmektedir. Buradan hareketle mevcut çalışmada, psikolojik belirti düzeyi ile ebeveynlik uygulamalarının özel bir boyutu olan annenin duygu sosyalleştirme uygulamaları arasındaki ilişkilerin incelenmesi amaçlanmıştır.

1.3.3. Ebeveynlik Öz Yeterliği

Ebeveynlik öz yeterliği, bu çalışmada annelerin duygu sosyalleştirme uygulamalarının yordayıcısı olarak ele alınacak temel değişkendir. Ebeveynlik öz yeterliği, ana babaların kendilerini ebeveyn olarak ne kadar yeterli ve güvenli hissettikleri, bu rolden ne ölçüde doyum aldıkları aynı zamanda çocuk yetiştirirken farklı zorluklarla nasıl başa çıktıklarını ifade eden bir kavramdır (Coleman ve Karraker, 1998; Johnston ve Mash, 1989; Teti ve Gelfand, 1991). Bandura (1989), öz yeterlik kuramı temelinde ebeveynlik öz yeterliğini, çocuğun davranışları ve gelişimini olumlu yönde etkileme becerisine dair ebeveynin algısı olarak tanımlamıştır. Ayrıca, bu kavramın hem belirli ebeveynlik davranışlarını yerine getirme becerisini hem de ebeveynin çocuk yetiştirmeye ilişkin özel bilgi düzeyine olan güvenini içermesi gerektiğini vurgulamıştır.

İlgili yazında, ebeveyn öz yeterliği farklı şekillerde kavramsallaştırılmakta ve değerlendirilmektedir. İlk olarak, ebeveynlik öz yeterliğini, ebeveynlik ile ilgili belirli bir görev ya da alana odaklanmadan bireylerin kendilerini bu rolde ne kadar yetkin hissettiği açısından değerlendiren araştırmacılar genel ebeveynlik öz yeterliğini ele almışlardır (örn., Bandura ve ark., 2011; Johnston ve Mash, 1989). Diğer taraftan, görev temelli değerlendirmeyi savunan araştırmacılar ise beceri öğretimi, tuvalet eğitimi ve bakım verme gibi çocuk yetiştirme ile ilgili belirli görevlere odaklanmaktadır (örn., Coleman ve Karraker, 2000; Teti ve Gelfand, 1991). Bir diğer grup araştırmacı ise ebeveynlik öz yeterliğinin disiplin, bakım, başarıyı teşvik etme ve iletişim gibi farklı ebeveynlik alanları temelinde değerlendirilmesi gerektiğini öne sürmüşlerdir (örn., Day, Factor ve Szkiba-Day, 1994). Bu çalışmada annelerin ebeveynlik öz yeterliği hem genel olarak hem de görev temelinde değerlendirilmiştir. Ebeveynlik öz yeterliği genel kapsamda ele alınarak annelerin ebeveyn olmaya yönelik motivasyonu, yetkinlik hissi, kaygı ve hayal kırıklığı yaşama durumu ve ebeveynlik rolünde problem çözme becerilerine yönelik algılarının değerlendirilmesi amaçlanmaktadır (Johnston ve Mash, 1989). Buna ek olarak, annelerin çocuğun duygusal gelişimi ile ilgili bakım verme ve duygusal gelişimini desteklemeye dair yetkinlik algısının irdelenmesi amacıyla ebeveynlik öz yeterliği görev temelli olarak da değerlendirilmiştir (Coleman ve Karraker, 2000).

Ebeveynliğin bilişsel yapısını temsil eden ebeveynlik öz yeterliği ile özellikle yetkin ve pozitif ebeveynlik uygulamaları ve davranışları arasında güçlü ilişkiler olduğu ortaya konmuştur. Okul öncesi dönemdeki çocuklar ve anneleriyle yürüttükleri çalışmalarında Hill ve Bush (2001), ebeveynlik öz yeterliğinin etkili iletişim gibi olumlu ebeveynlik uygulamalarıyla pozitif, tutarsız disiplin ve sevgiyi geri çekme gibi olumsuz ebeveynlik uygulamalarıyla da negatif yönde ilişkili olduğunu bulmuşlardır. Izzo ve arkadaşları (2000), ilkokula giden çocukların anneleriyle gerçekleştirdikleri çalışmalarında, ebeveynlik öz yeterliğinin annenin yakınlık ve kabulünü ifade eden sıcaklığı ve çocuğun davranışları üzerindeki kontrolü ile olumlu yönde ilişkili olduğunu ortaya koymuşlardır. Araştırmacılar, ana babaların çocuk bakımı konusunda bilgi ve becerilerine güvendiklerinde kendilerini yetkin hissederek çocuklarıyla yakın ve sıcak bir ilişki kurmada daha başarılı olduklarını belirtmişlerdir. Bu sayede çocuklarıyla etkili bir iletişim kurarak izleme ve kontrol etmeye yönelik olumlu ebeveynlik davranışlarının da arttığını ifade etmişlerdir. Ebeveynlik öz yeterliği ve ebeveynlik uygulamaları arasındaki ilişkileri ele alan çok sayıdaki araştırmaya karşın, öz yeterliğin duyguyla ilişkili ebeveynlik uygulamalarıyla ilişkisinin ele alındığı çalışmaların sınırlı sayıda olduğu görülmektedir (örn., Albanese, Russo ve Geller, 2019). Fung, Chung ve Lam'ın (2022) okul öncesi dönemde çocuğa sahip Çinli ebeveynlerle yürüttükleri çalışmada, ebeveynlerin öz yeterliği arttıkça çocukların olumsuz duygusuna karşı duyguya odaklı ve probleme odaklı tepkiler gibi destekleyici duygu sosyalleştirme tepkilerini daha fazla sergiledikleri gösterilmiştir. Bununla birlikte, boylamsal olarak bakıldığında ebeveynlik öz yeterliği ve duygu sosyalleştirme tepkileri arasındaki ilişkinin karşılıklı olduğu, bir diğer deyişle, yüksek öz yeterliğin destekleyici davranışları artırdığı, destekleyici davranışlar sergilemenin de ebeveynin kendisini daha yeterli hissetmesini sağladığı görülmüştür. Bir diğer çalışmaya ise 7 ile 11 yaşları arasında çocuğa sahip olan anne ve babalar dahil edilmiştir (Durber, 2022). Elde edilen sonuçlar, ana babaların ebeveynlik öz yeterliği arttıkça çocuklarının olumsuz duygusuna karşı sergiledikleri destekleyici davranışların arttığını, destekleyici olmayan davranışların ise azaldığını ortaya koymuştur. Dolayısıyla, ebeveyn olmaya yönelik bilgi ve becerilere sahip olduğunu düşünme ana babaların yetkin hissetmesini sağlayarak çocuklarının duygusal anlarını yönetmede daha başarılı olma olasılıklarını artırabilir. Böylelikle öz yeterliği yüksek ebeveynler çocuklarının olumsuz duygusunu hafifletmeye ve duyguyu açığa çıkaran

sorunu çözmeye yönelik davranışları daha fazla sergiliyor olabilirler. Buna karşı, ana babaların ebeveynlik rolüyle ilgili kaygı ve endişe hissetmesi çocuğunun olumsuz duygu ifadesiyle başa çıkma ve duygusunu yatıştırma konusunda başarısız olmasına yol açabilir. Bunun sonucunda, çocuğunun duygusundan rahatsız olma, duygusunu cezalandırma ve görmezden gelerek değersizleştirme gibi destekleyici olmayan davranışları daha fazla açığa çıkabilir.

Sonuç olarak, ana babaların çocuk bakımıyla ilişkili görev ve sorumluluklarda ne derece yetkin hissettiğinin hem genel ebeveynlik uygulamaları hem de duyguyla ilişkili ebeveynlik davranışları üzerinde etkili olduğu ortaya konmuştur. Buradan yola çıkarak bu tez çalışmasında, ebeveynlik öz yeterliği hem genel hem de duygusal destek sağlama boyutlarıyla değerlendirilerek annenin duygu sosyalleştirme uygulamaları ile arasındaki ilişkilerin incelenmesi amaçlanmıştır.

1.4. ÇOCUK İLE İLİŞKİLİ FAKTÖRLER

Eisenberg ve arkadaşları (1998) duygu sosyalleştirme modelinde, çocuğun mizacı, cinsiyeti ve yaşının annelerin duygu sosyalleştirme uygulamaları üzerinde düzenleyici rolünün olabileceğini öne sürmüşlerdir. Modele göre, annelerin duygu sosyalleştirme uygulamaları, bazı durumlarda çocuğun özelliklerine karşı verilen bir tepki olarak ortaya çıkabilmekte, bir diğer deyişle, çocuğun mizacı, yaşı ve cinsiyetine göre annenin duygu sosyalleştirme uygulamaları farklılaşabilmektedir.

1.4.1. Çocuğun Mizaç Özelliği

Mevcut çalışma kapsamında, annelerin duygu sosyalleştirme uygulamaları üzerinde düzenleyici rolü incelenen çocukla ilişkili değişkenlerden ilki çocuğun mizacıdır. Mizaç, alanyazında davranış stilleri, duygulanım ve dikkat boyutlarındaki karakteristik özellikler ile tepkisellik ve öz düzenlemede ortaya çıkan bireysel farklılıklar olarak tanımlanmaktadır (Rothbart ve Bates, 1998; Santrock, 2013). Rothbart ve Bates (1998), mizacı dışadönüklük, olumsuz duygulanım ve çaba gerektiren kontrol olmak üzere üç temel boyut olarak sınıflandırmışlardır. Dışadönüklük olumlu duygulanım, yaklaşma,

heyecan arama, yüksek aktivite ve utangaç olmamayı; olumsuz duygulanım korku, engellenme, rahatsızlık, öfke ve zor yatıştırılmayı ifade etmektedir. Çaba gerektiren kontrol ise davranışlarını, duygularını ve dikkatini kontrol edebilmeyi, düşük düzeydeki uyarınları fark edebilmeyi ve düşük yoğunluktaki aktivitelerden keyif alabilmeyi içermektedir.

Bireyin mizaç gibi biyolojik temelli özellikleri ile çevre arasındaki ilişkiler araştırmacılar tarafından kalıtım ve çevre tartışmaları kapsamında kavramsallaştırılmıştır. Örneğin, Scarr (1993) pasif, uyarıcı ve aktif olarak tanımladığı üç tip gen-çevre ilişkisi ile kalıtsal özelliklerin maruz kalınan çevreyi nasıl etkilediğini göstermektedir. Buna ek olarak, Bandura (1997) ise dayatılmış, seçilmiş ve yaratılmış çevre olmak üzere çocuğun gelişiminde etkili olan üç tip çevreyi tanımlamıştır ve çocuğun mizacının çevrenin şekillendirilmesindeki etkisini ortaya koymuştur. Her iki görüş de çocuğun mizaç özelliklerinin çevresini şekillendirmede rol oynayan faktörlerden biri olduğunu ve dolayısıyla da ebeveynler tarafından verilen tepkileri de şekillendirebileceğini öne sürmektedir (akt. Miller, 2017).

Bu görüşleri destekler şekilde, ebeveyn çocuk ilişkisinde etkinin tek yönlü olmadığına, çocukların da ebeveynlerin davranışlarını şekillendiren aktif bireyler olduğuna işaret eden araştırma bulguları mevcuttur. Örneğin, Brunk ve Henggeler'in (1984) çalışmasında, kendi anneleri olmayan anneler ile dama oynayan orta çocukluk dönemindeki iki çocuktan biri kaygılı-çekingen davranırken diğeri saldırgan davranmıştır. Çalışmada annelerin oyun sırasındaki davranışları gözlenmiştir. Elde edilen bulgular, annelerin kaygılı-çekingen çocuğa karşı daha sevecen, yardımcı ve ödüllendirici şekilde davrandığını, saldırgan çocuğa ise sert davranıp disiplin uygulayarak davranışlarını da zaman zaman görmezden geldiğini göstermiştir. Ebeveynlerin duygu sosyalleştirme davranışlarının çocuğun mizaç özelliklerine bağlı olarak farklılık gösterebildiği ortaya konmuştur. Örneğin, 4 ile 6 yaş arası çocuklara sahip anneler ile yürütülen bir çalışmada, çocuklarını yüksek düzey olumsuz duygulanıma sahip ve dikkatini düzenlemede başarısız olarak değerlendiren anneler, çocuklarının olumsuz duygularından kaçınma gösterdiklerini ve cezalandırıcı tepki verdiklerini bildirmişlerdir. Buna karşılık, anneler çocuklarının dikkatini iyi bir şekilde düzenlendiğine inanıyorlarsa, çocuklarının olumsuz

duygularına daha fazla destekleyici tepkiler verme eğiliminde olduklarını bildirmişlerdir (Eisenberg ve Fabes, 1994). Casey ve Fuller (1994) ise 3 ile 9 yaşları arasındaki çocukların anneleriyle yürüttükleri çalışmalarında, çocuklarının mizaç olarak korku, öfke veya üzüntüye eğilimli olduğunu düşünen annelerin öfke gibi olumsuz duygu ifadelerine daha destekleyici tepkiler verdiklerini ortaya koymuştur. Benzer şekilde Laible (2004), Anı Hatırlama Görevi sırasında annenin duygular hakkında konuşması ile çocuğun mizaç özellikleri arasındaki ilişkileri ortaya koymuştur. Çocuklarını dışadönük olarak tanımlayan anneler olumsuz duygular üzerinde daha az durup daha az konuşurken, çocuklarını olumsuz duygulanım mizaç özelliğiyle tanımlayan anneler ise olumsuz duygular üzerinde daha fazla konuşmuş ve bu duyguları çocuğuyla tartışmışlardır. Her iki bulgu da annelerin çocuklarının mizaç özelliklerine karşı duyarlı olduklarını ve ifade tarzlarını çocuğun mizacı temelinde uyarlayabileceklerini göstermektedir. Dolayısıyla olumsuz duygulanıma sahip çocukların anneleri, çocuklarının bu duyguları düzenlemeyi öğrenmelerine yardımcı olmak için hatırlama sırasında olumsuz duyguları daha fazla tartışmış olabilirler.

Buradan hareketle, çocukların mizaç özelliklerinin ebeveynlerin duygu sosyalleştirme uygulamaları üzerindeki etkisinin daha iyi anlaşılmasını sağlamak amacıyla mevcut çalışmada, annelerin ebeveynlik öz yeterliği ile olumlu ve olumsuz duygulara karşı sergiledikleri duygu sosyalleştirme davranışları arasındaki ilişkide çocuğun mizaç özelliğinin (olumsuz duygulanım ve çaba gerektiren kontrol) düzenleyici rolünün incelenmesi amaçlanmıştır.

1.4.2. Çocuğun Cinsiyeti

Bu tez çalışması kapsamında ele alınan çocukla ilgili bir diğer değişken çocuğun cinsiyetidir. Cinsiyetin ele alındığı araştırmalarda, annelerin erkek ve kız çocuklarının duygularını farklı şekilde sosyalleştirdiği görülmüştür. Annelerin küçük yaşlardan itibaren erkek çocuklara kıyasla kız çocuklarıyla etkileşimlerinde daha fazla duygu içerikli bir dil kullandıkları ve duygular hakkında daha fazla konuştukları ortaya konmuştur (Brody ve Hall, 2000). Benzer şekilde, annelerin okul öncesi dönemdeki erkek çocuklara kıyasla kız çocuklarla duygu içerikli anılar hakkında daha fazla konuştukları

ve konuşma sırasında anıyı daha fazla ayrıntılandırarak duyguları daha fazla vurguladıkları ve değerlendirdikleri görülmüştür (Fivush ve ark., 2003; Kuebli ve Fivush, 1992).

Ebeveynlerin duygulara ilişkin verdikleri tepkilerin çocuğun cinsiyetine ve duygunun türüne bağlı olarak da farklılaşabildiği öne sürülmektedir. Örneğin, Fivush ve arkadaşları (2000), annelerin kız çocuklarına kıyasla erkek çocuklarıyla iletişimlerinde öfke ve kızgınlık içeren ifadeleri daha fazla kullandıklarını ortaya koymuştur. Bir diğer çalışmada ise erken çocukluk döneminde annelerin kız çocuklarının öfke ifadelerini engelleyici davranırken, üzüntüsünü desteklediği ve hoş gördüğü, bunun aksine erkek çocuklarının üzüntü ve korku ifadelerine karşı cezalandırıcı tepkiler verdikleri ve engelleyici davrandıkları görülmüştür (Chaplin, Cole ve Zahn-Waxler, 2005). Bir başka çalışmada orta çocukluk dönemindeki çocuklar ve annelerinin duygu içerikli konuşmaları incelenmiştir (Zeman, Perry-Parish ve Cassano, 2010). Annelerin kız çocuklarına kıyasla erkek çocuklarıyla kızgınlık hakkında daha fazla duygu kelimesi kullanarak daha detaylı konuştukları, duygusuyla baş etmesi konusunda daha yol gösterici bir tutum sergiledikleri görülmüştür. Elde edilen bulgular, annelerin erkek çocuklarının öfke ve kızgınlık duygusuna, kız çocuklarının ise üzüntü ifadesine daha fazla ilgi gösterdiğine ve farklılığın büyük ölçüde toplumsal cinsiyet rolleri ile tutarlı olduğuna işaret etmektedir.

Alanyazında annelerin duygu sosyalleştirme uygulamalarının çocuğun cinsiyetine göre farklılık gösterdiğini ortaya koyan çalışmaların yanı sıra cinsiyet farkının gözlenmediği araştırma bulguları da mevcuttur (örn., Eisenberg ve Fabes, 1994; Yağmurlu ve Altan, 2010). Buradan hareketle, bu çalışmada annelerin olumlu ve olumsuz duygulara ilişkin duygu sosyalleştirme davranışlarının belirleyicilerinin çocuğun cinsiyetine bağlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığının incelenmesi amaçlanmıştır.

1.4.3. Çocuğun Yaşı

Duygusal gelişim açısından önemli kazanımların olduğu erken çocukluk yıllarında çocuklar temel duyguları tanıma ve anlamada yetkinlik kazanmaktadırlar. Orta çocukluk döneminde ise duygulara ilişkin anlayış artmakta, çocuklar duygularını düzenleme ve

sosyal olarak sergileme konusunda daha başarılı olmaktadırlar. Söz konusu gelişimsel değişimler dikkate alınarak, bu tez çalışması kapsamında çocukla ilgili bir diğer değişken olarak çocuğun içinde bulunduğu gelişim dönemi ele alınmıştır. Ebeveynler çocukların olumsuz duygularına bebeklik döneminde sarılmak ve sallamak gibi yatıştırmaya ya da rahatlatmaya yönelik tepkiler verirken, okul öncesi dönemden itibaren sorunu çözme yönünde öneriler ya da olayın farklı açılardan değerlendirilmesi gibi bilişsel yöntemler kullanarak tepki vermeye başlamaktadırlar. Bunun yanı sıra ebeveynlerin duygu sosyalleştirme davranışlarında çocuğun yaşına bağlı olarak niceliksel farklılıklar da gözlemlenmiştir. Örneğin, Fabes ve arkadaşları (1994), okul öncesi ve ilköğretim çağındaki çocuklar ve annelerini resimli bir kitap hakkındaki duygu içerikli konuşmaları sırasında gözlemlenmişlerdir. Elde edilen sonuçlar, annelerin büyük çocuklara kıyasla okul öncesi dönemdeki çocuklarını duygusal olarak daha hassas algıladıkları dolayısıyla da küçük çocuklara hikaye anlatırken daha fazla olumlu duygu ifade ettiklerini göstermiştir. Buna ek olarak, okul öncesi dönemdeki çocukların annelerinin diğerlerine kıyasla daha yüksek düzeyde olumlu duygu sergileyerek ve olumsuz duygu ifadesinden kaçınarak küçük çocukların olumsuz duygusal tepkilerini düzenlemeye ve en aza indirmeye çalıştıkları görülmüştür. Elde edilen bu yöndeki bulgular, araştırmacılar tarafından annelerin erken çocukluk döneminin sosyoduygusal gelişim özelliklerini dikkate alarak duygu sosyalleştirme sürecini yürüttükleri şeklinde değerlendirilmiştir. Daha açık bir ifadeyle, erken çocukluk duyguların deneyimlenmesi, ayırt edilmesi ve nasıl ifade edileceğinin öğrenilmesi açısından kazanımların olduğu bir gelişim dönemidir. Dolayısıyla, annelerin küçük çocukların duygusal gelişim açısından kritik bir dönemde olduklarını göz önünde bulundurarak duygu ifadelerine daha duyarlı bir şekilde tepki verdikleri söylenebilir.

Eisenberg ve arkadaşları (1999) boylamsal olarak yürüttükleri çalışmalarında, çocukların olumsuz duygularına ebeveynlerin cezalandırma ve küçümseme gibi olumsuz tepkilerinin okul öncesi dönemden okul çağına doğru azaldığını, sonrasında ergenlik dönemiyle birlikte tekrar artış gösterdiğini ortaya koymuşlardır. Bir diğer çalışmada da 6 ile 11 yaşları arasındaki çocukların annelerinin, çocukların yaşı arttıkça üzüntü duygusunu cesaretlendirici tepkilerinin arttığı ve sıkıntı tepkilerinin azaldığı görülmüştür (Cassano, Zeman ve Perry-Parrish, 2007). Elde edilen sonuçlar, ebeveynlerin duygu

sosyalleştirme tepkilerinin çocuğun içinde bulunduğu gelişim döneminin özelliklerine göre farklılaştığını göstermektedir. Araştırmacılar, okul öncesi dönemle kıyaslandığında orta çocukluk döneminde duyguların kavranmasına ilişkin anlayışın ve sosyal olarak ifade edilmesine yönelik becerilerin gelişme göstermesi sonucu ebeveynlerin destekleyici olmayan tepkilerinin azalıyor olabileceğini belirtmişlerdir. Buna karşı, özellikle ilk ergenlik yıllarında ebeveyn ergen ilişkisinde çatışmaların artıyor olması sebebiyle ebeveynlerin çocuklarının duygularına karşı stres ve küçümseme gibi destekleyici olmayan tepkileri daha fazla sergileyebilecekleri öne sürülmüştür.

Buradan hareketle, çalışmaya iki farklı gelişim döneminden çocuklar ve anneleri dahil edilmiştir (okul öncesi dönemdeki çocuklar ve anneleri, okul çağındaki çocuklar ve anneleri). Böylelikle annelerin duygu sosyalleştirme uygulamalarının belirleyicilerinin okul öncesi ve okul çağı için ortaya koyacağı örüntünün mevcut bilgi birikimine önemli katkılar sağlayacağı öngörülmektedir. Buna ek olarak, okul öncesi ve okul çağındaki çocukların cinsiyetinin ve mizacının duygu sosyalleştirme uygulamaları üzerindeki özgün etkileri değerlendirilerek ilgili yazının genişletilmesi hedeflenmektedir.

1.5. ARAŞTIRMANIN AMACI VE HİPOTEZLERİ

Bu tez çalışmasının temel amacı, sosyoekonomik düzey, algılanan sosyal destek, duygu düzenleme stratejileri, psikolojik belirti düzeyi ve ebeveynlik öz yeterliği ile annelerin olumlu ve olumsuz duygulara ilişkin sosyalleştirme uygulamaları arasındaki doğrudan ve dolaylı ilişkileri kapsamlı bir model çerçevesinde sınamaktır. Modelde öne sürülen ilişkilerin çocuğun içine bulunduğu gelişim dönemine (okul öncesi, okul çağı) göre nasıl farklılaştığı incelenmiştir. Bunun yanı sıra, çocuğun cinsiyeti ve mizacının annenin ebeveynlik öz yeterliği ile duygu sosyalleştirme uygulamaları arasındaki ilişkide düzenleyici rolü incelenmiştir.

Bu kapsamda çalışmanın alanyazındaki bilgi birikimine önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir. İlk olarak, bu çalışmada duygu sosyalleştirme davranışlarının belirleyicileri hem annenin içinde bulunduğu bağlamla ilişkili hem de anneye ilişkili faktörler birlikte ele alınarak tek bir modelde test edilmiştir. Bu sayede bağlamsal ve

bireysel faktörlerin duygu sosyalleştirme davranışları üzerindeki hem doğrudan hem de dolaylı etkileri değerlendirilmiştir. Buna ek olarak, çalışmada çocuğun yaşı, cinsiyeti ve mizaç özeliğine göre annenin duygu sosyalleştirme davranışlarının belirleyicilerinin nasıl farklılaştığı irdelenmiştir. İlgili yazında ebeveynlerin duygu sosyalleştirme davranışlarının çocukların gelişimsel sonuçları üzerindeki etkilerinin (örn., Meyer ve ark., 2014) ele alındığı daha fazla sayıda araştırmaya ulaşılmasına rağmen ebeveynlerin duygu sosyalleştirme davranışlarını açıklayan faktörlerin görece daha az sayıda çalışmada ele alındığı dikkati çekmektedir (örn., Denham, Basset ve Wyatt, 2007). Söz konusu çalışmalarda bağlamsal özelliklerin annelerin duygu düzenlemede kullandığı stratejiler gibi bireysel özellikler (örn., Williams ve ark., 2018) ve ebeveynlik davranışları gibi ebeveynlikle ilgili özellikler üzerindeki etkisi gösterilmiştir (örn., Yağmurlu ve ark., 2009). Buna ek olarak, annelerin psikolojik belirti düzeyi gibi bireysel özelliklerinin ebeveynlik davranışlarını etkilediği ortaya konmuştur (örn., Fox ve Gelfand, 1994). Buradan hareketle, bağlamsal, anneyle ve çocukla ilgili faktörler arasındaki etkileşimlerin bütüncül olarak ele alınmasının annelerin duygu sosyalleştirme davranışlarını açığa çıkaran örüntünün daha iyi anlaşılması adına alanyazına önemli bir katkı sağlama potansiyeli mevcuttur.

İkinci olarak, çalışmaya okul öncesi ve okul çağını temsil eden anne ve çocuk çiftleri dahil edilerek modelde öne sürülen ilişkiler iki farklı gelişim döneminde incelenmiştir. İlgili yazın incelendiğinde, duygu sosyalleştirme davranışlarının boylamsal olarak ele alındığı ve aynı çalışma içerisinde farklı gelişim dönemlerinin değerlendirildiği çalışmaların sınırlı sayıda olduğu görülmektedir (örn., Eisenberg ve ark., 1999; Fabes ve ark., 1994). Buna karşı, daha fazla sayıdaki çalışmada ise annelerin duygu sosyalleştirme davranışlarının tek bir gelişim dönemine odaklanarak incelendiği dikkati çekmektedir (örn., Cassano ve ark., 2007). Bilindiği gibi çocuğun yaşı ilerledikçe annelerin duygu sosyalleştirme davranışları gelişimsel dönemin özelliklerine göre değişmektedir. Okul öncesi dönem, duyguların anlaşılması açısından kritik bir öneme sahiptir. Bu dönemde çocuklar temel duyguları tanıma, kendilerinin ve başkalarının duygularını anlama konusunda yetkinlik kazanmaktadırlar. Buna ek olarak, kendi duygularını düzenleme konusunda da gittikçe artan bir beceriye sahip olmaktadır. Okul çağında ise duyguları anlama kapasitesi gelişmiş düzeydedir ve empati becerisi kazanılır. Bu dönemde çocuklar

duyguları kontrol etme ve düzenlemede ustalaşarak duygularını sosyal beklentilere uygun şekilde ifade etmek için etkin stratejiler kullanabilmektedirler. Dolayısıyla duygusal açıdan önemli kazanımların olduğu okul öncesi dönemden okul çağına doğru duygusal anlayış gelişmekte ve duyguların sosyal olarak uygun şekilde ifade edilebilmesine ilişkin beceriler kazanılmaktadır. Söz konusu bu gelişimsel değişimin annelerin ebeveynlik uygulamalarını açıklayan faktörleri ne ölçüde etkilediğinin değerlendirilmesi, annelerin farklı gelişim dönemindeki çocuklarına yönelik sergiledikleri ebeveynlik davranışlarının daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır.

İlgili yazında, olumlu ve olumsuz duyguların benzer süreçlerle sosyalleştirildiği öne sürülmektedir. Ancak, duygu sosyalleştirme davranışlarının belirleyicileri ve çocukların gelişimsel sonuç davranışları üzerindeki etkilerine ilişkin bilgiler çoğunlukla olumsuz duyguların ele alındığı çalışmalardan gelmektedir. Buna karşı, anne babaların olumlu duygulara verdiği tepkilerin de duygu sosyalleştirme sürecinin önemli bir parçası olduğu vurgulanmaktadır (örn., Yap ve ark., 2008). Olumlu ve olumsuz duygulara annelerin verdikleri tepkilerin öncülleri bir arada ele alınarak alanyazının genişletilmesi ve zenginleştirilmesi hedeflenmiştir.

Son olarak, çalışmada annelerin duygu sosyalleştirme davranışları hem anne bildirimine hem de görev uygulamalarına dayalı olarak değerlendirilmiştir. Araştırmada ele alınan değişkenlere ait verinin tek bir kaynaktan toplanması paylaşılan yöntem varyansını artırmaktadır. Bu nedenle, bu çalışmada sonuç değişken olarak ele alınan duygu sosyalleştirme davranışları hem öz bildirim dayalı ölçekler aracılığıyla anne bildirimine dayalı olarak hem de Anı Hatırlama Görevi ve Hayal Kırıklığı Görevi aracılığıyla gözlem yöntemine dayalı olarak incelenmiştir. Ayrıca, bu çalışmada annelerin doğrudan (ölçek ve Hayal Kırıklığı Görevi kullanılarak) ve dolaylı (Anı Hatırlama Görevi kullanılarak) duygu sosyalleştirme davranışları birlikte ele alınmıştır. Annelerin hipotetik durumlar üzerinden çocuklarının olumlu ve olumsuz duygularına ilişkin bildirdiği tepkiler ve Hayal Kırıklığı Görevi sırasında çocuğun açığa çıkan olumlu ve olumsuz duygularına verdiği tepkiler doğrudan duygu sosyalleştirme davranışlarını temsil etmektedir. Anı Hatırlama Görevinde annelerin olumlu ve olumsuz duygu içeren anı hakkında çocuklarıyla konuşurken verdiği tepkiler ise dolaylı duygu sosyalleştirme davranışlarını temsil

etmektedir. Bu kapsamda, annelerin doğrudan ve dolaylı duygu sosyalleştirme davranışlarının bir arada incelenmesinin ilgili yazına katkı sağlama potansiyeli olduğunu ifade etmek mümkündür.

Araştırmanın temel amaçları çerçevesinde kurulan hipotezler aşağıda sırasıyla verilmiştir:

Hipotez 1. Sosyoekonomik düzey (annenin eğitim düzeyi, toplam aylık gelir, algılanan gelir düzeyi) ve algılanan sosyal destek, duygu düzenleme stratejileri, psikolojik belirti düzeyi ve ebeveynlik öz yeterliği yoluyla annelerin olumlu ve olumsuz duygulara ilişkin destekleyici duygu sosyalleştirme uygulamaları ile ilişkili olacaktır.

Hipotez 2. Sosyoekonomik düzey (annenin eğitim düzeyi, toplam aylık gelir, algılanan gelir düzeyi) ve algılanan sosyal destek, duygu düzenleme stratejileri, psikolojik belirti düzeyi ve ebeveynlik öz yeterliği yoluyla annelerin olumlu ve olumsuz duygulara ilişkin destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme uygulamaları ile ilişkili olacaktır.

Hipotez 3. Duygu düzenleme stratejileri ve psikolojik belirti düzeyi, ebeveynlik öz yeterliği yoluyla annelerin olumlu ve olumsuz duygulara ilişkin destekleyici duygu sosyalleştirme uygulamaları ile ilişkili olacaktır.

Hipotez 4. Duygu düzenleme stratejileri ve psikolojik belirti düzeyi, ebeveynlik öz yeterliği yoluyla annelerin olumlu ve olumsuz duygulara ilişkin destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme uygulamaları ile ilişkili olacaktır.

Hipotez 5. Ebeveynlik öz yeterliği annelerin olumlu ve olumsuz duygulara ilişkin destekleyici duygu sosyalleştirme uygulamalarını yordayacaktır.

Hipotez 6. Ebeveynlik öz yeterliği annelerin olumlu ve olumsuz duygulara ilişkin destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme uygulamalarını yordayacaktır.

Hipotez 7. Çocuğun mizacı, ebeveynlik öz yeterliği ile annelerin olumlu ve olumsuz duygulara ilişkin destekleyici duygu sosyalleştirme uygulamaları arasındaki ilişkide düzenleyici rol oynayacaktır.

Hipotez 8. Çocuğun mizacı, ebeveynlik öz yeterliği ile annelerin olumlu ve olumsuz duygulara ilişkin destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme uygulamaları arasındaki ilişkide düzenleyici bir rol oynayacaktır.

Hipotez 9. Çocuğun cinsiyeti, ebeveynlik öz yeterliği ile annelerin olumlu ve olumsuz duygulara ilişkin destekleyici duygu sosyalleştirme uygulamaları arasındaki ilişkide düzenleyici bir rol oynayacaktır.

Hipotez 10. Çocuğun cinsiyeti, ebeveynlik öz yeterliği ile annelerin olumlu ve olumsuz duygulara ilişkin destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme uygulamaları arasındaki ilişkide düzenleyici bir rol oynayacaktır.

2. BÖLÜM

YÖNTEM

2.1. ÖRNEKLEM

Araştırma kapsamında okul öncesi dönemde veya okul çağında çocuğa sahip olan toplam 188 anneye ulaşılmıştır. Araştırmaya katılan annelerin öz bildirim dayalı ölçekleri yanıtlaması ve görev uygulamalarına katılmasına ilişkin özet bilgiler Tablo 1’de verilmiştir. Bu kapsamda, araştırmanın temel amaçları ve hipotezleri doğrultusunda analizlerin bir kısmı sadece anneler ile bir kısmı da anne çocuk çiftleri ile yürütülmüştür. İlgili analizler kapsamındaki örneklem özellikleri aşağıda sırasıyla verilmiştir.

Tablo 1. Öz Bildirim Ölçeklerini Yanıtlayan Annelerin ve/veya Görev Uygulamalarına Katılan Anne Çocuk Çiftlerinin Dağılımı

		Anne Bildirime Dayalı Ölçekler (anne)	Anı Hatırlama Görevi (anne çocuk çifti)	Hayal Kırıklığı Görevi (anne çocuk çifti)
Okul öncesi dönemde çocuğa sahip	70 katılımcı	✓	✓	✓
	23 katılımcı	✓	—	—
Okul çağında çocuğa sahip	63 katılımcı	✓	✓	—
	32 katılımcı	✓	—	—
TOPLAM		188	133	70

2.1.1. Duygu Sosyalleştirme Uygulamalarının Anne Bildirimine Dayalı Olarak İncelenmesi

Duygu sosyalleştirme uygulamalarının anne bildirimine dayalı olarak incelenmesi kapsamındaki analizler okul öncesi dönemde veya okul çağında çocuğa sahip olan toplam 188 anne ile yürütülmüştür.

Okul öncesi dönemde çocuğa sahip olan 93 annenin yaşları 24 ile 47 arasında (*Ort.* = 34.41; *S* = 4.71) değişmekte olup çocuklarının (41'i kız, 52'si erkek) yaşları ise 3 ile 7 arasındadır (*Ort.* = 4.91; *S* = .96)¹. Annelerin %33.3'ünün lise ve %44.1'inin üniversite düzeyinde eğitime sahip olduğu, %48.4'ünün çalıştığı ve çoğunluğunun öğretmen ve sağlık çalışanı olduğu görülmektedir. Örnekleme yer alan annelerin %38.7'si aylık olarak evlerine giren toplam para miktarının 2000-5000 TL arasında olduğunu ve %68.8'i kendilerini orta gelir düzeyinde algıladığını rapor etmiştir². Babaların yaşları 26 ile 54 arasında (*Ort.* = 37.50; *S* = 5.05) değişmektedir. Babaların %31.2'sinin lise ve %46.2'sinin üniversite düzeyinde eğitime sahip olduğu belirlenmiştir. Babaların %98.9'u çalıştığını bildirmiş olup çoğunluğunun mühendis ve sağlık çalışanı gibi mesleklere sahip olduğu görülmektedir. Anne ve babaların demografik özelliklerine ilişkin ayrıntılı bilgiler Tablo 2'de gösterilmiştir.

Okul çağında çocuğa sahip olan 95 annenin yaşları 28 ile 50 arasında (*Ort.* = 38.02; *S* = 5.12) değişmekte olup çocukların (45'i kız, 50'si erkek) yaşları ise 6 ile 10 arasındadır (*Ort.* = 7.96; *S* = 1.08). Annelerin %22.1'inin lise ve %49.5'inin üniversite düzeyinde eğitime sahip olduğu, %54.7'sinin çalıştığı ve çoğunluğunun sağlık çalışanı ve öğretmen olduğu görülmektedir. Örnekleme yer alan annelerin %30.5'i aylık olarak evlerine giren toplam para miktarının 2000-5000 TL, aynı oranla %30.5'i ise 5000-10.000 TL arasında

¹ İlkokulların birinci sınıfına, kayıtların yapıldığı yılın eylül ayı sonu itibarıyla 69 ayını dolduran çocukların kaydı yapılır. Okul müdürlükleri, yaşça kayıt hakkını elde eden çocuklardan 69, 70 ve 71 aylık olanları velisinin yazılı talebi bulunması halinde okul öncesi eğitime yönlendirir veya kayıtlarını bir yıl erteler. (Milli Eğitim Bakanlığı, 2023)

²2019 Ocak ayı net asgari ücret 2.020,59TL, 2020 Ocak ayı net asgari ücret 2.324,70TL, 2021 Ocak ayı net asgari ücret 2.825,90TL, 2022 Ocak ayı net asgari ücret 4.253,40TL (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2023).

olduğunu belirtmiş ve büyük bir çoğunluğu (%62.1) kendilerini orta gelir düzeyinde algıladığını rapor etmiştir. Babaların yaşları 29 ile 65 arasında (*Ort.* = 40.78; *S* = 5.57) değişmektedir. Babaların %23.2'sinin lise ve %47.4'ünün üniversite düzeyinde eğitime sahip olduğu belirlenmiştir. Babaların %96.9'u çalıştığını bildirmiş olup meslek dağılımlarının ağırlıklı olarak sağlık çalışanı, mühendis ve işçi olduğu görülmektedir. Anne ve babaların demografik özelliklerine ilişkin ayrıntılı bilgiler Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2. Anne ve Babaların Demografik Özellikleri-Anne Bildirimi

Değişken Adı	Okul Öncesi				Okul Çağı			
	Anne		Baba		Anne		Baba	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Eğitim Düzeyi								
Okuryazar değil/Okuryazar	1	1.1	1	1.1	0	0	0	0
İlkokul	8	8.6	7	7.5	12	12.6	11	11.6
Ortaokul	8	8.6	7	7.5	9	9.5	5	5.3
Lise	31	33.3	29	31.5	21	22.1	22	23.2
Üniversite	41	44.1	43	46.2	47	49.5	45	47.4
Lisansüstü	4	4.3	5	5.4	6	6.3	12	12.6
Belirtilmemiş	-	-	1	1.1	-	-	-	-
Annenin Medeni Durumu								
Evli	91	98.9			92	96.8		
Boşanmış	1	1.1			3	3.2		
Annenin Sahip Olduğu Çocuk Sayısı								
Tek çocuğu olan	33	35.5			22	23.2		
2 çocuğu olan	47	50.5			54	56.8		
3 çocuğu olan	10	10.8			17	17.9		
4 veya daha fazla	3	3.3			2	2.2		
Toplam Aylık Gelir Miktarı								
2000 TL ve altı	3	3.2			7	7.4		
2000 – 5000 TL arası	36	38.7			29	30.5		
5000 – 10.000 TL arası	33	35.5			29	30.5		
10.000 – 15.000 TL arası	11	11.8			15	15.8		
15.000 TL ve üstü	10	10.8			15	15.8		
Algılanan Gelir Düzeyi								
Düşük	2	2.2			5	5.3		
Orta-düşük	9	9.7			15	15.8		
Orta	64	68.8			59	62.1		
Orta-yüksek	17	18.3			16	16.8		
Yüksek	1	1.1			0	0		

Tablo 2. Anne ve Babaların Demografik Özellikleri-Anne Bildirimi (devam)

Değişken Adı	Okul Öncesi				Okul Çağı			
	Anne		Baba		Anne		Baba	
	n	%	n	%	n	%	n	%
En Uzun Yaşanılan Yer								
Köy	15	16.1			18	18.9		
İlçe	20	21.5			17	17.9		
Şehir	21	22.6			26	27.4		
Büyükşehir	37	39.8			34	35.8		

2.1.2. Duygu Sosyalleştirme Uygulamalarının Anı Hatırlama Görevine Dayalı Olarak İncelenmesi

Duygu sosyalleştirme uygulamalarının Anı Hatırlama Görevi kullanılarak incelendiği analizler toplam 133 anne çocuk (okul öncesi dönemde veya okul çağında) çiftinin verisiyle yürütülmüştür. Annenin yaşı 24 ile 50 arasında (*Ort.* = 35.14; *S* = 5.51); çocukların (63'ü kız, 70'i erkek) yaşları ise 3 ile 10 arasında değişmektedir (*Ort.* = 6.52; *S* = 1.78). Örneklemde dahil olan çocukların 70'i okul öncesi dönemde, 63'ü okul çağındadır. Annelerin %31.6'sının lise ve %37.6'sının üniversite düzeyinde eğitime sahip olduğu, %45.1'inin çalıştığı ve çoğunluğunun öğretmen ve sağlık çalışanı olduğu görülmektedir. Örneklemde yer alan annelerin %42.1'i aylık olarak evlerine giren toplam para miktarının 2000-5000 TL arasında olduğunu ve %66.9'u kendisini orta gelir düzeyinde algıladığını rapor etmiştir. Babaların yaşları 26 ile 65 arasında (*Ort.* = 39.08; *S* = 5.99) değişmektedir. Babaların %28.6'sının lise ve %40.6'sının üniversite düzeyinde eğitime sahip olduğu belirlenmiştir. Babaların %97.8'si çalıştığını bildirmiş olup çoğunluğunun sağlık çalışanı, mühendis ve çiftçilik gibi mesleklere sahip olduğu görülmektedir. Anne ve babaların demografik özelliklerine ilişkin ayrıntılı bilgiler Tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 3. Anne ve Babaların Demografik Özellikleri-Anı Hatırlama Görevi

Değişken Adı	Anne		Baba	
	n	%	n	%
Eğitim Düzeyi				
Okuryazar değil/Okuryazar	0	0	1	0.8
İlkokul	20	15.0	17	12.8
Ortaokul	14	10.5	11	8.3
Lise	42	31.6	38	28.6
Üniversite	50	37.6	54	40.6
Lisansüstü	7	5.3	11	8.3
Belirtilmemiş	-	-	1	0.8
Annenin Medeni Durumu				
Evli	130	97.7		
Boşanmış	3	2.3		
Annenin Sahip Olduğu Çocuk Sayısı				
Tek çocuğu olan	31	23.3		
2 çocuğu olan	76	57.1		
3 çocuğu olan	22	16.5		
4 veya daha fazla	4	3.1		
Toplam Aylık Gelir Miktarı				
2000 TL ve altı	10	7.5		
2000 – 5000 TL arası	56	42.1		
5000 – 10.000 TL arası	47	35.3		
10.000 – 15.000 TL arası	17	12.8		
15.000 TL ve üstü	3	2.3		
Algılanan Gelir Düzeyi				
Düşük	5	3.8		
Orta-düşük	19	14.3		
Orta	89	66.9		
Orta-yüksek	19	14.3		
Yüksek	1	0.8		
En Uzun Yaşanılan Yer				
Köy	30	22.6		
İlçe	31	23.3		
Şehir	29	21.8		
Büyükşehir	43	32.3		

2.1.3. Duygu Sosyalleştirme Uygulamalarının Hayal Kırıklığı Görevine Dayalı Olarak İncelenmesi

Duygu sosyalleştirme uygulamalarının Hayal Kırıklığı Görevi temelinde incelenmesine yönelik analizler ise 70 anne çocuk (okul öncesi dönemde) çiftinin verisi ile yürütülmüştür. Annelerin yaşları 24 ile 47 arasında (*Ort.* = 34.49; *S* = 4.93)

değişmektedir. Çocukların (33'ü kız, 37'i erkek) yaşları ise 3 ile 7 arasındadır (*Ort.* = 5.11; *S* = .93). Annelerin %37.1'inin lise ve aynı oranla %37.1'inin üniversite düzeyinde eğitime sahip olduğu, %42.9'unun çalıştığı, çoğunluğunun öğretmen ve sağlık çalışanı olduğu görülmektedir. Örnekleme yer alan annelerin %45.7'i aylık olarak evlerine giren toplam para miktarının 2000-5000 TL arasında olduğunu ve %70'i kendilerini orta gelir düzeyinde algıladığını rapor etmiştir. Babaların yaşları 26 ile 54 arasında (*Ort.* = 37.10; *S* = 5.21) değişmektedir. Babaların %34.3'ünün lise ve %38.6'sının üniversite düzeyinde eğitime sahip olduğu belirlenmiştir. Babaların %98.6'sı çalıştığını bildirmiş olup meslek dağılımlarının ağırlıklı olarak sağlık çalışanı ve mühendis olduğu görülmektedir. Anne ve babaların demografik özelliklerine ilişkin ayrıntılı bilgiler Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4. Anne ve Babaların Demografik Özellikleri-Hayal Kırıklığı Görevi

Değişken Adı	Anne		Baba	
	n	%	n	%
Eğitim Düzeyi				
Okuryazar değil/Okuryazar	0	0	1	1.4
İlkokul	8	11.4	7	10.0
Ortaokul	8	11.4	6	8.6
Lise	26	37.1	24	34.3
Üniversite	26	37.1	27	38.6
Lisansüstü	2	2.9	4	5.7
Belirtilmemiş	-	-	1	1.4
Annenin Medeni Durumu				
Evli	69	98.6		
Boşanmış	1	1.4		
Annenin Sahip Olduğu Çocuk Sayısı				
Tek çocuğu olan	21	30.0		
2 çocuğu olan	38	54.3		
3 çocuğu olan	8	11.4		
4 veya daha fazla	3	4.2		
Toplam Aylık Gelir Miktarı				
2000 TL ve altı	3	4.3		
2000 – 5000 TL arası	32	45.7		
5000 – 10.000 TL arası	23	32.9		
10.000 – 15.000 TL arası	10	14.3		
15.000 TL ve üstü	2	2.9		

Tablo 4. Anne ve Babaların Demografik Özellikleri-Hayal Kırıklığı Görevi (devam)

Değişken Adı	Anne		Baba	
	n	%	n	%
Algılanan Gelir Düzeyi				
Düşük	1	1.4		
Orta-düşük	7	10.0		
Orta	49	70.0		
Orta-yüksek	12	17.1		
Yüksek	1	1.4		
En Uzun Yaşanılan Yer				
Köy	14	20.0		
İlçe	15	21.4		
Şehir	14	20.0		
Büyükşehir	27	38.6		

Not. *Hayal Kırıklığı Görevi

2.2. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

2.2.1. Demografik Bilgi Formu

Demografik bilgi formu annelerin yaşı, eğitim düzeyi, çalışma durumu, medeni durumu, mesleği, eşlerinin eğitim düzeyi, sahip olduğu çocuk sayısı ve çalışmaya katılan çocuklarının yaşı ve cinsiyeti gibi bilgilere yönelik soruları içermektedir. Bu formda ayrıca COVID-19 pandemisiyle ilgili sorulara da yer verilmiştir (örn., “Ailenizden biri COVID-19 tanısı aldı mı?”, “İş yaşamınızda önemli bir değişiklik oldu mu/ekonomik gelirinizde önemli bir kayıp yaşadınız mı?”, “Çocuğunuz size pandemi süreciyle ilgili sorular sordu mu?”)

2.2.2. Algılanan Sosyal Destek

Annelerin çocuk bakımına dair algıladıkları sosyal desteğin değerlendirilmesi için *Annenin Destek Ağı Envanteri* (Maternal Support Network; Melson, Ladd ve Hsu, 1993) kullanılmıştır. Envanter, annenin sosyal ağında kendisine destek olan kaç kişinin bulunduğunu yani sosyal ağ genişliğini ve bu kişilerden aldığı sosyal desteği farklı boyutlar açısından puanladığı iki kısımdan oluşmaktadır. Uygulama sırasında öncelikle katılımcılardan çocuk bakımı konusunda onları destekleyen kişileri (en fazla 10 kişi) tanımlamaları istenmektedir. Sonrasında ise bu kişileri *çatışma düzeyi*, *temas sıklığı*,

ihtiyaç olduğunda yardım istemeye gönüllü olma, desteğin yardımcı olma düzeyi ve destekten memnuniyet olmak üzere beş boyutta değerlendirmeleri istenmektedir. Değerlendirme 1 (düşük) ve 5 (yüksek) arasında değişen 5'li Likert tipi ölçek üzerinden yapılmaktadır. Beş boyuta ek olarak ölçekte “Bu kişiyi ne kadar zamandır tanıyorsunuz?” sorusu ile de ilişkinin süresi ölçülmektedir. Sosyal ağ genişliği, annenin tanımlamış olduğu kişi sayısının toplamı alınarak elde edilmektedir. Ayrıca beş alt boyut için yapılan değerlendirme puanları toplanıp sosyal ağ genişliğindeki kişi sayısına bölünerek elde edilen ortalama, toplam puanı oluşturmaktadır.

Envanterin Türkiye örnekleme uyarlama çalışması Aytaç (2014) tarafından yapılmıştır. Çalışmada envantere *duygusal destek, araçsal destek* (maddi destek ve çocuk bakımı ile ilgili yardım) ve *bilgi desteği* (Cohen, 2004) boyutları eklenmiştir. Anneler sosyal destek ağında tanımladığı kişileri belirtilen boyutlar üzerinden [0 (Hayır), 1 (Evet)] değerlendirmektedir. Envantere ilgili boyutlar eklenerek Ebeveyn Destek Ölçeği adıyla kullanılmıştır.

Bu çalışmada ölçeğin sosyal ağ genişliğini değerlendiren ilk kısmı, destekten alınan memnuniyet ve annenin destek ağında tanımladığı kişilerin verdiği destek türleri kısmı kullanılmıştır.

2.2.3. Psikolojik Belirti Düzeyi

Annelerin psikolojik belirtilerinin değerlendirilmesi amacıyla *Kısa Semptom Envanteri* kullanılmıştır (Brief Symptom Inventory; Derogatis, 1992; akt. Şahin ve Durak, 1994). Kısa Semptom Envanterinin orijinal hali *somatizasyon, obsesif-kompulsif bozukluk, kişilerarası duyarlılık, depresyon, anksiyete bozukluğu, hostile, fobik anksiyete, paranoid düşünceler* ve *psikotizm* olmak üzere dokuz alt boyutun yanı sıra ek maddeler ile toplam 53 maddeden oluşmaktadır. Buna ek olarak, ölçeğin rahatsızlık ciddiyeti indeksi, belirti toplam indeksi ve semptom rahatsızlık indeksi olmak üzere üç global indeksi bulunmaktadır. Ölçeğin maddeleri (örn., “Çok kolayca kızıp öfkelenme”) 0 (hiç yok) ve 4 (çok fazla var) arasında değişen 5'li Likert tipi ölçek üzerinden değerlendirilmektedir. Ölçekten alınan toplam puanların yüksekliği, bireyin ruhsal

belirtilerinin arttığını göstermektedir. Üç farklı örneklem üzerinde yürütülmüş olan çalışmalarda Kısa Semptom Envanteri'nin 9 alt ölçeği için elde edilen Cronbach alfa iç tutarlık katsayılarının .71 ile .82 arasında değiştiği bildirilmiştir (Derogatis, 1992; akt. Şahin ve Durak, 1994).

Ölçeğin Türkiye örneğine uyarlaması orijinaline benzer şekilde üç farklı örneklem üzerinde yürütülen çalışmalar kapsamında Şahin ve Durak (1994) tarafından yapılmıştır. Uyarlama çalışması sonucunda ölçeğin *anksiyete, depresyon, olumsuz benlik, somatizasyon* ve *hostilite* olmak üzere beş alt boyut ve toplam 53 maddeden oluştuğu belirlenmiştir. Güvenirliliği belirlemeye yönelik yürütülen üç ayrı çalışma kapsamında Cronbach alfa iç tutarlık katsayılarının ölçeğin toplam puanı için .95 ile .96; alt ölçekler için ise .55 ile .86 arasında değiştiği görülmüştür.

Bu tez çalışması kapsamında annelerin psikolojik belirti düzeyinin değerlendirilmesi amacıyla ölçeğin tümünden elde edilen belirti toplam indeksi kullanılmıştır. Bu çalışma kapsamında elde edilen Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı belirti toplam indeksi için .94'tür ($n = 188$).

2.2.4. Duygu Düzenleme

Annelerin duygu düzenleme becerilerinin değerlendirilmesi amacıyla ***Duygu Düzenleme Ölçeği*** kullanılmıştır (Emotion Regulation Questionnaire; Gross ve John, 2003). Ölçekte *yeniden değerlendirme* ve *bastırma* olmak üzere iki alt boyut bulunmaktadır. Ölçekte bulunan 10 madde (örn. “Duygularımı içinde bulunduğum durum hakkındaki düşüncelerimi değiştirerek kontrol ederim.”) 1 (hiç doğru değil) ve 6 (tamamen doğru) arasında değişen 6'lı Likert tipi ölçek üzerinden değerlendirilmektedir. Gross ve John (2003), orijinal ölçeğin dört farklı üniversite öğrencisi örnekleminde elde edilen Cronbach alfa iç tutarlık katsayılarının yeniden değerlendirme boyutu için .75 ve .82 aralığında ve bastırma boyutu için .68 ve .76 aralığında olduğunu bildirmiştir.

Ölçeğin Türkiye örnekleme uyarlaması Özgüle ve Sümer (2017) tarafından yapılmış ve *yeniden değerlendirme* ve *bastırma* alt boyutları için hesaplanan Cronbach alfa iç tutarlık katsayıları sırasıyla .78 ve .64 olarak bulunmuştur. Bu çalışma kapsamında elde edilen Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı yeniden değerlendirme için .79 ve bastırma için .80'dir ($n = 188$).

2.2.5. Ebeveynlik Öz Yeterliği

Annelerin ebeveynlik uygulama ve becerilerinde ne derece yetkin hissettiklerini genel olarak değerlendirmek için *Ebeveynliğe Yönelik Tutum Ölçeği* kullanılmıştır (Parenting Sense of Competence; Gibaud-Wallston ve Wandersman, 1978; akt., Johnstone ve Mash, 1989). Ölçeğin orijinal hali *memnuniyet* ve *yeterlik* olmak üzere iki alt boyut ve 1 (hiç katılmıyorum) ve 5 (tamamen katılıyorum) arasında değişen 5'li Likert tipi ölçek üzerinden değerlendirilen toplam 16 maddeden (örn., "Çocuk bakımı konusunda yeterli düzeyde bilgi ve beceriye sahibim.") oluşmaktadır. Ölçeğin alt boyutları için ayrı toplam puanlar kullanılabilirle birlikte tüm maddelerden elde edilen tek bir toplam puan da elde edilmektedir. Ölçekten alınan yüksek puan, yüksek ebeveyn öz yeterliğini ifade etmektedir. Johnstone ve Mash (1989), orijinal ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlık katsayısını toplam puan için .79, memnuniyet boyutu için .75 ve yeterlik boyutu için .76 olarak belirtmiştir.

Ebeveynliğe Yönelik Tutum Ölçeği'nin Türkiye örnekleme uyarlaması Seçer, Çeliköz ve Yaşa (2008) tarafından yapılmıştır. Türkiye uyarlamasında ölçeğin yapısı *yeterlik algısı*, *ilgi* ve *doyum* olmak üzere üç boyut olarak belirlenmiştir. Seçer ve arkadaşları (2008) ölçeğin toplam puanı için Cronbach alfa iç tutarlık katsayısını .84 olarak bildirmiştir.

Annelerin çocuklarına duygusal destek sağlama konusundaki öz yeterliğinin değerlendirilmesi için *Anneler için Ebeveyn Yetkinlik Ölçeği* kullanılmıştır (Efficacy for Parenting Tasks Index; Coleman ve Karraker, 2000). Ölçeğin orijinal hali *disiplin*, *başarı*, *boş zamanları değerlendirme*, *duygusal destek* ve *sağlık* olmak üzere toplam beş alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçekte, 1 (kesinlikle katılmıyorum) ve 6 (kesinlikle katılıyorum)

arasında değişen 6'lı Likert tipi ölçek ile değerlendirilen toplam 36 madde (örn., “Çocuğuma duygusal destek verme konusunda kendimi yeterli bulurum.”) bulunmaktadır. Ölçeğin alt boyutlarından alınan yüksek puan o alt boyuta dair yüksek düzeyde ebeveynlik öz yeterliğine işaret etmektedir. Coleman ve Karraker (2000), tüm ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlık katsayısını .91 olarak belirtirken, disiplin alt boyutu için .86, başarı alt boyutu için .74, boş zamanları değerlendirme alt boyutu için .82, duygusal destek alt boyutu için .77 ve sağlık alt boyutu için ise .73 olarak belirtmiştir.

Anneler için Ebeveyn Yetkinlik Ölçeği'nin Türkiye örneklemine uyarlaması Demir (2015) tarafından yapılmıştır. Türkiye uyarlamasında ölçeğin yapısının orijinali ile benzer şekilde *disiplin*, *boş zamanı yönetme*, *duygusal destek*, *okul desteği* ve *sağlık* olmak üzere beş alt boyut ve toplam 32 maddeden oluştuğu belirtilmiştir. Demir (2015), ölçeğin toplam Cronbach alfa iç tutarlık katsayısını .79 ve disiplin için .90, boş zamanı yönetme için .89, duygusal destek için .86, okul desteği için .85 ve sağlık için .86 olarak bildirmiştir.

Bu çalışmada, annelerin ebeveynlik öz yeterliğinin genel olarak değerlendirilmesi amacıyla Ebeveynliğe Yönelik Tutum Ölçeği kullanılmıştır. Bunun yanı sıra, annelerin duygu sosyalleştirme uygulamaları ile daha fazla ilişkili olacağı düşünöldüğü için Anneler için Ebeveyn Yetkinlik Ölçeği'nin sadece *duygusal destek* alt boyutu kullanılmıştır. Bu çalışma kapsamında elde edilen Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı Ebeveynliğe Yönelik Tutum Ölçeği için .75, Anneler için Ebeveyn Yetkinlik Ölçeği'nin duygusal destek alt boyutu için .69'tir ($n = 188$).

2.2.6. Çocuğun Mizacı

Okul Öncesi Dönem

Okul öncesi dönemdeki çocukların mizaç özelliklerini değerlendirmek için **Çocuk Davranış Listesi-Kısa Formu** kullanılmıştır (Child Behaviour List Short Form; Putnam ve Rothbart, 2006; Rothbart ve ark., 2001). Bu ölçekle 3 ile 7 yaş arası çocukların mizacı 15 alt boyut üzerinden değerlendirilmektedir. Ölçekte olumsuz duygulanım,

dışadönüklük ve çaba gerektiren kontrol olmak üzere üç faktör tanımlanmıştır. Ölçekte bulunan 94 madde (örn., “Hareketli oyunlara kıyasla sakin etkinlikleri tercih eder.”) 1 (tamamıyla yanlış) ve 7 (tamamıyla doğru) arasında değişen 7’li Likert tipi ölçek üzerinden değerlendirilmektedir. Buna ek olarak gözlenmemiş davranışları belirtmek için “uygun değil” seçeneği yer almaktadır. Ölçeğin boyutlarından alınan puan arttıkça o mizaç özelliğinin çocukta baskın olduğu anlaşılmaktadır. Putnam ve Rothbart (2006), alt ölçekler için Cronbach alfa iç tutarlık katsayılarının .43 ile .87 arasında değiştiğini bildirmiştir.

Çocuk Davranış Listesi’nin Kısa Formunun Türkiye örneğine uyarlaması Sarı ve arkadaşları (2012) tarafından yapılmış ve 15 alt boyuta ait Cronbach alfa iç tutarlık katsayılarının .47 ve .86 arasında değiştiği bulunmuştur.

Bu çalışma kapsamında Çocuk Davranış Listesi’nin olumsuz duygulanım ve çaba gerektiren kontrol faktörleri kullanılmıştır. İki faktör için elde edilen Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı olumsuz duygulanım için .60, çaba gerektiren kontrol için .70’dir ($n = 93$).

Orta Çocukluk Dönemi

Okul çağındaki çocukların mizaç özellikleri ***Orta Çocukluk Dönemi Mizaç Ölçeği*** (The Temperament in Middle Childhood Questionnaire) ve ***Gözden Geçirilmiş Erken Ergenlik Mizaç Ölçeği’nde*** (The Early Adolescent Temperament Questionnaire-Revised) bulunan 45 madde kullanılarak değerlendirilmiştir. Orta Çocukluk Dönemi Mizaç Ölçeği, 7 ile 10 yaşları arasındaki çocukların mizaç özelliklerinin değerlendirilmesi amacıyla Rothbart ve arkadaşlarının (2001) Çocuk Davranış Listesi temel alınarak geliştirilmiştir (Simonds ve Rothbart, 2004). Ölçek 17 alt boyut ve olumsuz duygulanım, çaba gerektiren kontrol, dışadönüklük ve sosyallik olmak üzere 4 faktörden oluşmaktadır. Ölçeğin maddeleri (örn., “Heyecanlandığı zaman, sırasını beklemede zorlanır.”) 1 (asla) ve 5 (her zaman) arasında değişen 5’li Likert tipi ölçek üzerinden değerlendirilmektedir. Ölçeğin boyutlarından alınan puan arttıkça o mizaç özelliğinin çocukta baskın olduğu anlaşılmaktadır. Orijinal ölçeğin 17 alt boyutuna ilişkin

Cronbach alfa iç tutarlık katsayılarının .50 ile .81 arasında değiştiği bildirilmiştir (Simonds ve Rothbart, 2004).

Orta Çocukluk Dönemi Mizaç Ölçeği'nin *azalan tepki/sakinleşme (olumsuz duygulanım)*, *engelleme denetimi (çaba gerektiren kontrol)* ve *algısal hassasiyet (sosyallik)* alt boyutlarının Türkiye örneğine uyarlanması yüksek lisans tezi kapsamında Erel Gözağaç (2018) tarafından yapılmıştır ve Cronbach alfa iç tutarlık katsayıları sırası ile .82, .76 ve .84 olarak bulunmuştur.

Gözden Geçirilmiş Erken Ergenlik Mizaç Ölçeği 9 ile 15 yaşları arasındaki çocukların mizaç özelliklerinin değerlendirilmesi amacıyla Capaldi ve Rothbart (1992) tarafından geliştirilmiştir (Ellis ve Rothbart, 2001). Ölçekte 12 alt boyut ve *olumsuz duygulanım*, *çaba gerektiren kontrol*, *dışadönüklük* ve *sosyallik* olmak üzere 4 faktör bulunmaktadır. Ölçeğin maddeleri 1 (asla) ve 5 (her zaman) arasında değişen 5'li Likert tipi ölçek üzerinden değerlendirilmektedir. Ölçeğin boyutlarından alınan puan arttıkça o mizaç özelliğinin çocukta baskın olduğu anlaşılmaktadır. Orijinal ölçeğin 12 alt boyutuna ilişkin Cronbach alfa iç tutarlık katsayılarının .65 ile .82 arasında değiştiği bildirilmiştir.

Gözden Geçirilmiş Erken Ergenlik Mizaç Ölçeği'nin *saldırganlık (olumsuz duygulanım)*, *dikkat (çaba gerektiren kontrol)* ve *aktivasyon kontrolü (çaba gerektiren kontrol)* alt boyutlarının Türkiye örneğine uyarlanması Erel Gözağaç'ın (2018) yüksek lisans tez çalışması kapsamında yapılmıştır ve Cronbach alfa iç tutarlık katsayıları sırası ile .71, .73 ve .78 olarak bulunmuştur.

Bu çalışma kapsamında Orta Çocukluk Dönemi Mizaç Ölçeği ve Gözden Geçirilmiş Erken Ergenlik Mizaç Ölçeği'nin yukarıda sözü edilen alt boyutlarının dahil edildiği *olumsuz duygulanım* ve *çaba gerektiren kontrol* faktörleri kullanılmıştır. Yapılan iç tutarlık analizinde olumsuz duygulanım faktöründe bulunan 24. maddenin madde-toplam korelasyonunun negatif yönde ($r = -.42$) olduğu gözlenmiş ve analizlere dahil edilmemiştir. Böylelikle olumsuz duygulanım faktörü için elde edilen Cronbach alfa iç

tutarlık katsayısı .75'ten .79'a çıkmıştır. Çaba gerektiren kontrol faktörü için elde edilen Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı ise .85'tir ($n = 95$).

2.2.7. Duygu Sosyalleştirme Uygulamaları

Bu tez çalışması kapsamında annelerin duygu sosyalleştirme uygulamaları öz bildirim ölçekleri, Hayal Kırıklığı Görevi ve Anı Hatırlama Görevi ile ölçülmüştür.

2.2.7.1. Duygu Sosyalleştirme Uygulamalarını Değerlendirmede Kullanılan Ölçekler

Annelerin çocuklarının olumsuz duygu ifadesine karşı sergiledikleri duygu sosyalleştirme tepkilerinin değerlendirilmesi için Fabes, Eisenberg ve Bernzweig (1990) tarafından geliştirilen **Çocukların Olumsuz Duyguları ile Baş Etme Ölçeği** kullanılmıştır (The Coping with Children's Negative Emotions Scale; akt. Altan-Aytun, Yağmurlu ve Yavuz, 2013). Ölçek çocukların deneyimlediği öfke, korku, üzüntü, utanç ve hayal kırıklığı gibi olumsuz duygularını içeren 12 senaryodan oluşmaktadır. Her senaryoyu çocuğun olumsuz duygusuna 6 farklı tepki izlemektedir ve bu tepkiler ölçeğin alt boyutlarını oluşturmaktadır. *Probleme odaklı tepkiler*, ebeveynin olumsuz duyguya sebep olan sorunu çözmesi için çocuğuna yardım girişimlerini kapsarken, *duyguya odaklı tepkiler* ebeveynin çocuğun daha iyi hissetmesine yardımcı olacak girişimlerini içermektedir. Diğer alt boyutları oluşturan tepkiler; çocuğun duygusal ifadesini destekleyici girişimleri içeren duygu ifadesini *cesaretlendirici tepkiler*, çocuğun duygusal tepkisinin önemini azaltan *küçümseyici tepkilerden* oluşmaktadır. Ayrıca çocuğun ifadesini sözel ya da fiziksel cezalarla karşılayan *cezalandırıcı tepkiler* ve çocuğun olumsuz duygusunu üzüntü ile karşılayan *ebeveynde sıkıntı tepkileri* de ölçeğin alt boyutlarını oluşturan diğer tepkilerdir. Ebeveynlerden her senaryoyu okuduktan sonra olası tepki seçeneklerini ne sıklıkla kullandığını oylaması istenir. Ölçekteki 12 senaryoyu izleyen 6 farklı tepkiyi ifade eden a ile f arasındaki maddeler 1 (hiç böyle yapmam) ve 5 (kesinlikle böyle yaparım) arasında değişen 5'li Likert tipi ölçek üzerinden değerlendirilmektedir (örn., "Eğer çocuğum bisikletinden düşer, onu kırar ve sonra da üzülüp ağlarsa, ben; a) Sakin kalırım ve endişelenmem. b) Çocuğumu rahatlatır ve kazasını unutmamasını sağlamaya çalışırım. c) Çocuğuma aşırı tepki gösterdiğini söylerim.

d) Çocuğuma bisikletin nasıl tamir edileceğini anlaması için yardımcı olurum. e) Çocuğuma böyle bir durumda ağlamanın doğal olduğunu söylerim. f) Çocuğuma ağlamayı bırakmasını yoksa bisiklete binmesine izin vermeyeceğimi söylerim.”). Her alt ölçek için alınan puanlar arttıkça söz konusu tepki sıklığı artmaktadır. Fabes, Poulin, Eisenberg ve Madden-Derdich (2002), Cronbach alfa iç tutarlık katsayılarını cezalandırıcı tepkiler için .69, ebeveynde sıkıntı tepkileri için .70, küçümseyici tepkiler için .78, probleme odaklı tepkiler için .78, duygu odaklı tepkiler için .80 ve duygu ifadesini cesaretlendirici tepkiler için .85 olarak bulmuşlardır.

Ölçeğin Türkiye örneğine uyarlama çalışmasında Cronbach alfa iç tutarlık katsayılarının .65 ile .87 arasında değiştiği bildirilmiştir (Altan-Aytun, Yağmurlu ve Yavuz, 2013).

Annelerin çocuklarının olumlu duygularına karşı sergiledikleri duygu sosyalleştirme davranışlarının değerlendirilmesi amacıyla Ladouceur ve arkadaşları (2002) tarafından geliştirilen *Anne Babaların Çocukların Olumlu Duygularına Yönelik Tepkileri Ölçeği* kullanılmıştır (Parents' Reactions to Children's Positive Emotions Scale; akt., Yap ve ark., 2008). Ölçek çocuklarda sevinç, gurur, heyecan ve merak gibi olumlu duyguları ortaya çıkardığı düşünülen 12 senaryodan oluşmaktadır. Her senaryoyu ebeveynin çocuğun olumlu duygusuna verdiği 4 farklı tepki izlemektedir ve bu tepkiler ölçeğin alt boyutlarını oluşturmaktadır. *Cesaretlendirici tepkiler*, çocuğun olumlu duygu ifadesini onaylamayı ve teşvik etmeyi ifade ederken *sosyalleştirme/sosyal normların öğretilmesine ilişkin tepkileri* ise olumlu duygu ifadesi ile ilgili davranışların uygunluğuna dair açıklamayı kapsamaktadır. *Rahatsız hissetme tepkileri*, çocuğun olumlu duygularını ifade ettiği davranışlarından rahatsız olmuş ya da utanmış hissetmeye karşılık gelirken, *uyarma tepkileri* ise olumlu duygularını ifade ettiği için çocuğa kızma, azarlama davranışlarını ifade etmektedir. Ebeveynlerden her senaryoyu okuduktan sonra olası tepki seçeneklerini ne sıklıkla kullanabileceğini 1 (çok düşük olasılıkla) ve 7 (büyük olasılıkla) arasında değişen 7'li Likert tipi ölçek üzerinde belirtmesi istenir (örn., “Eğer bir mağazadaysak ve çocuğum bazı eşyalara meraklı bir şekilde dokunuyorsa, ben; a) Çocuğumun davranışından rahatsız olurum. b) Çocuğumun keşfetmesine izin veririm. c) Çocuğuma kararlı bir şekilde eşyalara dokunmayı bırakmasını söylerim. d) Çocuğuma eşyalara

dokunmaması gerektiğini çünkü eğer eşyalar kırılırsa, parasını ödemek zorunda kalacağımı açıklarım.”). Orijinal ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlık katsayıları cesaretlendirici tepkiler için .66, sosyalleştirme/sosyal normların öğretilmesine ilişkin tepkileri için .67, rahatsız hissetme tepkileri için .78, uyarma tepkileri için .83 olarak bulunmuştur (Ladouceur ve ark., 2002; akt. Yap ve ark., 2008).

Ölçeğin Türkiye örnekleme uyarlama çalışmasında Cronbach alfa iç tutarlık katsayılarının .73 ile .77 arasında değiştiği rapor edilmiştir (Kılıç ve Kumandaş-Öztürk, 2019).

Bu tez çalışması kapsamında Çocukların Olumsuz Duyguları ile Baş Etme Ölçeği ve Anne Babaların Çocukların Olumlu Duygularına Yönelik Tepkileri Ölçeği maddeleri harmanlanarak annelere tek bir anket şeklinde sunulmuştur. Bu nedenle Anne Babaların Çocukların Olumlu Duygularına Yönelik Tepkileri Ölçeğindeki 12 senaryoyu izleyen 4 farklı tepkiyi ifade eden a ile d arasındaki maddeler 1 (hiç böyle yapmam) ve 5 (kesinlikle böyle yaparım) arasında değişen 5’li Likert tipi ölçek üzerinden değerlendirilecek şekilde düzenlenmiştir. Çocukların Olumsuz Duyguları ile Baş Etme Ölçeğinin probleme odaklı tepkiler, duyguya odaklı tepkiler, cesaretlendirici tepkiler, küçümseyici tepkiler ve cezalandırıcı tepkiler alt boyutları için bu çalışma kapsamında elde edilen Cronbach alfa iç tutarlık katsayıları sırasıyla .82, .85, .89, .83 ve .89’dur ($n = 188$). Bu çalışma kapsamında yapılan iç tutarlık analizlerinde, 3. ($r = .01$), 12. ($r = .12$) ve 18. ($r = .19$) maddelerin madde-toplam korelasyonlarının kabul edilebilir sınırlar içinde olmadığı gözlenmiştir. Bu üç maddenin analizlere dâhil edilmemesi sonucu ölçeğin ebeveynde sıkıntı tepkileri alt boyutu altı maddeden oluşmuş ve elde edilen Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı .60’tan .73’e çıkmıştır. Anne Babaların Çocukların Olumlu Duygularına Yönelik Tepkileri Ölçeğinin alt boyutlarına ilişkin bu çalışma kapsamında elde edilen Cronbach alfa iç tutarlık katsayıları ise cesaretlendirici tepkiler için .80, sosyalleştirme/sosyal normların öğretilmesine ilişkin tepkileri için .75, rahatsız hissetme tepkileri için .81 ve uyarma tepkileri için .84’tür ($n = 188$).

2.2.7.2. Duygu Sosyalleştirme Uygulamalarını Değerlendirmede Kullanılan Ölçeklerin Alt Boyutları Arasındaki Korelasyonel İlişkiler

Çocukların Olumsuz Duyguları ile Baş Etme Ölçeği alt boyutları, bu araştırmadan elde edilen korelasyonel ilişkilere dayalı olarak (bkz. Tablo 5) ve ölçeğin orijinal yapısı da dikkate alınarak destekleyici duygu sosyalleştirme tepkileri ve destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri olarak sınıflandırılmıştır. Benzer şekilde, Anne Babaların Çocukların Olumlu Duygularına Yönelik Tepkileri Ölçeği alt boyutları, bu araştırmadan elde edilen korelasyonel ilişkilere dayalı olarak (bkz. Tablo 6) ve mevcut literatürdeki benzer sınıflandırmalar dikkate alınarak (örn., Atay, 2009; Kılıç ve Kumandaş-Öztürk, 2019) cesaretlendirici tepkiler, sosyalleştirme/sosyal normların öğretilmesine ilişkin tepkiler ve destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri olarak sınıflandırılmıştır.

Tablo 5. Çocukların Olumsuz Duyguları ile Baş Etme Ölçeği Alt Boyutları Arasındaki Korelasyon Katsayıları ($n = 188$)

	1	2	3	4	5	6
1. Sıkıntı	-					
2. Cezalandırıcı	.65***	-				
3. Küçümseyici	.51***	.68***	-			
4. Cesaretlendirici	-.21**	-.29***	-.07	-		
5. Probleme Odaklı	-.18*	-.31***	-.01	.72***	-	
6. Duyguya Odaklı	-.16*	-.25***	.08	.60***	.81***	-

Not. $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Tablo 5'te görüldüğü gibi, olumsuz duygulara verilen sıkıntı tepkileri, cezalandırıcı ve küçümseyici tepkilerle pozitif yönde ilişkilirken cesaretlendirici, probleme ve duyguya odaklı tepkiler ile negatif yönde ilişkilidir. Cezalandırıcı tepkiler, küçümseyici tepkiler ile pozitif yönde ilişkilirken cesaretlendirici, probleme ve duyguya odaklı tepkiler ile negatif yönde ilişkilidir. Cesaretlendirici tepkiler probleme ve duyguya odaklı tepkiler ile, probleme odaklı tepkiler ise duyguya odaklı tepkiler ile pozitif yönde ilişkilidir. Bu doğrultuda sıkıntı, cezalandırıcı ve küçümseme tepkilerinin ortalaması alınarak destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri; cesaretlendirici, probleme odaklı ve

duyguya odaklı tepkilerin ortalaması alınarak destekleyici duygu sosyalleştirme tepkileri oluşturulmuştur.

Tablo 6. Anne Babaların Çocukların Olumlu Duygularına Yönelik Tepkileri Ölçeği Alt Boyutları Arasındaki Korelasyon Katsayıları ($n = 188$)

	1	2	3	4
1. Sosyal Normların Öğretilmesi	-			
2. Uyarma	.47***	-		
3. Rahatsız Hissetme	.37***	.81***	-	
4. Cesaretlendirici	-.17*	-.52***	-.47***	-

Not. * $p < .05$, *** $p < .001$

Tablo 6’da görüldüğü gibi, olumlu duygulara verilen sosyal normların öğretilmesine ilişkin tepkiler uyarma ve rahatsız hissetme tepkileri ile pozitif yönde ilişkilirken cesaretlendirici tepkiler ile negatif yönde ilişkilidir. Uyarma tepkileri, rahatsız hissetme tepkileri ile pozitif yönde ilişkilirken; cesaretlendirici tepkiler ile negatif yönde ilişkilidir. Rahatsız hissetme tepkileri cesaretlendirici tepkiler ile negatif yönde ilişkilidir. Bu doğrultuda uyarma ve rahatsız hissetme tepkilerinin ortalaması alınarak destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri oluşturulmuştur. Destekleyici duygu sosyalleştirme tepkisi olarak sadece cesaretlendirici tepkiler alınmıştır. Sosyal normların öğretilmesine ilişkin tepkiler ise destekleyici ve destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri sınıflandırmalarına dahil edilmeyerek özgün ilişki örüntüsünün daha ayrıntılı değerlendirilebilmesi amaçlanmıştır.

2.2.7.3. Duygu Sosyalleştirme Uygulamalarını Değerlendirmede Kullanılan Görevler

2.2.7.3.1. Anı Hatırlama Görevi

Anı Hatırlama Görevi, anne ve çocuğun duygu içerikli anı üzerinden duyguları tartışmasını içermektedir ve annelerin duygu sosyalleştirme davranışlarının değerlendirilmesi amacıyla kullanılmaktadır (Miller-Slough, Zeman, Poon ve Sanders, 2016). Görev sırasında öncelikle anneden son bir ay içerisinde kendisinin de dahil olduğu ya da şahitlik ettiği ve çocuğun olumsuz duygu (üzüldüğü, kızdığı) hissettiği birkaç

durumu düşünmesi istenmektedir (örn., çocuk gitmek istediği bir yere gidememiştir, en sevdiği oyuncuğu kırılmıştır). Çocuğun utanmış ya da mahçup hissetmesini önlemek için anneden çocuğun bu tarz bir sorun yaşadığı durumları dahil etmemesi istenmektedir. Bu çalışma kapsamında olumsuz duygulara ek olarak, annelerin olumlu duyguları sosyalleştirme davranışlarının da incelenmesi amaçlandığı için anneden son bir ay içerisinde çocuğunun olumlu duygu (mutlu olduğu, meraklandığı) hissettiği birkaç durumu da düşünmesi istenmiştir (örn., çocuğun çok istediği bir oyuncuğun ona hediye edilmesi). Üzerinde konuşulacak olan anılara karar verildiğinde hangi anının (olumsuz duygu-olumlu duygu) önce konuşulacağı araştırmacı tarafından değişimlenerek belirlenmiştir. Çocuğa her bir anıda yaşadığı olay sırasında ne hissettiği sorularak duygu termometresi gösterilmiş ve 1 ile 10 arasında değişen bir ölçek üzerinden derecelendirme yapılmıştır. Sonrasında ise anne ve çocuk yalnız bırakılarak belirlenen her bir anı hakkında en az 5 dakika boyunca konuşmaları istenmiştir.

Bu tez çalışması kapsamında Anı Hatırlama Görevi annelerin duygu sosyalleştirme davranışlarının değerlendirilmesi amacıyla hem okul öncesi hem de okul çağındaki çocuklara uygulanmıştır.

2.2.7.3.2. Anı Hatırlama Görevinin Kodlanması

Anı Hatırlama Görevinin kodlanmasında, annelerin duygu sosyalleştirme davranışlarının değerlendirildiği (Miller-Slough ve ark., 2016) ve annelerin çocuklarının olumlu duygularına yönelik duygu sosyalleştirme davranışlarının incelendiği (Çorapçı ve ark., 2018) çalışmalar referans alınmıştır. Annelerin duygu sosyalleştirme davranışları Çocukların Olumsuz Duyguları ile Baş Etme Ölçeği ve Anne Babaların Çocukların Olumlu Duygularına Yönelik Tepkileri Ölçeği alt boyutları kapsamında kodlanmıştır. Bu doğrultuda annelerin olumsuz duygulara yönelik duygu sosyalleştirme davranışları; üzüntü ve stres tepkileri (*ebeveynde sıkıntı*), sözel ya da sözel olmayan kızma tepkileri (*cezalandırıcı*), olayı ve çocuğun duygusunu değersizleştiren tepkiler (*küçümseme*), duygu ifadesini yok sayan tepkiler (*görmezden gelme*), duygu ifadesini teşvik eden tepkiler (*cesaretlendirici*), çocuğun daha iyi hissetmesine yönelik tepkiler (*duygu odaklı*), sorunun çözümüne yönelik tepkiler (*problem odaklı*) ve olayın detayları hakkında

konuşma (*olay hakkında konuşma*) olmak üzere 8 boyut üzerinden kodlanmıştır. Benzer şekilde annelerin olumlu duygulara yönelik duygu sosyalleştirme davranışları; duygu ifadesi ile ilgili davranışların uygunluğunu açıklama tepkileri (*sosyal normların öğretilmesine ilişkin*), sözel ya da sözel olmayan kızma tepkileri (*uyarma*), üzüntü ve stres tepkileri (*rahatsız hissetme*), duygu ifadesini yok sayan tepkiler (*görmezden gelme*), duygu ifadesini teşvik eden tepkiler (*cesaretlendirici*), olumlu duyguyu sözel ve sözel olmayan şekilde onaylama tepkileri (*yansıtma*), duyguyu ortaya çıkaran durumu yapılandırma tepkileri (*durum odaklı*) ve olayın detayları hakkında konuşma (*olay hakkında konuşma*) olmak üzere 8 boyut üzerinden kodlanmıştır. Kodlamalar 0 (hiç olmadı) ve 4 (çok sıklıkla oldu) arasında değişen 5'li Likert tipi ölçek üzerinden yapılmıştır. Buna ek olarak, anne ve çocuğun konuşma sırasındaki fiziksel temasları gibi sözel olmayan davranışları ve sohbete katılım düzeyleri de kodlanmıştır. Her annenin duygu sosyalleştirme davranışlarının kodlamasında eğitimli üç bağımsız kodlayıcı yer almıştır. Annenin olumsuz duygulara ilişkin duygu sosyalleştirme tepkileri için kodlayıcılar arası güvenilirlik puanları (kappa) okul öncesinde .66 ile .83 arasında, okul çağında ise .64 ile .97 arasında değişmektedir (*Ort.okul öncesi = .78, Ort.okul çağı = .79*). Annenin olumlu duygulara ilişkin duygu sosyalleştirme tepkileri için kodlayıcılar arası güvenilirlik puanları (kappa) okul öncesinde .76 ile .88 arasında, okul çağında ise .66 ile .90 arasında değişmektedir (*Ort.okul öncesi = .81, Ort.okul çağı = .78*).

Görev kapsamında okul öncesi dönemdeki çocukların olumsuz duygu içeren anılarının çoğunlukla çocuğun istediği oyuncak ya da kıyafetin alınmaması, oyuncaklarının kaybolması/kırılması, büyükanne, büyükbaba gibi akrabalara gidememesi veya arkadaşlarıyla görüşmemesi gibi konuları kapsadığı; üzüntü, korku ve kızgınlık duygularını içerdiği (*Ort.duygunun derecesi = 7.70; S = 3.29*) görülmüştür. Okul çağındaki çocukların olumsuz duygu içeren anılarının çoğunlukla çocuğun okulda arkadaşlarıyla yaşadığı problemler ile akademik başarıya yönelik sorunları, bisiklet ya da ev kazaları, çocuğun farklı alanlardaki korkularıyla ilgili konuları kapsadığı; üzüntü, korku ve kızgınlık duygularını içerdiği (*Ort.duygunun derecesi = 6.79; S = 2.74*) görülmüştür.

Okul öncesi dönemdeki çocukların olumlu duygu içeren anılarının çoğunlukla istediği oyuncak ya da eşyanın alınması, kuzen gibi akrabalarla ya da arkadaşlarla iyi vakit

geçirmesi, oyun parkı veya alışveriş merkezi gibi keyif aldığı yerlere gitmesi konularını kapsadığı; mutluluk ve heyecan duygularını içerdiği (*Ort. duygunun derecesi* = 9.63; *S* = 1.30) görülmüştür. Okul çağındaki çocukların olumlu duygu içeren anılarının çoğunlukla pandemi sebebiyle kapalı olan okulların açılması ve çocuğun okula gidebilmesi, arkadaşlarıyla görüşmesi ve istediği oyuncak ya da eşyanın alınması konularını kapsadığı; mutluluk ve heyecan duygularını içerdiği (*Ort. duygunun derecesi* = 9.14; *S* = 1.66) görülmüştür.

2.2.7.3.3. Anı Hatırlama Görevinin Kodlama Boyutları Arasındaki Korelasyonel İlişkiler

Anı Hatırlama Görevine ilişkin kodlama boyutları, bu çalışma kapsamında elde edilen korelasyonel ilişkilere dayalı olarak (bkz. Tablo 7 ve Tablo 8) ve mevcut literatürdeki benzer sınıflandırmalar dikkate alınarak (örn., Cassano, Zeman ve Sanders, 2014; Miller-Slough ve ark., 2016; Spinrad ve ark., 2007) destekleyici duygu sosyalleştirme tepkileri ve destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri olarak sınıflandırılmıştır. Olay hakkında konuşma boyutu anının içeriğine ilişkin ayrıntıları içerdiği için duygu sosyalleştirme sınıflandırmasına dahil edilmemektedir (Miller-Slough ve ark., 2016).

Tablo 7. Anı Hatırlama Görevinin Kodlama Boyutları Arasındaki Korelasyon Katsayıları (Olumsuz Duygu İçeren Anı, *n* = 133)

	1	2	3	4	5	6	7	8
1. Ebeveynde Sıkıntı	-							
2. Cezalandırıcı	-.13	-						
3. Küçümseme	-.05	.16 [†]	-					
4. Görmezden Gelme	-.06	-.05	.04	-				
5. Cesaretlendirici	-.12	-.17 [†]	-.14	-.12	-			
6. Duygu Odaklı	-.04	-.00	-.02	-.00	.08			
7. Problem Odaklı	.02	-.05	-.03	-.15 [†]	.08	.07		
8. Olay Hakkında Konuşma	-.10	.05	.06	-.19 [*]	.26 ^{**}	.02	-.04	-

Not. [†]*p* < .10, ^{*}*p* < .05, ^{**}*p* < .01

Tablo 7’de görüldüğü gibi, olumsuz duyguya verilen cezalandırıcı tepkiler, küçümseyici tepkilerle marjinal düzeyde pozitif yönde, cesaretlendirici tepkilerle marjinal düzeyde negatif yönde ilişkilidir. Görmezden gelme tepkileri, problem odaklı tepkilerle marjinal

düzyeyde negatif yönde ilişkiyiken; olay hakkında konuşma ile negatif yönde ilişkilidir. Cesaretlendirici tepkiler olay hakkında konuşma ile pozitif yönde ilişkilidir. Olay hakkında konuşma annenin olayla ilgili ayrıntılı bilgiler vermesini ifade ettiği için temel duygu sosyalleştirme tepkileri kapsamında sınıflandırılmamaktadır. Bu doğrultuda cezalandırıcı ve küçümseme tepkilerinin ortalaması alınarak destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri oluşturulmuştur. Cesaretlendirici tepkilerin ise destekleyici olarak sınıflandırılabilir diğeyer duygu sosyalleştirme tepkileriyle arasında anlamlı ilişki yoktur. Bu sebeple destekleyici duygu sosyalleştirme tepkilerini sadece cesaretlendirici tepkiler temsil etmiştir.

Tablo 8. Anı Hatırlama Görevinin Kodlama Boyutları Arasındaki Korelasyon Katsayıları (Olumlu Duygu İçeren Anı, $n = 133$)

	1	2	3	4	5	6	7	8
1. Sosyal Normların Öğretilmesi	-							
2. Uyarma	-.01	-						
3. Rahatsız Hissetme	.06	.45***	-					
4. Görmezden Gelme	.10	.05	.40***	-				
5. Cesaretlendirici	-.07	-.13	-.10	-.15				
6. Yansıtma	-.08	-.03	-.24**	-.18*	.33***			
7. Durum Odaklı	.01	-.08	-.27**	-.27**	.12	.28**		
8. Olay Hakkında Konuşma	.07	-.11	.17†	-.17†	.12	.12	-.12	-

Not. † $p < .10$, * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Tablo 8’de görüldüğü gibi, olumlu duyguya verilen uyarma tepkileri, rahatsız hissetme tepkileri ile pozitif yönde ilişkilidir. Rahatsız hissetme tepkileri, görmezden gelme tepkileri ile pozitif yönde, yansıtma ve durum odaklı tepkiler ile negatif yönde ilişkilidir. Buna ek olarak, rahatsız hissetme tepkileri olay hakkında konuşma ile marjinal düzeyde pozitif yönde ilişkilidir. Görmezden gelme tepkileri de yansıtma ve durum odaklı tepkiler ile negatif yönde ilişkilidir. Buna ek olarak, cesaretlendirici tepkiler yansıtma tepkileriyle, yansıtma tepkileri ise durum odaklı tepkiler ile pozitif yönde ilişkilidir. Söz konusu korelasyonel ilişkiler kapsamında rahatsız hissetme ve görmezden gelme tepkilerinin ortalaması alınarak destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri oluşturulmuştur. Benzer olarak, yansıtma ve durum odaklı tepkilerin ortalaması alınarak destekleyici duygu sosyalleştirme tepkileri oluşturulmuştur. Cesaretlendirme tepkileri ile destekleyici

ve destekleyici olmayan tepkiler arasında anlamlı ilişki olmaması sebebiyle gruplandırmaya dahil edilmemiştir. Ayrıca, özgün ilişki örüntüsünün değerlendirilmesi amaçlanan sosyal normların öğretilmesine ilişkin tepkiler normallik sayılıtısını karşılamadığı için tek bir boyut olarak modele dahil edilememiştir.

2.2.7.3.4. Hayal Kırıklığı Görevi

Hayal Kırıklığı Görevi temelde çocukların duygu düzenleme becerilerinin değerlendirilmesi amacıyla geliştirilmiştir (Cole, Zahn-Waxler ve Smith, 1994). Görevde çocuktan beş oyuncak (oyuncak araba, çıkartma, kırık bir oyuncak, kalem gibi) en çok beğendiğinden en az beğendiğine doğru sıralaması istenmektedir. Çocuk oyuncakları sıraladıktan sonra araştırmacı en çok beğendiği oyuncak (oyuncak) çocuğa daha sonra vereceğini söyleyerek oyuncakları odadan çıkarmaktadır. Hayal kırıklığı görevi 3 temel aşamadan oluşmaktadır.

a) Hediye için bekleme: Oyuncaklar odadan çıkarıldıktan sonra çocukla birlikte görevle ilişkisiz birkaç uygulama yapılmaktadır. Sonrasında araştırmacı çocuğa uygulamalar sonucunda ödülü kazandığını ve en çok beğendiği oyuncak (oyuncak) getireceğini söyleyerek odadan ayrılmaktadır.

Araştırmacı odadan kısa bir süre ayrılmakta ve içinde çocuğun en az istediği oyuncak (oyuncak) olduğu bir kutu ile geri dönerek kutuyu çocuğa vermektedir.

b) Yanlış hediye: Araştırmacı çocuğun kutuyu açmasına ve içindeki aslında en az beğendiği oyuncak (oyuncak) bulmasına fırsat tanımaktadır. Bu sırada araştırmacı nötr bir yüz ifadesi takınmakta, kağıtlarla ilgilenmekte ve çocukla olağan göz teması kurmaktadır. Araştırmacı, çocuk hediyeyi açtıktan sonra yaklaşık 30 saniye kadar odada kalıp sonrasında dışarıya çıkmaktadır.

Scrimgeour, Davis ve Buss (2016) tarafından Hayal Kırıklığı Görevi annelerin duygu sosyalleştirme davranışlarının incelenmesi amacıyla uyarlanmıştır. Bu uyarlama

çalışması kapsamında yanlış hediye aşamasında araştırmacı odadan çıktıktan 60 saniye sonra annenin odaya alındığı bir aşama eklenmiştir. Bu sırada anneye çocuğun onun için çekici olmayan/istemmediği bir oyuncak almış olduğu bilgisi verilmekte ve anneden çocuğuyla normalde olduğu gibi etkileşime girmesi istenmektedir.

c) *Sonuç*: Son aşamada ise araştırmacı 120 saniye sonra odaya girerek çocuğun en çok beğendiği oyuncuğu aynı kutu içerisinde çocuğa vermektedir. Araştırmacı daha önce hediyelerle ilgili bir hata yaptığını ve bu nedenle ona yanlış oyuncuğu verdiğini açıklamaktadır. Ayrıca çocuğa diğer dört ödülünden herhangi birini seçerek istemediği oyuncuğu değiştirme şansı vermektedir.

Bu tez çalışmasında Hayal Kırıklığı Görevinin Scrimgeour ve arkadaşları (2016) tarafından uyarlanmış versiyonu sadece okul öncesi dönemdeki çocuklara uygulanmıştır. Yanlış hediye aşamasında çocuğun ortaya çıkması beklenen olası olumsuz duygularına karşı annenin duygu sosyalleştirme davranışları gözlenmiştir. Ayrıca bu tez çalışması kapsamında sonuç aşamasında çocuk beğendiği oyuncuğu aldıktan sonra görev sonlandırılmadan anne ve çocuğun 120 saniye daha birlikte odada kaldığı aşama eklenmiştir. Bu aşamada çocuk beğendiği oyuncuğu aldıktan sonra açığa çıkacak olası olumlu duygulara ilişkin annenin duygu sosyalleştirme davranışları gözlenerek değerlendirilmiştir.

2.2.7.3.5. Hayal Kırıklığı Görevinin Kodlanması

Hayal Kırıklığı Görevinin kodlanmasında, annelerin duygu sosyalleştirme davranışlarının değerlendirildiği (Çorapçı ve Değirmencioğlu, 2019) ve annelerin çocukların olumlu duygularına yönelik duygu sosyalleştirme davranışlarının incelendiği (Çorapçı ve ark., 2018) çalışmalar referans alınmıştır. Annelerin duygu sosyalleştirme davranışları Çocukların Olumsuz Duyguları ile Baş Etme Ölçeği ve Anne Babaların Çocukların Olumlu Duygularına Yönelik Tepkileri Ölçeği alt boyutları kapsamında kodlanmıştır [0 (hiç yok) 2 (kesinlikle var)]. Bu doğrultuda, annelerin olumsuz duygulara yönelik duygu sosyalleştirme davranışları; üzüntü ve stres tepkileri (*stres*), duygu ifadesini değersizleştiren tepkiler (*küçümseme*), sözel ya da sözel olmayan kızma ve

azarlama tepkileri (*cezalandırma*), duygu ifadesini teşvik eden tepkiler (*cesaretlendirici*), durumu açıklığa kavuşturmak için sorular sorma ve açıklama yapma tepkileri (*bilgi arama ve açıklama*), çocuğun sorunu kendi başına çözmesi için zemin hazırlayıcı tepkiler (*koçluk: problem çözümünde rol verme*), sorunun çözümünde annenin aktif rol aldığı tepkiler (*koçluk: problem çözümünde rol alma*), durumu artık olumsuz olmayacak şekilde değiştirme/yeniden yapılandırma değerlendirme tepkileri (*bilişsel yeniden yapılandırma ve değerlendirme*), sözel ve sözel olmayan olumlu duygulanım tepkileri (*olumlu duygulanım*), çocuğun söylediklerini sadece tekrarlama tepkileri (*çocuğun konuşmasını yorumlama*), çocuğun dikkatini duyguyu açığa çıkaran durumdan uzaklaştırma tepkileri (*dikkat dağıtma*), çocuğu rahatlatmak için sergilenen fiziksel davranışlar ve sakinleştirmeye yönelik sözlü ifadeler (*fiziksel ve sözel rahatlatma*), duygu ifadesi ile ilgili davranışların uygunluğunu açıklama tepkileri (*didaktik*) olmak üzere 13 boyut üzerinden kodlanmıştır.

Benzer şekilde annelerin olumlu duygulara yönelik sosyalleştirme davranışları; üzüntü ve stres tepkileri (*rahatsız hissetme*), duyguyu değersizleştiren tepkiler (*küçümseme*), sözel ya da sözel olmayan kızma ve azarlama tepkileri (*uyarma*), duygu ifadesini teşvik eden tepkiler (*cesaretlendirici*), duygu ifadesi ile ilgili davranışların uygunluğunu açıklama tepkileri (*sosyal normların öğretilmesine ilişkin*), durumu açıklığa kavuşturmak için sorular sorma ve açıklama yapma tepkileri (*bilgi arama ve açıklama*), olumlu duyguyu sözel ve sözel olmayan şekilde onaylama tepkileri (*yansıtma*), olumlu duyguyu ortaya çıkaran durumu yapılandırma tepkileri (*durum odaklı*), çocuğun söylediklerini sadece tekrarlama tepkileri (*çocuğun konuşmasını yorumlama*), durumu yeniden değerlendirme tepkileri (*yeniden değerlendirme*) olmak üzere 10 boyut üzerinden kodlanmıştır.

Buna ek olarak, yanlış hediye (en az beğendiği oyuncacı alması) ve sonuç (istediği oyuncacı alması) aşamalarında çocuğun duygusu ve yoğunluğuna ilişkin kodlamada Friedlmeier, Çorapçı, Susa-Erdogan, Benga ve Kurman'ın (2019) çalışması referans alınarak yapılmıştır [0 (yok), 3 (yüksek yoğunluk)]. Duygu sosyalleştirme tepkilerinin ve çocuğun duygusunun kodlamasında eğitimli üç bağımsız kodlayıcı yer almıştır. Annenin olumsuz duygulara ilişkin duygu sosyalleştirme tepkileri için kodlayıcılar arası güvenilirlik puanları (kappa) .77 ile .98 arasında değişmektedir (*Ort.* = .88). Annenin olumlu

duygulara ilişkin duygu sosyalleştirme tepkileri için kodlayıcılar arası güvenirlik puanları (kappa) .73 ile .95 arasında değişmektedir (*Ort.* = .87).

2.2.7.3.6. Hayal Kırıklığı Görevinin Kodlama Boyutları Arasındaki Korelasyonel İlişkiler

Hayal Kırıklığı Görevine ilişkin kodlama boyutları, bu araştırmadan elde edilen korelasyonel ilişkilere dayanarak (bkz. Tablo 9 ve Tablo 10), mevcut literatürdeki benzer sınıflandırmalar dikkate alınarak (örn., Çorapçı ve ark., 2018; Çorapçı ve Değirmencioğlu, 2019) ve duygu sosyalleştirme uygulamalarını değerlendiren ilgili ölçeklerin alt boyutları kapsamında destekleyici duygu sosyalleştirme tepkileri ve destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri olarak sınıflandırılmıştır.

Tablo 9’da görüldüğü gibi, olumsuz duygulara verilen stres tepkileri küçümseme, cezalandırma, dikkat dağıtma ve didaktik tepkiler ile pozitif yönde ilişkiliyken; bilişsel yeniden yapılandırma ve değerlendirme tepkileri ile marjinal düzeyde pozitif yönde ilişkilidir. Küçümseme tepkileri cezalandırma ve dikkat dağıtma tepkileri ile pozitif yönde ilişkiliyken; didaktik tepkiler ile marjinal düzeyde pozitif yönde ilişkilidir. Cezalandırma tepkileri didaktik tepkiler ile pozitif yönde ilişkiliyken; dikkat dağıtma tepkileri ile marjinal düzeyde negatif yönde ilişkilidir. Cesaretlendirici tepkiler bilgi arama ve açıklama tepkileri ile negatif yönde ilişkiliyken; dikkat dağıtma tepkileri ile marjinal düzeyde negatif yönde ilişkilidir. Bilgi arama ve açıklama tepkileri koçluk: problem çözümünde rol verme tepkileri ile marjinal düzeyde ilişkiliyken; bilişsel yeniden yapılandırma ve değerlendirme tepkileri ile negatif yönde ilişkilidir. Bilişsel yeniden yapılandırma ve değerlendirme tepkileri olumlu duygulanım tepkileri ile pozitif yönde ilişkilidir. Olumlu duygulanım tepkileri çocuğun konuşmasını yorumlama tepkileri ile marjinal düzeyde negatif yönde ilişkilidir. Çocuğun konuşmasını yorumlama tepkileri fiziksel ve sözel rahatlatma tepkileri ile negatif yönde ilişkilidir. Bu doğrultuda stres, küçümseme ve cezalandırıcı tepkilerinin ortalaması alınarak destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri oluşturulmuştur. Hatırlanacağı üzere, didaktik tepkiler duyguyla ilişkili davranışların sosyal olarak uygunluğunu açıklamayı kapsamakta ve duyguyu göz ardı etme ya da küçümseme gibi tepkileri içermemektedir. Bu sebeple stres, küçümseme

ve cezalandırıcı tepkiler ile arasında anlamlı ilişki olmasına karşın destekleyici olmayan tepkiler kapsamına dahil edilmemiştir. Ayrıca, bu çalışmada olumsuz duygulara verilen tepkiler destekleyici ve destekleyici olmayan tepkiler boyutlarıyla temsil edildiği için modellerdeki paralelliğin sağlanması adına didaktik tepkiler ayrı bir boyut olarak da ele alınmamıştır. Cesaretlendirici tepkilerin ise destekleyici olarak sınıflandırılabilir diğer duygu sosyalleştirme tepkileriyle arasında anlamlı ilişki yoktur. Bu sebeple destekleyici duygu sosyalleştirme tepkilerini sadece cesaretlendirici tepkiler temsil etmiştir. Buna ek olarak, koçluk: problem çözümünde rol verme ve bilgi arama ve açıklama tepkilerinin ortalaması alınarak problem çözümüne yönelik tepkiler boyutu oluşturulmuştur.

Tablo 10'da görüldüğü gibi, olumlu duygulara verilen küçümseme tepkileri uyarma tepkileriyle pozitif yönde ve cesaretlendirici tepkilerle negatif yönde ilişkiliden yansıtma tepkileri ile marjinal düzeyde negatif yönde ilişkilidir. Uyarma tepkileri bilgi arama ve açıklama tepkileri ile negatif yönde ilişkilidir. Cesaretlendirici tepkiler sosyal normların öğretilmesine ilişkin tepkiler ile pozitif yönde ilişkilidir. Yansıtma tepkileri ve durum odaklı tepkiler yeniden değerlendirme tepkileri ile pozitif yönde ilişkilidir. Bu doğrultuda uyarma ve küçümseme tepkilerinin ortalaması alınarak destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri oluşturulmuştur. Destekleyici duygu sosyalleştirme tepkisi olarak sadece cesaretlendirici tepkiler alınmıştır. Sosyal normların öğretilmesine ilişkin tepkiler ise destekleyici ve destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri sınıflandırmalarına dahil edilmeyerek özgün ilişki örüntüsünün daha ayrıntılı değerlendirilebilmesi amaçlanmıştır.

Tablo 9. Hayal Kırıklığı Görevinin Kodlama Boyutları Arasındaki Korelasyon Katsayıları (Olumsuz Duygu, $n = 70$)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
1. Stres	-												
2. Küçümseme	.66***	-											
3. Cezalandırma	.29*	.45***	-										
4. Cesaretlendirici	-.09	-.14	-.06	-									
5. Bilgi Arama ve Açıklama	-.10	.01	-.00	-.36**	-								
6. Koçluk: Problem Çözümünde Rol Verme	.07	-.03	-.12	-.02	.23 [†]	-							
7. Koçluk: Problem Çözümünde Rol Alma	-.13	-.09	.12	.10	-.03	-.11	-						
8. Bilişsel Yeniden Yapılandırma ve Değerlendirme	.22 [†]	.07	-.02	-.02	-.25*	-.18	-.02	-					
9. Olumlu Duygulanım	-.17	.05	-.16	.03	-.16	-.15	.11	.25*	-				
10. Çocuğun Konuşmasını Yorumlama	.10	-.14	-.22 [†]	-.16	.06	.19	-.02	-.20	-.22 [†]	-			
11. Dikkat Dağıtma	.15*	.35**	.12	-.22 [†]	.08	-.20	-.19	-.09	-.06	.00	-		
12. Fiziksel ve Sözel Rahatlatma	-.09	.04	-.07	.01	-.09	-.07	-.08	-.04	.08	-.34**	.09	-	
13. Didaktik	.23*	.22 [†]	.24*	-.10	-.00	.19	.04	.01	-.05	-.08	-.08	.12	-

Not. [†] $p < .10$, * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Tablo 10. Hayal Kırıklığı Görevinin Kodlama Boyutları Arasındaki Korelasyon Katsayıları (Olumlu Duygu, $n = 70$)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1. Rahatsız Hissetme	-									
2. Küçümseme	.06	-								
3. Uyarma	-.11	.31**	-							
4. Cesaretlendirici	-.07	-.24*	-.19	-						
5. Sosyal Normların Öğretilmesi	.13	-.06	-.01	.30*	-					
6. Bilgi Arama ve Açıklama	.04	-.10	-.28*	.13	.04	-				
7. Yansıtma	.13	-.20†	-.04	.17	.13	.05	-			
8. Durum Odaklı	.15	-.16	.16	.09	-.02	-.18	.08	-		
9. Çocuğun Konuşmasını Yorumlama	-.20	-.16	-.04	-.12	-.05	.03	-.19	-.15	-	
10. Yeniden Değerlendirme	.12	-.08	.08	-.07	-.01	-.05	.25*	.26*	.10	-

Not. † $p < .10$, * $p < .05$, ** $p < .01$

2.3. İŞLEM

İlk olarak çalışma kapsamında kullanılan ölçme araçlarını geliştiren ve Türkiye örnekleme uyarlama çalışmasını gerçekleştiren araştırmacılardan gerekli izinler alınmıştır. Ardından, çalışmanın yürütülebilmesi için Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonundan izin alınmıştır. Veri toplama sürecinde ortaya çıkan pandemi sebebiyle demografik bilgi formuna eklenen COVID-19 ile ilgili sorular için de Sağlık Bakanlığından gerekli izin alınmıştır.

Bu tez çalışmasının veri toplama süreci 2019-2020 eğitim öğretim yılı güz dönemi ile 2021-2022 eğitim öğretim yılı güz dönemi arasında tamamlanmıştır. Türkiye'nin farklı şehirlerindeki il merkezi ve ilçelerinde ikamet eden annelere kartopu örnekleme yöntemi ile ulaşılmıştır [Ankara, Aydın (*Söke, Bağarası, Kuşadası*), Bursa (*İnegöl*), Çorlu, Denizli (*Merkez, Beyağaç, Tavas*), Eskişehir, Hatay, İstanbul, İzmir, Konya, Tokat]. Annelere öncelikle araştırmanın amacı hakkında genel bilgilendirme yapılarak sözel onamları alınmıştır. Sonrasında annelere verilen ölçek formlarıyla birlikte yazılı onamları da alınmıştır.

Çalışmanın ilk grup verisinin toplandığı 2019 yılı güz döneminde okul öncesi dönemdeki çocuklar ve anneleriyle yaklaşık 1 saat 45 dakika süren ev ziyaretlerinde uygulamalar gerçekleştirilmiştir. Hayal Kırıklığı Görev uygulamasına başlamadan önce anne ve çocukla birlikte yapboz etkinliği yapılmış sonrasında anne odadan çıkarılarak çocukla boyama, yapboz ve kart eşleme oyunları oynanmıştır. Etkinlik aşamasından sonra Hayal Kırıklığı Görevi uygulanmış ve ölçek formunun bir kısmı da aktif olarak görevde yer almadığı sırada anneye verilmiştir. Sonrasında Anı Hatırlama Görevi uygulanmış ve bu uygulama bittikten sonra anneye diğer ölçek formu verilmiştir. Görev uygulamaları sırasında video kaydı alınmıştır ($n = 16$). Okul çağındaki çocuklar ve anneleriyle ise yaklaşık 1 saat süren ev ziyaretlerinde uygulamalar gerçekleştirilmiştir. Anne ve çocuk birlikte 10 dakika kadar bir kutu oyunu oynadıktan sonra Anı Hatırlama Görevi uygulanmıştır. Uygulama bittikten sonra anneye ölçek formu verilmiştir. Görev uygulaması sırasında video kaydı alınmıştır ($n = 16$). Çalışmaya çocuğuyla birlikte katılmayı kabul etmeyen annelere sadece ölçek formları verilerek anket uygulaması yapılmıştır ($n_{okul\ öncesi} = 10$, $n_{okul\ çağı} = 8$).

Çalışmanın ikinci ve üçüncü grup verisi 2020 yılı yaz ve 2021 yılı bahar dönemlerinde toplanmıştır. Pandemi sebebiyle ev ziyaretlerinin kısa sürede tamamlanması gerektiği için ölçek formları anneye bırakılarak daha sonra geri alınmıştır. Buna ek olarak Hayal Kırıklığı Görevi öncesinde yapılan annenin de dahil olduğu yapboz etkinliği çıkarılmış ve sadece çocukla yapılan etkinlikler gerçekleştirilmiştir. Bu düzenlemeler dışında görev uygulamalarına ilişkin işlem adımlarında herhangi bir değişiklik yapılmamıştır. Okul öncesi dönemdeki çocuklar ve annelerine yaklaşık 1 saat süren ev ziyaretleri sırasında Hayal Kırıklığı ve Anı Hatırlama Görevleri uygulanmıştır. Görev uygulamaları sırasında video kaydı alınmıştır. Görev uygulamalarından sonra ev ziyareti sonlandırılmış ve ölçek formları anneye bırakılarak birkaç gün içerisinde geri alınmıştır ($n = 55$). Okul çağındaki çocuklar ve annelerine yaklaşık 30 dakika süren ev ziyaretlerinde Anı Hatırlama Görevi uygulanmıştır. Görev uygulaması sırasında video kaydı alınmıştır. Uygulamadan sonra ev ziyareti sonlandırılmış ve ölçek formları anneye bırakılarak birkaç gün içerisinde geri alınmıştır ($n = 48$).

Tez çalışması kapsamında ev ziyaretleri ve görev uygulamaları 2021 yılı bahar dönemi sonunda tamamlanmıştır. Ancak anne bildirimine dayalı ölçek formlarının uygulanması 2022 yılı güz dönemine kadar devam etmiştir ($n_{okul\ öncesi} = 14$, $n_{okul\ çağı} = 24$).

3. BÖLÜM

BULGULAR

Bu bölümde ilk olarak veri temizleme süreci yer almaktadır. Sonrasında betimsel istatistik ve analizler, araştırma değişkenleri arasındaki ilişkiler ve öne sürülen modellerin sınanmasına dair bulgular aktarılmıştır. İlgili bulgular duygu sosyalleştirme uygulamalarının anne bildirimine, Anı Hatırlama Görevine ve Hayal Kırıklığı Görevine dayalı olarak incelenmesi kapsamında sırasıyla sunulmuştur.

3.1. VERİ TEMİZLEME

Bu bölümde yürütülen tüm işlemler için SPSS 23 programı kullanılmıştır. Bu kapsamda önce anne bildirimine dayalı veri üzerinde sonra göreve dayalı veriler üzerinde veri temizleme yapılmıştır. Çalışmanın anne bildirimine dayalı verisi üzerinde temizleme işlemleri okul öncesi ve okul çağı veri setleri üzerinde ayrı ayrı yürütülmüştür. Bu kapsamda okul öncesi dönemde çocuğa sahip 95 ve okul çağında çocuğa sahip 96 anneye ait veri üzerinde veri temizleme işlemi gerçekleştirilmiştir (Tabachnick ve Fidell, 2014). Öncelikle ölçeklerde kayıp değer oranı oldukça yüksek olan katılımcı olup olmadığı incelenmiştir. Tüm ölçek maddeleri için verideki en küçük ve en büyük değerler incelenerek yanlış veri girişleri tespit edilmiş ve yanlış girildiği belirlenen veriler düzeltilmiştir. Sonrasında yapılan Kayıp Değer Analizi (MVA) sonucunda okul öncesi ve okul çağı örneklem gruplarında değişkenlerdeki kayıp değer oranının %5'ten az olduğu görülmüştür. Kayıp değerlerin tamamen rastlantısal olup olmadığının belirlenmesi için Little MCAR testi yapılmıştır (Little ve Rubin, 2002). Elde edilen sonuçlar hem okul öncesi ($\chi^2(10073) = 117.03, p > .05$) hem de okul çağı ($\chi^2(8717) = 342.57, p > .05$) örneklem grubu için kayıp verilerin rastlantısal olduğunu göstermiştir. Bu çalışmada demografik değişkenlerdeki kayıp değerler dışındaki tüm kayıp değerlerin yerine, bu değerlere en yakın noktaların ortalamaları (mean of nearby points) atanmıştır.

Kayıp değerlere atama yapıldıktan sonra, tek değişkenli uç değerleri belirlemek için değişkenlerin z puanları hesaplanmıştır. Okul öncesi grupta 2 katılımcı ve okul çağı grubunda 1 katılımcı olmak üzere z puanları ± 3 dışında kalan 3 katılımcının verisi analizlere dahil edilmemiştir. Mahalonobis uzaklıkları hesaplandığında, okul öncesinde ve okul çağında çok değişkenli uç değeri olan katılımcı tespit edilmemiştir ($p < .05$). Uç değer analizlerinin ardından, okul öncesi ve okul çağında VIF (variance inflation factor) değerleri incelenmiş ve bağımsız değişkenler arasında çoklu bağlantı (multicollinearity) olmadığı tespit edilmiştir ($VIF < 10$).

Görev uygulamalarına dayalı veri üzerinde temizleme işlemleri Anı Hatırlama ve Hayal Kırıklığı veri setleri üzerinde ayrı ayrı yürütülmüştür. Bu kapsamda Anı Hatırlama Görevine dayalı 133 anne çocuk çifti ve Hayal Kırıklığı Görevine dayalı 70 anne çocuk çiftine ait veri üzerinde veri temizleme işlemi gerçekleştirilmiştir. Tüm gözlem verisindeki en küçük ve en büyük değerler incelenerek yanlış veri girişleri tespit edilmiş, yanlış girildiği belirlenen veriler düzeltilmiştir. Buna ek olarak, uygun şekilde tamamlanmamış ya da kodlanamamış görev uygulaması bulunmadığından ilgili görevlere dayalı değişkenlerde kayıp veri bulunmadığı belirlenmiştir.

Son olarak araştırmada yer alan her bir değişkenin çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) değerleri incelenerek normal dağılım sayıltısını karşılayıp karşılamadığı değerlendirilmiştir. Normal dağılım değerlendirilirken anne bildirimine dayalı değişkenler için çarpıklık değerinin ± 2 ve basıklık değerinin ± 2 olması ölçüt alınmıştır (Tabachnick ve Fidell, 2014). Ancak görev uygulamalarına dayalı değişkenler için normal dağılım gözlem sayısından etkilenebildiği için bu çalışmada çarpıklık değerinin ± 2 ve basıklık değerinin ise ± 7 olması ölçütü dikkate alınmıştır (Miller-Slough ve ark., 2016; West, Finch ve Curran, 1995). Çalışmada hem anne bildirimine hem de görev uygulamalarına dayalı değişkenlerin basıklık ve çarpıklık değerlerinin söz edilen değerlerin üzerinde olmadığı görülmüş ve araştırma değişkenlerinin normal dağılım gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Değişkenlere dair betimleyici istatistikler ve analizler sırasıyla Tablo 11, Tablo 13 ve Tablo 15'te yer almaktadır.

3.2. VERİ ANALİZİ

Bu tez çalışmasında temel betimsel istatistik ve analizler SPSS 23 programı kullanılarak yürütülmüştür. Araştırma değişkenlerinin gruplar arasında farklılaşıp farklılaşmadığını test etmek için Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) yapılmıştır. Ayrıca, araştırma değişkenleri arasındaki ilişkiler Pearson Korelasyon Katsayıları hesaplanarak incelenmiştir. Araştırmanın temel amaçları ve hipotezleri doğrultusunda öne sürülen modellerin test edilmesi için Yapısal Eşitlik Modeli kapsamında Yol Analizi kullanılmıştır. Bu kapsamda yürütülen tüm işlemler için AMOS 23 programı kullanılarak kovaryans matrisleri oluşturulmuş ve en yüksek olasılık (maximum likelihood estimation) ele alınmıştır. Önerilen model ile veri arasındaki uyum, RMSEA (Root-Mean-Square Error of Approximation), CFI (Comparative Fit Index) ve NFI (Normed Fit Index) değerleri kullanılarak incelenmiştir. χ^2 değeri örneklem büyüklüğüne duyarlı olduğu için, χ^2/sd oranı da dikkate alınarak, modellerin uyum iyiliklerine Marsh ve Hocevar (1988)'in önerdiği şekilde, sd/χ^2 için, 1-1/3 arasındaki oranlar çok iyi uyum, 1/3 oranı iyi uyum, 1/5'e kadar olan oran ise yeterli uyum olarak değerlendirilmiştir. Uyum iyiliği değerlendirilirken RMSEA için $< .05$ iyi uyum, $< .08$ kabul edilebilir uyum; CFI için ise $> .95$ iyi uyum, $> .90$ kabul edilebilir uyumun ölçütü alınmıştır (Hu ve Bentler, 1999). Buna ek olarak, NFI değerinin örneklem büyüklüğüne duyarlı olması sebebiyle NFI için $> .95$ iyi uyum, $> .80$ kabul edilebilir uyumun ölçütü olarak alınabileceği belirtilmektedir (Hooper, Coughlan, Mullen, 2008). Bunun yanı sıra, RMSEA değerinin de örneklem büyüklüğüne duyarlı olduğu ve örneklem küçüldükçe RMSEA değerinin sd 'den bağımsız olarak yükselme eğiliminde olduğu belirtilmektedir (Kenny, Kaniskan ve McCoach, 2014). Ayrıca, modellerin uyum iyiliği kapsamında modifikasyon indeksleri incelenmiş ve önerilen ilişkiler/yollar kuramsal olarak da değerlendirilerek χ^2 değerinde en fazla düşüşü sağlayandan başlayarak sırasıyla modele eklenmiştir.

Duygu sosyalleştirme uygulamalarının anne bildirimine dayalı olarak incelendiği analizlerde, araştırmanın temel amacı ve hipotezleri kapsamında önerilen kuramsal model okul öncesi ve okul çağı örneklem gruplarında ayrı ayrı sınanmıştır. Buna ek olarak, önerilen modellerde sonuç değişkeni olarak yer alan olumlu ve olumsuz duygulara ilişkin

duygu sosyalleştirme tepkileri iki ayrı modelde test edilmiştir. Daha açık bir ifadeyle, hem okul öncesi hem de okul çağı örneklem grubunda, olumlu duygulara verilen duygu sosyalleştirme tepkilerinin belirleyicileri ile olumsuz duygulara verilen duygu sosyalleştirme tepkilerinin belirleyicileri iki ayrı modelde ele alındığı için toplamda dört farklı modelde doğrudan (*direct*) ve dolaylı (*indirect*) etkiler test edilmiştir. Çocuğun mizacının düzenleyici rolü incelenirken, mizaç alt boyut puanı ile ebeveynlik öz yeterlik ve mizaç alt boyutunun etkileşim puanı modele eklenmiştir. Mizaç özelliğinin düzenleyici rolü 8 ayrı modelde test edilmiştir. Olumsuz duygulanım ve çaba gerektiren kontrol mizaç özelliklerinin, (1) genel ebeveynlik öz yeterliği ile olumsuz duygulara verilen duygu sosyalleştirme tepkileri arasındaki ilişkideki düzenleyici rolü iki ayrı modelde, (2) genel ebeveynlik öz yeterliği ile olumlu duygulara verilen duygu sosyalleştirme tepkileri arasındaki ilişkideki düzenleyici rolü iki ayrı modelde, (3) duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliği ile olumsuz duygulara verilen duygu sosyalleştirme tepkileri arasındaki ilişkideki düzenleyici rolü iki ayrı modelde ve (4) duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliği ile olumlu duygulara verilen duygu sosyalleştirme tepkileri arasındaki ilişkideki düzenleyici rolü iki ayrı modelde test edilmiştir. Bu sekiz model de okul öncesi ve okul çağı örneklem grupları için ayrı ayrı test edilmiştir. Mizacın düzenleyici etkisinin test edildiği bu modellerin uyum indekslerinin kabul edilebilir düzeyde olmadığı görüldüğünden düzenleyici ilişki analizleri SPSS 23 programına eklenen PROCESS Macro-4.1 eklentisiyle Model 1 (*simple moderation model*; Hayes, 2018) kullanılarak test edilmiştir. Analizler gerçekleştirilirken bootstrap örnekleme yöntemi kullanılarak 5000 yeniden örnekleme yapılmış ve %95 güven aralığı tercih edilmiştir. İlgili sonuç değişkeni doğrudan yordayan bağlam ve anneyle ilgili değişkenler, etkisinin kontrol edilmesi amacıyla PROCESS analizlerinde modele kovaryans olarak eklenmiştir. Düzenleyici ilişkinin test edildiği analizlerde karşılaşılan çoklu bağlantısallık sorunun giderilmesi için yordayıcı değişkenler merkezileştirilerek kullanılmıştır (Aiken ve West, 1991). Sonraki aşamada etkileşim etkisi anlamlı ise basit eğim analizi (*simple slope analysis*) sonuçları incelenerek etkileşim örüntüsü daha ayrıntılı olarak değerlendirilmiştir.

Duygu sosyalleştirme uygulamalarının Anı Hatırlama Görevine dayalı olarak incelendiği analizlerde, önerilen kuramsal model kapsamında olumlu duygulara verilen duygu

sosyalleştirme tepkileri ve olumsuz duygulara verilen duygu sosyalleştirme tepkileri olmak üzere iki ayrı modelde doğrudan (*direct*) ve dolaylı (*indirect*) etkiler test edilmiştir. Annelerin olumlu ve olumsuz duygulara ilişkin sergilediği destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerinde gözlem sayısının az olması sebebiyle ilgili analizler okul öncesi ve okul çağı örneklem grupları bir araya getirilerek yürütüldüğü için çocuğun yaşı kontrol değişkeni olarak modele dahil edilmiştir.

Duygu sosyalleştirme uygulamalarının Hayal Kırıklığı Görevine dayalı olarak incelendiği analizlerde, önerilen kuramsal model kapsamında olumlu duygulara verilen duygu sosyalleştirme tepkileri ve olumsuz duygulara verilen duygu sosyalleştirme tepkileri olmak üzere iki ayrı modelde doğrudan (*direct*) ve dolaylı (*indirect*) etkiler test edilmiştir. Çocuğun mizacının düzenleyici rolü incelenirken, mizaç alt boyut puanı ile ebeveynlik öz yeterlik ve mizaç alt boyutunun etkileşim puanı modele eklenerek anne bildirimine dayalı modellerde bahsedildiği gibi sekiz ayrı model test edilmiştir. Mizacın düzenleyici etkisinin test edildiği bu modellerin uyum indekslerinin kabul edilebilir düzeyde olmadığı görüldüğünden düzenleyici ilişki analizleri anne bildirimine dayalı modellerde bahsedildiği gibi PROCESS Macro-4.1 eklentisiyle Model 1 (*simple moderation model*) kullanılarak test edilmiştir.

Bu kapsamda, duygu sosyalleştirme uygulamalarının anne bildirimine, Anı Hatırlama Görevine ve Hayal Kırıklığı Görevine dayalı olarak değerlendirilmesine ilişkin betimsel istatistik ve analizler, karşılaştırmalı analizler ve model testleri sırasıyla üç başlık halinde sunulmuştur.

Tablo 11. Değişkenlere Ait Betimsel İstatistik ve Analiz Sonuçları-Anne Bildirimi

	Okul Öncesi (n = 93)							Okul Çağı (n = 95)						
	Beklenen Ranj	En Düşük	En Yüksek	Ort.	S	Çarpıklık	Basıklık	Beklenen Ranj	En Düşük	En Yüksek	Ort.	S	Çarpıklık	Basıklık
Algılanan Sosyal Destek														
Memnuniyet	1-3	1.67	3.00	2.71	.39	-1.08	-.23	1-3	2.00	3.00	2.70	.38	-.83	-.85
Destek Ağındaki Kişi Sayısı	0-5	1.00	5.00	2.88	1.37	.12	-1.11	0-5	1.00	5.00	2.66	1.44	.50	-1.09
Psikolojik Belirti Düzeyi														
	0-1	.02	.91	.33	.21	.73	-.13	0-1	.00	.79	.32	.22	.39	-.89
Duygu Düzenleme														
Bastırma	1-6	1.00	5.50	3.18	1.04	-.22	-.63	1-6	1.00	6.00	3.48	1.17	-.22	-.41
Yeniden Değerlendirme	1-6	2.00	6.00	3.91	.92	-.26	-.56	1-6	1.00	6.00	4.06	.88	-.41	.89
Ebeveynlik Öz Yeterliği														
Genel	1-5	2.38	4.56	3.54	.42	.06	-.28	1-5	2.50	4.75	3.61	.55	-.08	-.88
Duygusal Destek Sağlama	1-6	3.00	6.00	4.93	.77	-.46	-.58	1-6	3.14	6.00	4.72	.80	.02	-.92
Çocuğun Mizacı														
Olumsuz Duygulanım	0-7	3.07	5.71	4.26	.54	-.05	-.18	1-5	1.21	3.92	2.53	.57	.18	.04
Çaba Gerektiren Kontrol	0-7	3.70	6.44	5.26	.52	-.21	.30	1-5	2.05	4.75	3.50	.55	-.24	.37
Olumsuz Duygu														
Destekleyici Tepkiler (Cesaretlendirici-Duygu Odaklı-Problem Odaklı)	1-5	2.26	4.86	3.98	.55	-1.02	1.18	1-5	2.50	4.92	4.09	.54	-.73	.19
Destekleyici Olmayan Tepkiler (Sıkıntı-Ceza-Küçümseme)	1-5	1.31	3.88	2.14	.59	1.27	1.41	1-5	1.26	3.60	2.23	.52	.51	-.39
Olumlu Duygu														
Cesaretlendirici Tepkiler	1-5	1.92	5.00	3.49	.63	-.41	-.04	1-5	2.00	4.67	3.54	.62	-.19	-.58
Sosyal Normların Öğretilmesi	1-5	1.75	4.79	3.64	.61	-.66	.45	1-5	2.08	4.92	3.81	.60	-.21	-.24
Destekleyici Olmayan Tepkiler (Rahatsızlık-Uyarma)	1-5	1.00	3.75	1.95	.62	.99	.70	1-5	1.00	3.42	2.09	.60	.24	-.62

3.3.DUYGU SOSYALLEŞTİRME UYGULAMALARININ ANNE BİLDİRİMİNE DAYALI OLARAK İNCELENMESİNE İLİŞKİN BULGULAR

3.3.1. Betimsel İstatistik ve Analizler

Bu bölümde ilk olarak araştırma değişkenlerine ilişkin betimsel istatistik ve analiz sonuçlarına yer verilmiştir (bkz. Tablo 11).

3.3.2. Değişkenler Arasındaki Korelasyonel İlişkiler

Araştırmada sonuç değişkeninin de anne bildirimine dayalı olarak ölçüldüğü verideki değişkenlere ait korelasyon değerleri Tablo 12’de gösterilmiştir.

Okul öncesi dönemde, annenin eğitim düzeyi toplam aylık gelir, algılanan gelir düzeyi, olumsuz duygulara verilen destekleyici duygu sosyalleştirme tepkileri ve olumlu duygulara verilen cesaretlendirici tepkiler ile pozitif yönde ilişkilidir. Buna ek olarak, annenin eğitim düzeyi olumlu ve olumsuz duygulara verilen destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri ile negatif yönde ilişkilidir.

Toplam aylık gelir algılanan gelir düzeyi ve olumlu duygulara verilen cesaretlendirici tepkiler ile pozitif yönde ilişkilidir. Buna ek olarak, toplam aylık gelir duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliği, olumlu duygulara verilen sosyal normların öğretilmesine ilişkin tepkiler ile negatif yönde ilişkiliyken; olumlu ve olumsuz duygulara verilen destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri ile marjinal düzeyde negatif yönde ilişkilidir.

Algılanan sosyal destekten memnuniyet genel ve duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliği, olumsuz duygulara verilen destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri, olumlu duygulara verilen sosyal normların öğretilmesine ilişkin tepkiler ile marjinal düzeyde pozitif yönde ilişkilidir. Buna ek olarak, algılanan sosyal

destekten memnuniyet algılanan sosyal destek ağındaki kişi sayısı ile marjinal düzeyde negatif yönde ilişkilidir.

Algılanan sosyal destek ağındaki kişi sayısı olumlu duygulara verilen sosyal normların öğretilmesine ilişkin tepkiler ile pozitif yönde ilişkiliyken, olumsuz duygulara verilen destekleyici duygu sosyalleştirme tepkileri ile marjinal düzeyde pozitif yönde ilişkilidir. Buna ek olarak, algılanan sosyal destek ağındaki kişi sayısı olumsuz duygulara verilen destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri ile marjinal düzeyde negatif yönde ilişkilidir.

Psikolojik belirti düzeyi çocuğun olumsuz duygulanım mizaç özelliği ile pozitif yönde ilişkilidir.

Duyguları bastırma stratejisi duyguları yeniden değerlendirme stratejisi, olumlu ve olumsuz duygulara verilen destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri, olumlu duygulara verilen sosyal normların öğretilmesine ilişkin tepkiler ile pozitif yönde ilişkilidir. Buna ek olarak, duyguları bastırma stratejisi çocuğun olumsuz duygulanım mizaç özelliği ile marjinal düzeyde pozitif yönde ilişkilidir.

Duyguları yeniden değerlendirme stratejisi duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliği, olumsuz duygulara verilen destekleyici duygu sosyalleştirme tepkileri ve olumlu duygulara verilen sosyal normların öğretilmesine ilişkin tepkiler ile pozitif yönde ilişkilidir.

Genel ebeveynlik öz yeterliği duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliği ve çocuğun çaba gerektiren kontrol mizaç özelliği ile pozitif yönde ilişkiliyken, olumsuz duygulara verilen destekleyici duygu sosyalleştirme tepkileri ile marjinal düzeyde pozitif yönde ilişkilidir.

Duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliği olumsuz duygulara verilen destekleyici duygu sosyalleştirme tepkileri ve olumlu duygulara verilen sosyal normların öğretilmesine ilişkin tepkiler ile pozitif yönde ilişkiliyken; çocuğun çaba gerektiren kontrol mizaç özelliği ile marjinal düzeyde pozitif yönde ilişkilidir.

Çocuğun çaba gerektiren kontrol mizaç özelliği olumsuz duygulara verilen destekleyici duygu sosyalleştirme tepkileri ve olumlu duygulara verilen cesaretlendirici tepkiler ile pozitif yönde ilişkilidir. Buna ek olarak, çaba gerektiren kontrol mizaç özelliği olumlu duygulara verilen destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri ile marjinal düzeyde negatif yönde ilişkilidir.

Olumsuz duygulara verilen destekleyici duygu sosyalleştirme tepkileri olumlu duygulara verilen cesaretlendirici tepkiler ve sosyal normların öğretilmesine ilişkin tepkiler ile pozitif yönde ilişkilidir. Buna ek olarak, olumsuz duygulara verilen destekleyici duygu sosyalleştirme tepkileri, olumlu duygulara verilen destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri ile negatif yönde ilişkiliyken, olumsuz duygulara verilen destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri ile marjinal düzeyde negatif yönde ilişkilidir.

Olumsuz duygulara verilen destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri, olumlu duygulara verilen sosyal normların öğretilmesine ilişkin tepkiler ve destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri ile pozitif yönde ilişkilidir. Buna ek olarak, olumsuz duygulara verilen destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri olumlu duygulara verilen cesaretlendirici tepkiler ile negatif yönde ilişkilidir.

Olumlu duygulara verilen cesaretlendirici tepkiler, olumlu duygulara verilen destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri ile negatif yönde ilişkilidir.

Olumlu duygulara verilen sosyal normların öğretilmesine ilişkin tepkiler, olumlu duygulara verilen destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri ile pozitif yönde ilişkilidir.

Okul çağında, annenin eğitim düzeyi toplam aylık gelir, algılanan gelir düzeyi, algılanan sosyal destek ağındaki kişi sayısı ve olumsuz duygulara verilen destekleyici duygu sosyalleştirme tepkileri ile pozitif yönde ilişkilidir. Buna ek olarak, annenin eğitim düzeyi duyguları bastırma stratejisi, olumlu ve olumsuz duygulara verilen destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri ve olumlu duygulara verilen sosyal normların öğretilmesine ilişkin tepkiler ile negatif yönde ilişkilidir.

Toplam aylık gelir algılanan gelir düzeyi, algılanan sosyal destek ağındaki kişi sayısı, olumsuz duygulara verilen destekleyici tepkiler ve olumlu duygulara verilen cesaretlendirici tepkiler ile pozitif yönde ilişkilidir. Buna ek olarak, toplam aylık gelir duyguları bastırma stratejisi, duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliği, olumlu ve olumsuz duygulara verilen destekleyici olmayan tepkiler ve olumlu duygulara verilen sosyal normların öğretilmesine ilişkin tepkiler ile negatif yönde ilişkilidir.

Algılanan gelir düzeyi olumsuz duygulara verilen destekleyici duygu sosyalleştirme tepkileri ile marjinal düzeyde pozitif yönde ilişkilidir. Buna ek olarak, algılanan gelir düzeyi duyguları bastırma stratejisi ile marjinal düzeyde negatif yönde ilişkiliyken; olumlu ve olumsuz duygulara verilen destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri ve olumlu duygulara verilen sosyal normların öğretilmesine ilişkin tepkiler ile negatif yönde ilişkilidir.

Algılanan sosyal destekten memnuniyet duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliği ve çocuğun çaba gerektiren kontrol mizaç özelliği ile pozitif yönde ilişkiliyken, duyguları yeniden değerlendirme stratejisiyle marjinal düzeyde pozitif yönde ilişkilidir. Buna ek olarak, algılanan sosyal destekten memnuniyet psikolojik belirti düzeyi ve çocuğun olumsuz duygulanım mizaç özelliği ile negatif yönde ilişkilidir.

Algılanan sosyal destek ağındaki kişi sayısı olumsuz duygulara verilen destekleyici duygu sosyalleştirme tepkileri ile marjinal düzeyde pozitif yönde ilişkilidir. Buna ek

olarak, algılanan sosyal destek ağındaki kişi sayısı olumlu ve olumsuz duygulara verilen destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri ile negatif yönde ilişkilidir.

Psikolojik belirti düzeyi olumsuz duygulara verilen destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri ile pozitif yönde ilişkilidir.

Duyguları bastırma stratejisi duyguları yeniden değerlendirme stratejisi, duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliği, olumlu ve olumsuz duygulara verilen destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri ile pozitif yönde ilişkilidir.

Duyguları yeniden değerlendirme stratejisi duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliği, olumsuz duygulara verilen destekleyici duygu sosyalleştirme tepkileri, olumlu duygulara verilen sosyal normların öğretilmesine ilişkin tepkiler ile pozitif yönde ilişkiliyken; olumlu duygulara verilen destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri ile marjinal düzeyde pozitif yönde ilişkilidir.

Genel ebeveynlik öz yeterliği duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliği ve çocuğun çaba gerektiren kontrol mizaç özelliği ile pozitif yönde ilişkiliyken; olumsuz duygulara verilen destekleyici duygu sosyalleştirme tepkileri ile marjinal düzeyde pozitif yönde ilişkilidir. Buna ek olarak, genel ebeveynlik öz yeterliği çocuğun olumsuz duygulanım mizaç özelliği ve olumlu duygulara verilen destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri ile negatif yönde ilişkilidir.

Duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliği çocuğun çaba gerektiren kontrol mizaç özelliği ve olumlu duygulara verilen sosyal normların öğretilmesine ilişkin tepkiler ile pozitif yönde ilişkiliyken; olumsuz duygulara karşı sergilenen destekleyici duygu sosyalleştirme tepkileri ile marjinal düzeyde pozitif yönde ilişkilidir. Buna ek olarak, duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliği çocuğun olumsuz duygulanım mizaç özelliği ile negatif yönde ilişkilidir.

Çocuğun olumsuz duygulanım mizaç özelliği çaba gerektiren kontrol mizaç özelliği ile negatif yönde ilişkilidir.

Çocuğun çaba gerektiren kontrol mizaç özelliği olumsuz duygulara verilen destekleyici duygu sosyalleştirme tepkileri, olumlu duygulara verilen cesaretlendirici ve sosyal normların öğretilmesine ilişkin tepkiler ile pozitif yönde ilişkilidir.

Olumsuz duygulara verilen destekleyici duygu sosyalleştirme tepkileri olumlu duygulara verilen cesaretlendirici tepkiler ile pozitif yönde ilişkilidir; olumlu duygulara verilen sosyal normların öğretilmesine ilişkin tepkiler ile marjinal düzeyde pozitif yönde ilişkilidir. Buna ek olarak, olumsuz duygulara verilen destekleyici duygu sosyalleştirme tepkileri olumlu ve olumsuz duygulara verilen destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri ile negatif yönde ilişkilidir.

Olumsuz duygulara verilen destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri olumlu duygulara verilen sosyal normların öğretilmesine ilişkin tepkiler ve destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri ile pozitif yönde ilişkilidir. Buna ek olarak, olumsuz duygulara verilen destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri olumlu duygulara karşı verilen cesaretlendirici tepkiler ile negatif yönde ilişkilidir.

Olumlu duygulara verilen cesaretlendirici tepkiler olumlu duygulara verilen sosyal normların öğretilmesine ilişkin tepkiler ve destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri ile negatif yönde ilişkilidir.

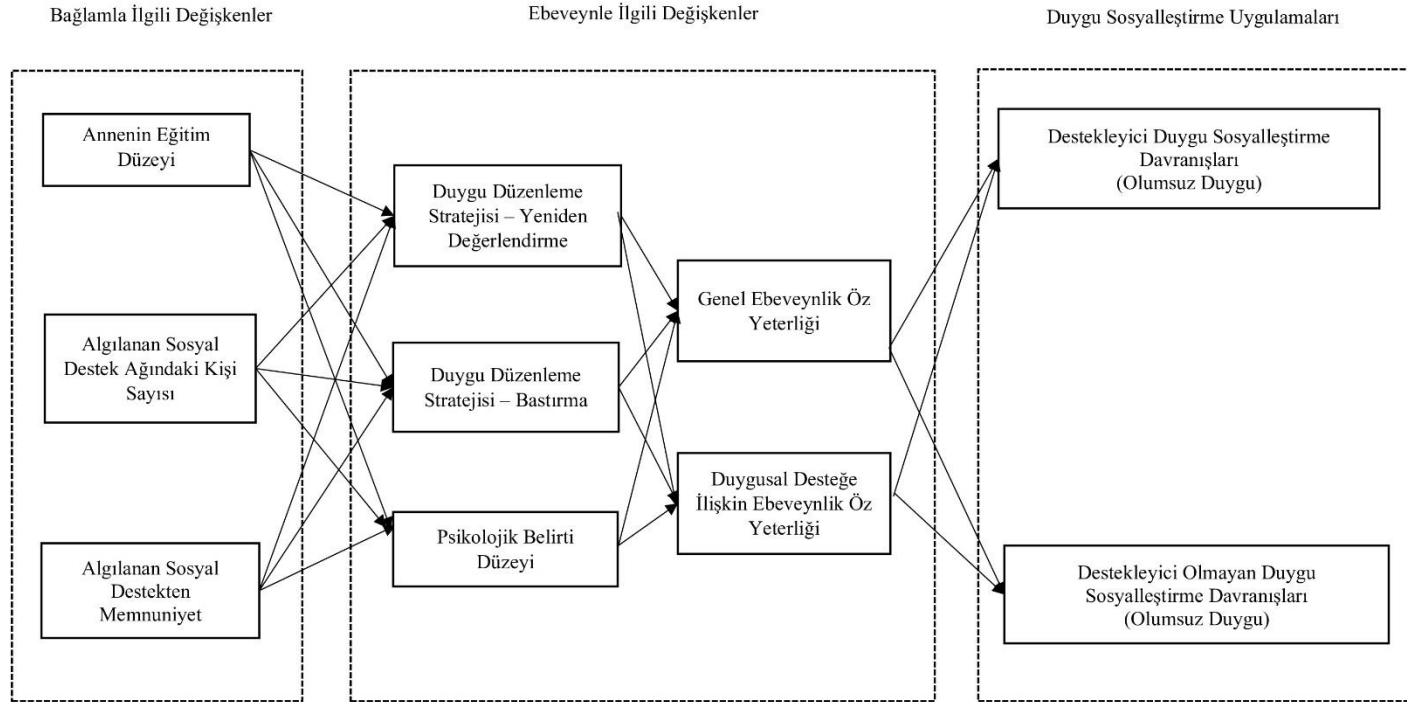
Olumlu duygulara verilen sosyal normların öğretilmesine ilişkin tepkiler, olumlu duygulara verilen destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri ile pozitif yönde ilişkilidir.

Tablo 12. Değişkenler Arasındaki Korelasyon Katsayıları-Anne Bildirimi

		<i>n</i> = 95																
<i>n</i> = 93		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1.	Annenin Eğitim Düzeyi	-	.65***	.49***	-.07	.25*	-.06	-.38***	-.08	.03	-.16	.14	-.14	.23*	-.57***	.13	-.25*	-.55***
2.	Toplam Aylık Gelir	.52***	-	.59***	-.04	.25*	-.09	-.26*	-.01	-.01	-.42***	.14	-.13	.20*	-.55***	.29**	-.32**	-.50***
3.	Algılanan Gelir Düzeyi	.29**	.47***	-	.14	.14	-.09	-.19†	.08	.09	-.06	.05	-.10	.18†	-.29**	.08	-.23*	-.29**
	Algılanan Sosyal Destek																	
4.	Memnuniyet	.08	.01	.01	-	-.04	-.24*	.10	.18†	.17	.33**	-.24*	.27**	.10	.04	-.02	.07	.03
5.	Sosyal Ağdaki Kişi Sayısı	.06	-.05	-.00	-.18†	-	-.02	-.09	-.13	.01	.02	.00	-.13	.29†	-.24*	.17	.05	-.27**
6.	Psikolojik Belirti Düzeyi	-.08	-.10	.16	-.14	.16	-	.09	-.17	-.16	-.09	.15	-.12	-.06	.25*	.04	-.02	.11
	Duygu Düzenleme																	
7.	Bastırma	-.08	-.12	.02	.13	.01	-.00	-	.37***	.00	.29**	-.10	.09	.02	.39***	.07	.12	.28**
8.	Yeniden Değerlendirme	.08	-.04	.09	.09	.04	-.07	.50***	-	.04	.22*	-.11	.16	.26*	.06	.04	.22*	.18†
	Ebeveynlik Öz Yeterliği																	
9.	Genel	-.03	.02	.13	.19†	-.07	.04	-.10	-.01	-	.38***	-.43***	.37***	.19†	-.13	.15	-.06	-.21*
10.	Duygusal Destek Sağlama	-.11	-.26*	.16	.19†	-.01	.05	.00	.30**	.32**	-	-.31**	.36***	.20†	.14	-.04	.26*	.13
	Çocuğun Mizacı																	
11.	Olumsuz Duygulanım	-.01	-.02	.08	-.02	.15	.34**	.20†	.06	-.12	.01	-	-.60***	-.14	.15	-.04	-.11	.08
12.	Çaba Gerektiren Kontrol	.13	.05	-.05	.10	-.06	.13	-.10	.04	.28**	.18†	.13	-	.30**	-.07	.22*	.26*	-.13
	Olumsuz Duygu																	
13.	Destekleyici Tepkiler	.26*	.10	.07	-.04	.19†	.11	-.02	.29**	.20†	.27**	-.03	.30**	-	-.23*	.58***	.19†	-.29**
14.	Destekleyici Olmayan Tepkiler	-.45***	-.20†	-.11	.20†	-.18†	.13	.23*	-.05	-.16	-.00	.11	-.08	-.19†	-	-.23*	.34***	.78***
	Olumlu Duygu																	
15.	Cesaretlendirici Tepkiler	.33**	.30**	.09	-.11	.15	.02	-.12	.11	.17	.11	-.07	.23*	.72***	-.37***	-	-.27**	-.54***
16.	Sosyal Normların Öğretilmesi	-.08	-.26*	-.10	.20†	.21*	.05	.21*	.23*	-.01	.25*	.09	.09	.33**	.31**	-.08	-	.52***
17.	Destekleyici Olmayan Tepkiler	-.40***	-.18†	-.10	.17	-.11	.05	.21*	-.10	-.17	-.13	.12	-.20†	-.28**	.83***	-.51***	.36**	-

Not. Üst yarıdaki korelasyon katsayıları okul çağı örnekleme, alt yarıdaki korelasyon katsayıları okul öncesi örnekleme aittir.

† $p < .10$, * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

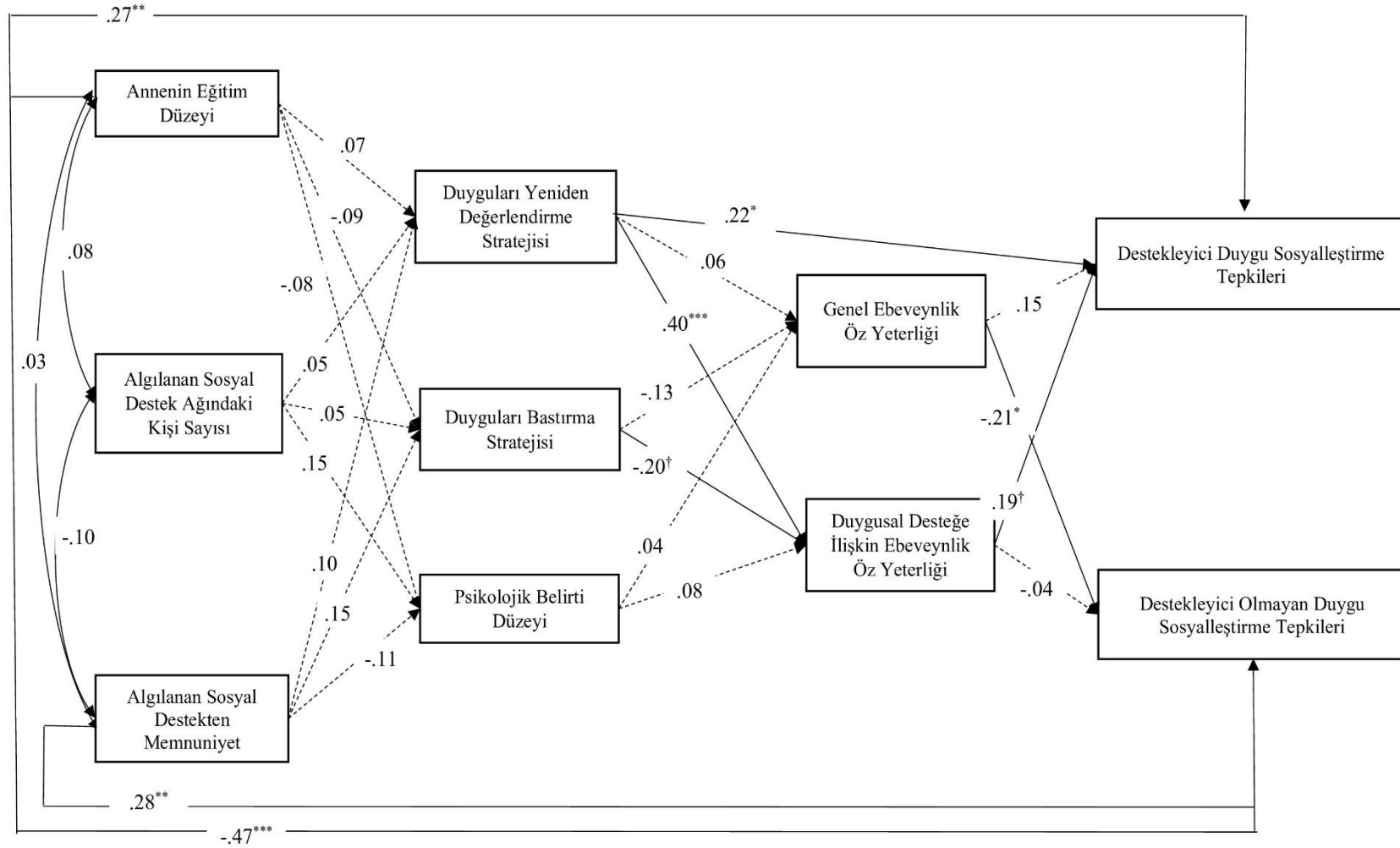

Şekil 2. Önerilen Kuramsal Model: Olumsuz Duygulara Karşı Sergilenen Duygu Sosyalleştirme Uygulamalarının Bağlam ve Ebeveynle İlgili Belirleyicileri

3.3.3. Okul Öncesi Dönemde Olumsuz Duygulara Yönelik Duygu Sosyalleştirme Tepkilerinin Belirleyicileri

3.3.3.1. Yol Analizi

Annelerin okul öncesi dönemdeki çocuklarının olumsuz duygularına karşı sergiledikleri duygu sosyalleştirme tepkilerinin belirleyicilerinin incelenmesi amacıyla araştırma kapsamında önerilen kuramsal model test edilmiştir (bkz. Şekil 2). Kuramsal modelin veriyle iyi uyum göstermediği görülmüştür (χ^2/df (23, N = 93) = 4.73, $p = .00$, RMSEA = .20, NFI = .26, CFI = .15). Modifikasyon indeksleri incelendiğinde, duyguları yeniden değerlendirme ve bastırma stratejilerinin hata varyansları arasında, genel ebeveynlik öz yeterliği ve duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliğinin hata varyansları arasında kovaryans eklemenin modelin uyumunu önemli ölçüde iyileştireceği anlaşılmıştır. Buna ek olarak, annenin eğitim düzeyinden ve duyguları yeniden değerlendirme stratejisinden destekleyici duygu sosyalleştirme tepkilerine, annenin eğitim düzeyinden ve algılanan sosyal destekten memnuniyetten destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerine giden doğrudan yolların eklenmesinin modelin uyumunu önemli ölçüde iyileştireceği görülmüştür. Söz konusu kovaryanslar ve yolların modele eklenmesinin kuramsal olarak da uygun olması sebebiyle ilgili eklemeler yapılmıştır. Modelin bu son halinin veriyle kabul edilebilir düzeyde uyum gösterdiği görülmüştür (χ^2/df (17, N = 93) = 1.64, $p = .05$, RMSEA = .08, NFI = .81, CFI = .89).

Şekil 3. Okul Öncesi Dönemde Olumsuz Duygulara Verilen Duygu Sosyalleştirme Tepkilerinin Belirleyicileri-Anne Bildirimi
 Not. † $p < .10$, * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$. Şekilde belirtilen değerler standardize beta değerleridir.

Şekil 3’te görüldüğü gibi, annenin eğitim düzeyi, destekleyici duygu sosyalleştirme tepkilerini pozitif, destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerini ise negatif yönde yordamaktadır. Algılanan sosyal destekten memnuniyet destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerini pozitif yönde yordamaktadır. Duyguları yeniden değerlendirme stratejisi destekleyici duygu sosyalleştirme tepkilerini pozitif yönde yordamaktadır. Duygusal desteğe ilişkin ebeveynlik öz yeterliğini, duyguları yeniden değerlendirme stratejisi pozitif, duyguları bastırma stratejisi marjinal düzeyde negatif yönde yordamaktadır. Genel ebeveynlik öz yeterliği, destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerini negatif yönde yordamaktadır. Duygusal desteğe ilişkin ebeveynlik öz yeterliği, destekleyici duygu sosyalleştirme tepkilerini marjinal düzeyde pozitif yönde yordamaktadır.

Dolaylı yollar incelendiğinde, duyguları yeniden değerlendirme stratejisinin ($\beta = .08, p > .05$) ve bastırma stratejisinin ($\beta = -.06, p > .05$) destekleyici duygu sosyalleştirme tepkileri ile ilişkisinde, duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliğinin dolaylı etkisi anlamlı bulunmamıştır.

Özetlemek gerekirse, destekleyici duygu sosyalleştirme tepkilerini bağlamsal değişkenlerden annenin eğitim düzeyi, anneyle ilgili değişkenlerden duyguları yeniden değerlendirme stratejisi ve duygusal desteğe ilişkin ebeveynlik öz yeterliği doğrudan yordamıştır. Destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerini, bağlamsal değişkenlerden annenin eğitim düzeyi ve algılanan sosyal destekten memnuniyet, anneyle ilgili değişkenlerden genel ebeveynlik öz yeterliği doğrudan yordamıştır.

3.3.3.2.Genel Ebeveynlik Öz Yeterliği ile Duygu Sosyalleştirme Tepkileri Arasındaki İlişkide Çocuğun Mizacının Düzenleyici Etkisi

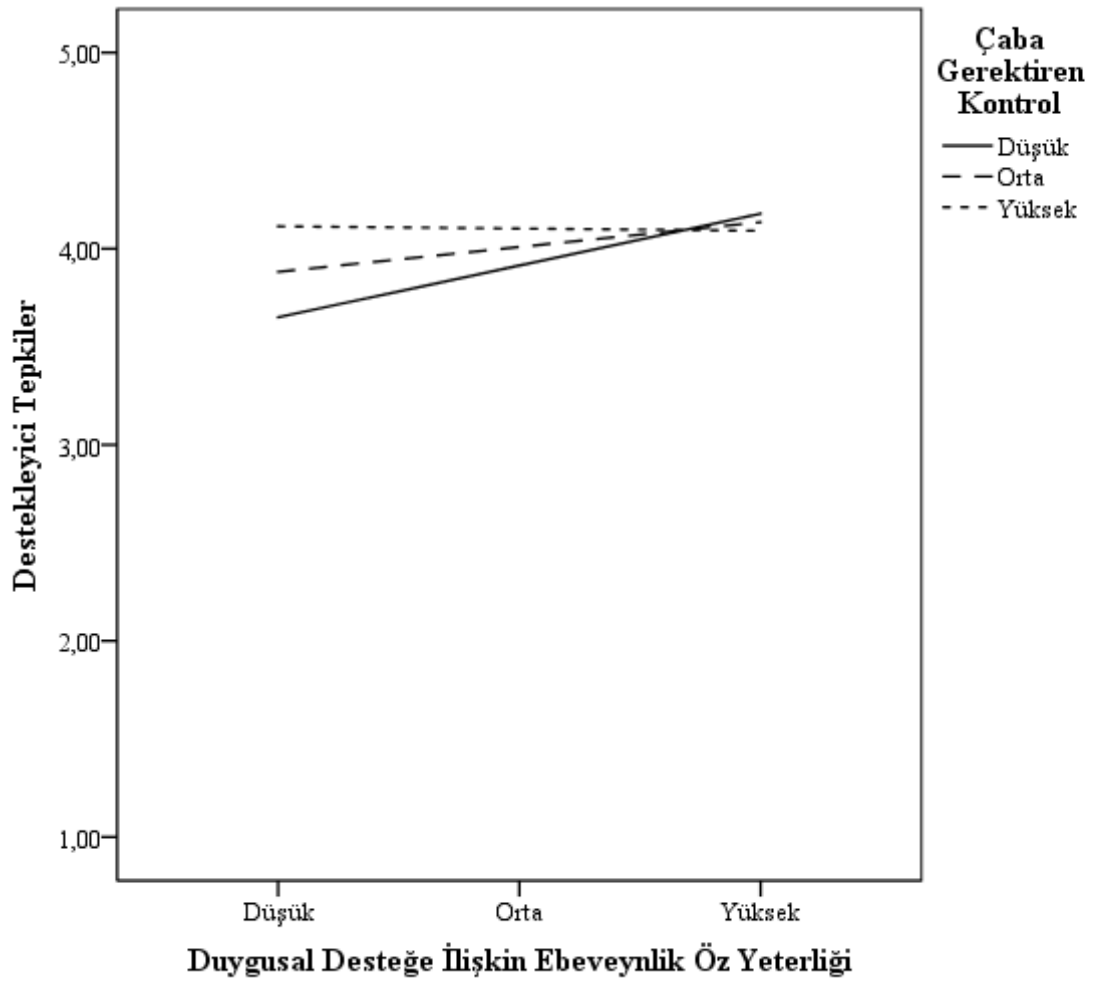
Olumsuz duygulanımın genel ebeveynlik öz yeterliği ile destekleyici ve destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri arasındaki ilişkide düzenleyici rolünün incelenmesi için test edilen modelin veriyle kabul edilebilir düzeyde uyum göstermediği görülmüştür (χ^2/df (27, N = 93) = 1.68, $p = .02$, RMSEA = .09, NFI = .71, CFI = .82). Çaba gerektiren kontrolün genel ebeveynlik öz yeterliği ile destekleyici ve destekleyici

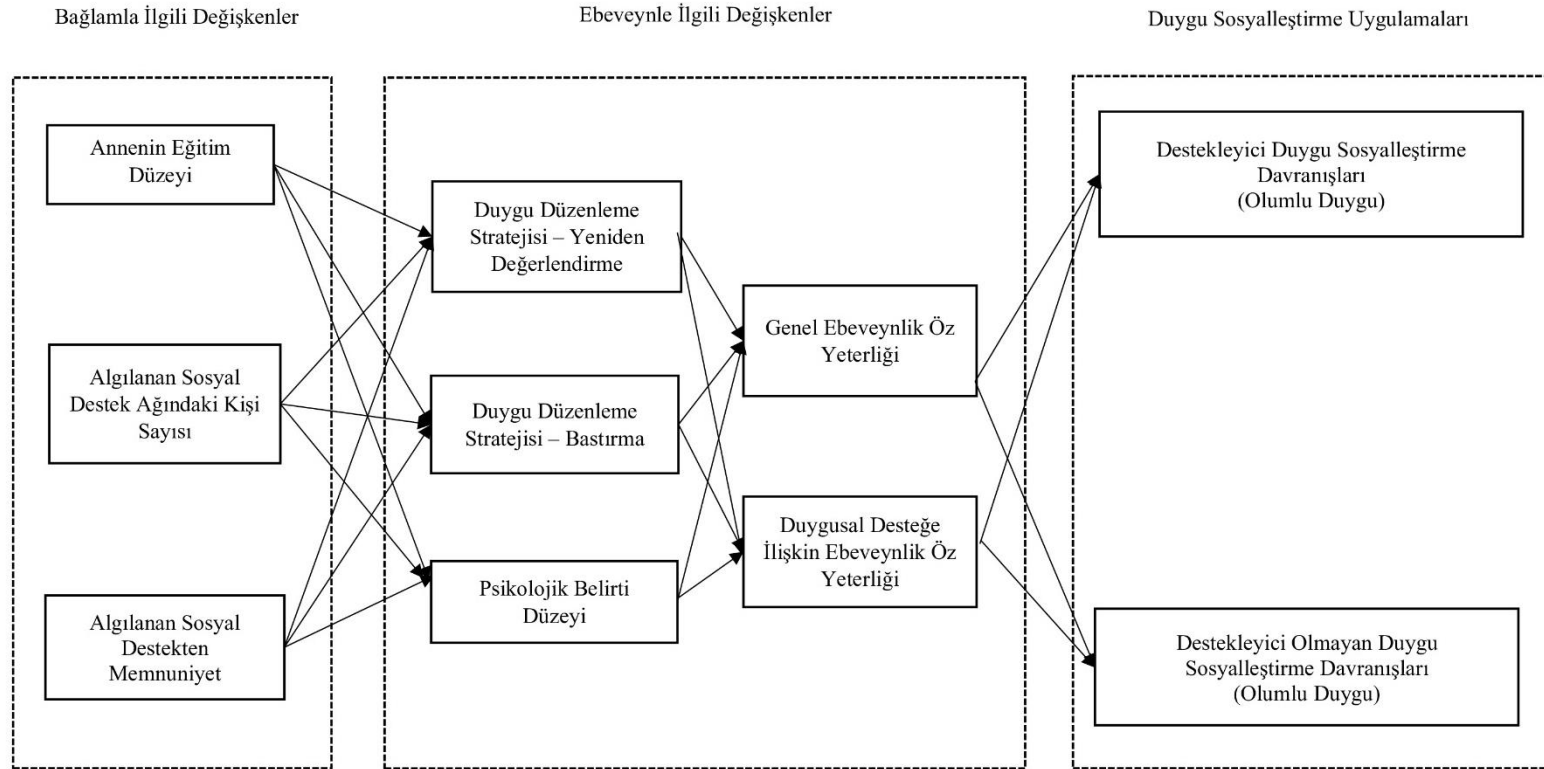
olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri arasındaki ilişkide düzenleyici rolünün incelenmesi için test edilen modelin veriyle kabul edilebilir düzeyde uyum göstermediği görülmüştür (χ^2/df (27, N = 93) = 1.44, $p = .07$, RMSEA = .07, NFI = .72, CFI = .86). İlgili düzenleyici ilişkiler PROCESS Macro kullanılarak test edildiğinde de anlamlı ilişki elde edilmemiştir. Analizlerden elde edilen bulguların özeti EK1’de sunulmuştur.

3.3.3.3. Duygusal Destek Sağlamaya İlişkin Ebeveynlik Öz Yeterliği ile Duygu Sosyalleştirme Tepkileri Arasındaki İlişkide Çocuğun Mizacının Düzenleyici Etkisi

Olumsuz duygulanımın duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliği ile destekleyici ve destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri arasındaki ilişkide düzenleyici rolünün incelenmesi için test edilen modelin veriyle kabul edilebilir düzeyde uyum göstermediği görülmüştür (χ^2/df (27, N = 93) = 1.69, $p = .01$, RMSEA = .09, NFI = .70, CFI = .81). İlgili düzenleyici ilişkiler PROCESS Macro kullanılarak test edildiğinde de anlamlı ilişki elde edilmemiştir. Analizlerden elde edilen bulguların özeti EK1’de sunulmuştur. Çaba gerektiren kontrolün duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliği ile destekleyici ve destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri arasındaki ilişkide düzenleyici rolünün incelenmesi için test edilen modelin veriyle kabul edilebilir düzeyde uyum göstermediği görülmüştür (χ^2/df (27, N = 93) = 1.40, $p = .08$, RMSEA = .07, NFI = .76, CFI = .89). İlgili düzenleyici ilişkiler PROCESS Macro kullanılarak test edildiğinde, çaba gerektiren kontrolün duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliği ile destekleyici duygu sosyalleştirme tepkileri arasındaki ilişkide düzenleyici rol oynadığı görülmüştür ($F(4, 88) = 7.88, p < .001, R^2 = .26$). Buna ek olarak, etkileşim teriminin, modelin açıkladığı varyans düzeyini anlamlı olarak artırdığı gözlenmiştir ($F(1, 88) = 7.25, p < .01, \Delta R^2 = .06$). İlgili analizlerden elde edilen bulguların özeti EK1’de sunulmuştur. Etkileşim etkisinin anlamlı olması üzerine incelenen basit eğri analizleri, duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliği ile destekleyici duygu sosyalleştirme tepkileri arasındaki ilişkinin, çocuğun çaba gerektiren kontrol düzeyinin düşük ($-1S, b = .34, SH = .09, 95\% CI [.17, .57], t(88) = 3.86, p < .001$) ve orta ($b = .17, SH = .07, 95\% CI [.03, .30], t(88) = 2.45, p < .05$) düzeyde olduğu koşulda pozitif yönde anlamlı olduğunu göstermiştir (bkz. Şekil 4).

Şekil 4. Çocuğun Çaba Gerektiren Kontrol Mizaç Özelliğinin Düzenleyici Rolüne İlişkin Basit Eğimlerin Grafiği ($n = 93$)

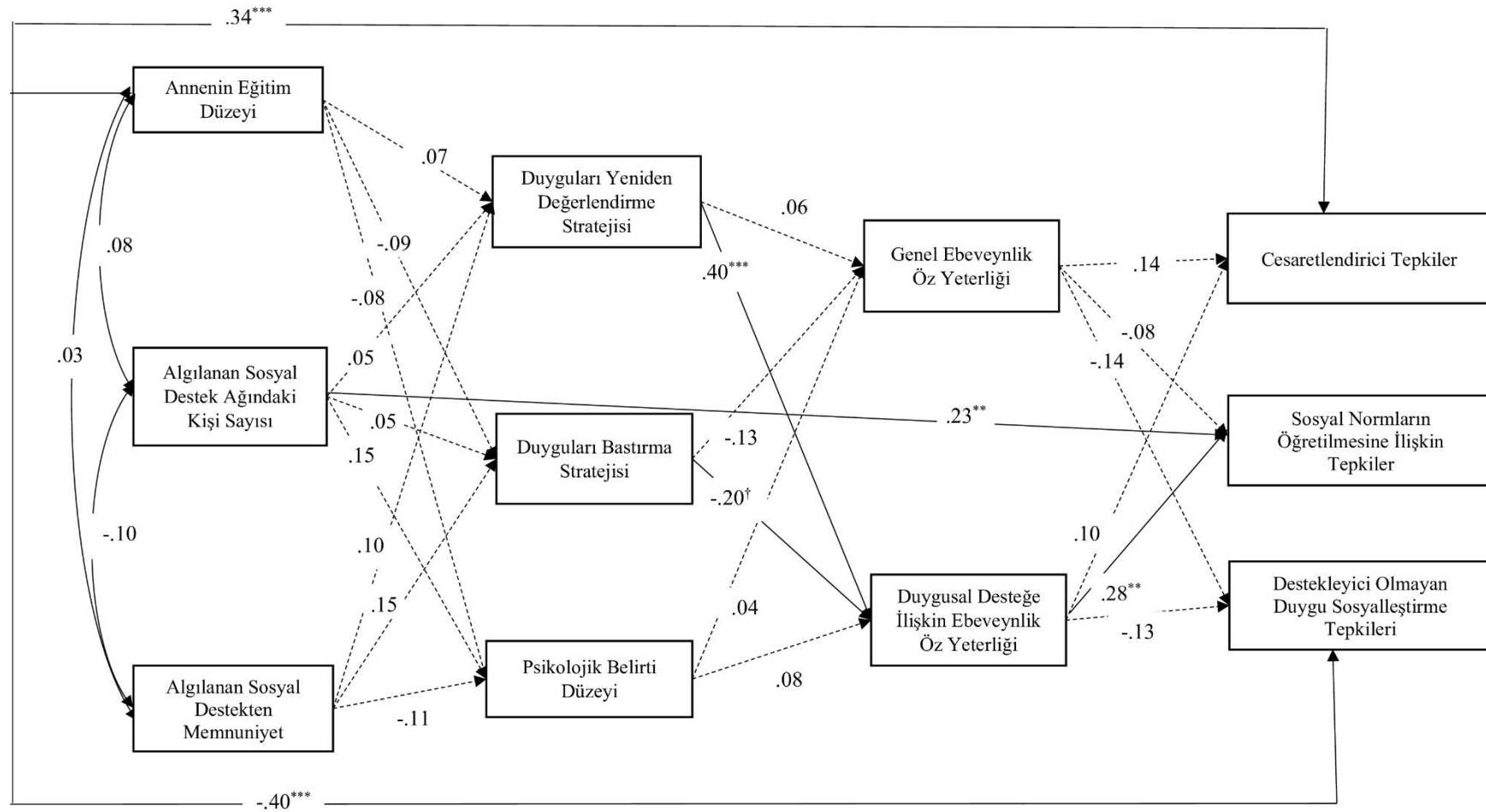

Şekil 5. Önerilen Kuramsal Model: Olumlu Duygulara Karşı Sergilenen Duygu Sosyalleştirme Uygulamalarının Bağlam ve Ebeveynle İlgili Belirleyicileri

3.3.4. Okul Öncesi Dönemde Olumlu Duygulara Yönelik Duygu Sosyalleştirme Tepkilerinin Belirleyicileri

3.3.4.1. Yol Analizi

Annelerin okul öncesi dönemdeki çocuklarının olumlu duygularına karşı sergiledikleri duygu sosyalleştirme tepkilerinin belirleyicilerinin incelenmesi amacıyla araştırma kapsamında önerilen kuramsal model test edilmiştir (bkz. Şekil 5). Kuramsal modelin veriyle iyi uyum göstermediği görülmüştür (χ^2/df (31, N = 93) = 4.55, $p = .00$, RMSEA = .20, NFI = .22, CFI = .12). Modifikasyon indeksleri incelendiğinde, duyguları yeniden değerlendirme ve bastırma stratejilerinin hata varyansları arasında, genel ebeveynlik öz yeterliği ve duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliğinin hata varyansları arasında, cesaretlendirici ve sosyal normların öğretilmesine ilişkin tepkiler ile destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerinin hata varyansları arasında kovaryans eklemenin modelin uyumunu önemli ölçüde iyileştireceği anlaşılmıştır. Buna ek olarak, annenin eğitim düzeyinden cesaretlendirici tepkiler ve destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerine, algılanan sosyal destek ağındaki kişi sayısından sosyal normların öğretilmesine ilişkin tepkilere giden doğrudan yolların eklenmesinin modelin uyumunu önemli ölçüde iyileştireceği görülmüştür. Söz konusu kovaryanslar ve yolların modele eklenmesinin kuramsal olarak da uygun olması sebebiyle ilgili eklemeler yapılmıştır. Modelin bu son halinin veriyle kabul edilebilir düzeyde uyum gösterdiği görülmüştür (χ^2/df (24, N = 93) = 1.39, $p = .10$, RMSEA = .07, NFI = .82, CFI = .93).

Şekil 6. Okul Öncesi Dönemde Olumlu Duygulara Verilen Duygu Sosyalleştirme Tepkilerinin Belirleyicileri-Anne Bildirimi

Not. † $p < .10$, ** $p < .01$, *** $p < .001$. Şekilde belirtilen değerler standardize beta değerleridir.

Şekil 6’da görüldüğü gibi, annenin eğitim düzeyi, cesaretlendirici tepkileri pozitif, destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerini ise negatif yönde yordamaktadır. Algılanan sosyal destek ağındaki kişi sayısı, sosyal normların öğretilmesine ilişkin tepkileri pozitif yönde yordamaktadır. Duygusal desteğe ilişkin ebeveynlik öz yeterliğini, duyguları yeniden değerlendirme stratejisi pozitif, duyguları bastırma stratejisi negatif yönde yordamaktadır. Duygusal desteğe ilişkin ebeveynlik öz yeterliği, sosyal normların öğretilmesine ilişkin tepkileri pozitif yönde yordamaktadır.

Dolaylı yollar incelendiğinde, duyguları yeniden değerlendirme stratejisinin, sosyal normların öğretilmesine ilişkin tepkiler ile ilişkisinde, duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliğinin dolaylı etkisi anlamlı bulunmuştur ($\beta = .11, p < .05$). Duyguları bastırma stratejisinin sosyal normların öğretilmesine ilişkin tepkiler ile ilişkisinde, duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliğinin dolaylı etkisi anlamlı bulunmamıştır ($\beta = -.04, p > .05$).

Özetlemek gerekirse, cesaretlendirici tepkileri bağlamsal değişkenlerden annenin eğitim düzeyi doğrudan yordamaktadır. Sosyal normların öğretilmesine ilişkin tepkileri, bağlamsal değişkenlerden algılanan sosyal destek ağındaki kişi sayısı doğrudan; anneyle ilgili bireysel değişkenlerden duyguları yeniden değerlendirme stratejisi duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliği üzerinden dolaylı olarak yordamaktadır. Destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerini, bağlamsal değişkenlerden annenin eğitim düzeyi doğrudan yordamaktadır.

3.3.4.2.Genel Ebeveynlik Öz Yeterliği ile Duygu Sosyalleştirme Tepkileri Arasındaki İlişkide Çocuğun Mizacının Düzenleyici Etkisi

Olumsuz duygulanımın genel ebeveynlik öz yeterliği ile cesaretlendirici, sosyal normların öğretilmesine ilişkin ve destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri arasındaki ilişkide düzenleyici rolünün incelenmesi için test edilen modelin veriyle kabul edilebilir düzeyde uyum göstermediği görülmüştür ($\chi^2/df (34, N = 93) = 1.60, p = .02, RMSEA = .08, NFI = .70, CFI = .83$). Çaba gerektiren kontrolün genel ebeveynlik öz yeterliği ile cesaretlendirici, sosyal normların öğretilmesine ilişkin ve destekleyici

olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri arasındaki ilişkide düzenleyici rolünün incelenmesi için test edilen modelin veriyle kabul edilebilir düzeyde uyum göstermediği görülmüştür (χ^2/df (34, N = 93) = 1.48, $p = .04$, RMSEA = .07, NFI = .70, CFI = .84). İlgili düzenleyici ilişkiler PROCESS Macro kullanılarak test edildiğinde de anlamlı ilişki elde edilmemiştir. Analizlerden elde edilen bulguların özeti EK1’de sunulmuştur.

3.3.4.3. Duygusal Destek Sağlamaya İlişkin Ebeveynlik Öz Yeterliği ile Duygu Sosyalleştirme Tepkileri Arasındaki İlişkide Çocuğun Mizacının Düzenleyici Etkisi

Olumsuz duygulanımın duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliği ile cesaretlendirici, sosyal normların öğretilmesine ilişkin ve destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri arasındaki ilişkide düzenleyici rolünün incelenmesi için test edilen modelin veriyle kabul edilebilir düzeyde uyum göstermediği görülmüştür (χ^2/df (34, N = 93) = 1.76, $p = .03$, RMSEA = .08, NFI = .73, CFI = .85). Çaba gerektiren kontrolün duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliği ile cesaretlendirici, sosyal normların öğretilmesine ilişkin ve destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri arasındaki ilişkinin incelenmesi için test edilen modelin veriyle kabul edilebilir düzeyde uyum göstermediği görülmüştür (χ^2/df (34, N = 93) = 1.38, $p = .07$, RMSEA = .06, NFI = .76, CFI = .90). İlgili düzenleyici ilişkiler PROCESS Macro kullanılarak test edildiğinde de anlamlı ilişki elde edilmemiştir. Analizlerden elde edilen bulguların özeti EK1’de sunulmuştur.

3.3.5. Okul Çağında Olumsuz Duygulara Yönelik Duygu Sosyalleştirme Tepkilerinin Belirleyicileri

3.3.5.1. Yol Analizi

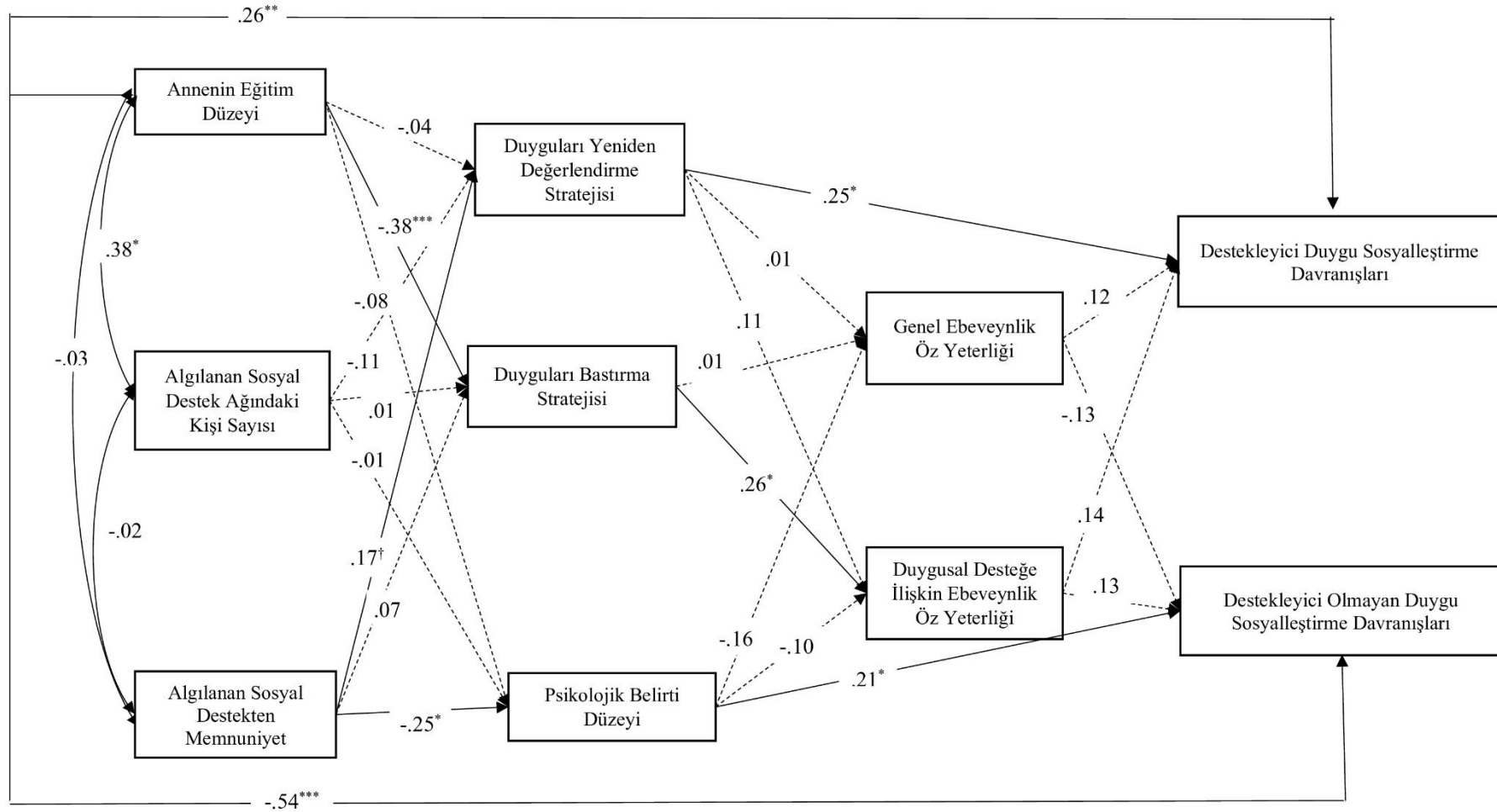
Annelerin okul çağındaki çocuklarının olumsuz duygularına karşı sergiledikleri duygu sosyalleştirme tepkilerinin belirleyicilerinin incelenmesi amacıyla araştırma kapsamında önerilen kuramsal model test edilmiştir (bkz. Şekil 2). Kuramsal modelin veriyle iyi uyum göstermediği görülmüştür (χ^2/df (23, N = 95) = 4.68, $p = .00$, RMSEA = .20, NFI = .35,

CFI = .29). Modifikasyon indeksleri incelendiğinde, duyguları yeniden değerlendirme ve bastırma stratejilerinin hata varyansları arasında, genel ebeveynlik öz yeterliği ve duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliğinin hata varyansları arasında kovaryans eklemenin modelin uyumunu önemli ölçüde iyileştireceği anlaşılmıştır. Buna ek olarak, annenin eğitim düzeyinden ve duyguları yeniden değerlendirme stratejisinden destekleyici duygu sosyalleştirme tepkilerine, annenin eğitim düzeyinden ve psikolojik belirti düzeyinden destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerine giden doğrudan yolların eklenmesinin modelin uyumunu önemli ölçüde iyileştireceği görülmüştür. Söz konusu kovaryansların ve yolların modele eklenmesinin kuramsal olarak da uygun olması sebebiyle ilgili eklemeler yapılmıştır. Modelin bu son halinin veriyle kabul edilebilir düzeyde uyum gösterdiği görülmüştür (χ^2/df (17, N = 95) = 1.50, $p = .08$, RMSEA = .07, NFI = .85, CFI = .93).

Şekil 7’de görüldüğü gibi, annenin eğitim düzeyi, duyguları bastırma stratejisini ve destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerini negatif, destekleyici duygu sosyalleştirme tepkilerini pozitif yönde yordamaktadır. Algılanan sosyal destekten memnuniyet, duyguları yeniden değerlendirme stratejisini marjinal düzeyde pozitif, psikolojik belirti düzeyini negatif yönde yordamaktadır. Duyguları bastırma stratejisi duygusal desteğe ilişkin ebeveynlik öz yeterliğini pozitif yönde yordamaktadır. Psikolojik belirti düzeyi destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerini pozitif yönde yordamaktadır.

Dolaylı yollar incelendiğinde, algılanan sosyal destekten memnuniyetin destekleyici duygu sosyalleştirme tepkileri ile ilişkisinde, duyguları yeniden değerlendirme stratejisinin dolaylı etkisi marjinal düzeyde anlamlı bulunmuştur ($\beta = .06$, $p = .06$). Buna ek olarak, algılanan sosyal destekten memnuniyetin destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri ile ilişkisinde, psikolojik belirti düzeyinin dolaylı etkisi anlamlı bulunmuştur ($\beta = -.05$, $p < .05$).

Şekil 7. Okul Çağında Olumsuz Duygulara Verilen Duygu Sosyalleştirme Tepkilerinin Belirleyicileri-Anne Bildirimi

Not. † $p < .10$, * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$. Şekilde belirtilen değerler standardize beta değerleridir.

Özetlemek gerekirse, destekleyici duygu sosyalleştirme tepkilerini bağlamsal değişkenlerden annenin eğitim düzeyi doğrudan; algılanan sosyal destekten memnuniyet duyguları yeniden değerlendirme stratejisi üzerinden dolaylı olarak yordamaktadır. Destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerini, bağlamsal değişkenlerden annenin eğitim düzeyi doğrudan; algılanan sosyal destekten memnuniyet psikolojik belirti düzeyi üzerinden dolaylı olarak yordamaktadır.

3.3.5.2.Genel Ebeveynlik Öz Yeterliği ile Duygu Sosyalleştirme Tepkileri Arasındaki İlişkide Çocuğun Mizacının Düzenleyici Etkisi

Olumsuz duygulanımın genel ebeveynlik öz yeterliği ile destekleyici ve destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri arasındaki ilişkide düzenleyici rolünün incelenmesi için test edilen modelin veriyle kabul edilebilir düzeyde uyum göstermediği görülmüştür (χ^2/df (27, N = 95) = 1.78, $p = .01$, RMSEA =.09, NFI = .71, CFI = .81). Çaba gerektiren kontrolün genel ebeveynlik öz yeterliği ile destekleyici ve destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri arasındaki ilişkide düzenleyici rolünün incelenmesi için test edilen modelin veriyle kabul edilebilir düzeyde uyum göstermediği görülmüştür (χ^2/df (27, N = 95) = 1.87, $p = .00$, RMSEA =.10, NFI = .70, CFI = .80). İlgili düzenleyici ilişkiler PROCESS Macro kullanılarak test edildiğinde de anlamlı ilişki elde edilmemiştir. Analizlerden elde edilen bulguların özeti EK1’de sunulmuştur.

3.3.5.3.Duygusal Destek Sağlamaya İlişkin Ebeveynlik Öz Yeterliği ile Duygu Sosyalleştirme Tepkileri Arasındaki İlişkide Çocuğun Mizacının Düzenleyici Etkisi

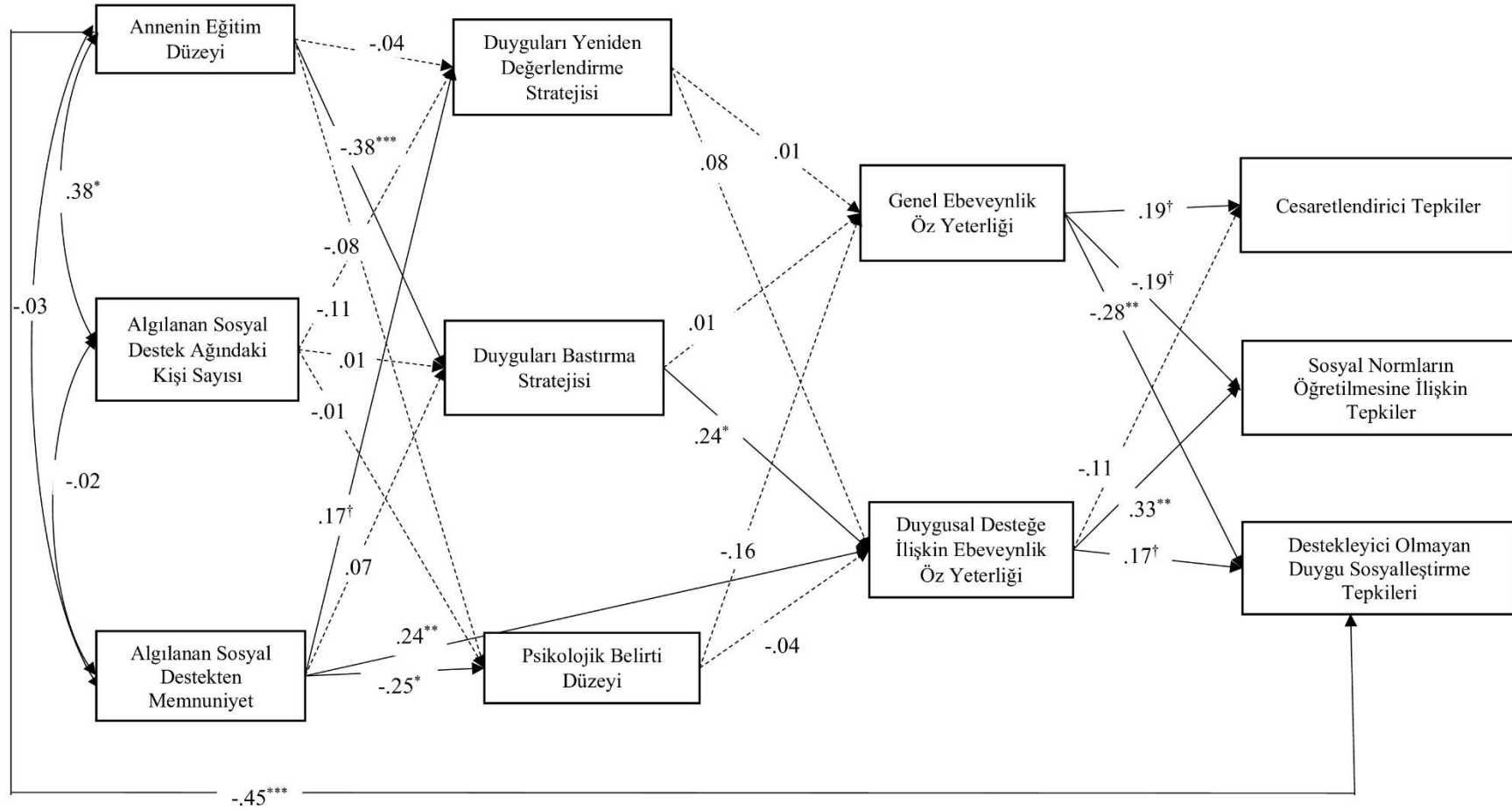
Olumsuz duygulanımın duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliği ile destekleyici ve destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri arasındaki ilişkide düzenleyici rolünün incelenmesi için test edilen modelin veriyle kabul edilebilir düzeyde uyum göstermediği görülmüştür (χ^2/df (27, N = 95) = 1.49, $p = .05$, RMSEA =.07, NFI = .77, CFI = .98). Çaba gerektiren kontrolün duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliği ile destekleyici ve destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri arasındaki ilişkinin incelenmesi için test edilen modelin veriyle kabul edilebilir düzeyde

uyum göstermediği görülmüştür (χ^2/df (27, N = 95) = 2.06, $p = .00$, RMSEA = .11, NFI = .71, CFI = .79). İlgili düzenleyici ilişkiler PROCESS Macro kullanılarak test edildiğinde de anlamlı ilişki elde edilmemiştir. Analizlerden elde edilen bulguların özeti EK1’de sunulmuştur.

3.3.6. Okul Çağında Olumlu Duygulara Yönelik Duygu Sosyalleştirme Tepkilerinin Belirleyicileri

3.3.6.1. Yol Analizi

Annelerin okul çağındaki çocuklarının olumsuz duygularına karşı sergiledikleri duygu sosyalleştirme tepkilerinin belirleyicilerinin incelenmesi amacıyla araştırma kapsamında önerilen kuramsal model test edilmiştir (bkz. Şekil 5). Kuramsal modelin veriyle iyi uyum göstermediği görülmüştür (χ^2/df (31, N = 95) = 5.10, $p = .00$, RMSEA = .21, NFI = .30, CFI = .26). Modifikasyon indeksleri incelendiğinde, duyguları yeniden değerlendirme ve bastırma stratejilerinin hata varyansları arasında, genel ebeveynlik öz yeterliği ve duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliğinin hata varyansları arasında, cesaretlendirici ve sosyal normların öğretilmesine ilişkin tepkiler ile destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerinin hata varyansları arasında kovaryans eklemenin modelin uyumunu önemli ölçüde iyileştireceği anlaşılmıştır. Buna ek olarak, annenin eğitim düzeyinden destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerine, algılanan sosyal destekten memnuniyetten duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliğine giden doğrudan yolların eklenmesinin modelin uyumunu önemli ölçüde iyileştireceği görülmüştür. Söz konusu kovaryansların ve yolların modele eklenmesinin kuramsal olarak da uygun olması sebebiyle ilgili eklemeler yapılmıştır. Modelin bu son halinin veriyle kabul edilebilir düzeyde uyum gösterdiği görülmüştür (χ^2/df (25, N = 95) = 1.62, $p = .03$, RMSEA = .08, NFI = .82, CFI = .91).

Şekil 8. Okul Çağında Olumlu Duyulara Verilen Duygu Sosyalleştirme Tepkilerinin Belirleyicileri-Anne Bildirimi

Not. † $p < .10$, * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$. Şekilde belirtilen değerler standardize beta değerleridir.

Şekil 8’de görüldüğü gibi, annenin eğitim düzeyi, destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerini ve duyguları bastırma stratejisini negatif yönde yordamaktadır. Algılanan sosyal destekten memnuniyet, duyguları yeniden değerlendirme stratejisini marjinal düzeyde pozitif, duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliğini pozitif ve psikolojik belirti düzeyini negatif yönde yordamaktadır. Duyguları bastırma stratejisi duygusal desteğe ilişkin ebeveynlik öz yeterliğini pozitif yönde yordamaktadır. Genel ebeveynlik öz yeterliği cesaretlendirici tepkileri marjinal düzeyde pozitif, sosyal normların öğretilmesine ilişkin tepkileri marjinal düzeyde negatif ve destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerini negatif yönde yordamaktadır. Duygusal desteğe ilişkin ebeveynlik öz yeterliği sosyal normların öğretilmesine ilişkin tepkileri pozitif, destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerini marjinal düzeyde pozitif yönde yordamaktadır.

Dolaylı yollar incelendiğinde, annenin eğitim düzeyinin destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri ile ilişkisinde, duyguları bastırma stratejisi ve duygusal desteğe ilişkin ebeveynlik öz yeterliğinin dolaylı etkisi anlamlı bulunmamıştır ($\beta = -.02, p > .05$). Buna karşılık, annenin eğitim düzeyinin sosyal normların öğretilmesine ilişkin tepkiler ile ilişkisinde, duyguları bastırma stratejisi ve duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliğinin dolaylı etkisi anlamlı bulunmuştur ($\beta = -.03, p < .05$). Ayrıca, algılanan sosyal destekten memnuniyetin destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri ile ilişkisinde, duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliğinin dolaylı etkisi anlamlı bulunmamıştır ($\beta = .04, p > .05$). Buna karşılık, algılanan sosyal destekten memnuniyetin sosyal normların öğretilmesine ilişkin tepkiler ile ilişkisinde, duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliğinin dolaylı etkisi anlamlı bulunmuştur ($\beta = .09, p < .05$).

Özetlemek gerekirse, cesaretlendirici tepkileri anneyle ilgili değişkenlerden genel ebeveynlik öz yeterliği doğrudan yordamaktadır. Sosyal normların öğretilmesine ilişkin tepkileri bağlamsal değişkenlerden annenin eğitim düzeyi, duyguları bastırma ve duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliği üzerinden; algılanan sosyal destekten memnuniyet, duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliği üzerinden dolaylı olarak yordamaktadır. Sosyal normların öğretilmesine ilişkin tepkileri

anneyle ilgili değişkenlerden genel ebeveynlik öz yeterliği doğrudan yordamaktadır. Destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerini, bağlamsal değişkenlerden annenin eğitim düzeyi, anneyle ilgili değişkenlerden genel ebeveynlik öz yeterliği ve duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliği doğrudan yordamaktadır.

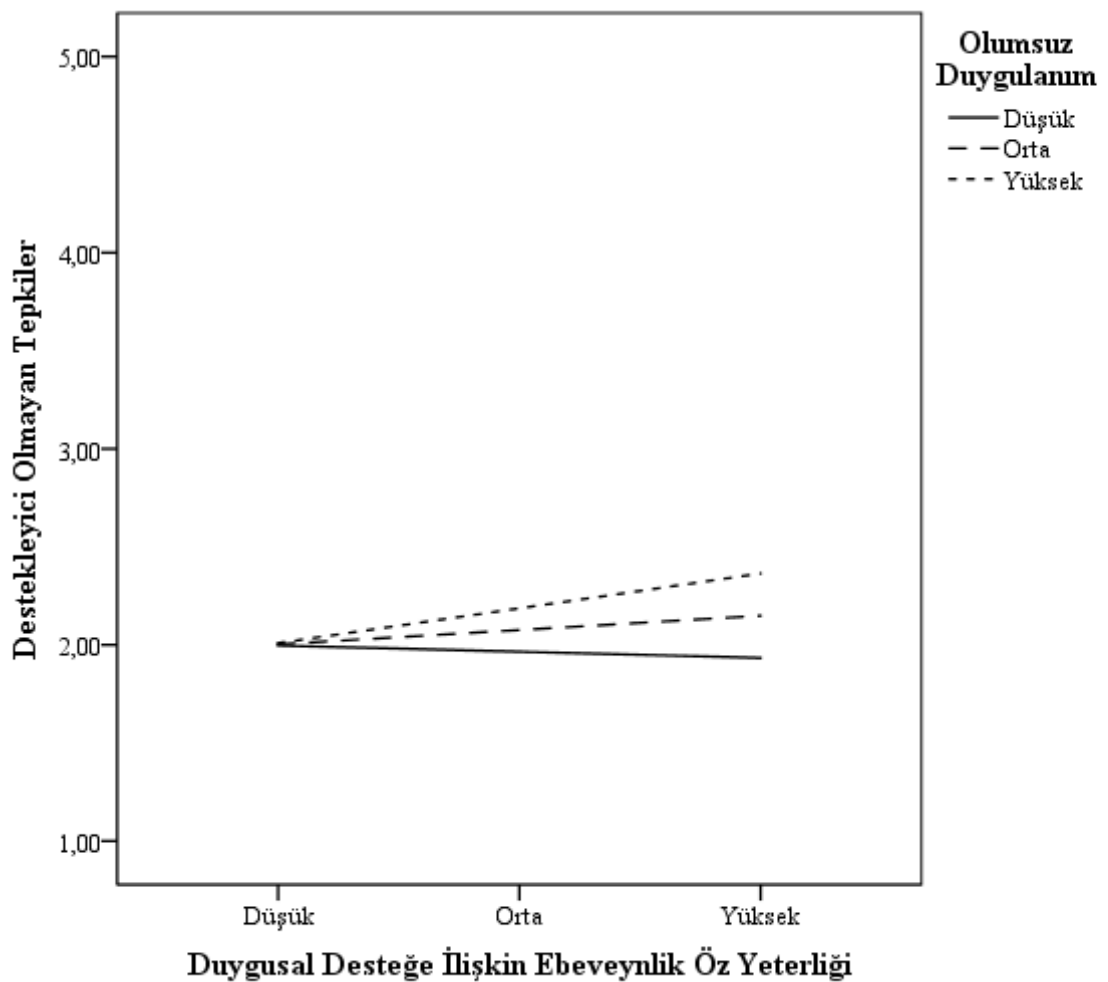
3.3.6.2.Genel Ebeveynlik Öz Yeterliği ile Duygu Sosyalleştirme Tepkileri Arasındaki İlişkide Çocuğun Mizacının Düzenleyici Etkisi

Olumsuz duygulanımın genel ebeveynlik öz yeterliği ile cesaretlendirici, sosyal normların öğretilmesine ilişkin ve destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri arasındaki ilişkide düzenleyici rolünün incelenmesi için test edilen modelin veriyle düşük düzeyde uyum göstermediği görülmüştür (χ^2/df (36, N = 95) = 1.96, p = .00, RMSEA = .10, NFI = .68, CFI = .78). Çaba gerektiren kontrolün genel ebeveynlik öz yeterliği ile cesaretlendirici, sosyal normların öğretilmesine ilişkin ve destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri arasındaki ilişkide düzenleyici rolünün incelenmesi için test edilen modelin veriyle kabul edilebilir düzeyde uyum göstermediği görülmüştür (χ^2/df (36, N = 95) = 2.27, p = .00, RMSEA = .12, NFI = .67, CFI = .75). İlgili düzenleyici ilişkiler PROCESS Macro kullanılarak test edildiğinde de anlamlı ilişki elde edilmemiştir. Analizlerden elde edilen bulguların özeti EK1’de sunulmuştur.

3.3.6.3.Duygusal Destek Sağlamaya İlişkin Ebeveynlik Öz Yeterliği ile Duygu Sosyalleştirme Tepkileri Arasındaki İlişkide Çocuğun Mizacının Düzenleyici Etkisi

Olumsuz duygulanımın duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliği ile cesaretlendirici, sosyal normların öğretilmesine ilişkin ve destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri arasındaki ilişkide düzenleyici rolünün incelenmesi için test edilen modelin veriyle kabul edilebilir düzeyde uyum göstermediği görülmüştür (χ^2/df (35, N = 95) = 1.60, p = .01, RMSEA = .08, NFI = .76, CFI = .87). İlgili düzenleyici ilişkiler PROCESS Macro kullanılarak test edildiğinde, olumsuz duygulanımın duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliği ile destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri arasındaki ilişkide düzenleyici rol oynadığı görülmüştür ($F(4, 90)$

= 12.62, $p < .001$, $R^2 = .36$). Buna ek olarak, etkileşim teriminin, modelin açıkladığı varyans düzeyini anlamlı olarak artırdığı gözlenmiştir ($F(1, 90) = 4.22$, $p < .05$, $\Delta R^2 = .03$). İlgili analizlerden elde edilen bulguların özeti EK1’de sunulmuştur. Etkileşim etkisinin anlamlı olması üzerine incelenen basit eğri analizleri, duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliği ile destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri arasındaki ilişkinin, yalnızca çocuğun olumsuz duygulanım düzeyinin yüksek olduğu (+1S, $b = .22$, $SH = .10$, 95% CI [.03, .42], $t(90) = 2.45$, $p < .05$) koşulda pozitif yönde anlamlı olduğunu göstermiştir (bkz. Şekil 9).

Şekil 9. Çocuğun Olumsuz Duygulanım Mizaç Özelliğinin Düzenleyici Rolüne İlişkin Basit Eğimlerin Grafiği ($n = 95$)

Çaba gerektiren kontrolün duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliği ile cesaretlendirici, sosyal normların öğretilmesine ilişkin ve destekleyici olmayan duygu

sosyalleştirme tepkileri arasındaki ilişkide düzenleyici rolünün incelenmesi için test edilen modelin veriyle kabul edilebilir düzeyde uyum göstermediği görülmüştür (χ^2/df (35, N = 95) = 2.35, $p = .00$, RMSEA = .12, NFI = .69, CFI = .77). İlgili düzenleyici ilişkiler PROCESS Macro kullanılarak test edildiğinde de anlamlı ilişki elde edilmemiştir. Analizlerden elde edilen bulguların özeti EK1’de sunulmuştur.

3.4. DUYGU SOSYALLEŞTİRME UYGULAMALARININ ANI HATIRLAMA GÖREVİNE DAYALI OLARAK İNCELENMESİNE İLİŞKİN BULGULAR

3.4.1. Betimsel İstatistik ve Analizler

Bu bölümde ilk olarak araştırma değişkenlerine ilişkin betimsel istatistik ve analiz sonuçlarına yer verilmiştir (bkz. Tablo 13).

Tablo 13. Değişkenlere Ait Betimsel İstatistik ve Analiz Sonuçları-Anı Hatırlama Görevi

	Beklenen Ranj	En Düşük	En Yüksek	Ort.	S	Çarpıklık	Basıklık
Algılanan Sosyal Destek							
Memnuniyet	1-3	1.67	3.00	2.73	.37	-1.11	-.09
Destek Ağındaki Kişi Sayısı	0-5	1.00	5.00	2.77	1.41	.29	-1.17
Psikolojik Belirti Düzeyi							
Kaygı	0-1	.00	.92	.30	.24	.62	-.57
Depresyon	0-1	.00	1.00	.44	.27	.14	-1.00
Duygu Düzenleme							
Bastırma	1-6	1.00	6.00	3.40	1.17	-.23	-.53
Yeniden Değerlendirme	1-6	2.00	6.00	4.00	.92	-.13	-.53
Ebeveynlik Öz Yeterliği							
Genel	1-5	2.13	4.75	3.64	.54	-.14	-.59
Duygusal Destek Sağlama	1-6	3.00	6.00	4.93	.76	-.43	-.58
Olumsuz Duygu							
Cesaretlendirici Tepkiler	0-4	.00	4.00	1.91	.89	-.47	.17
Destekleyici Olmayan Tepkiler (Ceza-Küçümseme)	0-4	.00	1.67	.18	.35	2.00	3.47
Olumlu Duygu							
Destekleyici (Yansıtma-Durum Odaklı)	0-4	.00	3.50	1.55	.84	-.14	-.81
Destekleyici Olmayan (Rahatsız-Görmezden Gelme)	0-4	.00	1.33	.16	.32	1.88	2.68

3.4.2. Değişkenler Arasındaki Korelasyonel İlişkiler

Araştırmada yordayıcı değişkenlerin anne bildirimine sonuç değişkenin Anı Hatırlama Görevine dayalı olarak ölçüldüğü verideki değişkenlere ait korelasyon değerleri Tablo 14’te gösterilmiştir.

Çocuğun yaşı algılanan gelir düzeyi, olumsuz duygulara verilen cesaretlendirici tepkiler ve olumlu duygulara verilen destekleyici duygu sosyalleştirme tepkileri ile negatif yönde ilişkilidir. Buna ek olarak, çocuğun yaşı algılanan sosyal destek ağındaki kişi sayısı, algılanan sosyal destekten memnuniyet ve duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliği ile marjinal düzeyde negatif yönde ilişkilidir.

Annenin eğitim düzeyi toplam aylık gelir, algılanan gelir düzeyi, algılanan sosyal destek ağındaki kişi sayısı ve olumlu duygulara verilen destekleyici duygu sosyalleştirme tepkileri ile pozitif yönde ilişkilidir. Buna ek olarak, annenin eğitim düzeyi duyguları bastırma stratejisi ile negatif yönde ilişkilidir.

Toplam aylık gelir algılanan gelir düzeyi ile pozitif yönde ilişkiliyken, algılanan sosyal destek ağındaki kişi sayısı, genel ebeveynlik öz yeterliği, olumsuz duygulara verilen cesaretlendirici tepkiler ve olumlu duygulara verilen destekleyici duygu sosyalleştirme tepkileri ile marjinal düzeyde pozitif yönde ilişkilidir. Buna ek olarak, toplam aylık gelir duyguları bastırma stratejisi ve olumlu duygulara verilen destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri ile negatif yönde ilişkilidir.

Algılanan gelir düzeyi duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliği ve olumlu duygulara verilen destekleyici duygu sosyalleştirme tepkileri pozitif yönde ilişkiliyken, olumsuz duygulara verilen cesaretlendirici tepkiler ile marjinal düzeyde pozitif yönde ilişkilidir. Buna ek olarak, algılanan gelir düzeyi duyguları bastırma stratejisi ile negatif yönde ilişkilidir.

Algılanan sosyal destekten memnuniyet genel ve duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliği ile pozitif yönde, psikolojik belirti düzeyi ile negatif yönde ilişkilidir.

Algılanan sosyal destek ağındaki kişi sayısı olumsuz duygulara verilen cesaretlendirici tepkiler ile pozitif yönde ilişkiliyken, olumlu duygulara verilen destekleyici duygu sosyalleştirme tepkileri ile marjinal düzeyde pozitif yönde ilişkilidir. Buna ek olarak, algılanan sosyal destek ağındaki kişi sayısı olumlu duygulara verilen destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri ile marjinal düzeyde negatif yönde ilişkilidir.

Duyguları bastırma stratejisi duyguları yeniden değerlendirme stratejisi ile pozitif yönde ilişkilidir.

Duyguları yeniden değerlendirme stratejisi duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliği ile pozitif yönde ilişkilidir.

Genel ebeveynlik öz yeterliği duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliği ile pozitif yönde ilişkilidir.

Duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliği olumlu duygulara verilen destekleyici duygu sosyalleştirme tepkileri ile marjinal düzeyde pozitif yönde ilişkilidir.

Olumsuz duygulara verilen cesaretlendirici tepkiler olumlu duygulara verilen destekleyici duygu sosyalleştirme tepkileri ile pozitif, olumlu ve olumsuz duygulara verilen destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri ile negatif yönde ilişkilidir.

Olumsuz duygulara verilen destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri olumlu duygulara verilen destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri ile pozitif yönde ilişkilidir.

Olumlu duygulara verilen destekleyici duygu sosyalleştirme tepkileri olumlu duygulara verilen destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri ile negatif yönde ilişkilidir.

Tablo 14. Değişkenler Arasındaki Korelasyon Katsayıları-Anı Hatırlama Görevi

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1. Çocuğun Yaşı	-														
2. Annenin Eğitim Düzeyi	-.00	-													
3. Toplam Aylık Gelir	-.10	.62***	-												
4. Algılanan Gelir Düzeyi	-.24**	.40***	.59***	-											
Algılanan Sosyal Destek															
5. Memnuniyet	-.16†	.05	.09	.08	-										
6. Sosyal Ağdaki Kişi Sayısı	-.15†	.19*	.17†	.05	-.10	-									
7. Psikolojik Belirti Düzeyi	-.01	-.05	-.00	.05	-.18*	.07	-								
Duygu Düzenleme															
8. Bastırma	.00	-.20*	-.24**	-.19*	.03	-.01	.06	-							
9. Yeniden Değerlendirme	-.01	-.05	-.01	.07	.01	-.07	-.08	.44***	-						
Ebeveynlik Öz Yeterliği															
10. Genel	.06	-.04	.15†	.05	.22*	-.12	-.07	-.03	.05	-					
11. Duygusal Destek Sağlama	-.15†	-.05	-.08	.19*	.18*	-.05	-.01	.11	.20*	.56***	-				
Olumsuz Duygu															
12. Cesaretlendirici Tepkiler	-.36***	.09	.17†	.17†	.00	.19*	.07	-.02	-.13	-.13	.00	-			
13. Destekleyici Olmayan Tepkiler	-.06	.01	.01	.00	-.00	-.02	-.00	.04	.04	-.07	.01	-.19*	-		
Olumlu Duygu															
14. Destekleyici Tepkiler	-.22*	.18*	.15†	.22*	-.05	.14†	.00	-.07	-.03	-.01	.15†	.39***	-.19*	-	
15. Destekleyici Olmayan Tepkiler	-.03	-.11	-.18*	-.02	.09	-.14†	.13	.10	.00	-.04	-.01	-.23**	.08	-.33***	-

Not. † $p < .10$, * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

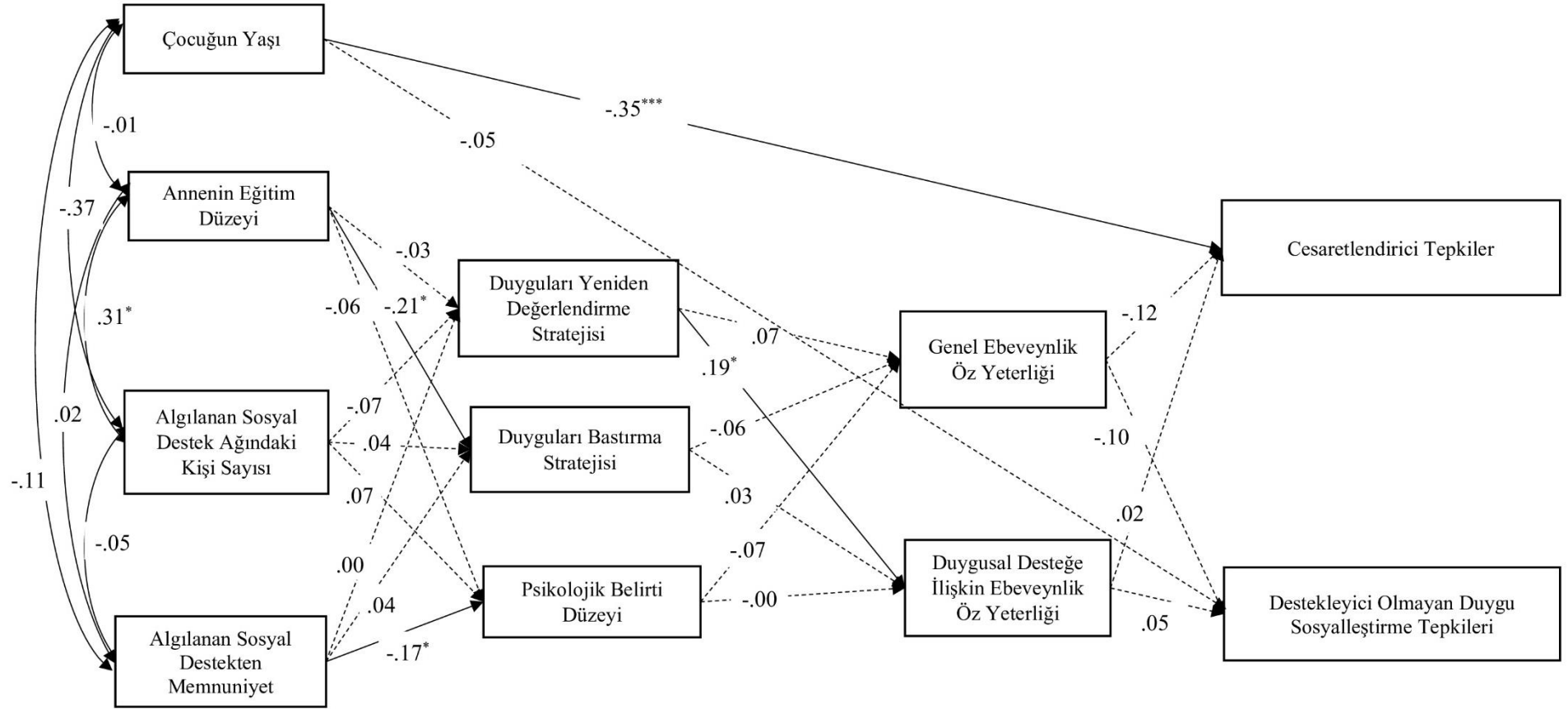
3.4.3. Olumsuz Duygulara Yönelik Duygu Sosyalleştirme Tepkilerinin Belirleyicileri

3.4.3.1. Yol Analizi

Annelerin olumsuz duygulara verdikleri duygu sosyalleştirme tepkilerinin belirleyicilerinin incelenmesi amacıyla araştırma kapsamında önerilen kuramsal model test edilmiştir (Şekil 2). Kuramsal modelin veriyle iyi uyum göstermediği görülmüştür (χ^2/df (28, N = 133) = 4.03, $p = .00$, RMSEA = .15, NFI = .33, CFI = .25). Modifikasyon indeksleri incelendiğinde, duyguları yeniden değerlendirme ve bastırma stratejilerinin hata varyansları arasında, genel ebeveynlik öz yeterliği ve duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliğinin hata varyansları arasında kovaryans eklemenin modelin uyumunu önemli ölçüde iyileştireceği anlaşılmıştır. Söz konusu kovaryansların modele eklenmesinin kuramsal olarak da uygun olması sebebiyle ilgili eklemeler yapılmıştır. Modelin bu son halinin veriyle kabul edilebilir düzeyde uyum gösterdiği görülmüştür (χ^2/df (26, N = 133) = 1.28, $p = .16$, RMSEA = .05, NFI = .80, CFI = .94).

Şekil 10'da görüldüğü gibi, modele kontrol değişkeni olarak eklenen çocuğun yaşı cesaretlendirici tepkileri negatif yönde yordamaktadır. Annenin eğitim düzeyi duyguları bastırma stratejisini negatif yönde yordamaktadır. Algılanan sosyal destekten memnuniyet psikolojik belirti düzeyini negatif yönde yordamaktadır. Duyguları yeniden değerlendirme stratejisi duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliğini pozitif yönde yordamaktadır.

Çocukla ilgili değişkenlerden çocuğun yaşı cesaretlendirici tepkileri doğrudan yordamaktadır. Buna karşın, bağlamsal ve anneyle ilgili değişkenlerin cesaretlendirici tepkileri anlamlı olarak yordamadığı görülmüştür. Buna ek olarak, bağlamsal, anneyle ve çocukla ilgili değişkenlerin destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerini yordamadığı görülmüştür.

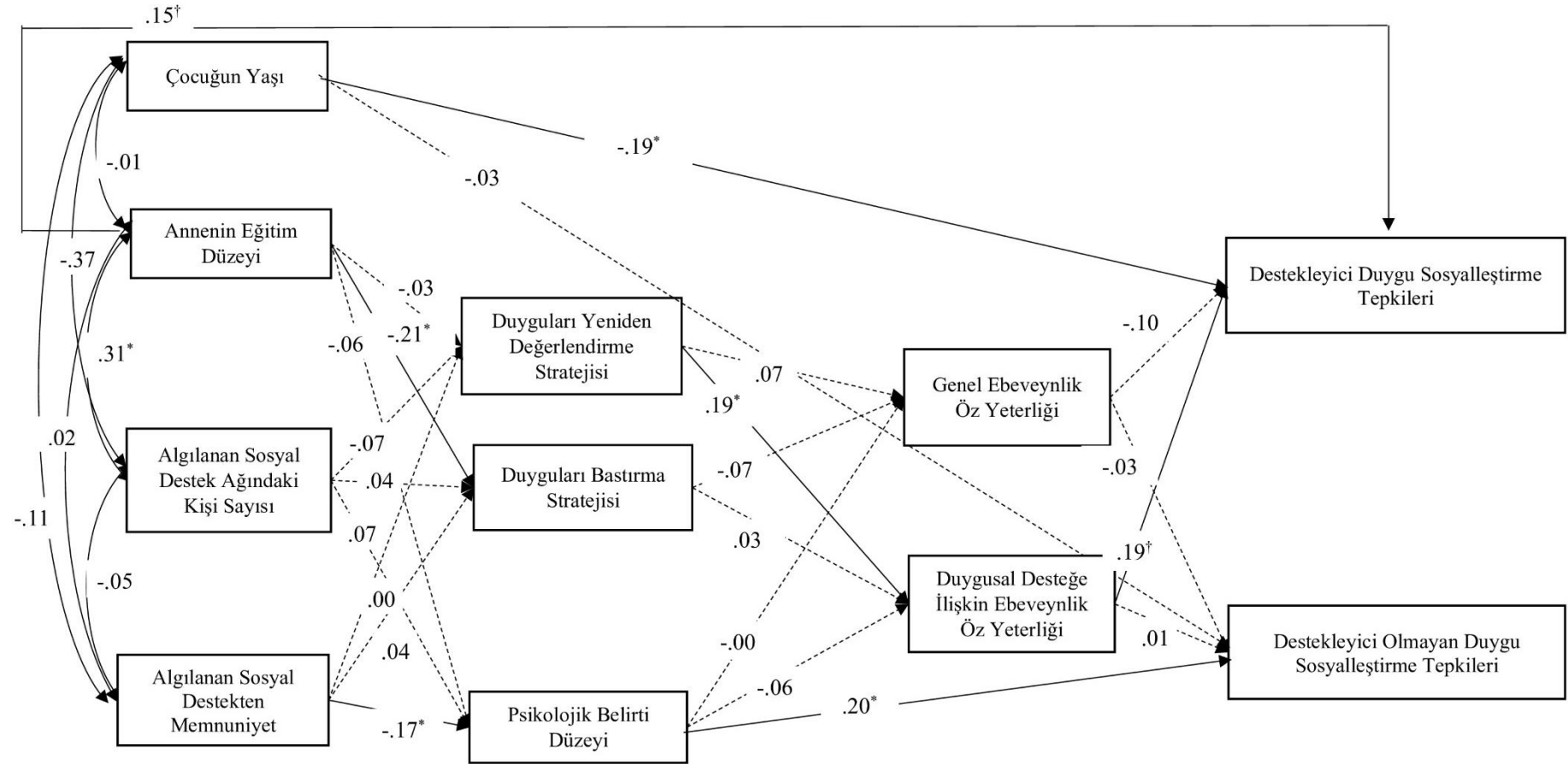

Şekil 10. Olumsuz Duyulara Verilen Duygu Sosyalleştirme Tepkilerinin Belirleyicileri-Anı Hatırlama Görevi
Not. * $p < .05$, *** $p < .001$. Şekilde belirtilen değerler standardize beta değerleridir.

3.4.4. Olumlu Duygulara Yönelik Duygu Sosyalleştirme Tepkilerinin Belirleyicileri

3.4.4.1. Yol Analizi

Annelerin olumlu duygulara verdikleri duygu sosyalleştirme tepkilerinin belirleyicilerinin incelenmesi amacıyla araştırma kapsamında önerilen kuramsal model test edilmiştir (Şekil 5). Kuramsal modelin veriyle iyi uyum göstermediği görülmüştür (χ^2/df (28, N = 133) = 4.81, $p = .00$, RMSEA = .17, NFI = .24, CFI = .13). Modifikasyon indeksleri incelendiğinde, duyguları yeniden değerlendirme ve bastırma stratejilerinin hata varyansları arasında, genel ebeveynlik öz yeterliği ve duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliğinin hata varyansları arasında, cesaretlendirici ve sosyal normların öğretilmesine ilişkin tepkiler ile destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerinin hata varyansları arasında kovaryans eklemenin modelin uyumunu önemli ölçüde iyileştireceği anlaşılmıştır. Buna ek olarak, annenin eğitim düzeyinden cesaretlendirici tepkilere, psikoloji belirti düzeyinden destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerine giden doğrudan yolların eklenmesinin modelin uyumunu önemli ölçüde iyileştireceği görülmüştür. Söz konusu kovaryansların ve yolların modele eklenmesinin kuramsal olarak da uygun olması sebebiyle ilgili eklemeler yapılmıştır. Modelin bu son halinin veriyle kabul edilebilir düzeyde uyum gösterdiği görülmüştür (χ^2/df (23, N = 133) = 1.21, $p = .23$, RMSEA = .04, NFI = .84, CFI = .96).

Şekil 11. Olumlu Duygulara Verilen Duygu Sosyalleştirme Tepkilerinin Belirleyicileri-Anı Hatırlama Görevi
 Not. $^\dagger p < .10$, $* p < .05$, $*** p < .001$. Şekilde belirtilen değerler standardize beta değerleridir.

Şekil 11’de görüldüğü gibi, modele kontrol değişkeni olarak eklenen çocuğun yaşı destekleyici duygu sosyalleştirme tepkilerini negatif yönde yordamaktadır. Annenin eğitim düzeyi destekleyici duygu sosyalleştirme tepkilerini marjinal düzeyde pozitif, duyguları bastırma stratejisini negatif yönde yordamaktadır. Algılanan sosyal destekten memnuniyet psikolojik belirti düzeyini negatif yönde yordamaktadır. Duyguları yeniden değerlendirme stratejisi duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliğini pozitif yönde yordamaktadır. Psikolojik belirti düzeyi destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerini pozitif yönde yordamaktadır. Duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliği destekleyici duygu sosyalleştirme tepkilerini marjinal düzeyde pozitif yönde yordamaktadır.

Dolaylı yollar incelendiğinde, duyguları yeniden değerlendirme stratejisinin destekleyici duygu sosyalleştirme tepkileri ile ilişkisinde, duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliğinin dolaylı etkisi anlamlı bulunmamıştır ($\beta = .03, p > .05$). Buna karşılık, algılanan sosyal destekten memnuniyetin destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri ile ilişkisinde, psikolojik belirti düzeyinin dolaylı etkisi anlamlı bulunmuştur ($\beta = -.04, p < .05$).

Özetlemek gerekirse, destekleyici duygu sosyalleştirme tepkilerini bağlamsal değişkenlerden annenin eğitim düzeyi, anneye ilgili değişkenlerden duygusal desteğe ilişkin ebeveynlik öz yeterliği ve çocukla ilgili değişkenlerden çocuğun yaşı doğrudan yordamaktadır. Destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerini, bağlamsal değişkenlerden algılanan sosyal destekten memnuniyet, psikolojik belirti düzeyi üzerinden dolaylı olarak yordamaktadır.

3.5.DUYGU SOSYALLEŞTİRME UYGULAMALARININ HAYAL KIRIKLIĞI GÖREVİNE DAYALI OLARAK İNCELENMESİNE İLİŞKİN BULGULAR

3.5.1. Betimsel İstatistik ve Analizler

Bu bölümde ilk olarak araştırma değişkenlerine ilişkin betimsel istatistik ve analiz sonuçlarına yer verilmiştir (bkz. Tablo 15).

Tablo 15. Değişkenlere Ait Betimsel İstatistik ve Analiz Sonuçları-Hayal Kırıklığı Görevi

	Beklenen Ranj	En Düşük	En Yüksek	Ort.	S	Çarpıklık	Basıklık
Algılanan Sosyal Destek							
Memnuniyet	1-3	1.67	3.00	2.76	.36	-1.36	.79
Destek Ağındaki Kişi Sayısı	0-5	1.00	5.00	2.93	1.37	.10	-1.07
Psikolojik Belirti Düzeyi	0-1	.04	.91	.34	.22	.80	-.09
Duygu Düzenleme							
Bastırma	1-6	1.00	5.50	3.32	1.05	-.36	-.43
Yeniden Değerlendirme	1-6	1.96	6.00	3.96	.94	-.18	-.69
Ebeveynlik Öz Yeterliği							
Genel	1-5	2.13	4.56	3.24	.51	-.08	-.30
Duygusal Destek Sağlama	1-6	1.86	6.00	4.91	.82	-.96	-1.34
Çocuğun Mizacı							
Olumsuz Duygulanım	0-7	3.12	5.87	4.38	.61	-.06	-.19
Çaba Gerektiren Kontrol	0-7	3.33	6.53	5.33	.57	-.69	1.35
Olumsuz Duygu							
Cesaretlendirici Tepkiler	0-2	.00	2.00	1.12	.67	-.34	-.78
Problem Çözümüne Yönelik (Rol Verme-Bilgi Arama ve Açıklama)	0-2	.00	1.75	.47	.35	1.34	2.62
Destekleyici Olmayan Tepkiler (Stres-Ceza-Küçümseme)	0-2	.00	1.22	.16	.34	1.98	2.72
Olumlu Duygu							
Cesaretlendirici Tepkiler	0-2	.00	2.00	.71	.72	.41	-1.17
Sosyal Normların Öğretilmesi	0-2	.00	2.00	.31	.55	1.49	1.17
Destekleyici Olmayan Tepkiler (Uyarma-Küçümseme)	0-2	.00	1.33	.17	.33	2.03	3.68

3.5.2. Değişkenler Arasındaki Korelasyonel İlişkiler

Araştırmada yordayıcı değişkenlerin anne bildirimine sonuç değişkenin Hayal Kırıklığı Görevine dayalı olarak ölçüldüğü verideki değişkenlere ait korelasyon değerleri Tablo 16'da gösterilmiştir.

Annenin eğitim düzeyi toplam aylık gelir, algılanan gelir düzeyi ile pozitif yönde ilişkilirken, olumsuz duygulara verilen problem çözümüne yönelik tepkiler ile marjinal düzeyde pozitif yönde ilişkilidir.

Toplam aylık gelir algılanan gelir düzeyi ve olumsuz duygulara verilen problem çözümüne yönelik tepkiler ile pozitif yönde ilişkilidir. Buna ek olarak, toplam aylık gelir olumsuz duygulara verilen cesaretlendirici tepkiler ile marjinal düzeyde negatif yönde ilişkilidir.

Algılanan sosyal destekten memnuniyet genel ebeveynlik öz yeterliği ile marjinal düzeyde pozitif yönde ilişkilidir. Buna ek olarak, algılanan sosyal destekten memnuniyet algılanan sosyal destek ağındaki kişi sayısı, olumsuz duygulara verilen destekleyici olmayan tepkiler ve olumlu duygulara verilen cesaretlendirici tepkiler ile negatif yönde ilişkilirken, olumlu duygulara verilen sosyal normların öğretilmesine ilişkin tepkiler ile marjinal düzeyde negatif yönde ilişkilidir.

Algılanan sosyal destek ağındaki kişi sayısı olumlu duygulara verilen cesaretlendirici ve sosyal normların öğretilmesine ilişkin tepkiler ile pozitif yönde ilişkilidir. Buna ek olarak, algılanan sosyal destek ağındaki kişi sayısı genel ebeveynlik öz yeterliği ile negatif yönde ilişkilidir.

Psikolojik belirti düzeyi çocuğun olumsuz duygulanım mizaç özelliği ile pozitif yönde ilişkilidir.

Duyguları bastırma stratejisi duyguları yeniden değerlendirme stratejisi ile pozitif yönde ilişkiliyken, çocuğun olumsuz duygulanım mizaç özelliği ve olumlu duygulara verilen destekleyici olmayan tepkiler ile marjinal düzeyde pozitif yönde ilişkilidir.

Genel ebeveynlik öz yeterliği duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliği ve çocuğun çaba gerektiren kontrol mizaç özelliği ile pozitif yönde ilişkilidir. Buna ek olarak, genel ebeveynlik öz yeterliği olumlu duygulara verilen cesaretlendirici tepkiler ile negatif yönde ilişkilidir.

Duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliği çocuğun çaba gerektiren kontrol mizaç özelliği ile pozitif yönde ilişkilidir. Buna ek olarak, duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliği olumlu duygulara verilen cesaretlendirici tepkiler ile negatif yönde ilişkilidir.

Çocuğun olumsuz duygulanım mizaç özelliği olumsuz duygulara verilen cesaretlendirici tepkiler ile marjinal düzeyde negatif yönde ilişkilidir.

Çocuğun çaba gerektiren kontrol mizaç özelliği olumlu duygulara verilen destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri negatif yönde ilişkilidir.

Olumsuz duygulara verilen cesaretlendirici tepkiler olumsuz duygulara verilen problem çözümüne yönelik tepkiler ile negatif yönde ilişkilidir.

Olumsuz duygulara verilen destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri olumlu duygulara verilen sosyal normların öğretilmesine ilişkin tepkiler ile pozitif yönde ilişkiliyken, olumlu duygulara verilen cesaretlendirici tepkiler ile marjinal düzeyde pozitif yönde ilişkilidir.

Olumlu duygulara verilen cesaretlendirici tepkiler olumlu duygulara verilen sosyal normların öğretilmesine ilişkin tepkiler ile pozitif yönde ilişkilidir. Buna ek olarak, olumlu duygulara verilen cesaretlendirici tepkiler olumlu duygulara verilen destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri ile negatif yönde ilişkilidir.

Tablo 16. Değişkenler Arasındaki Korelasyon Katsayıları-Hayal Kırıklığı Görevi

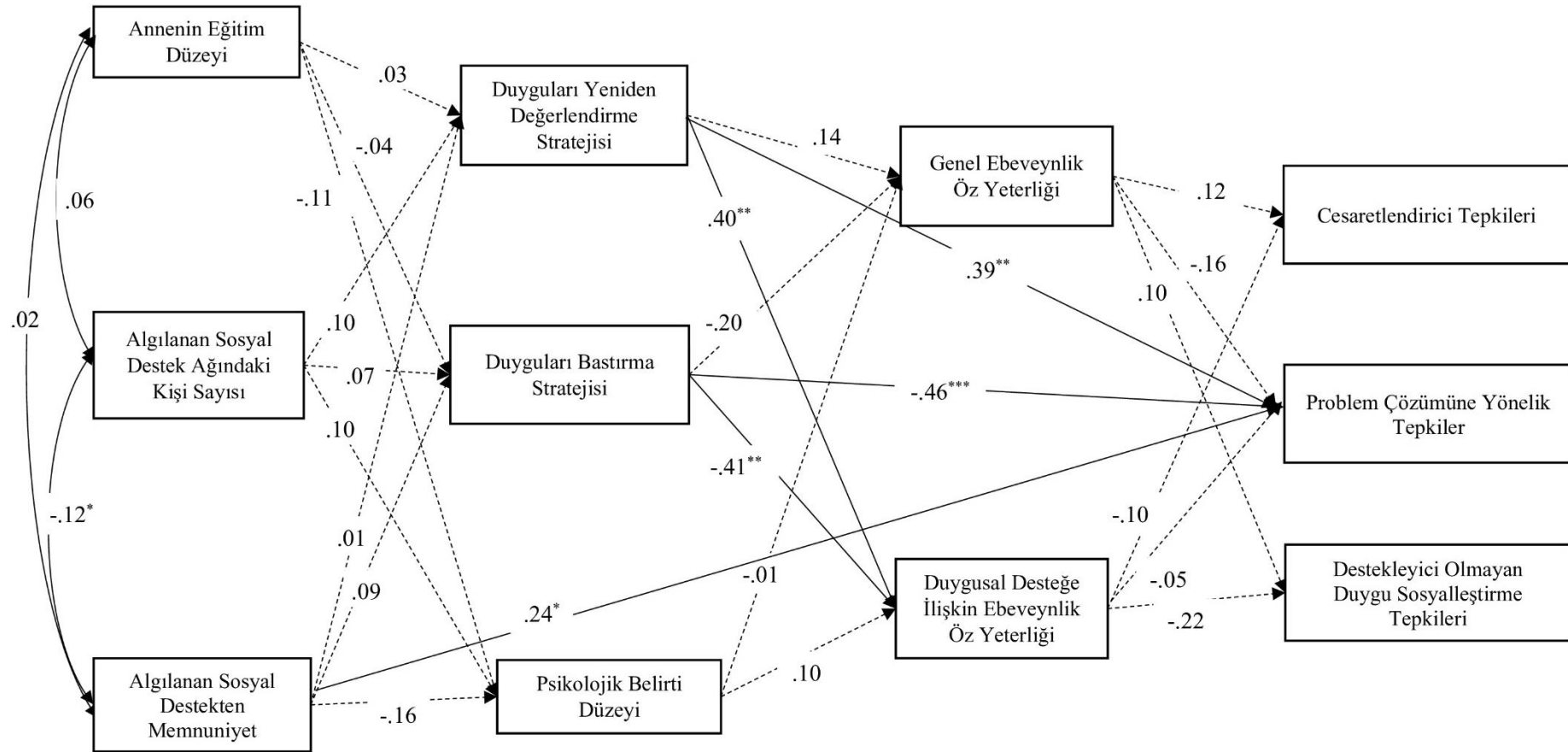
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
1. Annenin Eğitim Düzeyi	-																	
2. Toplam Aylık Gelir	.51***	-																
3. Algılanan Gelir Düzeyi	.24*	.52***	-															
Algılanan Sosyal Destek																		
4. Memnuniyet	.06	.10	-.07	-														
5. Sosyal Ağdaki Kişi Sayısı	.05	.00	-.10	-.25*	-													
6. Psikolojik Belirti Düzeyi	-.11	-.11	.14	-.19	.13	-												
Duygu Düzenleme																		
7. Bastırma	-.03	-.06	-.08	.07	.05	.08	-											
8. Yeniden Değerlendirme	.04	.07	.10	-.02	.10	-.04	.54***	-										
Ebeveynlik Öz Yeterliği																		
9. Genel	-.07	-.11	.06	.20†	-.25*	-.03	-.12	.03	-									
10. Duygusal Destek Sağlama	-.13	-.04	.18	.10	-.15	.06	-.19	.17	.64***	-								
Çocuğun Mizacı																		
11. Olumsuz Duygulanım	.02	.04	.16	-.10	.16	.35**	.23†	.14	-.06	-.01	-							
12. Çaba Gerektiren Kontrol	.17	.01	-.02	.09	-.09	.09	-.07	.08	.29*	.32**	.12	-						
Olumsuz Duygu																		
13. Cesaretlendirici Tepkiler	-.09	-.21†	-.02	-.02	-.16	-.00	.00	-.10	.05	-.02	-.22†	-.17	-					
14. Problem Çözümüne Yönelik Tepkiler	.22†	.24*	.14	.17	.08	-.09	-.20	.15	-.07	.03	.06	.02	-.26*	-				
15. Destekleyici Olmayan Tepkiler	.04	-.06	.01	-.24*	.17	.06	-.05	-.13	-.04	-.16	-.01	-.10	-.12	-.04	-			
Olumlu Duygu																		
16. Cesaretlendirici Tepkiler	.16	.12	.15	-.41***	.25*	.09	.10	-.02	-.25*	-.29*	.03	-.03	.04	.02	.23†	-		
17. Sosyal Normların Öğretilmesi	.00	-.08	.02	-.24†	.26*	.00	.10	.06	-.09	-.09	-.04	-.18	-.16	.19	.45***	.30*	-	
18. Destekleyici Olmayan Tepkiler	-.17	-.11	-.10	.14	.02	.08	.23†	.14	.04	.05	-.03	-.26*	-.04	-.10	.00	-.26*	-.04	-

Not. † $p < .10$, * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

3.5.3. Olumsuz Duygulara Yönelik Duygu Sosyalleştirme Tepkilerinin Belirleyicileri

3.5.3.1. Yol Analizi

Annelerin çocuklarının olumsuz duygularına karşı sergiledikleri duygu sosyalleştirme tepkilerinin belirleyicilerinin incelenmesi amacıyla araştırma kapsamında önerilen kuramsal model test edilmiştir. (bkz. Şekil 2). Kuramsal modelin veriyle iyi uyum göstermediği görülmüştür (χ^2/df (31, N = 70) = 3.32, p = .00, RMSEA = .18, NFI = .21, CFI = .05). Modifikasyon indeksleri incelendiğinde, duyguları yeniden değerlendirme ve bastırma stratejilerinin hata varyansları arasında, genel ebeveynlik öz yeterliği ve duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliğinin hata varyansları arasında, cesaretlendirici tepkiler ve problem çözümüne yönelik tepkilerin hata varyansları arasında kovaryans eklemenin modelin uyumunu önemli ölçüde iyileştireceği anlaşılmıştır. Buna ek olarak, algılanan sosyal destekten memnuniyetten, duyguları yeniden değerlendirme stratejisinden ve bastırma stratejisinden problem çözümüne yönelik tepkilere giden doğrudan yolların eklenmesinin modelin uyumunu önemli ölçüde iyileştireceği görülmüştür. Söz konusu kovaryansların ve yolların modele eklenmesinin kuramsal olarak da uygun olması sebebiyle ilgili eklemeler yapılmıştır. Modelin bu son halinin veriyle iyi uyum gösterdiği görülmüştür (χ^2/df (25, N = 70) = .94, p = .56, RMSEA = .00, NFI = .82, CFI = 1.00).

Şekil 12. Olumsuz Duygulara Verilen Duygu Sosyalleştirme Tepkilerinin Belirleyicileri-Hayal Kırıklığı Görevi
Not. * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$. Şekilde belirtilen değerler standardize beta değerleridir.

Şekil 12’de görüldüğü gibi, algılanan sosyal destekten memnuniyet problem çözümüne yönelik tepkileri pozitif yönde yordamaktadır. Duygusal desteğe ilişkin ebeveynlik öz yeterliğini, duyguları yeniden değerlendirme stratejisi pozitif, duyguları bastırma stratejisi negatif yönde yordamaktadır. Duyguları yeniden değerlendirme stratejisi problem çözümüne yönelik tepkileri pozitif yönde yordarken duygular bastırma stratejisi negatif yönde yordamaktadır.

Özetlemek gerekirse, problem çözümüne yönelik tepkileri bağlamsal değişkenlerden algılanan sosyal destekten memnuniyet; anneyle ilgili bireysel değişkenlerden duyguları yeniden değerlendirme ve bastırma stratejileri doğrudan yordamıştır. Buna karşın, cesaretlendirici ve destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerini bağlamsal ve anneyle ilgili değişkenlerin yordamadığı görülmüştür.

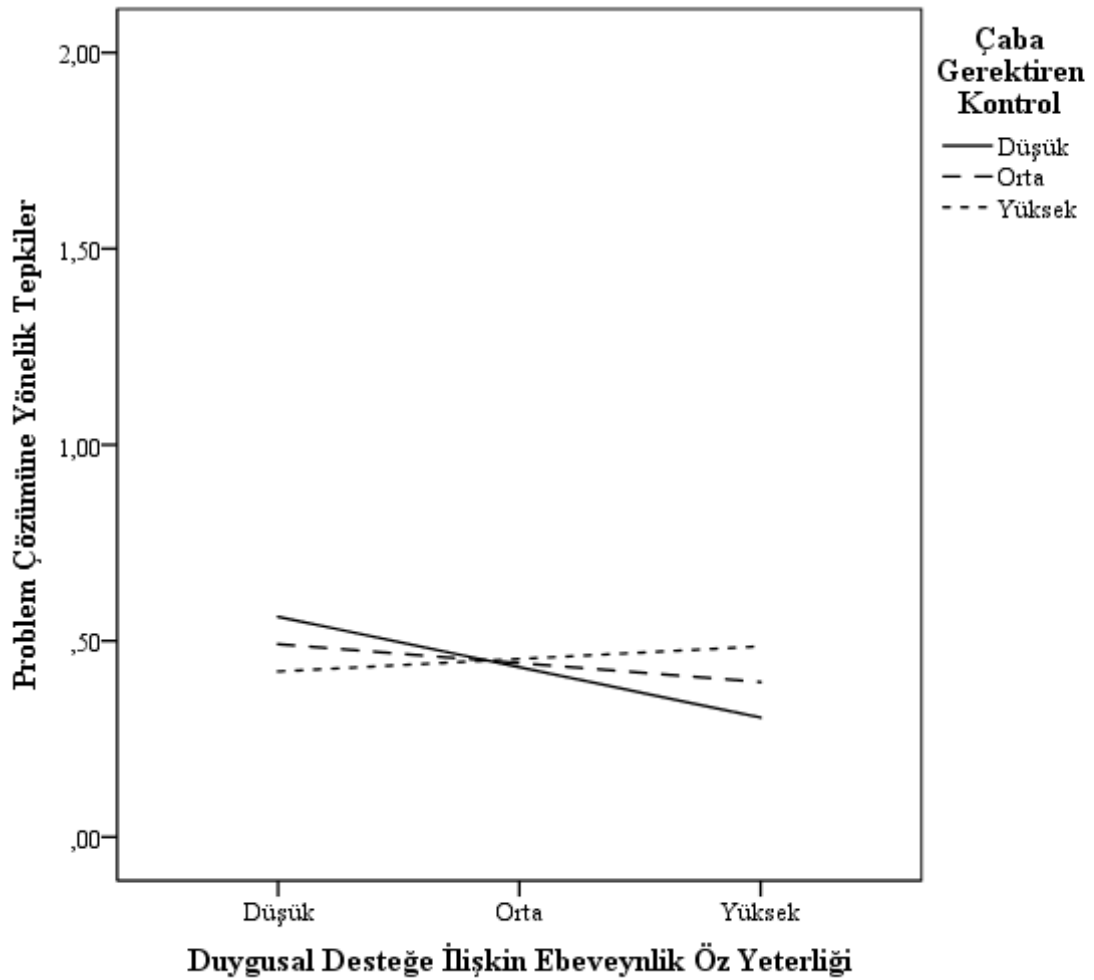
3.5.3.2.Genel Ebeveynlik Öz Yeterliği ile Duygu Sosyalleştirme Tepkileri Arasındaki İlişkide Çocuğun Mizacının Düzenleyici Etkisi

Olumsuz duygulanımın genel ebeveynlik öz yeterliği ile cesaretlendirici, problem çözümüne yönelik ve destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri arasındaki ilişkide düzenleyici rolünün incelenmesi için test edilen modelin veriyle kabul edilebilir düzeyde uyum göstermediği görülmüştür (χ^2/df (35, N = 70) = 1.15, p = .24, RMSEA =.05, NFI = .67, CFI = .90). Çaba gerektiren kontrolün genel ebeveynlik öz yeterliği ile cesaretlendirici, problem çözümüne yönelik ve destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri arasındaki ilişkide düzenleyici rolünün incelenmesi için test edilen modelin veriyle kabul edilebilir düzeyde uyum göstermediği görülmüştür (χ^2/df (35, N = 70) = 1.07, p = .35, RMSEA =.03, NFI = .63, CFI = .93). İlgili düzenleyici ilişkiler PROCESS Macro kullanılarak test edildiğinde de anlamlı ilişki elde edilmemiştir. Analizlerden elde edilen bulguların özeti EK1’de sunulmuştur.

3.5.3.3. Duygusal Destek Sağlamaya İlişkin Ebeveynlik Öz Yeterliği ile Duygu Sosyalleştirme Tepkileri Arasındaki İlişkide Çocuğun Mizacının Düzenleyici Etkisi

Olumsuz duygulanımın duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliği ile cesaretlendirici, problem çözümüne yönelik ve destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri arasındaki ilişkide düzenleyici rolünün incelenmesi için test edilen modelin veriyle kabul edilebilir düzeyde uyum göstermediği görülmüştür (χ^2/df (35, N = 70) = 1.06, $p = .37$, RMSEA = .03, NFI = .69, CFI = .96). İlgili düzenleyici ilişkiler PROCESS Macro kullanılarak test edildiğinde de anlamlı ilişki elde edilmemiştir. Analizlerden elde edilen bulguların özeti EK1’de sunulmuştur. Çaba gerektiren kontrolün duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliği ile cesaretlendirici, problem çözümüne yönelik ve destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri arasındaki ilişkide düzenleyici rolünün incelenmesi için test edilen modelin veriyle kabul edilebilir düzeyde uyum göstermediği görülmüştür (χ^2/df (35, N = 70) = .98, $p = .50$, RMSEA = .00, NFI = .70, CFI = 1.00). İlgili düzenleyici ilişkiler PROCESS Macro kullanılarak test edildiğinde, çaba gerektiren kontrolün duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliği ile problem çözümüne yönelik tepkiler arasındaki ilişkide düzenleyici rol oynadığı görülmüştür ($F(6, 63) = 3.50$, $p < .01$, $R^2 = .25$). Buna ek olarak, etkileşim teriminin, modelin açıkladığı varyans düzeyini anlamlı olarak artırdığı gözlenmiştir ($F(1, 63) = 4.46$, $p < .05$, $\Delta R^2 = .05$). İlgili analizlerden elde edilen bulguların özeti EK1’de sunulmuştur. Etkileşim etkisinin anlamlı olması üzerine incelenen basit eğri analizleri, duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliği ile problem çözümüne yönelik tepkiler arasındaki ilişkinin, yalnızca çocuğun çaba gerektiren kontrol düzeyinin düşük ($-1S$, $b = -.16$, $SH = .07$, 95% CI [-.29, -.02], $t(63) = -2.32$, $p < .05$) düzeyde olduğu koşulda negatif yönde anlamlı olduğunu göstermiştir (bkz. Şekil 13).

Şekil 13. Çocuğun Çaba Gerektiren Kontrol Mizaç Özelliğinin Düzenleyici Rolüne İlişkin Basit Eğimlerin Grafiği ($n = 70$)

3.5.4. Olumlu Duyulara Yönelik Duygu Sosyalleştirme Tepkilerinin Belirleyicileri

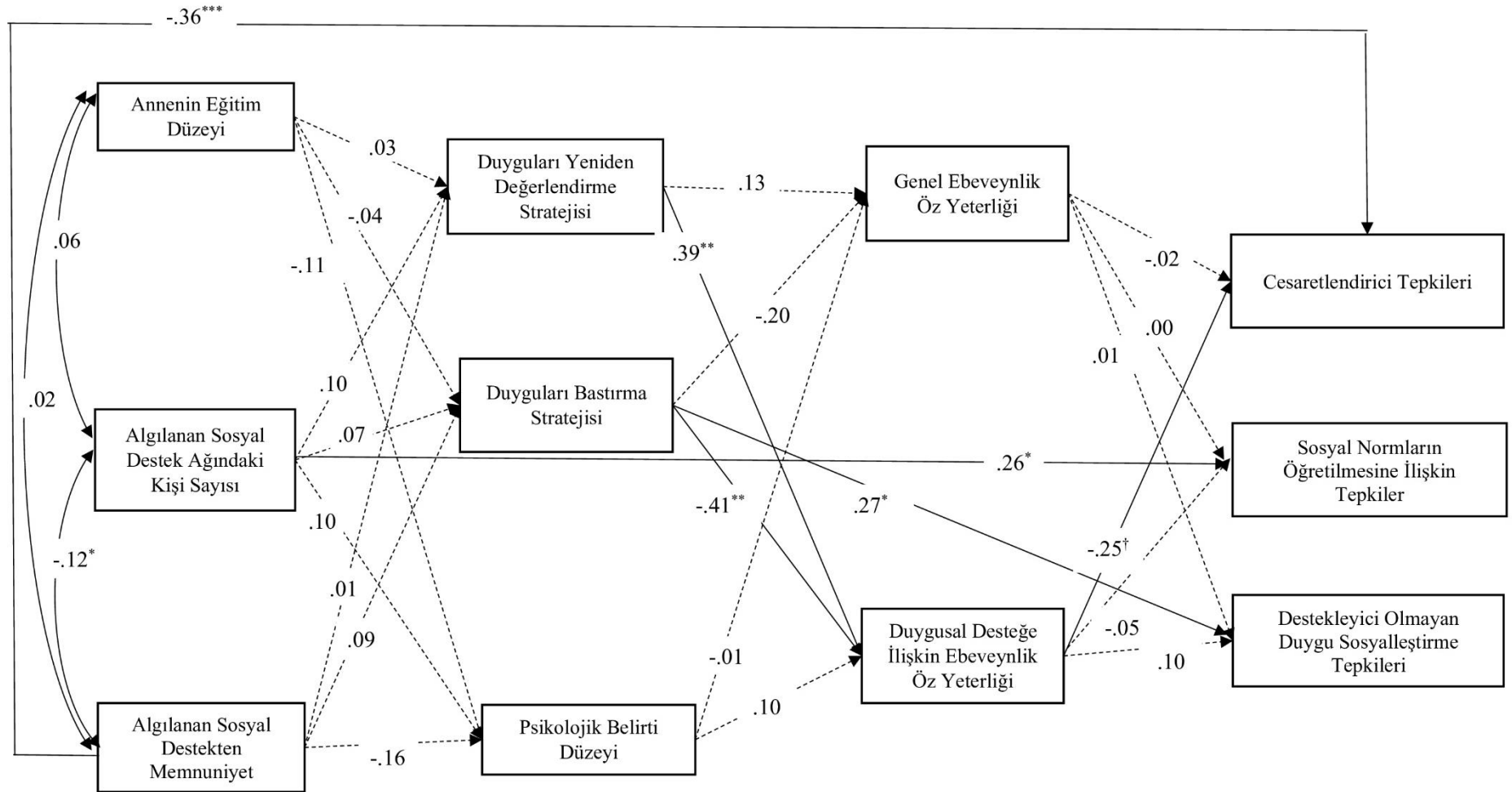
3.5.4.1. Yol Analizi

Annelerin çocuklarının olumlu duygularına karşı sergiledikleri duygu sosyalleştirme tepkilerinin belirleyicilerinin incelenmesi amacıyla araştırma kapsamında önerilen kuramsal model test edilmiştir (bkz. Şekil 5). Kuramsal modelin veriyle iyi uyum göstermediği görülmüştür (χ^2/df (31, $N = 70$) = 3.53, $p = .00$, RMSEA = .19, NFI = .22, CFI = .08). Modifikasyon indeksleri incelendiğinde, duyguları yeniden değerlendirme ve bastırma stratejilerinin hata varyansları arasında, genel ebeveynlik öz yeterliği ve

duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliğinin hata varyansları arasında, cesaretlendirici tepkiler ve destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri arasında kovaryans eklemenin modelin uyumunu önemli ölçüde iyileştireceği anlaşılmıştır. Buna ek olarak, algılanan sosyal destek ağındaki kişi sayısından sosyal normların öğretilmesine ilişkin tepkilere, algılanan sosyal destekten memnuniyetten cesaretlendirici tepkilere ve duyguları bastırma stratejisinden destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerine giden doğrudan yolların eklenmesinin modelin uyumunu önemli ölçüde iyileştireceği görülmüştür. Söz konusu kovaryansların ve yolların modele eklenmesinin kuramsal olarak da uygun olması sebebiyle ilgili eklemeler yapılmıştır. Modelin bu son halinin veriyle iyi uyum gösterdiği görülmüştür (χ^2/df (25, N = 70) = .96, p = .52, RMSEA = .00, NFI = .83, CFI = 1.00).

Şekil 14'te görüldüğü gibi, algılanan sosyal destek ağındaki kişi sayısı sosyal normların öğretilmesine ilişkin tepkileri pozitif yönde yordamaktadır. Algılanan sosyal destekten memnuniyet cesaretlendirici tepkileri negatif yönde yordamaktadır. Duyguları bastırma stratejisi destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerini pozitif yönde yordamaktadır. Duygusal desteğe ilişkin ebeveynlik öz yeterliğini, duyguları yeniden değerlendirme stratejisi pozitif, duyguları bastırma stratejisi negatif yönde yordamaktadır. Duygusal desteğe ilişkin ebeveynlik öz yeterliği cesaretlendirici tepkileri marjinal düzeyde negatif yönde yordamaktadır.

Dolaylı yollar incelendiğinde, duyguları yeniden değerlendirme stratejisinin (β = -.10, p < .05) ve duyguları bastırma stratejisinin (β = .11, p < .05) cesaretlendirici tepkiler ile ilişkisinde, duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliğinin dolaylı etkisi anlamlı bulunmuştur.

Şekil 14. Olumlu Duygulara Verilen Duygu Sosyalleştirme Tepkilerinin Belirleyicileri-Hayal Kırıklığı Görevi

Not. † $p < .10$, * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$. Şekilde belirtilen değerler standardize beta değerleridir.

Özetlemek gerekirse, cesaretlendirici tepkileri bağlamsal değişkenlerden algılanan sosyal destekten memnuniyet doğrudan yordamaktadır. Buna ek olarak, anneyle ilgili bireysel değişkenlerden duyguları yeniden değerlendirme ve bastırma stratejisi duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliği üzerinden dolaylı olarak yordamaktadır. Sosyal normların öğretilmesine ilişkin tepkileri, bağlamsal değişkenlerden algılanan sosyal destek ağındaki kişi sayısı doğrudan yordarken anneyle ilgili değişkenlerin yordamadığı görülmüştür. Destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerini, bağlamsal değişkenler anlamlı olarak yordamazken, anneyle ilgili bireysel değişkenlerden duyguları bastırma stratejisi doğrudan yordamaktadır.

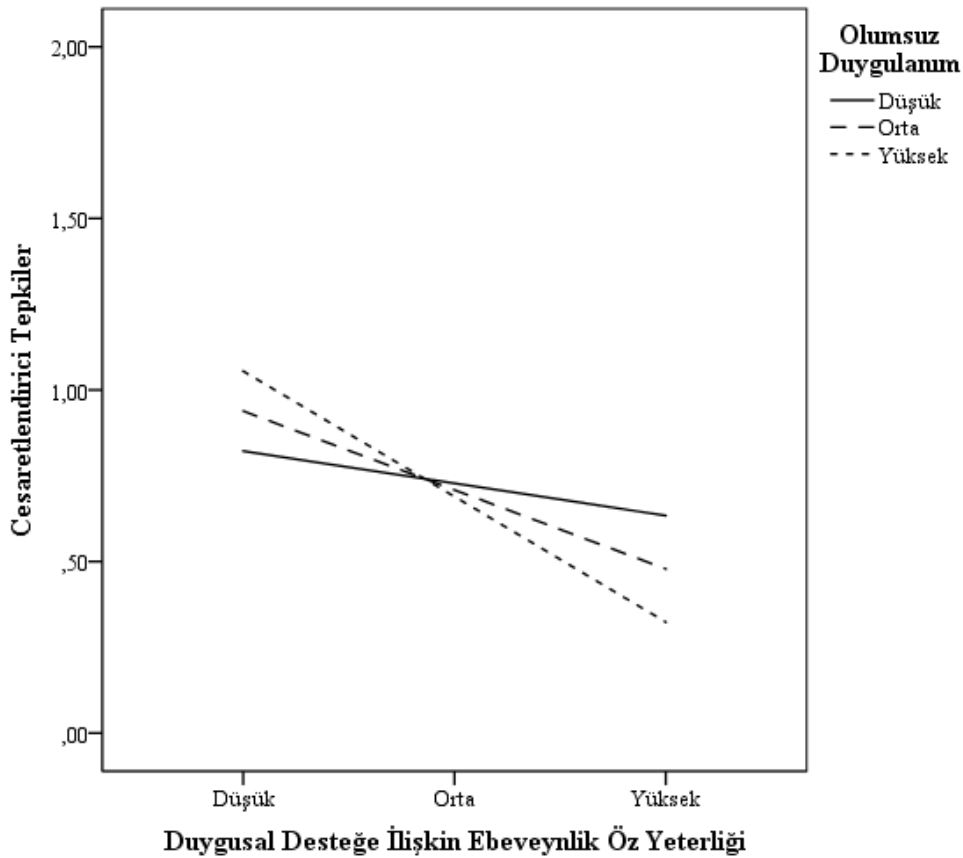
3.5.4.2.Genel Ebeveynlik Öz Yeterliği ile Duygu Sosyalleştirme Tepkileri Arasındaki İlişkide Çocuğun Mizacının Düzenleyici Etkisi

Olumsuz duygulanımın genel ebeveynlik öz yeterliği ile cesaretlendirici, sosyal normların öğretilmesine ilişkin ve destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri arasındaki ilişkide düzenleyici rolünün incelenmesi için test edilen modelin veriyle kabul edilebilir düzeyde uyum göstermediği görülmüştür (χ^2/df (35, N = 70) = 1.27, $p = .35$, RMSEA =.06, NFI = .64, CFI = .83). Çaba gerektiren kontrolün genel ebeveynlik öz yeterliği ile cesaretlendirici, sosyal normların öğretilmesine ilişkin ve destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri arasındaki ilişkide düzenleyici rolünün incelenmesi için test edilen modelin veriyle kabul edilebilir düzeyde uyum göstermediği görülmüştür (χ^2/df (35, N = 70) = 1.16, $p = .24$, RMSEA =.05, NFI = .65, CFI = .89). İlgili düzenleyici ilişkiler PROCESS Macro kullanılarak test edildiğinde de anlamlı ilişki elde edilmemiştir. Analizlerden elde edilen bulguların özeti EK1’de sunulmuştur.

3.5.4.3.Duygusal Destek Sağlamaya İlişkin Ebeveynlik Öz Yeterliği ile Duygu Sosyalleştirme Tepkileri Arasındaki İlişkide Çocuğun Mizacının Düzenleyici Etkisi

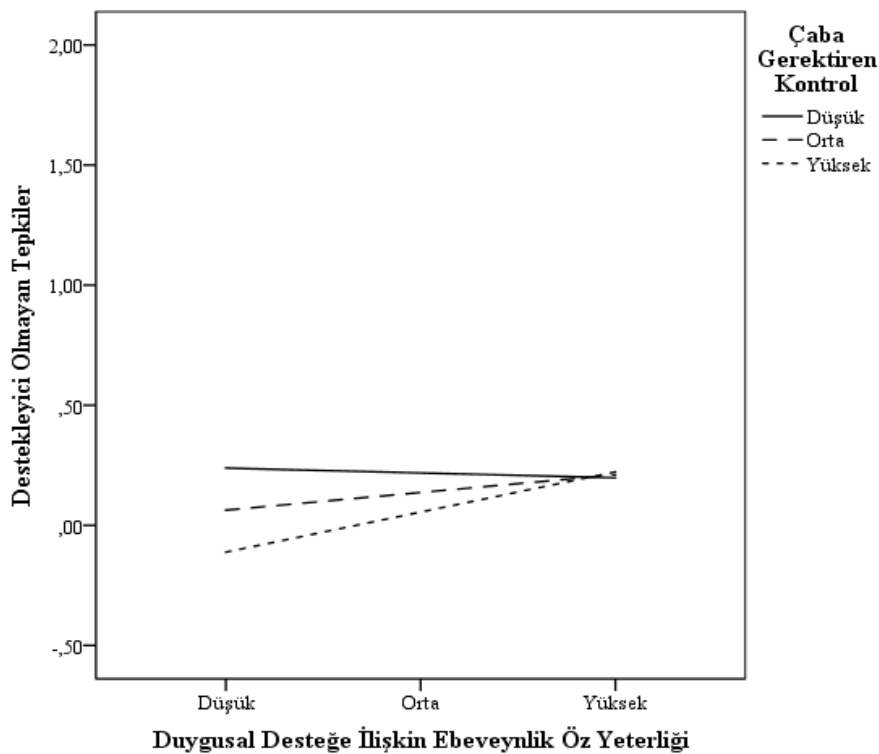
Olumsuz duygulanımın duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliği ile cesaretlendirici, sosyal normların öğretilmesine ilişkin ve destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri arasındaki ilişkide düzenleyici rolünün incelenmesi için test

edilen modelin veriyle kabul edilebilir düzeyde uyum göstermediği görülmüştür (χ^2/df (35, $N = 70$) = 1.18, $p = .22$, RMSEA = .05, NFI = .69, CFI = .90). İlgili düzenleyici ilişkiler PROCESS Macro kullanılarak test edildiğinde, olumsuz duygulanımın duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliği ile cesaretlendirici tepkiler arasındaki ilişkide düzenleyici rol oynadığı görülmüştür ($F(4, 65) = 6.17$, $p < .001$, $R^2 = .28$). Buna ek olarak, etkileşim teriminin, modelin açıkladığı varyans düzeyini anlamlı olarak artırdığı gözlenmiştir ($F(1, 65) = 4.31$, $p < .05$, $\Delta R^2 = .05$). İlgili analizlerden elde edilen bulguların özeti EK1’de sunulmuştur. Etkileşim etkisinin anlamlı olması üzerine incelenen basit eğri analizleri, duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliği ile cesaretlendirici tepkiler arasındaki ilişkinin, çocuğun olumsuz duygulanım düzeyinin orta ($b = -.28$, $SH = .10$, 95% CI [-.47, -.09], $t(65) = -2.89$, $p < .01$) ve yüksek olduğu (+1S, $b = -.45$, $SH = .14$, 95% CI [-.73, -.16], $t(88) = -3.11$, $p < .01$) koşullarda negatif yönde anlamlı olduğunu göstermiştir (bkz. Şekil 15).

Şekil 15. Çocuğun Olumsuz Duygulanım Mizaç Özelliğinin Düzenleyici Rolüne İlişkin Basit Eğimlerin Grafiği ($n = 70$)

Çaba gerektiren kontrolün duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliği ile cesaretlendirici, sosyal normların öğretilmesine ilişkin ve destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri arasındaki ilişkinin incelenmesi için test edilen modelin veriyle kabul edilebilir düzeyde uyum göstermediği görülmüştür (χ^2/df (35, N = 70) = 1.02, $p = .43$, RMSEA = .02, NFI = .73, CFI = .99). İlgili düzenleyici ilişkiler PROCESS Macro kullanılarak test edildiğinde çaba gerektiren kontrolün duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliği ile destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri arasındaki ilişkide düzenleyici rol oynadığı görülmüştür ($F(4, 65) = 4.84$, $p < .01$, $R^2 = .23$). Buna ek olarak, etkileşim teriminin, modelin açıkladığı varyans düzeyini anlamlı olarak artırdığı gözlenmiştir ($F(1, 65) = 6.81$, $p < .05$, $\Delta R^2 = .08$). İlgili analizlerden elde edilen bulguların özeti EK1’de sunulmuştur. Etkileşim etkisinin anlamlı olması üzerine incelenen basit eğri analizleri, duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliği ile destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri arasındaki ilişkinin, yalnızca çocuğun çaba gerektiren kontrol düzeyinin yüksek (+1S, $b = .20$, $SH = .07$, 95% CI [.07, .34], $t(88) = 3.05$, $p < .01$) düzeyde olduğu koşulda pozitif yönde anlamlı olduğunu göstermiştir (bkz. Şekil 16).

Şekil 16. Çocuğun Çaba Gerektiren Kontrol Mizaç Özelliğinin Düzenleyici Rolüne İlişkin Basit Eğimlerin Grafiği ($n = 70$)

4. BÖLÜM

TARTIŞMA

Hatırlanacağı gibi bu araştırmanın temel amacı, sosyoekonomik düzey, algılanan sosyal destek, duygu düzenleme stratejileri, psikolojik belirti düzeyi ve ebeveynlik öz yeterliği ile annelerin olumlu ve olumsuz duygulara ilişkin sosyalleştirme uygulamaları arasındaki doğrudan ve dolaylı ilişkileri kapsamlı bir model çerçevesinde sınamaktır. Araştırmanın bir diğer amacı, modelde öne sürülen ilişkilerin çocuğun içine bulunduğu gelişim dönemine (okul öncesi, okul çağı) göre nasıl farklılaştığını incelemektir. Bunun yanı sıra, araştırmanın bir diğer amacı çocuğun cinsiyeti ve mizacının annenin ebeveynlik öz yeterliği ile duygu sosyalleştirme uygulamaları arasındaki ilişkide düzenleyici rolünü incelemektir. Bu bölümde araştırma kapsamında önerilen modelin anne bildirimine dayalı, Anı Hatırlama Görevine dayalı ve Hayal Kırıklığı Görevine dayalı olarak sınanmasına ilişkin bulgular sırasıyla tartışılmış ve ilgili modellerde çocuğun mizacının düzenleyici rolüne dair elde edilen bulgular değerlendirilmiştir. Son olarak, genel tartışma ve sonuç bölümüne yer verildikten sonra araştırmanın sınırlılıklarına değinilmiş ve gelecek çalışmalar için öneriler sunulmuştur.

4.1. DUYGU SOSYALLEŞTİRME UYGULAMALARININ ANNE BİLDİRİMİNE DAYALI OLARAK İNCELENMESİNE İLİŞKİN BULGULARIN TARTIŞILMASI

4.1.1. Okul Öncesi Dönemde Olumsuz Duygulara Yönelik Duygu Sosyalleştirme Tepkilerinin Belirleyicileri

Araştırma bulgularına göre, olumsuz duygulara verilen *destekleyici duygu sosyalleştirme tepkilerini*, bağlamsal değişkenlerden annenin eğitim düzeyi ve anneye ilgili değişkenlerden duyguları yeniden değerlendirme stratejisi doğrudan yordamaktadır. Benzer şekilde, anneye ilgili değişkenlerden duygusal desteğe ilişkin ebeveynlik öz yeterliği destekleyici duygu sosyalleştirme tepkilerini doğrudan yordama eğilimi

göstermiştir. Buna ek olarak, *destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerini*, bağlamsal değişkenlerden annenin eğitim düzeyi, algılanan sosyal destekten memnuniyet; anneyle ilgili değişkenlerden de genel ebeveynlik öz yeterliği doğrudan yordamıştır.

Elde edilen ilişkiler çerçevesinde, annenin eğitim düzeyinin destekleyici ve destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme davranışları üzerinde doğrudan etkili olduğu görülmektedir. Eğitim düzeyi arttıkça anneler destekleyici tepkileri daha fazla destekleyici olmayan tepkileri ise daha az sergileyeceklerini bildirmiştir. Elde edilen bu yöndeki ilişkiler bu kapsamda yürütülen mevcut araştırma bulgularını destekler niteliktedir. Örneğin, Fabes ve arkadaşlarının (2002) çalışmasında, annenin eğitim düzeyi arttıkça olumsuz duygunun ifade edilmesini teşvik etme gibi destekleyici duygu sosyalleştirme tepkilerinin arttığı gösterilmiştir. Benzer şekilde, Türkiye’de yürütülen diğer çalışmalarda da eğitim düzeyi yüksek olan annelerin çocuklarının olumsuz duygularına karşı destekleyici tepkileri daha fazla, destekleyici olmayan tepkileri ise daha az sergilediği ortaya konmuştur (örn., Özen-Uyar ve ark., 2021; Seçer ve Karabulut, 2016). Annenin eğitim düzeyi, öncelikle çocuğunun olumsuz duygusunu tanıma ve kabul etme konusunda farkındalık kazanmasını sağlayarak duygu sosyalleştirme sürecini etkilemektedir. Çocuğunun duygu ifadesinin farkında olan eğitim düzeyi yüksek anneler, çocuğunun olumsuz duygularına daha hoşgörülü davranmaktadır. Buna ek olarak, olumsuz duygu ifadesini çocuklarıyla hem duygusal anlamda yakınlaşmak hem de bu duyguyla baş etmeyi öğretmek için bir fırsat olarak görmektedir. Özetlenen araştırma bulguları ve mevcut çalışmanın bulguları bir araya getirildiğinde, okul öncesi dönemde çocuğa sahip olan annelerin duygu sosyalleştirme davranışları üzerinde eğitim düzeyinin önemli bir role sahip olduğu açıkça görülmektedir.

Araştırmadan elde edilen sonuçlar, annenin sosyal çevresinden algıladığı destekten memnuniyeti arttıkça olumsuz duygulara karşı sergilediği destekleyici olmayan tepkilerinin de arttığını göstermiştir. Elde edilen bu yöndeki ilişki, annelerin algıladığı sosyal destek arttıkça daha fazla olumlu ebeveynlik davranışı sergilediğini gösteren ilgili yazındaki araştırma bulgularından farklılık göstermektedir (örn., Serrano-Villar ve ark., 2017). Bu bulguya farklı açıklamalar getirilebilir. İlk olarak, bu çalışmada annelere

algıladığı sosyal destekten memnuniyetin yanı sıra yakın çevresinden çocuk bakımına dair duygusal destek, bilgi desteği, maddi destek ve bakım vermeye ilgili destek alıp almadığı da sorulmuştur. Okul öncesi dönemde çocuğa sahip olan anneler eş, akraba, arkadaş gibi kişilerden en fazla duygusal destek ($Ort. = .85; S = .23$) ve bakım vermeye ilgili destek ($Ort. = .80; S = .32$) aldıklarını bildirmişlerdir. Okul öncesi dönemde çocuğa sahip anneler çocuk yetiştirirken bir taraftan duygusal açıdan ve çocuk bakımı konusunda destek alırken aynı zamanda ebeveynlik davranışları konusunda daha fazla müdahaleye maruz kalabilir. Daha açık şekilde ifade etmek gerekirse, annenin çocuk bakımı konusunda daha fazla desteğe ihtiyaç duyması ve bu desteğe ulaşabilmesi algıladığı destekten memnun olmasını sağlayabilir. Buna ek olarak, toplulukçu kültürlerde topluma uyum sağlamanın önemli olması sebebiyle öfke gibi olumsuz duyguların ifade edilmesinin hoş karşılanmadığı bilinmektedir (Kitayama ve ark., 2006). Annenin sosyal destek sisteminin güçlü olması aynı zamanda daha toplulukçu değerlere sahip olduğunun bir göstergesi olabilir. Dolayısıyla da bu süreç, annenin çocuğunun olumsuz duygularına karşı daha az hoşgörülü davranması ve destekleyici olmayan tepkiler sergilemesiyle sonuçlanabilir. Elde edilen bu yöndeki bulgu diğer bir bakış açısıyla değerlendirildiğinde, çocuğunun duygularına karşı destekleyici olmayan tepkileri daha fazla verme eğiliminde olan annelerin sosyal çevresi çocuk bakımı konusunda onu daha fazla destekliyor olabilir. Sonuç olarak, annenin çocuk bakımı konusunda algıladığı destekten memnuniyet ile sosyalleştirme davranışları arasındaki ilişkinin iki yönlü olabileceği düşünülmüştür.

Annenin sergilediği destekleyici duygu sosyalleştirme tepkilerini anneyle ilgili değişkenlerden duyguları yeniden değerlendirme stratejisi açıklamıştır. Daha açık bir ifadeyle, kendi duygularını düzenlemede yeniden değerlendirme stratejisini daha fazla kullanan anneler çocuklarının olumsuz duygularına karşı destekleyici tepkileri daha fazla sergilemektedir. Bu kapsamda yürütülen ve okul öncesi dönemde çocuğa sahip anne babaların katıldığı bir çalışmada, duyguları yeniden değerlendirerek düzenleme eğiliminin destekleyici duygu sosyalleştirme davranışlarıyla ilişkili olduğu gösterilmiştir (Gunzenhauser ve ark., 2014). Okul öncesi dönemde çocuğa sahip sadece annelerin yer aldığı diğer bir çalışmada duyguları yeniden değerlendirme stratejisini daha fazla kullanan annelerin destekleyici duygu sosyalleştirme tepkilerini daha fazla sergilediği ortaya konmuştur (Bao ve Kato, 2020). Özetlenen çalışmalarda elde edilen bu örüntüyü

araştırma bulgularımız desteklemektedir. Duygularını olay ve olaya yüklediği anlamı yeniden gözden geçirerek düzenleyen anneler, çocuklarının olumsuz duygusunu da daha etkin bir şekilde yönetebilmektedir. Örneğin, çocuğunun duygusunu ifade etmesi konusunda teşvik ederek duygunun yoğunluğunu azaltmada ya da daha iyi hissetmesini sağlamak amacıyla olayın diğer yönlerini vurgulamada daha ustaca davranarak süreci iyi yönetebilir. Ayrıca, kendi duygularını etkili bir şekilde düzenleyebilen anneler olumsuz duyguyla nasıl baş edileceğini öğretmek amacıyla çocuklarına model olabilmektedir. Sonuç olarak, çalışmamızdan elde edilen bulgu, annelerin kendi duygularını düzenleme stratejisinin duygu sosyalleştirmeye ilişkin ebeveynlik davranışları üzerindeki rolüne dair mevcut yazındaki örüntüyü desteklemektedir.

Araştırmadan elde edilen bulgular, anneyle ilgili değişkenlerden ebeveynlik öz yeterliğinin hem destekleyici hem de destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme davranışları üzerinde doğrudan etkileri olduğunu ortaya koymuştur. Annenin çocuğunun duygusunu destekleme ve duygusal ihtiyaçlarına cevap verebilme konusundaki yetkinliğini kapsayan duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliği arttıkça destekleyici duygu sosyalleştirme davranışlarının da artma eğiliminde olduğu görülmüştür. Buna ek olarak, annenin ebeveynlik rolünde kendisini ne derece yetkin hissettiğini ifade eden genel ebeveynlik öz yeterliği arttıkça, destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme davranışlarının da azaldığı görülmüştür. Ebeveynlik öz yeterliği ile doğrudan duygu sosyalleştirme davranışları arasındaki ilişkiyi ele alan araştırma sayısı görece daha sınırlıdır (Durber, 2022; Fung ve ark., 2022). Sözü edilen araştırmalarda kendini ebeveynlik görev ve sorumluluklarını yerine getirmede daha yetkin hisseden yani ebeveynlik öz yeterliği yüksek anne babaların çocuklarının olumsuz duygularına karşı destekleyici tepkileri daha fazla, destekleyici olmayan tepkileri ise daha az sergilediği gösterilmiştir. Çalışmamızın sonuçları alanyazındaki bulgularla tutarlılık göstermektedir. Buradan yola çıkarak, anneler kendilerini hem ebeveynlik rolü açısından hem de çocuğunun duygularını destekleme konusunda yetkin hissettiklerinde çocuklarının olumsuz duygularını daha iyi yönetebilecekleri dolayısıyla da destekleyici tepkileri daha fazla, destekleyici olmayan tepkileri ise daha az sergileyecekleri söylenebilir.

Özetle, annenin eğitim düzeyinin yüksek olması, duygularını düzenlemede yeniden değerlendirme stratejisini daha fazla kullanması ve çocuklarının duygularını desteklemeye ilişkin öz yeterliğinin yüksek olması destekleyici tepkileri sergileme eğilimini artırmaktadır. Bu eğilimi destekler biçimde, annenin eğitim düzeyinin ve genel ebeveynlik öz yeterliğinin yüksek olması destekleyici olmayan tepkilerini azaltmaktadır. Elde edilen bu ilişkilere ek olarak, çalışmamızda annenin algıladığı sosyal destekten memnun olmasının destekleyici olmayan tepkileri artırdığı görülmüştür.

4.1.2. Okul Öncesi Dönemde Olumlu Duygulara Yönelik Duygu Sosyalleştirme Tepkilerinin Belirleyicileri

Olumlu duygulara verilen duygu sosyalleştirme tepkilerine ilişkin bulgulara göre, *cesaretlendirici tepkileri* bağlamsal değişkenlerden annenin eğitim düzeyi doğrudan yordamaktadır. Buna ek olarak, *sosyal normların öğretilmesine ilişkin tepkileri*, bağlamsal değişkenlerden algılanan sosyal destek ağındaki kişi sayısı doğrudan yordarken; anneyle ilgili bireysel değişkenlerden duyguları yeniden değerlendirme stratejisi duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliği üzerinden dolaylı olarak yordamaktadır. *Destekleyici olmayan tepkileri* ise bağlamsal değişkenlerden annenin eğitim düzeyi doğrudan yordamaktadır.

Olumsuz duygulara ilişkin elde edilen örüntüyle benzer şekilde, annenin eğitim düzeyi hem destekleyici hem de destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri üzerinde doğrudan etkilidir. Olumlu duyguların sosyalleştirilmesine odaklanan sınırlı sayıdaki çalışmada (örn., Aydın, 2010), annenin eğitim düzeyi arttıkça hem olumlu hem de olumsuz duygulara karşı sergilediği destekleyici olmayan tepkilerin azaldığı ortaya konmuştur. Benzer şekilde İnce ve Ersay'ın (2022) çalışmasında, annenin eğitim düzeyi arttıkça çocuğun duygusunu ifade etmesine yönelik destekleyici tepkilerinin arttığı gösterilmiştir. Eğitim düzeyi daha yüksek olan anneler, çocuğunun olumlu duygularını göz ardı etmeyerek ifade etmesini teşvik etmektedirler. Dolayısıyla, çocuklarının olumlu duygularını sürdürmesi konusunda destekleyici ve yol gösterici tepkileri daha fazla sergilerken duygu ifadesini ketleyici olan cezalandırma ve küçümseme gibi destekleyici olmayan tepkileri ise daha az sergilemektedirler.

Bu çalışmada bağlamsal değişkenlerden bir diğeri olarak ele alınan algılanan sosyal destek ağındaki kişi sayısı annelerin çocuk yetiştirmede destek aldığı sosyal ağ genişliğini ifade etmektedir. Araştırmadan elde edilen bulgular, sosyal ilişki ağı daha geniş olan annelerin sosyal normları öğretmeye ilişkin tepkileri daha fazla sergilediğini ortaya koymuştur. Çalışmamızda diğer tepkilerle kıyaslandığında, sosyal normların öğretilmesine ilişkin tepkilerin annelerin sıklıkla kullandığı bir tepki olduğu söylenebilir ($Ort. = 3.64; S = .61$). Araştırmamızda elde edilen bu eğilim, ülkemizde yürütülen başka bir araştırmanın bulgusuyla örtüşmektedir (Aydın, 2010). Sözü edilen çalışmada, okul öncesi dönemde çocuğa sahip annelerin duygu sosyalleştirme davranışları olumlu ve olumsuz duygu içerikli senaryolar kapsamında değerlendirilmiştir. Annelerin çocuklarının mutluluk ifadesine karşı sosyal normları öğretmeye yönelik açıklamaları içeren didaktik tepkileri daha sıklıkla kullandığı görülmüştür. Araştırmacılara göre olumlu duyguların ifade edilmesine dair kuralların çocuklara öğretilmesi ülkemizdeki anneler için önemli bir sosyalleştirme hedefidir. Mutluluk ve heyecan gibi olumlu duygular yoğun olarak yaşandığında kontrol altına alınması ve yatıştırılması gerektiğine inanan anneler, çocuklarına duygusunu kontrol etmeyi ve sosyal olarak kabul edilecek bir şekilde sergilemeyi öğretmeyi önemsemektedirler. Bunun sonucunda olumlu duygular açığa çıktığında bu tür tepkileri daha fazla sergilemektedirler. İlgili çalışmada ayrıca, duygu sosyalleştirme davranışları öznel ve sosyal bağlamlarda değerlendirilmiş; annelerin normların öğretilmesine ilişkin tepkileri hem olumlu hem de olumsuz duygular için sosyal bağlamda daha fazla sergileyeceği öngörülmüştür. Bir diğer deyişle, çocuk duygusunu ifade ettiğinde çevrede başka kişiler varsa annelerin sosyal normları öğretmeye yönelik davranışları daha fazla sergilemesi beklenmiştir. Buradan hareketle, annelerin çocuk bakımında destek aldıkları eş, anne baba, kardeş, arkadaş, komşu gibi daha çok sayıda sosyal aktörün çevrede bulunması sosyal normların öğretilmesini hedefleyen davranışların açığa çıkmasına yol açabilir.

Araştırmada elde edilen doğrudan etkilerin yanı sıra, annelerin duyguyu yeniden değerlendirme stratejisi, sosyal normların öğretilmesine ilişkin tepkileri duygusal desteğe ilişkin ebeveynlik öz yeterliği üzerinden açıklamaktadır. Diğer bir deyişle, annelerin duyguları yeniden değerlendirme stratejisini daha fazla kullanması çocuklarının

duygularına destek olabilme konusundaki ebeveynlik öz yeterliğini artırarak sosyal normların öğretilmesine ilişkin tepkilerin daha fazla sergilenmesini sağlamaktadır. Alanyazın incelendiğinde, duygu düzenleme stratejisi ve doğrudan duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliği olmasa bile genel ebeveynlik öz yeterliği arasındaki ilişkileri ortaya koyan araştırma bulguları mevcuttur. Örneğin, küçük yaşta çocuğa sahip annelerle yürütülen bir çalışmada, duyguları yeniden değerlendirme stratejisini daha fazla kullanan annelerin ebeveynlik öz yeterliğinin daha yüksek olduğu ortaya konmuştur (Hamzallari ve ark., 2023). Araştırma bulgusu ve çalışmamızdan elde edilen bulgu birlikte değerlendirildiğinde, annenin kendi duygularını yeniden değerlendirerek yetkin bir şekilde düzenlemesi çocuğunun duygularını fark etme ve desteklemeye yönelik olan ebeveynlik öz yeterliğini artırmış olabilir. Duygusal destek sağlama konusunda annenin kendisini daha yetkin hissetmesi de olumlu duyguların nasıl ifade edileceğine dair sosyal normları çocuğuna öğretmeye yönelik tepkileri daha fazla sergilemesiyle sonuçlanmış olabilir. Yukarıda bahsedildiği gibi, sosyal normların öğretilmesi ülkemizde annelerin temel sosyalleştirme hedeflerinden biridir (Aydın, 2010). Toplumda hangi duyguların kabul gördüğü ve nasıl ifade edilmesi gerektiğini öğretme, duygularını yok saymayı ya da cezalandırmayı içermediğinden çocuğun bilişsel ve duygusal gelişimini destekleyici ebeveynlik davranışları kapsamında değerlendirilmektedir (Fivush ve Wang, 2005). Bu açıdan ele alındığında, annelerin kendi duygularını düzenlemede etkin stratejiler kullanmasının çocuğunun duygularına destek verme konusunda kendini daha yetkin hissetmesini sağlayarak duyguyla ilişkili olumlu ebeveynlik davranışları sergileme eğilimini artırdığı söylenebilir.

Özetle, annenin eğitim düzeyinin yüksek olması cesaretlendirici tepkilerini artırırken, destekleyici olmayan tepkilerini azaltmaktadır. Bunun yanı sıra, annenin algıladığı sosyal destek ağındaki kişi sayısının fazla olması doğrudan, duygularını yeniden değerlendirerek düzenlemesi ise duygusal desteğe ilişkin ebeveynlik öz yeterliği yoluyla sosyal normların öğretilmesine ilişkin tepkilerini artırmaktadır.

4.1.3. Okul Öncesi Dönemde Çocuğun Mizacının Düzenleyici Etkisi

Araştırmadan elde edilen bulgular, duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliği ile olumsuz duygulara verilen destekleyici duygu sosyalleştirme tepkileri arasındaki ilişkide çocuğun çaba gerektiren kontrol mizaç özelliğinin düzenleyici rolünün olduğunu ortaya koymuştur. Diğer bir deyişle, çocuğu orta ve düşük düzeyde çaba gerektiren kontrol mizaç özelliğine sahip olduğunda, annenin duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliği arttıkça destekleyici duygu sosyalleştirme davranışları da artmaktadır. Elde edilen bu bulgu alanyazındaki çalışmalarla tutarlılık göstermektedir. Eisenberg ve Fabes (1994), anneler çocuklarının dikkatini daha iyi odakladığını ve yönlendirebildiğini düşünüyorlarsa olumsuz duygularına destekleyici tepkileri daha fazla sergilediklerini göstermiştir. Buna ek olarak, Fabes ve arkadaşları (1994), annelerin küçük yaşta çocuklarını duygusal olarak daha hassas algıladıklarını ortaya koymuşlardır. İlgili yazındaki çalışmalardan ve mevcut araştırmadan elde edilen bulgular, annelerin duygularını düzenleme ve dikkatini odaklama konularında gayret gösteren küçük yaşta çocuklarına duygusal olarak daha duyarlı yaklaştıklarını ortaya koymaktadır. Olumsuz duygulanım mizaç özelliğiyle karşılaştırıldığında, düşük düzey çaba gerektiren kontrol mizaç özelliğine sahip olmanın görece kolay mizaç türüne karşılık geldiği söylenebilir. Daha açık bir ifadeyle, çaba gerektiren kontrolün düşük olması zor mizaçtan farklı olarak öz düzenleme, dikkati yoğunlaştırma ve algısal olarak hassas davranma konularında daha fazla çabalanması gerektiğini ifade etmektedir. Dolayısıyla, anneler çocuklarının bu tür özelliklere sahip olduklarını düşündüklerinde duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliği arttıkça destekleyici duygu sosyalleştirme tepkilerini daha fazla sergileyebilir.

4.1.4. Okul Çağında Olumsuz Duygulara Yönelik Duygu Sosyalleştirme Tepkilerinin Belirleyicileri

Araştırmamızda olumsuz duygulara ilişkin *destekleyici duygu sosyalleştirme tepkilerini* bağlamsal değişkenlerden annenin eğitim düzeyi doğrudan; algılanan sosyal destekten memnuniyet ise duyguları yeniden değerlendirme stratejisi üzerinden dolaylı olarak yordamaktadır. Buna ek olarak, *destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerini*,

bağlamsal değişkenlerden annenin eğitim düzeyi doğrudan; algılanan sosyal destekten memnuniyet ise psikolojik belirti düzeyi üzerinden dolaylı olarak yordamaktadır.

Olumsuz duygulara karşı sergilenen destekleyici ve destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri üzerinde annenin eğitim düzeyinin doğrudan etkili olduğu görülmektedir. Elde edilen bu yöndeki bulgu okul öncesi dönemdeki bulguyla paralellik göstermekte ve alanyazındaki araştırma bulgularını desteklemektedir. İlgili bir çalışmada, ebeveynlerin eğitim düzeyi arttıkça okul çağındaki çocuklarının olumsuz duygularına karşı destekleyici tepkileri daha fazla sergiledikleri ortaya konmuştur (Morey ve Gentzler, 2017). Bir diğer bir çalışmada ise annelerin eğitim düzeyi arttıkça okul çağındaki çocuklarının olumsuz duygularına destekleyici olmayan tepkileri daha az verdikleri bulunmuştur (Güven ve Erden, 2017). Annelerin eğitim düzeyi arttıkça, çocuklarının olumsuz duygularını kabul etme ve üstesinden gelme yönündeki becerileri de artmaktadır. Bu nedenle çocuklarının olumsuz duygularını tehdit ya da stres faktörü olarak görmeyip olumsuz duyguyu açığa çıkaran durumu çocuğuyla duygusal anlamda yaklaşmak için bir fırsat olarak görmekte ve duyguyla nasıl baş edeceğini öğretmeyi amaçlamaktadır. Dolayısıyla çocuğunun olumsuz duygularıyla baş etmede daha yetkin hisseden anneler duygu sosyalleştirme sürecinde destekleyici tepkileri daha fazla, destekleyici olmayan tepkileri de daha az sergilemektedirler. Sonuç olarak, e annelerin eğitim düzeyinin yüksek olması duygulara ilişkin farkındalıklarını artırarak her iki gelişim döneminde de olumsuz duygulara verdikleri tepkiler üzerinde etkili olduğu öne sürülebilir.

Algılanan sosyal destekten memnuniyetin olumsuz duygulara karşı sergilenen destekleyici ve destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerini iki yolla etkilediği görülmektedir. İlk olarak, algılanan sosyal destekten memnuniyet, duyguları yeniden değerlendirme stratejisi yoluyla destekleyici duygu sosyalleştirme tepkilerini yordamaktadır. Duygusal, davranışsal ve bilişsel faktörlerin etkileşimi olan duygu düzenleme sürecinin sosyal ortam ve kişiler arası ilişkilerden etkilendiği bilinmektedir (Coan ve Maresh, 2013). Sosyal olarak yakınlık ve destek hissettiği ortamda bulunan ve sosyal ilişkileri güçlü olan kişilerin daha etkin duygu düzenleme stratejileri kullandığı gösterilmiştir (Williams ve ark., 2018). Buna ek olarak, duygularını yeniden

değerlendirme stratejisini kullanarak düzenleyen annelerin çocuklarının olumsuz duygularına karşı destekleyici tepkileri daha fazla, destekleyici olmayan tepkileri ise daha az sergilediğine ilişkin bulgular da mevcuttur (örn., Cabecinha-Alati ve ark., 2020). Araştırmadan elde edilen bulgular, yukarıda özetlenen araştırma bulgularıyla bir araya getirildiğinde, annenin çocuk bakımı konusunda eş, anne baba, kardeş, arkadaş gibi yakınlarından algıladığı sosyal destekten memnun olması, ebeveynlik görevleriyle ilişkili bilişsel yükünün azalmasını sağlıyor olabilir. Bu durum da annenin hem kendi olumlu duygu durumunu sürdürmesi hem de duygularını düzenlemede etkin stratejiler kullanmasını destekleyebilir. Dolayısıyla anneler çocuğunun sıkıntısını hafifleterek duygularını etkin bir şekilde nasıl düzenleyebileceğine dair öğretici olan destekleyici tepkileri daha fazla sergiliyor olabilirler.

Çalışmada algılanan sosyal destekten memnuniyetin psikoloji belirti düzeyi yoluyla destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerini yordadığı görülmüştür. Bu kapsamda yürütülen çalışmalardan birinde, algılanan sosyal desteğin annenin psikolojik iyilik halini artırdığı gösterilmiştir (Seo ve ark., 2018). Bir diğer çalışmada ise annelerin depresyon düzeyi çocuklarının olumsuz duygularına karşı sergilediği göz ardı etme ve cezalandırma gibi destekleyici olmayan tepkilerini artırmıştır (Silk ve ark., 2011). Çalışmamızdan elde edilen bulgular mevcut araştırma bulgularıyla birlikte değerlendirildiğinde, annelerin çocuk bakımı konusunda algıladığı sosyal destekten memnun olması, daha açık bir ifadeyle ebeveynlik görev ve sorumluluklarının hafiflediğini hissetmesi depresyon, kaygı gibi psikolojik belirtileri daha az göstermesine yol açmış olabilir. Annenin psikolojik olarak kendini daha iyi hissetmesi de çocuklarının olumsuz duygularına olan tahammülünü artırarak etkili baş etme becerileri kullanmalarını sağlamış olabilir. Sonuç olarak, okul çağında çocuğa sahip annelerin çevrelerinden algıladığı sosyal destek, duygu düzenleme süreçlerini destekleyerek ve psikolojik belirti düzeylerini azaltarak olumlu ebeveynlik davranışlarının sergilenmesine katkı sağladığı söylenebilir.

Özetle, okul öncesi dönemle benzer şekilde okul çağında da annenin eğitim düzeyinin yüksek olması destekleyici duygu sosyalleştirme tepkilerini artırırken destekleyici olmayan tepkileri azalttığı ortaya konmuştur. Buna ek olarak, annenin çocuk bakımı

konusunda algıladığı sosyal destekten memnun olması hem duygu düzenleme becerilerine destek olarak hem de psikolojik belirti düzeyini azaltarak destekleyici olmayan tepkilerini azaltmaktadır.

4.1.5. Okul Çağında Olumlu Duygulara Yönelik Duygu Sosyalleştirme Tepkilerinin Belirleyicileri

Mevcut araştırma bulgularına göre *cesaretlendirici tepkileri* anneye ilgili değişkenlerden genel ebeveynlik öz yeterliği doğrudan açıklama eğilimi göstermektedir. Benzer şekilde, genel ebeveynlik öz yeterliği *sosyal normların öğretilmesine ilişkin tepkileri* de doğrudan yordama eğilimindedir. Buna ek olarak, sosyal normların öğretilmesine ilişkin tepkileri, bağlamsal değişkenlerden annenin eğitim düzeyi, duyguları bastırma ve duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliği üzerinden dolaylı olarak yordamaktadır. Bunun yanı sıra, sosyal normların öğretilmesine ilişkin tepkileri, algılanan sosyal destekten memnuniyet, duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliği üzerinden dolaylı olarak açıklamaktadır. *Destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerini* ise bağlamsal değişkenlerden annenin eğitim düzeyi ve anneye ilgili değişkenlerden genel ebeveynlik öz yeterliği doğrudan yordarken, duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliği doğrudan yordama eğilimi göstermiştir.

Annenin eğitim düzeyi arttıkça, olumlu duygunun göz ardı edilmesi ya da cezalandırılmasını kapsayan destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerinin azaldığı görülmektedir. Bu ilişki örüntüsünün hem mevcut çalışmada elde edilen diğer bulgularla hem de okul çağında çocuğa sahip annelerin olumlu duygulara ilişkin sosyalleştirme davranışlarının ele alındığı sınırlı sayıda çalışma bulgularıyla tutarlı olduğu görülmektedir (örn., Morey ve Gentzler, 2017). Eğitim düzeyi arttıkça, anneler olumlu duyguların duygusal gelişimdeki rolünün daha fazla farkına varmakta ve bu konuda daha duyarlı hale gelmektedir. Çocuğunun olumlu duygu ifadesine dair farkındalığı yüksek olan anneler, duygunun önemini azaltma ya da duyguyu yok sayma gibi davranışları daha az sergileme eğilimindedir. Benzer şekilde, eğitim düzeyi yüksek olan anneler çocuklarının olumlu duygu ifadesini engellenmesi ya da bastırılması gereken bir durum olarak görmemekte dolayısıyla da bu çalışmada ortaya çıkan bulguda

olduğu gibi destekleyici olmayan tepkileri daha az sergileme eğiliminde olmaktadır. Sonuç olarak, çalışmamızda annelerin eğitim düzeyinin çocukların duygusal gelişiminde olumlu duyguların rolüne dair farkındalığını artırarak hem okul öncesinde hem de okul çağında olumlu duygulara verdiği tepkiler üzerinde etkili olduğu gösterilmiştir.

Mevcut çalışma kapsamında olumlu duygulara karşı sergilenen tüm sosyalleştirme tepkilerini ebeveynlik öz yeterliği doğrudan açıklamıştır. Daha açık bir ifadeyle, annelerin genel ebeveynlik öz yeterliği arttıkça, cesaretlendirici tepkileri artma, sosyal normların öğretilmesine ilişkin tepkileri azalma eğilimi gösterirken, destekleyici olmayan tepkileri azalmaktadır. İlgili yazında, ebeveynlik öz yeterliğinin farklı bağlamlardaki ebeveynlik uygulamalarıyla ilişkisi daha fazla sayıda çalışmada ele alınmış olmasına karşın doğrudan duygu sosyalleştirme davranışlarıyla arasındaki ilişkileri ele alan sınırlı sayıda çalışma olduğu görülmektedir (örn., Durber, 2022). Mevcut araştırmadan elde edilen bulgular ve doğrudan ebeveynlik öz yeterliği ile duygu sosyalleştirme davranışlarına odaklanan sınırlı sayıdaki çalışmadan elde edilen örüntü belirli ölçüde paralellik göstermektedir. Kendilerini ebeveynlik konusunda daha iyi hissettiklerini ifade eden anneler çocuklarının olumlu duygularına duygu ifadesini teşvik edici yöndeki tepkileri daha fazla verme eğiliminde olacaklarını, duyguyu göz ardı etme ya da cezalandırma gibi destekleyici olmayan tepkileri daha az vereceklerini bildirmişlerdir. Ancak araştırmamızda sosyal normların öğretilmesine ilişkin tepkiler kapsamında elde edilen bulgular daha farklı şekilde açıklanabilir. Sosyoduygusal gelişim özellikleri açısından bakıldığında, orta çocukluk döneminin başından itibaren duyguların sosyal standartlara uygunluğuna dair anlayışta, duygu ve düşünceleri düzenleme kapasitesinde önemli bir artış olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla okul çağı veya ilk ergenlik dönemi gibi daha büyük yaşta çocuğa sahip anneler duygularını toplum içinde nasıl sergilemeleri gerektiğine ilişkin becerileri çocuklarının edinmiş olmalarını beklemektedir. Çocuğun içinde bulunduğu gelişim dönemi ve diğer sosyalleştirme aktörlerinin etkisi dikkate alındığında da sosyal normları öğretme artık annelerin temel sosyalleştirme hedefleri arasında yer almıyor olabilir. Sonuç olarak, ebeveynlik öz yeterliği yüksek olan anneler çocuğunun içinde bulunduğu gelişim dönemine özgü duygusal kazanımlarının farkında olmaları sebebiyle duyguların sergilenmesine ilişkin sosyal normları öğretme ihtiyacı duymuyor olabilirler.

Çalışma kapsamında duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliği arttıkça annelerin destekleyici olmayan tepkilerinin de artma eğiliminde olduğu görülmüştür. Yukarıda bahsedildiği gibi, okul çağındaki çocukların artık olumlu duyguları tanımayı, yönetmeyi ve sosyal olarak sergilemeyi öğrenmiş olmaları beklenmektedir. Dolayısıyla çocuğunun duygusal gelişim özelliklerinin farkında olan öz yeterliği yüksek anneler olumlu duyguların uygun şekilde sergilenmesini bekleyebilirler. Bunun sonucunda çocukları olumlu duygularını coşkulu bir şekilde ifade ettiğinde, rahatsız hissetme ya da çocuğunun duygusunu ketleme yönündeki davranışları daha fazla sergileyeceklerini bildirmiş olabilirler.

Dolaylı ilişkiler kapsamında elde edilen bulgular, bağlam ve anneyle ilişkili faktörlerin sosyal normların öğretilmesine ilişkin tepkiler üzerinde iki şekilde etkili olduğunu göstermiştir. Bunlardan ilkinde, annenin eğitim düzeyi, duyguları bastırarak düzenleme ve duygusal desteğe ilişkin ebeveynlik öz yeterliği yoluyla sosyal normların öğretilmesine ilişkin tepkileri yordamaktadır. Elde edilen bu dolaylı ilişki şu şekilde açıklanabilir. Annenin eğitim düzeyi azaldıkça, duygularını bastırarak düzenleme stratejisini daha fazla kullandığı, duygusal desteğe ilişkin ebeveynlik öz yeterliğinin arttığı ve sonuç olarak sosyal normların öğretilmesine ilişkin tepkileri daha fazla kullandığı görülmektedir. İlgili yazında, eğitim düzeyi düşük olan bireylerin duygu düzenlemede bastırma stratejisini daha fazla kullandığı gösterilmiştir (örn., Vitulić ve Prosen, 2015). Çalışmamızda da benzer yönde okul çağında çocuğa sahip eğitim düzeyi düşük annelerin eğitim düzeyi yüksek olanlara kıyasla bastırma stratejisini daha fazla kullandıkları görülmüştür ($Ort.düşük = 3.94, S = 1.10, Ort.yüksek = 2.99, S = 1.05$). Annelerin çocuk yetiştirme hedeflerinin eğitim düzeyine göre farklılaştığı dolayısıyla da ebeveynlik öz yeterliklerini farklı ebeveynlik görevleri üzerinden tanımladıkları bilinmektedir. Örneğin, Yağmurlu ve arkadaşlarının (2009) çalışmasında, eğitim düzeyi düşük annelerin sosyal olarak uygun davranmaya odaklı çocuk yetiştirme hedeflerini eğitim düzeyi yüksek annelere kıyasla daha çok benimsedikleri gösterilmiştir. Benzer şekilde, çalışmamızda da okul çağında çocuğa sahip annelerin eğitim düzeyine göre duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliliklerinin farklılaştığı görülmüştür. Eğitim düzeyi yüksek olan annelere kıyasla eğitim düzeyi düşük olan anneler duygusal destek

sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliklerinin daha yüksek olduğunu bildirmişlerdir ($Ort.düşük = 4.85$, $S = .86$, $Ort.yüksek = 4.47$, $S = .71$). Eğitim düzeyi düşük olan annelerin sosyalleştirme hedeflerinde topluma uyum sağlamanın önemi dikkate alındığında, çocuklarına duygusal destek sağlama konusunda daha yeterli hissettiklerinde sosyal normların öğretilmesine ilişkin tepkileri daha fazla sergileyeceklerini bildirmiş olabilirler. Özetle, eğitim düzeyi daha düşük olan annelerin duygu sosyalleştirme sürecinde sosyal normların öğretilmesine ilişkin tepkileri daha fazla sergilemesi, bastırma stratejisini daha fazla kullanmaları ve duygusal destek sağlama konusunda kendilerini yeterli hissetmeleri üzerinden açığa çıkmış olabilir.

Çalışmada elde edilen bir diğer bulgu, algılanan sosyal destekten memnuniyetin duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliği yoluyla sosyal normların öğretilmesine ilişkin tepkileri yordadığını göstermiştir. Daha açık bir ifadeyle, annenin çocuk bakımı konusunda aldığı sosyal destekten memnun olması, duyguları destekleme konusunda daha yetkin hissetmesini sağlayarak sosyal normları öğretici tepkilerini artırmaktadır. İçinde bulunulan sosyal bağlam ve sahip olunan sosyal ilişki ağının öz kontrol, duyguları fark etme ve duygu düzenleme gibi bilişsel ve duygusal süreçler üzerinde etkili olduğu ortaya konmuştur (örn., Coan ve Maresh, 2013). Bunun yanı sıra, annelerle bireysel görüşme yapılarak yürütülen bir çalışmada, eş ve diğer yakınlarından sosyal destek alan ve bu destekten memnun olan annelerin ebeveynlik öz yeterliklerinin daha yüksek olduğu gösterilmiştir (Holloway ve ark., 2005). Annenin eş, kardeş, akraba vb. kişilerden çocuk bakımı konusunda aldığı yardımdan memnun olması, ebeveynlik sorumluluklarıyla ilgili bilişsel yükünü azaltabilir. Bu sayede çocuğunun duygularına daha fazla odaklanabilme imkanı elde eden anneler, kendilerini duygusal destek sağlama konusunda daha yetkin hissedebilir ve çocuklarının sosyal ortamda kabul görme ve uyum sağlamasına yönelik tepkileri daha fazla sergileyebilir.

Özetlenecek olursa, annenin genel ebeveynlik öz yeterliğinin yüksek olması cesaretlendirici tepkilerini artırdığı, sosyal normların öğretilmesine ilişkin tepkileri ve destekleyici olmayan tepkileri azalttığı görülmüştür. Bunun yanı sıra, annenin eğitim düzeyinin düşük olması duyguları bastırma stratejisi ve duygusal desteğe ilişkin ebeveynlik öz yeterliği yoluyla sosyal normların öğretilmesine ilişkin tepkileri

artırmaktadır. Buna karşı, annenin algıladığı sosyal destekten memnun olması duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliği yoluyla sosyal normların öğretilmesine ilişkin tepkileri artırmaktadır. Ayrıca çalışmadan elde edilen bulgular annenin eğitim düzeyinin düşük olmasının ve duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliğinin yüksek olmasının destekleyici olmayan tepkilerini artırdığını göstermiştir.

4.1.6. Okul Çağında Çocuğun Mizacının Düzenleyici Etkisi

Araştırmadan elde edilen bulgular, duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliği ile olumlu duygulara verilen destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri arasındaki ilişkide çocuğun olumsuz duygulanım mizaç özelliğinin düzenleyici rolünün olduğunu göstermiştir. Daha açık bir ifadeyle, çocuğu yüksek düzeyde olumsuz duygulanım mizaç özelliğine sahip olduğunda annenin duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliği arttıkça destekleyici olmayan davranışları artmaktadır. Hatırlanacağı gibi çalışmamızda, okul çağında çocuğa sahip annelerin duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliği arttıkça olumlu duygulara yönelik destekleyici olmayan tepkilerinin de arttığı bulunmuştu. İlgili yazında çocuklarını yüksek düzeyde olumsuz duygulanım mizaç özelliğine sahip olarak değerlendiren annelerin çocuklarının olumsuz duygularına karşı kaçınma ve cezalandırma gibi destekleyici olmayan tepkileri daha fazla sergilediğini gösteren araştırma bulguları mevcuttur (örn., Eisenberg ve Fabes, 1994; Scott ve Hakim-Larson, 2021). Bu açıdan değerlendirildiğinde, araştırma bulgularımız ilgili yazındaki araştırma bulgularıyla örtüşmektedir. Annelerin çocuklarının olumlu duyguları düzenleme ve sosyal olarak sergilemeyi öğrenmiş olma yönündeki beklentileri okul çağında artıyor olabilir. Bunun yanı sıra, çocuğun yüksek düzeyde olumsuz duygulanım mizaç özelliğine sahip olması korku ve öfke gibi olumsuz duyguların yanı sıra heyecan ve merak gibi olumlu duyguları da yoğun yaşadığı ve zor yatıştırıldığını ifade edebilir. Annelerin bu duygu yoğunluğuna karşı toleransı düşük olabilir ve nedenle de destekleyici olmayan tepkileri daha fazla sergileyeceklerini bildirmiş olabilirler. Anneler duyguları destekleme konusunda kendilerini yetkin hissetmelerine rağmen, çocuğun içinde bulunduğu gelişim dönemini dikkate alarak hem duyguların sosyal normlara uygun şekilde ifade edilmesi yönündeki beklentileri hem de

çocuğun duygularının zor yatırılabilir olması yönündeki inançları sebebiyle destekleyici olmayan tepkileri daha fazla bildirmiş olabilirler.

4.2. DUYGU SOSYALLEŞTİRME UYGULAMALARININ ANI HATIRLAMA GÖREVİNE DAYALI OLARAK İNCELENMESİNE İLİŞKİN BULGULARIN TARTIŞILMASI

4.2.1. Olumsuz Duygulara Yönelik Duygu Sosyalleştirme Tepkilerinin Belirleyicileri

Hatırlanacağı gibi, Anı Hatırlama Görevinde olumsuz duygulara verilen tepkiler cesaretlendirici tepkiler ve destekleyici olmayan tepkiler ile değerlendirilmişti. Annelerin çocuklarının olumsuz duygu ifadesin teşvik etmeye yönelik “O gün ne hissetmiştin? ya da “O gün çok kızmıştın peki şimdi ne hissediyorsun? şeklindeki soru ifadeleri cesaretlendirici tepkiler kapsamında değerlendirilmiştir. Destekleyici olmayan tepkiler kapsamında ise cezalandırıcı tepkiler (örn., “Gördün mü bak derslerine çalışmazsan yine düşük not alırsın ve yine üzülürsün.”, “Kardeşin daha küçük, kitaplarını ortada bırakmayacaksın, ben sana hep söylüyorum ama dinlemiyorsun ki sonra kızılıyorsun işte böyle.” şeklindeki ifadeler) ve küçümseme tepkileri (örn., “O gün de sen çok üzüldün bu olaya, gördün mü bak o kadar üzülecek ne varmış?” şeklindeki ifadeler) ele alınmıştır.

Anı Hatırlama Görevine dayalı analizlere 3 ile 10 yaşları arasındaki çocuklar ve anneleri dahil edildiği için çocuğun yaşı modele kontrol değişkeni olarak eklenmiştir. Araştırmanın bulguları, yalnızca çocuğun yaşının *cesaretlendirici tepkileri* doğrudan yordadığını ortaya koymuştur. Çocuğun yaşı arttıkça, annenin çocuğunun duygusunu ifade etmesine yönelik destekleyici tepkilerinin azaldığı görülmektedir. Mevcut bulgular ebeveynlerin duygu sosyalleştirme tepkilerinin çocuğun yaşına göre farklılaştığını göstermektedir (örn., Eisenberg ve ark., 1999; Fabes ve ark., 1994). Bu bulgulara göre, anneler daha küçük yaşta çocuklarını duygusal olarak daha hassas algılamakta ve olumsuz duygularına sarılmak ya da rahatlatmak gibi tepkiler vermektedirler. Buna karşı, daha büyük yaşta çocuklarının olumsuz duygusuna ya sorunun çözümüne yönelik

öneriler sunarak ya da olayı bilişsel olarak yeniden değerlendirerek tepki vermektedirler. Dolayısıyla anneler küçük çocukların olumsuz duygusuna çocuğu rahatlatmaya ve duygu ifadesini teşvik etmeye yönelik tepkiler verirken daha büyük çocukların olumsuz duygusuna problem çözme gibi diğer destekleyici tepkileri vermeyi tercih ediyor olabilirler. Buradan yola çıkarak, mevcut çalışmada da anneler, olumsuz duygu içerikli anı hakkında konuşurken olay sırasında neler yaşandığı ve nasıl hissettiğine dair soruları küçük yaştaki çocuklara daha sıklıkla sormuş olabilirler. Buna ek olarak, okul öncesi dönemde çocuğa sahip anneler çocuğun duygusunu ve duygunun yoğunluğunu ifade etmesini teşvik edici bir iletişim tarzını daha fazla tercih etmiş ve cesaretlendirici tepkileri daha sıklıkla sergilemiş olabilirler. Elde edilen bu yöndeki bulgu, annelerin duygu sosyalleştirme davranışlarının çocuğun içinde bulunduğu gelişim dönemine göre düzenlendiğine işaret eden araştırma bulgularını desteklemektedir.

4.2.2. Olumlu Duygulara Yönelik Duygu Sosyalleştirme Tepkilerinin Belirleyicileri

Daha önce belirtildiği gibi, Anı Hatırlama görevi kapsamında olumlu duyguya yönelik destekleyici tepkiler ve destekleyici olmayan tepkiler alt boyutları oluşturulmuştur. Annelerin kendi duygularını sözel ya da sözel olmayan şekilde yansıtması (“Sen sınavdan yüksek not aldığında ben de çok sevindim çünkü çok çalışmıştın.” demesi ya da gülümsemesi veya çocuğuyla birlikte kahkahayla gülmesi) ve durumu yapılandırmaya odaklı tepkileri (örn., “Sen lunaparkta en çok dönme dolabı sevmiştin değil mi?”, “Yarın babaannenlere gideceğimizi söylediğimde çok heyecanlanmıştın sanki, en çok ne heyecanlandırmıştı seni?” şeklindeki ifadeler) destekleyici duygu sosyalleştirme tepkileri olarak ele alınmıştır. Destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri kapsamında ise rahatsız hissetme (olumlu duyguya ilişkin anı üzerinde konuşmaktan hoşnut görünmeme ve “Sen orada herkesin içinde yaşasın diye bağırınca ben bir an ne yapacağımı bilemedim.” şeklindeki sözel ve sözel olmayan ifadeler) ve görmezden gelme tepkileri (annenin çocuğun duygusuna yönelik bir tepki vermeden dinlemesi ya da konuşma sırasında sadece “Evet sonra ne olmuştu? Yanında kim vardı orayı da anlat.” şeklindeki duyguyla ilişkili olmayan ifadeleri kullanması) ele alınmıştır.

Araştırmanın sonuçlarına göre; *destekleyici duygu sosyalleştirme tepkilerini* bağlamsal değişkenlerden annenin eğitim düzeyi ve anneye ilgili değişkenlerden duygusal desteğe ilişkin ebeveynlik öz yeterliği doğrudan yordama eğilimi göstermekte, çocukla ilgili değişkenlerden de çocuğun yaşı doğrudan açıklamaktadır. *Destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerini* ise bağlamsal değişkenlerden algılanan sosyal destekten memnuniyet psikolojik belirti düzeyi üzerinden dolaylı olarak yordamaktadır.

Olumsuz duygulara verilen destekleyici tepkilere benzer şekilde, çocuğun yaşına göre annenin olumlu duygulara karşı sergilediği destekleyici duygu sosyalleştirme tepkileri farklılaşmaktadır. Çocuğun yaşı arttıkça, annenin olumlu duygu içeren anı hakkında konuşurken sergilediği destekleyici tepkiler azalmaktadır. Daha açık bir ifadeyle, daha küçük yaşta çocuğa sahip olan anneler anı hakkında konuşurken olumlu duyguyu vurgulama, kendi duygusunu ifade etme ve olayın duyguyu açığa çıkaran yönlerini hatırlatma gibi destekleyici duygu sosyalleştirme tepkilerini daha fazla sergilemişlerdir. Elde edilen bu yöndeki bulgu, Fabes ve arkadaşlarının (1994) okul öncesi ve okul çağındaki anne çocuk çiftleriyle yürüttüğü çalışmasının bulgularını destekler niteliktedir. Sözü edilen araştırmada, annenin duyguyla ilişkili davranışları duygu içerikli kitap okuma görevi sırasında değerlendirilmiştir. Okul öncesi dönemde çocuğa sahip olan annelerin kitap okuma görevi sırasında olumlu duyguları daha fazla vurguladığı ve kendilerinin de daha fazla olumlu duygu ifade ettiği görülmüştür. Dolayısıyla anneler daha küçük yaşta çocuklarıyla konuşurken hem olumlu duyguları tanıtmaya hem de bu duyguları ifade etme konusunda onlara rehberlik etmektedir. Buna karşın, çocuğun yaşı büyüdükçe olumlu duygularını fark ettirme, pekiştirme ve ifadesini destekleme gibi tepkileri daha az sergilemekte ve çocuklarına bu konuda daha az rehberlik etme eğilimi göstermektedirler.

Annenin eğitim düzeyi arttıkça, olumlu duygulara verilen destekleyici tepkileri de artma eğilimindedir. Raikes ve Thompson (2008), küçük yaşta çocuğa sahip olan annelerin çocuklarıyla duygu içerikli konuşmalarını değerlendirmiştir. Eğitim ve gelir düzeyi yüksek olan annelerin çocuklarıyla daha fazla etkileşimde bulunarak olayı daha fazla ayrıntılandırdıkları, duygulara karşı daha duyarlı oldukları, duyguları onaylama ve etiketlemeyi daha fazla kullandıkları görülmüştür. Bunun yanı sıra, anne bildirimine

dayalı yürütülen araştırmalardan elde edilen bulgular, eğitim düzeyi arttıka annelerin olumlu duygulara rehberlik etme ve duygunun ifade edilmesini teşvik etme gibi destekleyici duygu sosyalleştirme davranışlarını daha fazla sergilediklerini ortaya koymuştur (örn., İnce ve Ersay, 2022; Morey ve Gentzler, 2017). Çalışmamızda elde edilen bulgu mevcut bulgularla birlikte değerlendirildiğinde, annenin eğitim düzeyi arttıka destekleyici duygu sosyalleştirme davranışlarını daha fazla sergilemesinin olumlu duygulara ilişkin farkındalığının artmasıyla açıklanabilir. Annenin eğitim düzeyinin yüksek olması hem kendisinin hem de çocuğunun olumlu duygularının daha fazla farkında olmasını sağlıyor olabilir. Bunun sonucunda, anne kendi olumlu duygusunu sergileyerek çocuğuna model olmayı önemsiyor olabilir. Aynı zamanda, olumlu duyguların pekiştirilmesi gerektiğine inandığı için konuşma sırasında duyguları vurgulamayı ve olayın ilgili kısımlarına dikkati çekmeyi daha fazla tercih ediyor olabilir.

Çalışmamızdan elde edilen bir diğer bulguya göre, duygusal desteğe ilişkin ebeveynlik öz yeterliği arttıka destekleyici duygu sosyalleştirme davranışları da artma eğilimi göstermiştir. Çocuğun duygularını dikkate alma, uygun tepkiler verebilme ve kendi duygularını ifade etme konusunda daha yetkin hissedenen anneler anı hakkında konuşurken destekleyici tepkileri daha fazla sergilemiştir. Hatırlanacağı gibi ebeveynlik öz yeterliği ve duygu sosyalleştirme davranışları arasındaki ilişkileri ele alan çalışmalar genellikle anne bildirimine dayalı olarak yürütölmüş ve olumsuz duygular incelenmiştir. Örneğin bu çalışmalardan birinde, ana babaların ebeveynlik öz yeterliği arttıka ergenlik dönemindeki çocuklarının olumsuz duygusuna karşı destekleyici tepkileri daha fazla destekleyici olmayan tepkileri ise daha az sergilediği ortaya konmuştur (Durber, 2022). Bu bilgiler ışığında, duygusal destek sağlama konusunda kendini daha yetkin hissedenen annelerin çocuklarıyla anı hakkında konuşurken destekleyici tepkilerinin daha fazla açığa çıkmış olması beklendik yönde bir bulgudur. Daha açık bir ifadeyle, bu kapsamdaki ebeveynlik yeterliği daha yüksek olan anneler çocuklarının olumlu duygularına karşı daha ılımlı bir tutum sergileyerek olumlu duyguları önemseme, ifade edilmesini teşvik etme ve kendi olumlu duygularını da daha sıklıkla sergileme eğilimi gösterebilirler. Bunun sonucunda çocuğuyla konuşurken duygusunu ifade etmesi ve olayın duyguyla ilişkili yönlerini hatırlatması yönündeki destekleyici tepkileri daha fazla sergilemiş olabilirler.

Algılanan sosyal destekten memnuniyet, annenin anı hakkında konuşma sırasında sergilediği destekleyici olmayan tepkileri psikolojik belirti düzeyi yoluyla açıklamaktadır. Bir diğer deyişle, annenin algıladığı sosyal destekten memnuniyeti azaldıkça psikolojik belirti düzeyi artmakta ve anneler duygu içerikli konuşma sırasında olumlu duygu ifadesinden rahatsız olma ya da duyguyu görmezden gelme gibi destekleyici olmayan davranışları daha fazla sergilemektedirler. Algılanan sosyal destek ile annenin psikolojik iyiliği arasındaki ilişkiler pek çok araştırmada ele alınmıştır. Örneğin, Seo ve arkadaşlarının (2018) çalışmasında, algılanan sosyal desteğin annenin psikolojik iyilik halini artırdığı gösterilmiştir. Buna ek olarak, annenin depresyon ve kaygı düzeyinin duygu sosyalleştirme davranışlarını etkilediğini ortaya koyan araştırma bulguları mevcuttur. Bu çalışmalardan birinde, Morrow ve arkadaşları (2021), depresyon düzeyi yüksek olan annelerin hem kendi olumlu duygulanımını sürdürmede hem de çocuklarının olumlu duygulanımını desteklemekte başarısız olduklarını ortaya koymuştur. Sözü edilen araştırmada, depresif anneler çocuklarıyla olumlu duygu içeren anı hakkında konuşurken duyguyu daha az vurgulamış ve çocuğunun duygusunu daha fazla görmezden gelmiştir. Benzer şekilde Nyquist ve Luebbe (2022), annenin depresyon düzeyi arttıkça çocuklarının olumlu duygularına karşı destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme davranışlarını daha fazla sergilediğini göstermiştir. Özetlenen araştırma bulguları ve mevcut araştırmanın bulguları birlikte değerlendirildiğinde, annenin yakın çevresinden algıladığı sosyal destekten memnun olmaması psikolojik belirti düzeyini artırarak destekleyici olmayan tepkileri daha fazla sergilemesine yol açmış olabilir. Çocuk bakımı ve sorumluluklarıyla ilgili ihtiyaç duyduğu sosyal desteği alamadığını hisseden anne, ebeveynlik görevleriyle ve diğer yaşam olaylarıyla baş etmekte daha fazla zorlanabilir. Bu durumun da depresyon, kaygı, somatizasyon gibi psikolojik belirtilerin açığa çıkmasına zemin hazırladığı söylenebilir. Depresif ya da kaygılı anneler olumsuz bir duygu durumu içinde olduklarından çocuklarının olumlu duygularını dikkate almakta zorlanabilir ya da olumlu duygulanımlarından rahatsızlık duyabilirler. Bunun sonucunda destekleyici olmayan tepkileri daha fazla sergileyebilirler. Özetle, annenin algıladığı sosyal desteğin yetersiz olması psikolojik belirti düzeyini artırarak destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerini daha fazla açığa çıkarabilir.

Sonuç olarak, çocuğun yaşı azaldıkça, annenin eğitim düzeyi yükseldikçe ve duygusal desteğe ilişkin ebeveynlik öz yeterliği arttıkça destekleyici tepkiler artmaktadır. Buna ek olarak, annenin sosyal çevresinden algıladığı destekten memnun olmaması da psikolojik belirti düzeyi yoluyla destekleyici olmayan tepkileri artırmaktadır.

4.3. DUYGU SOSYALLEŞTİRME UYGULAMALARININ HAYAL KIRIKLIĞI GÖREVİNE DAYALI OLARAK İNCELENMESİNE İLİŞKİN BULGULARIN TARTIŞILMASI

4.3.1. Olumsuz Duygulara Yönelik Duygu Sosyalleştirme Tepkilerinin Belirleyicileri

Hatırlanacağı gibi, Hayal Kırıklığı Görevinde olumsuz duygulara ilişkin cesaretlendirici tepkiler, problem çözümüne yönelik tepkiler ve destekleyici olmayan tepkiler değerlendirilmiştir. Cesaretlendirici tepkiler kapsamında annenin olumsuz duygu ifadesini teşvik edici sözel ifadeleri (örn., “Bu oyuncacı beğenmedin mi?”, “Bu oyuncak kırık olduğu için mi üzüldün?”) değerlendirilmiştir. Problem çözümüne yönelik tepkiler kapsamında bilgi arama ve açıklama tepkileri (örn., “Neler oldu siz oyun oynadınız ve sen bu oyuncacı mı kazandın?”, “Belki de diğer oyuncakları ödül olarak veremiyor olabilirler.” şeklindeki ifadeleri) ve koçluk: problem çözümünde rol verme tepkileri (örn., “Bu oyuncakla ne yapmak istersin?”, “Oyuncak sende kalsın mı geri vermek ister misin?”, şeklindeki ifadeleri) ele alınmıştır. Destekleyici olmayan tepkiler kapsamında ise stres tepkileri (örn., annenin çocuğun olumsuz duygusu karşısındaki gergin jest ve mimikleri, “Sen bu kadar öfkeli olduğun için ben de kızıyorum artık.” şeklindeki ifadeleri); küçümseme tepkileri (örn., “Bunun için mi bu kadar üzülüyorsun?”, “Bence bu oyuncak çok güzel ben çok beğendim sen neden beğenmedin anlamadım.” şeklindeki ifadeleri); cezalandırıcı tepkiler (örn., “Ama neden şimdi küçük bir bebek gibi ağlıyorsun.?”), “Ağlamaya devam edersen bu oyuncacı ablaya geri vereceğim.”) ele alınmıştır.

Bu kapsamda çalışmadan elde edilen sonuçlara göre *problem çözümüne yönelik tepkileri* bağlamsal değişkenlerden algılanan sosyal destekten memnuniyet, anneyle ilgili bireysel

değişkenlerden duyguları yeniden değerlendirme ve bastırma stratejileri doğrudan açıklamıştır.

Annenin algıladığı sosyal destek arttıkça, görev sırasında çocuğun olumsuz duygusuna karşı sergilediği problem çözümüne yönelik tepkileri de artmaktadır. Çalışmamızda problem çözümüne yönelik tepkilerin annelerin sergilediği tepkiler arasında ikinci sırada yer aldığı söylenebilir (*Ort.* = .47; *S* = .35). Araştırmamızda elde edilen bu eğilim, ilgili yazında yürütülen diğer araştırma bulgularıyla örtüşmektedir. Örneğin, Friedlmeier ve arkadaşlarının (2019) çalışmasında, Avrupalı Amerikalı, İsraili, Türk ve Romanyalı küçük çocuklar ve anneleri duyguyla ilişkili bir dizi görev sırasında gözlemlenerek, duygu düzenleme ve duygu sosyalleştirme davranışları açısından değerlendirilmiştir. Elde edilen sonuçlar, her kültürden annenin olumsuz duygulara karşı kuralları anlatma, olayı açıklama ve sorunu çözmeye ilişkin tepkileri diğer tepkilere kıyasla daha sıklıkla sergilediğini ortaya koymuştur. Bu çalışmada da çocuğun olumsuz duygusu ortaya çıktığında annelerin öncelikle durumu anlamaya ve sorunun üstesinden gelmeye odaklı tepkiler vermeyi tercih ettiği söylenebilir. Örneğin, anne çocuk etkileşimlerine ilişkin kodlamalar incelendiğinde, anneler bilgi almaya yönelik olarak “Abla sana başka oyuncaklar da mı gösterdi?”, “Ödül olarak alabileceğin başka oyuncaklar da mı vardı?” gibi sorular sormuşlar ve olayı açıklamaya yönelik “Belki diğer oyuncaklar ödül değildir, sadece bu oyuncak ödül olabilir.” şeklinde ifadeler kullanmışlardır. Sonrasında ise anneler çocuğun ödül olarak kazanmış olduğu bu oyuncakı değiştirip değiştiremeyeceğine dair yol gösterici olmak adına “Nasıl yapalım? Abla geldiğinde ona beğenmediğini söylemek ister misin?” şeklinde sorular yönelmişlerdir. Çalışmamızda çocuk bakımı konusunda çevresinden algıladığı sosyal destekten daha fazla memnun olduğunu bildiren anneler görev sırasında sözü edilen bu tepkileri daha sıklıkla sergilemiştir. Romanyalı anneler ve okul öncesi dönemdeki çocuklarıyla yürütülen bir çalışmada, annelerin benlik kurgusu, duygu sosyalleştirme davranışları ve çocukların duygu düzenleme becerileri arasındaki ilişkiler hazzı erteleme görevine dayalı olarak incelenmiştir (Benga ve ark., 2019). Araştırma sonucunda, annenin ilişkisel benlik kurgusuna sahip olmasının olumsuz duyguya ilişkin durumu açıklama ve göreve dair kuralları anlatmaya yönelik tepkileri sergilemesi ile ilişkili olduğu gösterilmiştir. Bu bulgu, ilişkisel değerlere sahip Romanyalı anneler için duygularla nasıl baş edileceğini

öğretme ve toplumsal onayın çocuk yetiştirme hedeflerinde önemli bir yeri olduğuna işaret etmektedir. Buradan hareketle mevcut çalışma bulgusu değerlendirildiğinde, çevresinden çocuk bakımıyla ilgili yardım alan anneler içinde bulunduğu sosyal ortama uyum sağlamayı ve kabul görmeyi önemsiyor olabilirler. Dolayısıyla olumsuz duyguyu açığa çıkaran durum hakkında açıklama sunma ve sorunu nasıl çözebileceği konusunda çocuğuna rehberlik etmeye odaklı davranışları daha fazla sergileme eğilimi gösterebilirler. Örneğin, anneler “Tamam oyuncacı değiştirmek istediğini ablaya söyleyebilirsin. Ancak ablayı üzmeden bunu nasıl söyleyebiliriz sence?” şeklinde sorular sorarak ya da “Ama abla sana bir ödül vermiş bunu beğenmediğini düşünürse üzülebilir. İstersen önce ablaya bu oyuncacı da çok beğendiğini söyle sonra diğer oyuncakları da ödül olarak alıp alamayacağını sorabilirsin.” gibi açıklamalar yaparak çocuğuna yol gösterirken aynı zamanda bu isteğini araştırmacıya uygun bir şekilde nasıl ifade edeceğine dair açıklamalar da yapmışlardır. Sonuç olarak, annenin çevresinden algıladığı sosyal destekten memnun olması olumsuz duygu açığa çıkaran problemin çözümüne yönelik tepkileri daha fazla sergileyerek sosyal destek açısından kabul görmeyi sürdürmesine hizmet ediyor olabilir.

Çalışmamızdan elde edilen bulgular, anneler duygularını yeniden değerlendirerek düzenleme stratejisini daha fazla, bastırma stratejisini ise daha az kullandıkça problem çözümüne yönelik tepkilerin arttığını göstermiştir. Daha açık bir ifadeyle, kendi duygularını etkin bir şekilde düzenleyip kontrol edebilen anneler görev uygulaması sırasında çocuğunun olumsuz duygusuyla etkin bir şekilde baş edebilmiş ve destekleyici tepkiler vermiştir. Yani durumu anlamlandırmaya yönelik bilgi verme ve açıklama yapma konusunda daha etkili olarak çocuğunun da olayı yeniden değerlendirmesini sağlamışlardır. Bunun yanı sıra, sorunun nasıl çözülebileceğine dair çocuğuna rehberlik ederek sorunun üstesinden gelmesini desteklemiştir. Buna karşı, duygularını daha fazla bastırarak düzenleyen anneler, görev sırasında problem çözümüne yönelik tepkileri daha az sergilemişlerdir. Kendi duygularını ifade etmeyerek düzenleme yoluna giden annelerin durumu anlamaya ve açıklamaya yönelik daha az çaba harcaması beklendik bir davranıştır. Bunun sonucunda problemin çözümüne yönelik tepkileri daha az sergilemekte ve çocuğuna bu konuda rehberlik etme eğilimini daha az göstermektedirler. İlgili yazında, annenin duygu düzenleme stratejileri ve duygu sosyalleştirme davranışları

arasındaki ilişkilere dair bilgi birikiminin anne bildirimine dayalı çalışmalardan oluştuğu görülmektedir (örn., Bao ve ark., 2020; Eisenberg ve ark., 1998; Lee ve ark., 2023). Araştırmalar, duygularını yeniden değerlendirerek düzenleyen annelerin destekleyici duygu sosyalleştirme tepkilerini daha fazla sergilediğini ortaya koymuştur. Buna karşı, duygularını etkin bir şekilde düzenlemede başarısız olan ya da duygularını bastırarak düzenleyen annelerin destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerini daha fazla sergilediği görülmüştür. Sonuç olarak, bu çalışmada hem anne bildirimine dayalı elde edilen bulgular hem Hayal Kırıklığı Görevi kapsamında annelerin vermiş olduğu tepkiler ilgili yazındaki anne bildirimine dayalı olarak ortaya çıkan örüntüyü destekler niteliktedir. Yani annelerin kendi duygularını düzenlerken kullanmayı tercih ettikleri stratejilerin duygu bağlamındaki ebeveynlik davranışlarını açıkladığı öne sürülebilir.

Sonuç olarak, annenin algıladığı sosyal destekten memnun olması, duygularını bastırarak değil yeniden değerlendirerek düzenlemesinin problem çözümüne yönelik tepkilerini artırdığı görülmüştür.

4.3.2. Olumlu Duygulara Yönelik Duygu Sosyalleştirme Tepkilerinin Belirleyicileri

Hatırlanacağı gibi, Hayal Kırıklığı Görevinde olumlu duygulara ilişkin cesaretlendirici tepkiler, sosyal normların öğretilmesine ilişkin tepkiler ve destekleyici olmayan tepkiler değerlendirilmiştir. Cesaretlendirici tepkiler kapsamında annenin çocuğun olumlu duygu ifadesini teşvik amacıyla kullandığı “Oyuncağı aldığın için ne hissettin?”, “Şimdi mutlu oldun mu?” “Ne kadar sevindin bakalım?” şeklindeki soru ifadeleri değerlendirilmiştir. Annenin “Oyuncak için ablaya teşekkür ettin mi?” ya da “Bak abla sana oyuncak vermiş sen de şimdi biraz daha masada oturmalısın, görev bittiğinde oyuncağınla oynayabilirsin.” şeklindeki ifadeleri sosyal normların öğretilmesine ilişkin tepkiler kapsamında değerlendirilmiştir. Destekleyici olmayan tepkiler kapsamında ise uyarma tepkileri (örn., “Oyuncakla şimdi oynamayı bırak, görev daha bitmedi.” şeklindeki ifadeleri) ve küçümseme tepkileri (örn., “Eee bak bu toptan senin de vardı zaten, ne kadar olay çıkardın bunun için, şimdi mutlu oldun mu? Tamam mı?” şeklindeki ifadeleri) ele alınmıştır.

Araştırmadan elde edilen bulgular, bağlamsal değişkenlerden algılanan sosyal destekten memnuniyetin *cesaretlendirici tepkileri* doğrudan yordadığını ortaya koymuştur. Buna ek olarak, anneyle ilgili bireysel değişkenlerden duyguları yeniden değerlendirme ve bastırma stratejisi duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliği üzerinden cesaretlendirici tepkileri dolaylı olarak yordamaktadır. *Sosyal normların öğretilmesine ilişkin tepkileri*, bağlamsal değişkenlerden algılanan sosyal destek ağındaki kişi sayısı doğrudan yordamaktadır. *Destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerini* ise anneyle ilgili bireysel değişkenlerden duyguları bastırma stratejisi doğrudan yordamaktadır.

Annenin algıladığı sosyal destekten memnuniyeti arttıkça cesaretlendirici tepkileri azalmaktadır. Daha açık bir ifadeyle, anne sosyal çevresinden çocuk bakımı konusunda aldığı yardımdan ne kadar memnunsu görev sırasında çocuğun ne hissettiği, istediği oyuncuğu aldığı için mutlu olup olmadığına yönelik soruları daha az yöneltmiş ve çocuğu duygusunu ifade etmesi için daha az teşvik etmiştir. Elde edilen bu yöndeki ilişki, mevcut araştırma bulgularından farklılık gösterirken (örn., Serrano-Villar ve ark., 2017), çalışmamızda anne bildirimine dayalı bulgularla ortaya çıkan örüntüyle örtüşmektedir. Daha açık bir ifadeyle, erken çocukluk döneminde çocuğa sahip anneler sosyal çevrelerinden algıladıkları destekten ne kadar memnunsalarsa hem görev uygulaması sırasında çocuğun olumlu duygusuna daha az destekleyici tepkiler vermiş, hem de hipotetik durumlarda çocuğun olumsuz duygusuna destekleyici olmayan tepkileri daha fazla sergileyeceklerini bildirmişlerdir. Dolayısıyla elde edilen bu ilişki benzer şekilde açıklanabilir. Bu kapsamda, annenin çocuk bakımıyla ilgili daha fazla sosyal desteğe ihtiyacının olması ve bu desteği alabilmesi memnuniyetini artırabilir. Ancak çocuk bakımıyla daha fazla sayıda kişinin ilgilenmesi annenin çocuğuyla daha az vakit geçirmesine ve ebeveynlik rolüyle daha az meşgul olmasına yol açabilir. Bunun sonucunda anne, çocuğunun olumlu duygu ifadesini teşvik etme ve pekiştirme gibi davranışları ebeveynlik görevleri arasında öncelikli görmeyebilir. Bir diğer bakış açısı ile değerlendirildiğinde çocuk bakımı konusunda destek sağlayan büyükanne, büyükbaba ve diğer yakınlar çocuğun olumlu duygularına karşı daha duyarlı ve hızlı tepki veren kişiler

olabilir. Bu nedenle çocuklarının olumlu duyguları açığa çıktığında anneler daha az tepkisel davranma eğiliminde olabilirler.

Araştırmamızda anneler duygu düzenlemede yeniden değerlendirme stratejisini daha fazla bastırma stratejisini ise daha az kullandıkça duygusal desteğe ilişkin ebeveynlik öz yeterliğinin arttığı, bunun sonucunda da cesaretlendirici tepkileri daha az sergileme eğiliminde oldukları görülmüştür. Elde edilen bu bulgu, annelerin duyguları düzenleme stratejileri ve ebeveynlik öz yeterliği arasındaki ilişkiyi ele alan çalışmalarla tutarlıdır (örn., Hamzallari ve ark., 2023). Okul öncesi dönemde çocuğa sahip anneler ile yürütülen bir çalışmada, annelerin günlük etkileşimleri sırasında çocuklarının olumlu duygusuna karşı ifade ettiği duygular ve verdiği tepkiler anne bildirimine dayalı olarak değerlendirilmiştir (Hill, Kujawa ve Humphreys, 2023). Çalışmada annenin olumlu duygusuna verdiği tepkilerin çocuğun olumlu duygu durumunu yordamadığı buna karşın kendi olumlu duygularını ifade etmesinin çocuğun olumlu duygu durumunu sürdürmesini desteklediği görülmüştür. Benzer şekilde, okul öncesi dönemdeki çocuklar ve ebeveynlerinin problem çözme görevi sırasında değerlendirildiği bir başka çalışmada, ebeveynlerin olumlu duygulanımının yüksek olması ve duygularını daha fazla yansıtmasının çocuğun olumlu duygulanımını sürdürmesini desteklediği gösterilmiştir (Lunkenheimer ve ark., 2020). Buradan hareketle, çalışmamızdan elde edilen bulgu ilgili araştırma sonuçlarıyla birlikte değerlendirildiğinde şu şekilde açıklanabilir. Annenin duygusunu ifade etmekten kaçınmayarak olaya yüklediği anlamı ve hislerini yeniden değerlendirerek düzenlemesi çocuğunun duygu ifadesini desteklemeyle ilişkili ebeveynlik davranışlarında yetkin hissetmesini sağlıyor olabilir. Bu durum çocuğun olumlu duygu ifadesinin fark edildiği, kabul gördüğü ve kendiliğinden rahatlıkla ifade edildiği bir ortam oluşturabilir. Bunun sonucunda da anne çocuğun nasıl hissettiği ya da ne kadar mutlu olduğunu ifade etmesine yönelik tepkileri daha az sergileyebilir. Çalışmamızda da anne çocuğu istediği oyuncacı aldığı için mutlu olduğunda “Şimdi mutlu musun?” ya da “Ne kadar mutlusun?” gibi soruları daha az yöneltmiş olabilir. Bunun yerine, anne gülümseyerek ve sıcak bir tavırla çocuğuyla iletişimini sürdürerek onun duygusunu onaylamış ve olumlu duygunun ifade edilmesini teşvik etmiş olabilir. Dolayısıyla kendi duygularını uygun şekilde ifade edebilen ve çocuğunun duygularını destekleme konusunda daha yetkin hisseden anneler, çocuğun olumlu duygusuna karşı

davranışsal ya da sözel tepkiler yerine sözel olmayan tepkileri daha sıklıkla kullanarak ortamdaki olumlu duygulanımı sürdürme eğilimi göstermiş olabilirler.

Araştırmamızda, annenin algıladığı sosyal destek ağındaki kişi sayısı arttıkça sosyal normların öğretilmesine ilişkin tepkileri daha fazla sergilediği ortaya konmuştur. Elde edilen bu yöndeki bulgu, okul öncesi dönemde anne bildirimine dayalı veriden elde edilen bulguyla örtüşmektedir. Daha açık bir ifadeyle, okul öncesi dönemde çocuğa sahip annelerin algıladığı sosyal destek ağındaki kişi sayısı arttıkça bu anneler hem sosyal normların öğretilmesine ilişkin tepkileri daha fazla sergileyeceklerini bildirmişler hem de görev uygulaması sırasında bu tepkileri daha fazla sergilemişlerdir. Hatırlanacağı gibi, olumlu duygular diğer kişilerin varlığında ifade edildiğinde annelerin sosyal normların öğretilmesine ilişkin tepkileri daha fazla sergilemesi beklenmektedir (Aydın, 2010). Annenin çocuk bakımı konusunda destek aldığı kişi sayısının fazla olması çocuğun daha geniş bir sosyal çevrede büyütüldüğüne işaret edebilir. Bu durum sosyal çevreye uyumu önemli hale getirerek duygu sosyalleştirme sürecinde sosyal normların öğretilmesine ilişkin tepkilerin daha sıklıkla ortaya çıkmasına zemin hazırlayabilir.

Duyguları bastırma stratejisinin destekleyici olmayan davranışları açıkladığı görülmüştür. Duygularını bastırarak düzenleyen annelerin destekleyici olmayan tepkileri daha fazla sergilediğini ortaya koyan araştırma bulguları mevcuttur. Örneğin, Bao ve Kato (2020) anne bildirimine dayalı olarak yürüttükleri çalışmalarında, annenin duyguları bastırma stratejisini kullanmasının okul öncesi dönemdeki çocuğunun olumsuz duygularına karşı sergilediği destekleyici olmayan davranışları artırdığı ortaya konmuştur. Bir diğer çalışmada ise ebeveynler duygu düzenlemede bastırma stratejisini daha fazla kullandıkça ergenlik dönemindeki çocuklarının olumlu duygularına karşı destekleyici olmayan davranışları daha fazla sergiledikleri gösterilmiştir (Nyquist ve Luebbe, 2022). Sözü edilen araştırma bulguları ve çalışmamızdan elde edilen sonuçlar birlikte değerlendirildiğinde, kendi duygularını açık şekilde ifade edemeyen anneler olumlu duyguların yoğun bir şekilde yaşanması ve ifade edilmesini uygun bulmuyor olabilirler. Dolayısıyla, çocuklarının mutluluk ya da heyecanını belli etmesini istemediklerinden destekleyici olmayan tepkileri daha fazla sergileyebilirler. Örneğin, annelerin görev sırasında istediği oyuncağı kazandığı için mutlu olan çocuğuna “Biraz

sakin ol, etkinlik daha bitmedi, şımarıklık yaparsan abla oyuncacı geri alabilir.” şeklinde olumlu duygu ifadesini engelleyici sözlü uyarılarda buldukları gözlemlenmiştir.

Özetle, anneler algıladıkları sosyal destekten daha az memnun olduğunda, duygularını bastırarak değil de yeniden değerlendirerek düzenlediklerinde ve duygusal desteğe ilişkin ebeveynlik öz yeterlikleri daha yüksek olduğunda cesaretlendirici tepkileri artmaktadır. Annelerin algıladığı sosyal destek ağındaki kişi sayısının fazla olması sosyal normlara ilişkin tepkileri, duygu düzenlemede bastırma stratejisinin daha fazla kullanılması ise destekleyici olmayan tepkileri artırmaktadır.

4.3.3. Çocuğun Mizacının Düzenleyici Etkisi

Araştırmadan elde edilen bulgular, duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliği ile duygu sosyalleştirme tepkileri arasındaki ilişkide çocuğun mizacının düzenleyici etkisinin üç farklı şekilde ortaya çıktığını göstermiştir. Bunlardan ilkinde, çocuğun çaba gerektiren kontrol düzeyinin düşük olduğu durumda duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliği arttıkça annenin olumsuz duygulara karşı sergilediği problem çözüme yönelik tepkileri azalmaktadır. Örneğin, ülkemizde yürütülen bir çalışmada çocuğun çaba gerektiren kontrol mizaç özelliği arttıkça annelerin sıcak, destekleyici ve kabul edici ebeveynlik davranışlarının arttığı görülmüştür (Orta ve ark., 2013). Bir diğer çalışmada ise anneler çocuklarının daha içe kapanık olduğunu düşündüğünde annenin tepki verebilirliğinin çocuğun duygu düzenleme becerisini yordamadığı görülmüştür (Yağmurlu ve Altan, 2010). Elde edilen sonuçlar ilgili yazında elde edilen bulgularla birlikte ele alındığında, ebeveynler çocuklarının dışadönük ve dikkatini odaklayabilen özelliklere sahip olduklarını düşündüklerinde onların ihtiyaçlarına daha duyarlı tepkiler verme eğiliminde olmaktadır. Çalışmamızdan elde edilen bulgu, alanyazında özetlenen bulgularla birlikte değerlendirildiğinde şu şekilde açıklanabilir. Çocuğu düşük çaba gerektiren kontrol mizaç özelliğine sahip olduğunda (öz düzenleme ve dikkatini yönlendirme gibi özelliklerinin düşük olması) anne görev sırasında çocuğun olumsuz duygusunu açığa çıkaran sorunun çözümüne yönelik tepkileri daha az sergilemektedir. Daha açık bir ifadeyle, anne çocuğunun sorunun üstesinden gelmek için daha az çaba sarf edeceğini düşünüyorsa kendisi de bilgi arama, olayın

nedenine dair açıklama yapma ya da problemin çözümünde çocuğuna rol verme gibi tepkileri daha az sergilemiş olabilir. Hatırlanacağı gibi anne bildirimine dayalı elde edilen bulgularda, anneler çocuklarının düşük ve orta düzeyde çaba gerektiren kontrol mizaç özelliğine sahip olduğunu düşündüklerinde duygusal desteğe ilişkin ebeveynlik öz yeterlikleri arttıkça olumsuz duygulara destekleyici tepkileri daha fazla sergileyeceklerini bildirmişlerdir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliği yüksek olan anneler, sorunun çözümünden ziyade çocuğunun mizaç özelliğine daha fazla odaklanarak duygulara odaklı tepkileri daha fazla sergilemiş olabilirler.

Mizacın düzenleyici etkisine dair elde edilen diğer ilişkiler duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliği ile olumlu duygulara verilen tepkiler arasındadır. Çocuğu orta ve yüksek düzeyde olumsuz duygulanıma sahip olduğunda, annenin duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliği arttıkça cesaretlendirici tepkileri azalmaktadır. İlgili yazında, olumsuz duygulanım mizaç özelliğiyle duygu sosyalleştirme davranışları arasındaki ilişkileri ele alan araştırma bulguları mevcuttur. Örneğin, Mirable ve arkadaşları (2008), Hayal Kırıklığı Görevi sırasında anne ve 2 yaşındaki çocuklarını gözlemlenmişlerdir. Elde edilen sonuçlar, çocukları olumsuz duygulanım sergileyen annelerin fiziksel yatıştırma davranışlarını daha fazla kullandığını ortaya koymuştur. Daha az olumsuz duygulanım sergileyen çocukların annelerinin ise fiziksel yatıştırmayı daha az kullandığı ve çocukların da Hayal Kırıklığı Görevi sırasında duygularını daha fazla düzenledikleri görülmüştür. Anneler ve 2 yaşındaki çocuklarının katıldığı boylamsal olarak yürütülen daha yakın zamanlı bir diğer çalışmada, kukla gösterisi göreviyle çocuğun mizaç özelliği değerlendirilmiştir (Kiel, Price ve Buss, 2020). Çocuğun görev sırasında yüksek düzeyde korku yaşaması ve zor yatıştırılması annenin küçümseme tepkilerini açıklamıştır. Çocuğun olumsuz duygulanım mizaç özelliğine sahip olması, annenin duyguları daha önemsiz hale getirme ve yok saymayı içeren destekleyici olmayan davranışlarını artırmıştır. Her ne kadar araştırmalarda olumsuz duygulara ilişkin tepkiler değerlendirilse de elde edilen bulgular ve çalışmamızın sonuçları birlikte değerlendirildiğinde, mizacın olumlu duyguya ilişkin duygu sosyalleştirme tepkileri üzerindeki etkisi şu şekilde açıklanabilir. Olumsuz duygulanım mizaç özelliğine sahip olan çocukların duyguları yoğun olarak yaşadıkları, öfke ya da korku gibi olumsuz

duygularının zor yatıştırılabildiği bilinmektedir (Rothbart ve Bates, 1998). Dolayısıyla, olumsuz duygulanımı yüksek çocuklar heyecan, mutluluk ve merak gibi olumlu duyguları da daha yoğun yaşayabilir ve yatıştırılmaları zor olabilir. Bu durumda, çocuğun olumsuz duygulanımı ve annenin destek sağlamaya ilişkin öz yeterliği yüksek olduğunda çocukların coşkusunu daha fazla yükseltmemek adına anneler duygu ifadesini cesaretlendirici tepkileri daha az sergiliyor olabilirler. Örneğin, çocuğunun yüksek düzeyde olumsuz duygulanım mizaç özelliğine sahip olduğunu düşünen anne, istediği oyuncuğu kazandığı için coşku ve sevinci karşısında neler hissettiği ya da ne kadar mutlu olduğuna yönelik soruları daha az sorma eğilimi gösterebilir. Buna karşılık, çocuğunu sakinleştirme ve olumlu duygusunu optimal seviyede tutmak amacıyla sözel ve fiziksel rahatlatma ya da dikkat dağıtma gibi farklı tepkileri daha sıklıkla tercih ediyor olabilir.

Çocuğun çaba gerektiren kontrol düzeyi yüksek olduğunda, annenin duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliği arttıkça destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkilerinin de arttığı görülmüştür. Hatırlanacağı gibi, olumlu duyguların sosyal normlara ve beklentilere uygun şekilde ifade edilmesi Türkiye’de yapılan çalışmalarda annelerin sosyalleştirme hedeflerinde önemli bir yer taşımaktadır (örn., Aydın, 2010). Bu kapsamda değerlendirildiğinde, çocuğunun çaba gerektiren kontrol mizaç özelliğinin yüksek olduğunu düşünen anneler onlardan olumlu duygularını da düzenleyebilmelerini ve uygun şekilde ifade edebilmelerini bekliyor olabilir. Annenin çocuğunun duygularına destek sağlama konusunda kendini yeterli hissetmesi olumlu duyguların nasıl ifade edileceğine dair rehberlik etme konusunda da kendini yetkin hissetmesiyle ilişkili olabilir. Örneğin, çocuğunun öz düzenleme becerisinin daha iyi olduğunu düşünen anneler, görev sırasında istediği oyuncuğu aldığı için heyecanlanan çocuğunun duygusunu kontrol etmesi gerektiğini düşünebilir. Dolayısıyla çocuğuna duyguları düzenleme ve uygun şekilde sergilemeyi öğretme konusunda kendisini yetkin hissettikçe çocuğun öz düzenleme davranışlarıyla uyumlu şekilde duyguyu göz ardı etme ya da ketleme gibi destekleyici olmayan davranışları daha fazla sergileyerek duygunun yoğunluğunu azaltmayı hedefliyor olabilir.

GENEL TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu tez çalışmasında, annelerin hem olumlu hem de olumsuz duygulara ilişkin sosyalleştirme davranışlarının bağlamsal, anneye ve çocuğa ilişkin belirleyicileri bütüncül bir model çerçevesinde incelenmiştir. Öne sürülen modeldeki ilişkiler okul öncesi ve okul çağı olmak üzere iki farklı gelişim döneminde ele alınmıştır. Ayrıca duygu sosyalleştirme davranışları hem anne bildirimine hem de görev uygulamalarına dayalı olarak değerlendirilmiştir.

Çalışmamızda öne sürülen modeldeki ilişki örüntüsü çocuğun gelişim dönemine göre bazı benzerlikler ve farklılıklar ortaya koymuştur. Örneğin, annenin eğitim düzeyi hem okul öncesi dönemde hem de okul çağında annelerin duygu sosyalleştirme davranışlarını açıklamıştır. Buna karşılık, ebeveynlik öz yeterliği ile duygu sosyalleştirme davranışları arasındaki ilişki çocuğun gelişim dönemine göre farklılık göstermiştir. Ebeveynlik öz yeterliği, okul öncesi dönemde hem olumlu hem de olumsuz duygulara ilişkin duygu sosyalleştirme tepkilerini açıklarken, okul çağında sadece olumlu duygulara ilişkin sosyalleştirme tepkilerini açıklamıştır. Elde edilen bu yöndeki ilişkiler, okul çağında çocuğa sahip annelere kıyasla daha küçük yaşta çocuğa sahip olan annelerin ebeveynlik rolünde kendilerini ne kadar yetkin hissettiklerine dair yaptıkları değerlendirmelerinin daha kritik bir öneme sahip olduğuna işaret ediyor olabilir. Bunun yanı sıra, mevcut çalışmada ele alınan bağlamsal ve anneye ilişkili diğer faktörlerin de duygu sosyalleştirme davranışlarını doğrudan açıkladığı görülmektedir. Buna karşılık, okul çağında doğrudan ilişkinlerin yanı sıra bağlamsal faktörlerin anneye ilişkili faktörler yoluyla duygu sosyalleştirme davranışlarını dolaylı olarak da açıkladığı dikkati çekmektedir. Ortaya çıkan bu örüntü, daha uzun yıllardır ebeveynlik deneyimi olan annelerin ebeveynlik davranışları üzerinde bağlamsal ve anneye ilişkili faktörlerin etkileşim içerisinde bir role sahip olduğunu gösteriyor olabilir. Buna ek olarak, okul çağındaki çocukların öğretmen ve akran gibi çevrelerinde farklı sosyalleştirme aktörlerinin bulunması annelerin duygu sosyalleştirme sürecinde onların etkisini de göz önünde bulundurmasını gerektiriyor olabilir.

Çalışmamızda annelerin olumlu ve olumsuz duygulara ilişkin duygu sosyalleştirme süreçlerinin büyük ölçüde benzer olduğu görülmüştür. Örneğin, annenin eğitim düzeyi arttıkça, hem olumlu hem de olumsuz duygulara karşı sergilediği destekleyici tepkileri artarken destekleyici olmayan tepkileri azalmıştır. Bunun yanı sıra, genel ebeveynlik öz yeterliği arttıkça hem olumlu hem de olumsuz duygulara karşı sergilenen destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri azalmıştır. Elde edilen bu bulgular ışığında, duygunun türünden bağımsız olarak annelerin duygu sosyalleştirme davranışlarının öncüllerinin benzer olduğu öne sürülebilir.

Hatırlanacağı gibi, çalışmamızda olumlu duygulara verilen tepkiler kapsamında sosyal normların öğretilmesine ilişkin tepkiler ayrı bir boyut olarak ele alınmıştır. Elde edilen sonuçlara göre, sosyal normların öğretilmesine ilişkin tepkiler annelerin sıklıkla uyguladığı duygu sosyalleştirme davranışları arasında yer almaktadır. Bu durum, toplulukçu kültürlerde sosyal uyuma verilen önemi destekler şekilde annelerin sosyal ortamda duyguların uygun şekilde ifade edilmesini ne denli önemseydiğine işaret ediyor olabilir. Bunun yanı sıra bu çalışma kapsamında ele alınan bağlamsal ve anneyle ilişkili faktörlerin bu alt boyutu açıklayabildiği ortaya konmuştur. Dolayısıyla da elde edilen bulgular, sosyal normların öğretilmesine ilişkin tepkileri destekleyici ve destekleyici olmayan tepkiler kapsamında sınıflandırmak yerine ayrı bir alt boyut olarak ele alınmasını destekler niteliktedir.

Olumlu ve olumsuz duygulara yönelik sosyalleştirme tepkilerine ilişkin en belirgin farklılık Anı Hatırlama Görevinde açığa çıkmıştır. Hatırlanacağı gibi, olumsuz duygulara verilen cesaretlendirici tepkileri sadece çocuğun yaşı açıklarken; olumlu duygulara verilen destekleyici ve destekleyici olmayan tepkileri, çocuğun yaşının yanı sıra, annenin eğitim düzeyi ve duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliği doğrudan, algılanan sosyal destek ise psikolojik belirti düzeyi yoluyla dolaylı olarak açıklamıştır. Çalışmamızda olumsuz duygulara verilen cesaretlendirici, duyguya ve probleme odaklı tepkilerin arasındaki ilişkiler anlamlı bulunmadığı için destekleyici tepkiler kapsamında sadece cesaretlendirici tepkiler ele alınmıştır. Benzer sebeple, ebeveynde sıkıntı, cezalandırıcı, küçümseme ve görmezden gelme tepkilerinden sadece cezalandırıcı ve küçümseme tepkileri destekleyici olmayan tepkiler kapsamında ele alınmıştır. Buna ek

olarak, cezalandırıcı ve küçümseme tepkilerinin annelerin olumsuz duygulara karşı daha az sıklıkla sergilediği tepkiler olduğu söylenebilir (*Ort.* = .18; *S* = 35). Buna karşılık, olumlu duygulara verilen destekleyici tepkiler kapsamında yansıtma ve durum odaklı tepkiler, destekleyici olmayan tepkiler kapsamında ise rahatsız hissetme ve görmezden gelme tepkileri ele alınmıştır. Daha açık bir ifadeyle, annelerin çocuklarının olumlu duygularına karşı sergileyebileceği farklı türden tepkiler temsil edilmiştir. Bunun yanı sıra, anneler geçmişte yaşanan olumsuz bir olay hakkında konuşurken çocuğunun duygusuyla nasıl baş edebileceğine dair rehberlik etme ya da olayın tekrar yaşanması durumunda neler yapabileceğine dair öneriler sunmaya ilişkin tepkileri daha sıklıkla veriyor olabilirler. Dolayısıyla da mevcut çalışmada ele alınan bağlamsal ve anneyle ilişkili faktörlerin sözü edilen bu tepkilerle olan ilişkisinin farklı çalışmalarda ele alınması yararlı olabilir.

Olumlu ebeveynlik davranışlarını yansıtan destekleyici duygu sosyalleştirme tepkilerinin öncülleri bu araştırmadan elde edilen bulgular çerçevesinde genel olarak değerlendirildiğinde, annenin eğitim düzeyi, duyguları yeniden değerlendirme stratejisi, genel ve duygusal desteğe ilişkin ebeveynlik öz yeterliği doğrudan açıklamıştır. Algılanan sosyal destekten memnuniyet ise hem doğrudan hem de duyguları yeniden değerlendirme stratejisi yoluyla destekleyici tepkileri dolaylı olarak yordamıştır. Buna ek olarak, duyguları yeniden değerlendirme ve bastırma stratejileri duygusal desteğe ilişkin ebeveynlik öz yeterliği üzerinden annelerin destekleyici tepkilerini yordamıştır. Annelerin Anı Hatırlama Görevi sırasında sergilediği destekleyici tepkileri ise çocuğun yaşı doğrudan açıklamıştır. Destekleyici olmayan tepkileri ise eğitim düzeyi, duyguları bastırma stratejisi, genel ve duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliği doğrudan açıklamaktadır. Buna ek olarak, algılanan sosyal destekten memnuniyet hem doğrudan hem de psikolojik belirti düzeyi yoluyla annelerin destekleyici olmayan tepkilerini yordamıştır. Özetle, annenin eğitim düzeyi, duygu düzenleme stratejileri ve genel ebeveynlik öz yeterliğinin destekleyici ve destekleyici dolmayan tepkilere olan doğrudan katkısında benzer ilişki örüntülerinden söz edebilmek mümkündür. Buna karşın, algılanan sosyal destekten memnuniyet ve duygusal desteğe ilişkin ebeveynlik öz yeterliğinin destekleyici ve destekleyici olmayan tepkiler ile ortaya koyduğu ilişkiler farklılaşmaktadır. Söz konusu bu farklılaşma toplulukçu kültürlerde annelerin sahip

oldukları değerlerin sosyal bağlarına verdiği önemi ve duygular hakkındaki inançlarını etkileyerek çocuklarının duygularına yönelik tepkilerini şekillendirdiğine işaret ediyor olabilir. Dolayısıyla elde edilen bulgular, çocukların gelişimsel sonuçları üzerinde önemli doğurguları olan destekleyici ve destekleyici olmayan tepkileri açıklayan annenin içinde bulunduğu sosyal bağlam, bireysel özellikleri ve ebeveynlikle ilgili özelliklerine dair önemli ipuçları sunmaktadır.

Bu çalışmada annelerin duygu sosyalleştirme davranışları hem hipotetik vinyetler yoluyla anne bildirimine hem de Anı Hatırlama Görevi ve Hayal Kırıklığı Görevi yoluyla görev uygulamasına dayalı olarak değerlendirilmiştir. Çalışma kapsamında ele alınan bağlamsal ve anneyle ilgili değişkenlerin farklı yöntemlere dayalı olarak değerlendirilen duygu sosyalleştirme davranışlarını benzer şekilde açıkladığı görülmüştür. Örneğin, okul öncesi dönemde çocuğa sahip annelerin algıladığı sosyal destek ağındaki kişi sayısı daha fazla olduğunda anneler sosyal normlara ilişkin tepkileri hem daha fazla sergileyeceğini bildirmiş hem de Hayal Kırıklığı Görevi sırasında bu tepkileri daha fazla sergilemiştir. Benzer şekilde, okul öncesi dönemde çocuğa sahip anneler algıladığı sosyal destekten memnun olduğunda olumsuz duygulara karşı destekleyici olmayan tepkileri daha fazla sergileyeceğini bildirmiş, Hayal Kırıklığı Görevi sırasında da olumlu duygulara karşı cesaretlendirici tepkileri daha az vermiştir. Elde edilen bir diğer bulguda, algılanan sosyal destekten memnuniyet psikolojik belirti düzeyi yoluyla olumsuz duygulara verilen destekleyici olmayan tepkileri yordamıştır. Elde edilen bu ilişki örüntüsü hem anne bildiriminde hem de Anı Hatırlama Görevinde ortaya çıkmıştır.

Sözü edilen benzer ilişki örüntülerinin yanı sıra anne bildirimine ve görev uygulamasına dayalı olarak elde edilen sonuçlarda farklılıkların da açığa çıktığı görülmüştür. Örneğin, anne bildirimine dayalı bulgular eğitim düzeyi ve algılanan sosyal destekten memnuniyetin duygu sosyalleştirme tepkilerini açıklayan önemli bir faktör olduğuna işaret etmiştir. Buna karşı, annenin eğitim düzeyi ve sosyal destekten memnuniyet, Anı Hatırlama Görevinde sadece olumlu duygulara ilişkin davranışları; Hayal Kırıklığı Görevinde ise olumsuz duygulara ilişkin problem çözme ve olumlu duygulara ilişkin cesaretlendirici davranışları açıklamıştır. Bu ilişki örüntüsü, annenin görev uygulamalarında gözlemlenen duygu sosyalleştirme davranışlarını bağlamsal

faktörlerden ziyade anneye ilgili değişkenlerin doğrudan yordadığı şeklinde değerlendirilebilir. Örneğin, annenin hipotetik olarak çocuğunun öfkesine vereceği tepkisi eğitim düzeyi, sosyal destekten memnuniyeti ve duygu düzenleme stratejileri gibi farklı faktörler tarafından etkilenerek şekilleniyor olabilir. Buna karşın, Hayal Kırıklığı Görevi sırasında çocuğu istediği oyuncuğu alamadığı için öfkelenildiğinde vereceği tepkiyi öncelikli olarak kendi öfkelerini nasıl düzenlediği belirliyor olabilir.

Hatırlanacağı gibi, çalışmamızda öz bildirim dayalı ölçekler ve Hayal Kırıklığı Görevi kullanılarak annelerin doğrudan duygu sosyalleştirme davranışları değerlendirilirken Anı Hatırlama Göreviyle dolaylı duygu sosyalleştirme davranışları değerlendirilmiştir. Annelerin çocuğun duygusu açığa çıktığında sergilediği veya sergileyeceğini bildirdiği davranışlarının bağlamsal ve anneye ilişkili pek çok faktör tarafından açıklandığı görülmüştür. Buna karşın, annelerin çocuklarıyla olan iletişimlerinde sergiledikleri duyguyla ilişkili davranışlarını annenin eğitim düzeyi, ebeveynlik öz yeterliği ve çocuğun yaşı gibi faktörlerin doğrudan açıkladığı, sosyal bağlamdan aldığı desteğin ise psikolojik belirti düzeyi üzerinden dolaylı olarak etkilediği görülmüştür. Dolayısıyla elde edilen bulgular, doğrudan ve dolaylı davranışların farklı işlevlere sahip duygu sosyalleştirme süreçleri olduğuna dair mevcut bilgi birikimini destekler niteliktedir.

Bu çalışmanın sonuçları bağlamsal, anneye ve çocukla ilgili faktörlerin annelerin duygu sosyalleştirme davranışları üzerinde önemli ve belirleyici bir rolü olabileceğine işaret etmektedir. Çalışma kapsamında ele alınan faktörler duygu sosyalleştirme sürecini hem doğrudan hem de dolaylı olarak açıklamaktadır. Elde edilen bulgular çerçevesinde olumlu ve olumsuz duyguların benzer şekilde sosyalleştirildiği öne sürülebilir. Buna ek olarak, annelerin duygu sosyalleştirme davranışlarını çocuğunun gelişimsel özelliklerine göre düzenlediğini ve bu davranışları açıklayan faktörlerin çocuğun gelişim dönemine göre farklılaştığını söylemek mümkün olabilir.

Bu araştırmada duygu sosyalleştirme davranışlarının belirleyicileri olarak ele alınan değişkenler anne bildirimine dayalı olarak değerlendirilmiş olmasına karşın, annelerin duygu sosyalleştirme davranışları hem hipotetik senaryolar üzerinden anne bildirimine hem de Anı Hatırlama Görevi ve Hayal Kırıklığı Görevi üzerinden gözleme dayalı olarak

değerlendirilmiştir. Bu durum verinin tek bir kaynaktan toplanmasının doğurabileceği bir sınırlılık olan paylaşılan yöntem varyansını düşürmüştür. Bu sayede çalışmada ele alınan değişkenler arasındaki ilişkilerin hatadan kısmen arındırıldığı ve geçerliği daha yüksek bulgular elde edildiği söylenebilir.

Annelerin duygu sosyalleştirme davranışlarının öncüllerinin incelendiği bu çalışmanın ortaya koyduğu sonuçlar sahip olduğu sınırlılıklar çerçevesinde değerlendirilmelidir. İlk olarak, araştırmanın enlemesine kesitsel bir yöntemle gerçekleştirilmesi sebebiyle ilişkilerin yönü hakkında nedensel bir çıkarım yapmak mümkün değildir. Örneğin, annelerin ebeveynlik öz yeterliği ile depresyon düzeyi arasındaki ilişkilerin karşılıklı olduğu, depresif annelerin ebeveynlik öz yeterliğinin daha düşük olduğu, buna karşın düşük ebeveynlik öz yeterliğinin de daha yüksek depresyon düzeyi ile ilişkili olduğu gösterilmiştir (Gross ve ark., 1994). Benzer şekilde, boylamsal bir çalışmada ebeveynlik öz yeterliği yüksek olan ebeveynlerin destekleyici duygu sosyalleştirme davranışlarını daha fazla sergilediği bunun sonucunda olumlu ebeveynlik davranışları sergiledikleri için kendilerini ebeveyn olarak daha yetkin hissetmiş olabilecekleri ifade edilmiştir (Fung ve ark., 2022). Benzer şekilde, çalışmamızda annenin algıladığı sosyal destekten memnuniyeti arttıkça destekleyici olmayan tepkileri daha fazla sergilemesi yönünde elde edilen bulgu da iki farklı şekilde açıklanabilir. Anne çocuk bakımında sosyal çevresinden destek alırken aynı zamanda ebeveynlik davranışlarında daha fazla müdahaleye maruz kalıyor olabilir. Bu nedenle de çocuğuyla olan etkileşiminde kendini geri çekerek olumsuz ebeveynlik davranışlarını daha fazla sergiliyor olabilir. Diğer bakış açısı ile değerlendirildiğinde ise anne olumsuz ebeveynlik davranışlarını daha fazla sergilediği için sosyal çevresi ona çocuk bakımında daha fazla destek sağlıyor olabilir. Buradan hareketle, ebeveynlerin duygu sosyalleştirme davranışlarını açıklayan faktörler incelenirken ilişkilerin yönünün daha iyi anlaşılması için boylamsal araştırmalara ihtiyaç olduğu açıktır.

Bu araştırmanın örneklemini orta gelir düzeyinde ve genellikle eğitim düzeyi yüksek anneler ve onların çocukları oluşturmuştur. Buna ek olarak, çalışmaya katılan aileler büyük oranda büyükşehirlere bağlı ilçelerde yaşamakta (örn., Aydın-Söke, Denizli-Beyağaç) daha az sayıda aile ise merkezi ve büyük şehirlerde yaşamaktadırlar (örn.,

Ankara, İstanbul). Elde edilen bulguların değerlendirilmesinde örneklemin bu özellikleri dikkate alınmalıdır. Örneğin, eğitim düzeyine göre, annelerin duygu düzenleme stratejileri ve duygusal desteğe ilişkin ebeveynlik öz yeterliği puanları farklılaşmıştır. Bunun yanı sıra, annenin eğitim düzeyi duygu sosyalleştirme davranışlarını açıklayan önemli bir faktör olarak ortaya çıkmıştır. Ayrıca, toplam aylık gelir ve algılanan gelir düzeyi yordayıcı ve yodanan değişkenlerle farklı yönde ilişkilere sahip olması sebebiyle sosyoekonomik düzeyin bir göstergesi olarak modele dahil edilemese de aylık gelir ve algılanan gelir düzeyi arttıkça annelerin destekleyici duygu sosyalleştirme davranışlarının arttığı, destekleyici duygu sosyalleştirme davranışlarının ise azaldığı görülmüştür. Buradan hareketle, ileride yapılacak olan çalışmalarda farklı eğitim ve gelir düzeyine sahip ebeveynlerin duygu sosyalleştirme davranışlarının ve bu davranışların belirleyicilerinin gruplar arası karşılaştırmaya elverişli geniş katılımcı sayısına sahip örneklemelerde incelenmesinin alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu araştırmanın veri toplama işlemleri 2019-2020 eğitim öğretim yılı güz dönemi ile 2021-2022 eğitim öğretim yılı güz dönemi arasında 3 dönem halinde gerçekleştirilmiştir. Birinci dönem henüz COVID-19 pandemisinin başlamadığı, ikinci dönem pandeminin etkisinin aktif olarak devam ettiği, üçüncü dönem ise pandeminin etkisinin görece hafiflediği dönemi temsil etmektedir. Karşılaştırmalı analiz sonuçları veri toplama döneminin algılanan sosyal destek ağındaki kişi sayısı, ebeveynlik öz yeterliği, çocuğun çaba gerektiren kontrol mizaç özelliği ve annelerin duygu sosyalleştirme davranışları üzerinde anlamlı etkisinin olduğunu göstermiştir. İlgili yazında pandemi süresince annelerin ebeveynlik öz yeterliğinin yüksek olduğunu (örn., Chartier ve ark., 2021; Holzer ve ark., 2023) ortaya koyan araştırma bulguları mevcuttur. Buna ek olarak, pandeminin kısıtlamaların olduğu ilk dönemiyle kıyaslandığında sonraki aşamalarında annelerin destekleyici duygu sosyalleştirme davranışlarında artış olduğu gösterilmiştir (Di Giunta ve ark., 2021). Ancak, örneklem büyüklüğü elvermediği için bu çalışmada sadece pandemi öncesinde ya da pandemi sırasında toplanan veri üzerinde analizlerin ayrı ayrı yürütülmesi mümkün olmamıştır.

Hatırlanacağı gibi, modelde öne sürülen ilişki örüntüleri çocuğun içinde bulunduğu gelişim dönemine göre farklılaşmıştır. Ancak bu çalışma kapsamında okul öncesi ve okul

çağı gelişim dönemlerine ilişkin iç içe geçmiş modeller test edilmemiştir. Dolayısıyla gelişim dönemine göre elde edilen farklılıklar bu sınırlılık çerçevesinde değerlendirilmelidir. Buna ek olarak, bu çalışmada her bir annenin yalnızca okul öncesi veya okul çağındaki bir çocuğu için uyguladığı duygu sosyalleştirme davranışları değerlendirilmiştir. Ayrıca yürütülen ANOVA sonuçları annelerin duygu sosyalleştirme davranışlarının çocuğun cinsiyetine göre farklılaşmadığını gösterdiğinden model testlerinde cinsiyetin düzenleyici etkisi irdelenmemiştir (bkz., EK2). İleride yapılacak olan çalışmalarda, farklı yaşlardaki ve cinsiyetteki çocuklarına anne ve babaların verdiği tepkilerin incelenmesi ebeveynlerin duygu sosyalleştirme uygulamalarının doğasının daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayabilir. Bunun yanı sıra, okul çağındaki çocukların sosyalleşme sürecine daha aktif olarak dahil olan öğretmenler ve akranlar gibi farklı aktörlerin de ele alınması mevcut bilgi birikimini zenginleştirebilir.

Çalışmada anne bildirimine dayalı analizler okul öncesi grupta 93 anne, okul çağı grubunda 95 anneye ait veriyle; Anı Hatırlama Görevine dayalı analizler 133 anne çocuk çiftine ait veriyle; Hayal Kırıklığı Görevine dayalı analizler ise 70 anne çocuk çiftine ait veriyle gerçekleştirilmiştir. Alanyazında anne ve çocuk çiftlerinin katıldığı, çocukların görev uygulamasına dayalı olarak değerlendirildiği ya da özel tanıya sahip ergenlerle yürütüldüğü görece daha küçük örnekleme sahip olan çalışmalarda da model testinin kullanıldığı görülmektedir (örn., Selçuk ve ark., 2017; Van Petegem ve ark., 2015). Ancak, örneklemin daha büyük olmasının modelin istatistiksel gücünü artırdığı bilinmektedir. Dolayısıyla, araştırmada elde edilen bulgularının genellenebilirliği ve güvenilirliği açısından daha fazla sayıda katılımcıdan oluşan geniş örneklemlerle çalışılmasının önemli olduğu düşünülmektedir.

Hatırlanacağı gibi, çalışmada hem okul öncesi dönemde hem de okul çağında çocuğa sahip annelerin olumlu duygulara ilişkin sosyalleştirme davranışlarının değerlendirilmesi için Anne Babaların Çocukların Olumlu Duygularına Yönelik Tepkileri Ölçeği kullanılmıştır. Ölçekte, anne çocuğun duygusunu ortaya çıkardığı varsayılan senaryolar üzerinden çocuğuna vereceği tepkileri değerlendirmektedir. Ölçek geliştirme çalışması 4 ile 7 yaşları arasında çocuğa sahip anneler (Yap ve ark., 2008), Türkiye örneğine uyarlama çalışması ise 4 ile 12 yaşları arasında çocuğa sahip anneler ile yürütülmüştür.

Ancak ölçekte yer alan senaryolar ve katılımcıların geri bildirimleri birlikte değerlendirildiğinde, okul çağındaki çocukların gelişimsel özelliklerine ve günlük yaşamda deneyimleyebilecekleri durumlara çok uygun olmayan senaryolar olduğu dikkati çekmiştir (örn., “Eğer ailece bir doğum günü kutlaması için restorandaysak ve çocuğum sandalyesinden fırlayıp “Mutlu Yıllar!” diye bağırsa, ben;”, “Eğer bir restorandaysak ve çocuğum yan masadaki tekerlekli sandalyede oturan bir kişiye gözünü diktiyse, ben;”). Gelecek çalışmalarda ilgili senaryoların gözden geçirilerek okul çağındaki çocuklar için günlük yaşamda ortaya çıkma olasılığı daha fazla olan yaşantıların eklenmesi ölçme aracını daha kullanışlı hale getirebilir.

İlgili yazında Hayal Kırıklığı Görevi olumsuz duygulara ilişkin duygu sosyalleştirme davranışlarının değerlendirilmesi için kullanılmaktadır. Ancak bu çalışmada görev uygulamasına devam edilerek çocuk istediği oyuncacı aldığıında, annenin olumlu duygulara ilişkin duygu sosyalleştirme davranışları da değerlendirilmiştir. Görevi sürdürerek olumlu duygulara ilişkin tepkilerin de gözlemlenmesini sağlayacak şekilde uygulanması bu çalışmanın özgün ve güçlü bir yönünü oluşturmaktadır. Diğer taraftan, bu çalışma kapsamında gerçekleştirilen uyarılmanın bazı sınırlılıkları da barındırdığı görülmüştür. Örneğin, yanlış ödül aşamasında çocuk ödülü aldığıında, önce araştırmacıyla birlikte, sonra yalnız bırakılmaktadır ve sonrasında anne çocuğun yanına alınmaktadır. Çocuğun istediği oyuncacı kazandığı son aşamada ise oyuncak annenin yanında çocuğa verilmiştir. Bu aşamada çocuğun ödülü aldığıında önce araştırmacıyla olduğu, sonra yalnız olduğu ve en son olarak da annenin dahil edildiği işlem sıralaması tekrarlanmamıştır. Uygulamadaki bu farklılık, olumlu duygunun açığa çıkış yoğunluğunu dolayısıyla da annelerin olumlu duygulara ilişkin sergileyebilecekleri tepkileri sınırlandırmış olabilir.

Bu çalışmada duygu sosyalleştirme davranışlarının hem öz bildirime hem de gözleme dayalı olarak incelenmesi annelerin tepkilerinin hem yapılandırılmış alt boyutlar üzerinden hem de daha esnek olan kodlama boyutları üzerinden değerlendirilmesine imkan tanımıştır. Elde edilen bulgular, olumlu ve olumsuz duygulara verilen tepkilere dair özgün alt boyutların olması kadar her iki duyguyu da paralel şekilde kapsayan alt boyutların bulunmasının önemini göstermiştir. Örneğin, ülkemizde duygu sosyalleştirme

sürecinde olumlu duygulara ilişkin sosyal normların öğretilmesine yönelik tepkilerin anneler için önemli olduğu görülmüştür. Buradan yola çıkarak, olumsuz duygulara ilişkin sosyalleştirme süreci incelenirken sosyal normların öğretilmesine ilişkin tepkilerin ayrı bir boyut olarak ele alınmasının yararlı olacağı düşünülmektedir. Bu sayede annelerin olumsuz duyguların sosyal olarak kabul edilir şekilde sergilenmesine ne derece önem verdikleri değerlendirilebilecektir. Benzer şekilde, görev uygulamasına dayalı değerlendirmelerde annelerin olumlu duygulara ilişkin de küçümseme ya da görmezden gelme tepkileri sergiledikleri görülmüştür. Buradan hareketle, annelerin olumlu duyguları yok sayma, önemini azaltma ya da küçümsemeye yönelik tepkileri ne sıklıkta sergilediğini görmek olumlu duyguları sosyalleştirme sürecine dair anlayışımızı genişletebilir. Özetle, olumlu ve olumsuz duygulara ilişkin sergilenebilecek duyguya özel tepkiler olmakla birlikte olumlu ve olumsuz duyguları beraber ele alacak olan gelecek çalışmalarda benzer tepki boyutlarının kullanılması önerilmektedir.

Buna ek olarak, çalışmada duygu sosyalleştirme davranışları göreve dayalı olarak değerlendirildiğinde anne bildirimine dayalı ölçeklerin alt boyutları kapsamında kodlanmış, destekleyici ve destekleyici olmayan tepkiler olarak sınıflandırılmıştır. Bu durum anne bildirimine ve görev uygulamalarına dayalı olarak elde edilen bulguların karşılaştırılarak değerlendirilebilmesini sağlamıştır. Buna karşın, görev uygulamalarında açığa çıkan daha farklı türlerdeki duygu sosyalleştirme tepkilerinin gözlemlenebilmesi ve analizlere dahil edilmesi açısından sınırlılık oluşturmuştur. Alanyazında, duygu sosyalleştirme davranışlarının görev uygulamalarına dayalı olarak değerlendiren ve farklı kodlama boyutları kapsamında sınıflandırıldığı çalışmalar mevcuttur. Örneğin, çalışmalarda annelerin duygu koçluğu (örn., Morris ve ark., 2007) ya da duygu yoğunlaştırma, fiziksel yatıştırma ve dikkat dağıtmaya yönelik stratejileri (Mirable ve ark., 2009) incelenmektedir. Buradan hareketle, duygu sosyalleştirme davranışlarının görev uygulamasına dayalı olarak inceleneceği gelecek çalışmalarda, farklı tepki türlerini (örn., duygu koçluğu) içeren kodlama boyutlarının dahil edilmesi önerilmektedir.

Mevcut çalışmada, erken ve orta çocuklukta olumlu ve olumsuz duygulara karşı sergilenen duygu sosyalleştirme davranışları hem anne bildirimine hem de görev uygulamalarına dayalı olarak değerlendirilerek ebeveynliği açıklayan faktörlerle ilgili

yazının genişletilmesine ve zenginleştirilmesine katkı sağlanmıştır. Bu kapsamda, duyguyla ilişkili ebeveynlik davranışlarını desteklemeye odaklanan önleyici müdahale programlarına yol gösterici bir nitelik taşıdığını ifade etmek mümkündür. Örneğin, çocukların duygusal gelişimle ilişkili çıktılarının yanı sıra bu çıktıları etkileyecek olan ebeveynle ilişkili özellikleri de geliştirmeyi hedefleyen Çocukları Dikkate Almak Programı, ebeveynlerin destekleyici duygu sosyalleştirme yaklaşımlarının geliştirilmesine odaklanmaktadır (Ülker ve Akay Tunal, 2023). Türkçeye de uyarlanmış olan programın, çocukların sosyoduygusal gelişimi üzerinde olumlu etkilerinin olduğu; çocuklarının olumsuz duygularına karşı ebeveynlerin duygu koçluğu becerilerinin gelişmesine ve duyguyu göz ardı etme davranışlarının azalmasına katkı sağladığı gösterilmiştir. Annelerin duygu sosyalleştirme davranışlarının öncüllerine dair bu çalışmadan elde edilen bulgular, annelerin içinde bulunduğu sosyoekonomik düzeyin ve sosyal çevrenin önemine dikkat çekmektedir. Buradan yola çıkarak, programın farklı gelir ve eğitim düzeyindeki annelerin ve ebeveynlerin içinde bulunduğu bağlamı da dikkate alacak şekilde düzenlenmesi programın etkililiğini artırabilir. Bunun yanı sıra bu araştırmanın bulguları, ilgili programa annelerin duygu düzenleme stratejileri konusunda farkındalığının artırılmasına ve ebeveynlik rolündeki yetkinliğinin desteklenmesine yönelik içeriğin eklenmesi konusunda yol gösterici olabilir. Ayrıca, duygu sosyalleştirme sürecinde olumlu duyguların önemi ve işlevi vurgulanarak ebeveynlerin bu tür duygulara ilişkin ebeveynlik davranışlarının da desteklenmesi sağlanabilir. Buna ek olarak, program kapsamında anne babaların günlük yaşamda yaygın olarak farklı yaşlardaki çocuklarının duygularına verdikleri destekleyici ve destekleyici olmayan tepkilerin neler olduğu belirlenerek, bu tür davranışların çocukların gelişimsel özelliklerine uygunluğu tartışılabilir ve sağlıklı gelişim üzerindeki olumlu ve olumsuz etkileri somut örneklerle aktarılabilir.

KAYNAKÇA

- Acar-Bayraktar, A. V., Çakmak, Z. ve Sarıtaş-Atalar, D. (2019). Parenting and children's prosocial and problem behaviors in middle childhood: The role of Turkish mothers' emotion socialization practices. *Social Development, 28*(2), 333-346.
- Aiken, L. S. ve West, S. G. (1991). *Multiple regression: Testing and interpreting interactions*. Newbury Park, CA: Sage.
- Albanese, A. M., Russo, G. R. ve Geller, P. A. (2019). The role of parental self-efficacy in parent and child well-being: A systematic review of associated outcomes. *Child: Care, Health and Development, 45*(3), 333-363.
- Altan-Aytun, Ö., Yağmurlu, B. ve Yavuz, H. M. (2013). Turkish mothers' coping with children's negative emotions: A brief report. *Journal of Child and Family Studies, 22*(3), 437-443.
- Atay, Z. (2009). *The relationship between maternal emotional awareness and emotion socialization practices*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.
- Aydın, F. (2010). *Maternal emotion regulation, socio-economic status and social context as predictors of maternal emotion socialization practices*. (Yayınlanmamış doktora tezi). İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul.
- Aytaç, B. (2014). *The mother-child relationship and child behaviour: A comparison of Turkish and English families*. (Unpublished doctoral thesis). University of Sussex, United Kingdom.
- Baker, J. K., Fenning, R. M. ve Crnic, K. A. (2011). Emotion socialization by mothers and fathers: Coherence among behaviors and associations with parent attitudes and children's social competence. *Social Development, 20*(2), 412-430.
- Bandura, A. (1989). Regulation of cognitive processes through perceived self-efficacy. *Developmental Psychology, 25*(5), 729-735.
- Bandura, A., Caprara, G. V., Barbaranelli, C., Regalia, C. ve Scabini, E. (2011). Impact of family efficacy beliefs on quality of family functioning and satisfaction with family life. *Applied Psychology, 60*(3), 421-448.
- Bao, J., ve Kato, M. (2020). Determinants of maternal emotion socialization: Based on Belsky's process of parenting model. *Frontiers in Psychology, 11*, 1-10.

- Barthel, A. L., Hay, A., Doan, S. N. ve Hofmann, S. G. (2018). Interpersonal emotion regulation: A review of social and developmental components. *Behaviour Change*, 35(4), 203-216.
- Belsky, J. (1984). The determinants of parenting: A process model. *Child Development*, 83-96.
- Benga, O., Susa-Erdogan, G., Friedlmeier, W., Çorapçı, F. ve Romonti, M. (2019). Maternal self-construal, maternal socialization of emotions and child emotion regulation in a sample of Romanian mother-toddler dyads. *Frontiers in Psychology*, 9, 1-15.
- Breaux, R. P., Harvey, E. A. ve Lugo-Candelas, C. I. (2016). The role of parent psychopathology in emotion socialization. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 44, 731-743.
- Brody, L. R. ve Hall, J. A. (2000). Gender, emotion, and expression. M. Lewis & J. M. Haviland-Jones (Eds.), *Handbook of Emotions* içinde (s. 338–349). New York, NY: Guilford Press.
- Brophy-Herb, H. E., Stansbury, K., Bocknek, E. ve Horodyski, M. A. (2012). Modeling maternal emotion-related socialization behaviors in a low-income sample: Relations with toddlers' self-regulation. *Early Childhood Research Quarterly*, 27(3), 352-364.
- Brunk, M. A. ve Henggeler, S. W. (1984). Child influences on adult controls: An experimental investigation. *Developmental Psychology*, 20(6), 1074-1081.
- Cabecinha-Alati, S., Malikin, H. ve Montreuil, T. C. (2020). Emotion regulation and personality as predictors of mothers' emotion socialization practices. *Family Relations*, 69(5), 1055-1072.
- Capaldi, D. M. ve Rothbart, M. K. (1992). Development and validation of an early adolescent temperament measure. *Journal of Early Adolescence*, 12, 153–173.
- Cassano, M., Perry-Parrish, C. ve Zeman, J. (2007). Influence of gender on parental socialization of children's sadness regulation. *Social Development*, 16(2), 210-231.
- Cassano, M. C., Zeman, J. L. ve Sanders, W. M. (2014). Responses to children's sadness: Mothers' and fathers' unique contributions and perceptions. *Merrill-Palmer Quarterly*, 59(2), 1-23.

- Casey, R. J. ve Fuller, L. L. (1994). Maternal regulation of children's emotions. *Journal of Nonverbal Behavior*, 18(1), 57-89.
- Chaplin, T. M., Cole, P. M. ve Zahn-Waxler, C. (2005). Parental socialization of emotion expression: Gender differences and relations to child adjustment. *Emotion*, 5, 80–88.
- Chartier, S., Delhalle, M., Baiverlin, A. ve Blavier, A. (2021). Parental peritraumatic distress and feelings of parental competence in relation to COVID-19 lockdown measures: What is the impact on children's peritraumatic distress? *European Journal of Trauma & Dissociation*, 5(2), 1-9.
- Choi, J. Y., Eoh, Y. ve Kang, J. H. (2023). Emotion socialization mediates the short-term longitudinal relationship between mothers' depressive symptoms and children's emotion regulation. *Current Psychology*, 1-8.
- Cindioğlu, M. D. (2015). *3-6 yaş çocuğu olan depresyonlu ve depresyonu olmayan annelerin ebeveyn öz yeterlikleri çocuk mizaç algısı ve duygu sosyalleştirme tepkilerinin karşılaştırılması*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Maltepe Üniversitesi, İstanbul.
- Coan, J. A. ve Maresh E. L. (2013). Social baseline theory and the social regulation of emotion. L. Campbell, J. G. La Guardia, J. M. Olson ve M. P. Zanna (Eds.), *The Science of The Couple* içinde (s. 93-106). New York: Psychology Press.
- Cohen, S. (2004). Social relationships and health. *American Psychologist*, 59(8), 676-684.
- Cole, P. M., Zahn-Waxler, C. ve Smith, K. D. (1994). Expressive control during a disappointment: Variations related to preschoolers' behavior problems. *Developmental Psychology*, 30(6), 835-846.
- Coleman, P. K. ve Karraker, K. H. (1998). Self-efficacy and parenting quality: Findings and future applications. *Developmental Review*, 18(1), 47-85.
- Coleman, P. K. ve Karraker, K. H. (2000). Parenting self-efficacy among mothers of school-age children: Conceptualization, measurement, and correlates. *Family Relations*, 49(1), 13-24.
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (2023, 27 Haziran). *Yıllar itibarıyla net ve brüt asgari ücretler*. <https://www.csgeb.gov.tr/media/35787/yillar-itibariyle-net-brut-asgari-ucretler.pdf>

- Çorapçı, F., Aksan, N. ve Yağmurlu, B. (2012). Socialization of Turkish children's emotions: Do different emotions elicit different responses? *Global Studies of Childhood*, 2(2), 106-116.
- Çorapçı, F. ve Değirmencioğlu K. (2019). Turkish mothers' emotion socialization in a disappointing gift paradigm. 19th European Conference on Developmental Psychology, Oral Presentation, Athens, Greece.
- Çorapçı, F., Friedlmeier, W., Benga, O., Strauss, C., Pitica, I. ve Susa, G. (2018). Cultural socialization of toddlers in emotionally charged situations. *Social Development*, 27(2), 262-278.
- Day, D. M., Factor, D. C. ve Szkiba-Day, P. J. (1994). Relations among discipline style, child behaviour problems, and perceived ineffectiveness as a caregiver among parents with conduct problem children. *Canadian Journal of Behavioural Science*, 26, 520-533.
- Demir, S. (2015). Anneler için ebeveyn yetkinlik ölçeğinin uyarlanması: Geçerlik ve güvenirlik çalışmaları. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2015(5), 282-297.
- Denham, S. A., Basset, H. H. ve Wyatt, T. (2007). The socialization of emotional competence. Joan E. Grusec ve Paul D. Hastings (Ed.), *Handbook of Socialization: Theory and Research* içinde (s. 614-637). New York: The Guilford Press.
- Denham, S. ve Kochanoff, A. T. (2002). Parental contributions to preschoolers' understanding of emotion. *Marriage & Family Review*, 34(3-4), 311-343.
- Denham, S. A., Workman, E., Cole, P. M., Weissbrod, C., Kendziora, K. T. ve Zahn-Waxler, C. (2000). Prediction of externalizing behavior problems from early to middle childhood: The role of parental socialization and emotion expression. *Development and Psychopathology*, 12(1), 23-45.
- Di Giunta, L., Lunetti, C., Fiasconaro, I., Gliozzo, G., Salvo, G., Ottaviani, C. ... ve D'Angeli, G. (2021). COVID-19 impact on parental emotion socialization and youth socioemotional adjustment in Italy. *Journal of Research on Adolescence*, 31(3), 657-677.
- Dunsmore, J. C., Booker, J. A., Ollendick, T. H. ve Greene, R. W. (2016). Emotion socialization in the context of risk and psychopathology: Maternal emotion

- coaching predicts better treatment outcomes for emotionally labile children with oppositional defiant disorder. *Social Development*, 25(1), 8-26.
- Durber, C. M. (2022). *Understanding the parenting experience: Assessing the relationship between parenting stress, parental self-efficacy, and parental emotion socialization in a community sample of parents*. (Unpublished doctoral thesis). University of Alberta, Canada.
- Eisenberg, N., Cumberland, A. ve Spinrad, T. L. (1998). Parental socialization of emotion. *Psychological Inquiry*, 9(4), 241-273.
- Eisenberg, N. ve Fabes, R. A. (1994). Mothers' reactions to children's negative emotions: Relations to children's temperament and anger behavior. *Merrill-Palmer Quarterly*, 138-156.
- Eisenberg, N., Fabes, R. A., Shepard, S. A., Guthrie, I. K., Murphy, B. C. ve Reiser, M. (1999). Parental reactions to children's negative emotions: Longitudinal relations to quality of children's social functioning. *Child Development*, 70(2), 513-534.
- Ellis, B. H., Alisic, E., Reiss, A., Dishion, T. ve Fisher, P. A. (2014). Emotion regulation among preschoolers on a continuum of risk: The role of maternal emotion coaching. *Journal of Child and Family Studies*, 23(6), 965-974.
- Ellis, L. K. ve Rothbart, M. K. (2001). Revision of the early adolescent temperament questionnaire. 2001 Biennial Meeting of The Society For Research in Child Development, Poster Presentation, Minneapolis, Minnesota.
- Erel Gözağaç, S. (2018). *Academic achievement and peer relationship of children in care: The moderator role of temperament and social support*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Fabes, R. A., Eisenberg, N., Karbon, M., Bernzweig, J., Lee Speer, A. ve Carlo, G. (1994). Socialization of children's vicarious emotional responding and prosocial behavior: Relations with mothers' perceptions of children's emotional reactivity. *Developmental Psychology*, 30(1), 44-55.
- Fabes, R. A., Poulin, R. E., Eisenberg, N. ve Madden-Derdich, D. A. (2002). The Coping with Children's Negative Emotions Scale (CCNES): Psychometric properties and relations with children's emotional competence. *Marriage & Family Review*, 34(3-4), 285-310.

- Field, T., Healy, B. ve LeBlanc, W. G. (1989). Sharing and synchrony of behavior states and heart rate in nondepressed versus depressed mother-infant interactions. *Infant Behavior and Development*, 12(3), 357-376.
- Fivush, R. (2007). Maternal reminiscing style and children's developing understanding of self and emotion. *Clinical Social Work Journal*, 35(1), 37-46.
- Fivush, R., Berlin, L., McDermott Sales, J., Mennuti-Washburn, J. ve Cassidy, J. (2003). Functions of parent-child reminiscing about emotionally negative events. *Memory*, 11(2), 179-192.
- Fivush, R., Brotman, M. A., Buckner, J. P. ve Goodman, S. H. (2000). Gender differences in parent-child emotion narratives. *Sex Roles*, 42(3-4), 233-253.
- Fivush, R. ve Wang, Q. (2005). Emotion talk in mother-child conversations of the shared past: The effects of culture, gender, and event valence. *Journal of Cognition and Development*, 6(4), 489-506.
- Fox, C. R. ve Gelfand, D. M. (1994). Maternal depressed mood and stress as related to vigilance, self-efficacy and mother-child interactions. *Early Development and Parenting*, 3, 233-243.
- Freeman, M., Sathiyaseelan, A., Luebbe, A. ve Raval, V. (2022). Parental beliefs about positive affect and parental depressive symptoms predicting parents' positive emotion socialisation in India. *International Journal of Psychology*, 57(5), 597-605.
- Friedlmeier, W., Çorapçı, F., Susa-Erdoğan, G., Benga, O. ve Kurman, J. (2019). Cultural variations in maternal regulatory responses during a waiting task. *Culture and Brain*, 7(2), 99-125.
- Fung, W. K., Chung, K. K. H. ve Lam, C. B. (2022). Parental self-efficacy: Examining its mediating and reciprocally predictive roles in supportive emotion socialization. *Family Process*, 61(2), 779-791.
- Garner, P. W., Dunsmore, J. C. ve Southam-Gerrow, M. (2008). Mother-child conversations about emotions: Linkages to child aggression and prosocial behavior. *Social Development*, 17(2), 259-277.
- Gentzler, A. L., Ramsey, M. A. ve Black, K. R. (2015). Mothers' attachment styles and their children's self-reported security, as related to maternal socialization of

- children's positive affect regulation. *Attachment and Human Development*, 17(4), 376–398.
- Gottman, J. M. ve Katz, L. F. (2002). Children's emotional reactions to stressful parent-child interactions: The link between emotion regulation and vagal tone. *Marriage & Family Review*, 34(3-4), 265-283.
- Gottman, J. M., Katz, L. F. ve Hooven, C. (1996). Parental meta-emotion philosophy and the emotional life of families: Theoretical models and preliminary data. *Journal of Family Psychology*, 10(3), 243-268.
- Gross, D., Conrad, B., Fogg, L. ve Wothke, W. (1994). A longitudinal model of maternal self-efficacy, depression, and difficult temperament during toddlerhood. *Research in Nursing & Health*, 17, 207–215.
- Gross, J. J. ve John, O. P. (2003). Individual differences in two emotion regulation processes: Implications for affect, relationships, and well-being. *Journal of Personality & Social Psychology*, 85, 348-362.
- Gunzenhauser, C., Fäsche, A., Friedlmeier, W. ve von Suchodoletz, A. (2014). Face it or hide it: Parental socialization of reappraisal and response suppression. *Frontiers in Psychology*, 4, 1-14.
- Güven, E. ve Erden, G. (2017). Duygu sosyalleştirmenin çocuklarda gözlenen davranış sorunlarına katkısı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 32(79), 33-35.
- Haber, M. G., Cohen, J. L., Lucas, T. ve Baltes, B. B. (2007). The relationship between self-reported received and perceived social support: A meta-analytic review. *American Journal of Community Psychology*, 39(1-2), 133-144.
- Hamzallari, O., Rosinski, L., Petrenko, A. ve Bridgett, D. J. (2023). Mothers' emotion regulation and negative affect in infants: The role of self-efficacy and knowledge of parenting practices. *Children*, 10(1), 1-11.
- Hayes, A. F. (2018). *Introduction to mediation, moderation, and conditional process analysis: A regression-based approach*. New York: The Guilford Press.
- Hill, N. E. ve Bush, K. R. (2001). Relationships between parenting environment and children's mental health among African American and European American mothers and children. *Journal of Marriage and The Family*, 63, 954–966.

- Hill, K. E., Kujawa, A. ve Humphreys, K. L. (2023). Caregivers' positive emotion socialization tendencies are associated with positive affect in preschool age children. *Infant Mental Health Journal*, 1-11.
- Hoff, E., Laursen, B. ve Tardif, T. (2002). Socioeconomic status and parenting. M. H. Bornstein (Ed.), *Handbook of parenting: Biology and ecology of parenting* içinde (s. 231-252). New York: Psychology Press.
- Holloway, S. D., Suzuki, S., Yamamoto, Y. ve Behrens, K. Y. (2005). Parenting self-efficacy among Japanese mothers. *Journal of Comparative Family Studies*, 36(1), 61-76.
- Holzer, J., Korlat, S., Pelikan, E., Schober, B., Spiel, C. ve Lüftenegger, M. (2023). The role of parental self-efficacy regarding parental support for early adolescents' coping, self-regulated learning, learning self-efficacy and positive emotions. *The Journal of Early Adolescence*, in press.
- Hooper, D., Coughlan, J. ve R. Mullen, M. (2008) Structural equation modelling: guidelines for determining model fit. *Electronic Journal of Business Research Methods*, 6(1), 53–60.
- Izzo, C., Weiss, L., Shanahan, T. ve Rodriguez-Brown, F. (2000). Parental self-efficacy and social support as predictors of parenting practices and children's socio-emotional adjustment in mexican immigrant families. *Journal of Prevention & Intervention in The Community*, 20, 197–213.
- İnce, S. ve Ersay, E. (2022). Okul öncesi dönem çocuğuna sahip anne ve babaların duygu sosyalleştirme davranışlarının incelenmesi. *Gelişim ve Psikoloji Dergisi*, 3(5), 1-17.
- Johnston, C. ve Mash, E. J. (1989). A measure of parenting satisfaction and efficacy. *Journal of Clinical Child Psychology*, 18, 167–175.
- Jones, S., Eisenberg, N., Fabes, R. A. ve MacKinnon, D. P. (2002). Parents' reactions to elementary school children's negative emotions: Relations to social and emotional functioning at school. *Merrill-Palmer Quarterly*, 48, 133–159.
- Katz, L. F., Shortt, J. W., Allen, N. B., Davis, B., Hunter, E., Leve, C. ve Sheeber, L. (2014). Parental emotion socialization in clinically depressed adolescents: Enhancing and dampening positive affect. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 42(2), 205-215.

- Kenny, D. A., Kaniskan, B. ve McCoach, D. B. (2015). The performance of RMSEA in models with small degrees of freedom. *Sociological Methods & Research*, 44(3), 486-507.
- Kılıç, Ş. ve Kumandaş-Öztürk, H. (2019). Turkish adaptation of Parental Reactions to Children's Positive Emotions Scale: A validity and reliability study. *Kuramsal Eğitim Bilim Dergisi*, 12(4), 1306-1322.
- Kiel, E. J., Price, N. N. ve Buss, K. A. (2021). Maternal anxiety and toddler inhibited temperament predict maternal socialization of worry. *Social Development*, 30(1), 258-273.
- Kitayama, S., Mesquita, B. ve Karasawa, M. (2006). Cultural affordances and emotional experience: Socially engaging and disengaging emotions in Japan and the United States. *Journal of Personality and Social Psychology*, 91(5), 890.
- Kuebli, J. ve Fivush, R. (1992). Gender differences in parent-child conversations about past emotions. *Sex Roles*, 27(11-12), 683-698.
- Kwon, H., Yoon, K. L., Joormann, J. ve Kwon, J. H. (2013). Cultural and gender differences in emotion regulation: Relation to depression. *Cognition & Emotion*, 27(5), 769-782.
- Laible, D. (2004). Mother-child discourse in two contexts: links with child temperament, attachment security, and socioemotional competence. *Developmental Psychology*, 40(6), 979-992.
- Laible, D. (2011). Does it matter if preschool children and mothers discuss positive vs. negative events during reminiscing? Links with mother-reported attachment, family emotional climate, and socioemotional development. *Social Development*, 20(2), 394-411.
- Lee, C. Y. S., Anderson, J. R., Horowitz, J. L. ve August, G. J. (2009). Family income and parenting: The role of parental depression and social support. *Family Relations*, 58(4), 417-430.
- Lee, A. H., O'Brien, J. R., Binion, G., Lewis, J. K. ve Zalewski, M. (2023). Supportive emotion socialization mitigates risk between maternal emotion regulation difficulties and preschooler emotion regulation. *Journal of Child and Family Studies*, 32(3), 824-832.

- Little, R. J. A. ve Rubin, D. B. (2002). *Statistical analysis with missing data*. New York, NY: John Wiley & Sons.
- Lozada, F. T., Halberstadt, A. G., Craig, A. B., Dennis, P. A. ve Dunsmore, J. C. (2016). Parents' beliefs about children's emotions and parents' emotion-related conversations with their children. *Journal of Child and Family Studies*, 25(5), 1525-1538.
- Lunkenheimer, E., Hamby, C. M., Lobo, F. M., Cole, P. M., & Olson, S. L. (2020). The role of dynamic, dyadic parent-child processes in parental socialization of emotion. *Developmental Psychology*, 56(3), 566-577.
- Marsh, H. W. ve Hocevar, D. (1988). A new more powerful approach to multitrait-multimethod analyses: Application of second-order confirmatory factor analysis. *Journal of Applied Psychology*, 73, 107-117.
- Melson, G. F., Ladd, G. W. ve Hsu, H. C. (1993). Maternal support networks, maternal cognitions, and young children's social and cognitive development. *Child Development*, 64(5), 1401-1417.
- Metsäpelto, R. L. ve Pulkkinen, L. (2003). Personality traits and parenting: Neuroticism, extraversion, and openness to experience as discriminative factors. *European Journal of Personality*, 17(1), 59-78.
- Meyer, S., Raikes, H. A., Virmani, E. A., Waters, S. ve Thompson, R. A. (2014). Parent emotion representations and the socialization of emotion regulation in the family. *International Journal of Behavioral Development*, 38, 164-173.
- Miller, P. H. (2017). *Theories of developmental psychology*. (Z. Gültekin, Çev.). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Miller-Slough, R., Zeman, J. L., Poon, J. A. ve Sanders, W. M. (2016). Children's maternal support-seeking: Relations to maternal emotion socialization responses and children's emotion management. *Journal of Child and Family Studies*, 25(10), 3009-3021.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2023, 27 Haziran). *Millî eğitim bakanlığı okul öncesi eğitim ve ilköğretim kurumları yönetmeliği*. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=19942&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>

- Mirabile, S. P., Scaramella, L. V., Sohr-Preston, S. L. ve Robison, S. D. (2009). Mothers' socialization of emotion regulation: The moderating role of children's negative emotional reactivity. *Child Youth Care Forum*, 38(1), 19-37.
- Morey, J. N. ve Gentzler, A. L. (2017). Parents' perceptions of and responses to children's emotions: Relations with meta-emotion philosophy and adult attachment. *Parenting*, 17(2), 73-103.
- Morris, A. S., Silk, J. S., Steinberg, L., Myers, S. S., ve Robinson, L. R. (2007). The role of the family context in the development of emotion regulation. *Social Development*, 16, 361-388.
- Morrow, K. E., Gentzler, A. L., Wilson, T. K., Romm, K. F. ve Root, A. E. (2021). Maternal depression and socialization of children's positive affect regulation. *Journal of Child and Family Studies*, 30, 2413-2426.
- Nelson, J. A., O'Brien, M., Calkins, S. D., Leerkes, E. M., Marcovitch, S. ve Blankson, A. N. (2012). Maternal expressive style and children's emotional development. *Infant and Child Development*, 21(3), 267-286.
- Nyquist, A. C. ve Luebke, A. M. (2022). Parents' beliefs, depressive symptoms, and emotion regulation uniquely relate to parental responses to adolescent positive affect. *Family Process*, 61(1), 407-421.
- Orta, I. M., Çorapçı, F., Yağmurlu, B. ve Aksan, N. (2013). The mediational role of effortful control and emotional dysregulation in the link between maternal responsiveness and Turkish preschoolers' social competency and externalizing symptoms. *Infant and Child Development*, 22(5), 459-479.
- Özen-Uyar, R., Yılmaz, M. M. ve Aktaş-Arnas, Y. A. (2021). Emotional socialization behaviors of mothers having preschooler. *Journal of Theoretical Educational Science*, 14(2), 186-201.
- Özgüle, E. T. U. ve Sümer, N. (2017). Emotion regulation during adolescence and psychological adjustment: Psychometric qualities of emotion regulation questionnaire in Turkish culture. *Türk Psikoloji Yazıları*, 20(40), 19-22.
- Putnam, S. P. ve Rothbart, M. K. (2006). Development of short and very short forms of the Children's Behavior Questionnaire. *Journal of personality assessment*, 87(1), 102-112.

- Raikes, H. A. ve Thompson, R. A. (2008). Conversations about emotion in high-risk dyads. *Attachment & Human Development*, 10(4), 359-377.
- Rothbart, M. K., Ahadi, S. A., Hershey, K. L. ve Fisher, P. (2001). Investigations of temperament at three to seven years: The Children's Behavior Questionnaire. *Child Development*, 72(5), 1394-1408.
- Rothbart, M. K. ve Bates, J. E. (1998). Temperament. W. Damon (Series Ed.) ve N. Eisenberg (Vol. Ed.), *Handbook of child psychology: Social, emotional, and personality development* içinde (s. 105–176). New York: Wiley.
- Rydell, A., Berlin, L. ve Bohlin, G. (2003). Emotionality, emotion regulation, and adaptation among 5- to 8-year-old children. *Emotion*, 3(1), 30–47.
- Selçuk, B., Yavuz, H. M., Etel, E., Harma, M. ve Ruffman, T. (2018). Executive function and theory of mind as predictors of socially withdrawn behavior in institutionalized children. *Social Development*, 27(1), 109-124.
- Santrock, J. W. (2013). *Life-span development*. (14th ed.) New York: McGraw-Hill.
- Sarı, B. A., İşeri, E., Yalçın, Ö., Aslan, A. A. ve Şener, Ş. (2012). Çocuk Davranış Listesi Kısa Formunun Türkçe güvenilirlik çalışması ve geçerliliğine ilişkin ön çalışma. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 15(3), 135-143.
- Scarr, S. (1993). Biological and cultural diversity: The legacy of Darwin for development. *Child Development*, 64(5), 1333-1353.
- Scrimgeour, M. B., Davis, E. L. ve Buss, K. A. (2016). You get what you get and you don't throw a fit!: Emotion socialization and child physiology jointly predict early prosocial development. *Developmental Psychology*, 52(1), 102-116.
- Scott, S. A. ve Hakim-Larson, J. (2021). Temperament, emotion regulation, and emotion-related parenting: Maternal emotion socialization during early childhood. *Journal of Child and Family Studies*, 30(10), 2353-2366.
- Shaffer, A., Suveg, C., Thomassin, K. ve Bradbury, L. L. (2012). Emotion socialization in the context of family risks: Links to child emotion regulation. *Journal of Child and Family Studies*, 21, 917-924.
- Seçer, Z., Çeliköz, N. ve Yaşa, S. (2008). The attitude mothers of preschool children have regarding parenting. *Selcuk University Journal of Social Sciences Institute*, 7, 413-428.

- Seçer, Z. ve Karabulut, N. (2016). Analysis of emotional socialization behaviors of mother-fathers and social skills of preschool children. *Eğitim ve Bilim*, 41(185), 147-165.
- Serrano-Villar, M., Huang, K. Y. ve Calzada, E. J. (2017). Social support, parenting, and social emotional development in young Mexican and Dominican American children. *Child Psychiatry & Human Development*, 48(4), 597-609.
- Seo, Y. J., Cheah, C. S., Özdemir, S. B., Hart, C. H., Leung, C. Y., ve Sun, S. (2018). The mediating role of Korean immigrant mothers' psychological well-being in the associations between social support and authoritarian parenting style. *Journal of Child and Family Studies*, 27(3), 979-989.
- Shewark, E. A. ve Blandon, A. Y. (2015). Mothers' and fathers' emotion socialization and children's emotion regulation: A within-family model. *Social Development*, 24(2), 266-284.
- Silk, J. S., Shaw, D. S., Prout, J. T., O'Rourke, F., Lane, T. J. ve Kovacs, M. (2011). Socialization of emotion and offspring internalizing symptoms in mothers with childhood-onset depression. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 32(3), 127-136.
- Simonds, J., ve Rothbart, M. K. (2004). The Temperament in Middle Childhood Questionnaire (TMCQ): A computerized self-report measure of temperament for ages 7-10. Occasional Temperament Conference, Poster Presentation, Athens, Greece.
- Spinrad, T. L., Eisenberg, N., Gaertner, B., Popp, T., Smith, C. L., Kupfer, A., ... ve Hofer, C. (2007). Relations of maternal socialization and toddlers' effortful control to children's adjustment and social competence. *Developmental Psychology*, 43(5), 1170-1186.
- Su, C. ve Hynie, M. (2011). Effects of life stress, social support, and cultural norms on parenting styles among mainland Chinese, European Canadian, and Chinese Canadian immigrant mothers. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 42(6), 944-962.
- Şahin, N. ve Durak, A. (1994). Kısa Semptom Envanteri (Brief Symptom Inventory-BSI): Türk gençleri için uyarlanması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 9(31), 44-56.

- Tabachnick, B. G. ve Fidell, L. S. (2014). *Using multivariate statistics* (6th ed.). Essex: Pearson Education.
- Taylor, Z. E., Eisenberg, N., Spinrad, T. L., Eggum, N. D. ve Sulik, M. J. (2013). The relations of ego-resiliency and emotion socialization to the development of empathy and prosocial behavior across early childhood. *Emotion, 13*(5), 822-831.
- Teti, D. M. ve Gelfand, D. M. (1991). Behavioral competence among mothers of infants in the first year: The mediational role of maternal self-efficacy. *Child Development, 62*, 918-929.
- Ülker, A. ve Akay Tunal, E. (2023). Çocukların duygularına rehberlik etmenin bir yolu olarak duygu koçluğu ve çocukları dikkate almak programı. F. Çorapçı ve A. Doğan (Ed.), *Çocuk ve Ergenler için Önleyici Müdahale Programları* içinde (s. 243-262). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Van Petegem, S., Soenens, B., Vansteenkiste, M. ve Beyers, W. (2015). Rebels with a cause? Adolescent defiance from the perspective of reactance theory and self-determination theory. *Child Development, 86*(3), 903-918.
- Vitulić, H. S. ve Prosen, S. (2016). Coping and emotion regulation strategies in adulthood: Specificities regarding age, gender and level of education. *Društvena Istraživanja, 25*(1), 43-62.
- Vu, K. T., Cheah, C. S. ve Halberstadt, A. G. (2023). Chinese immigrant child and maternal reactions to disappointment: Cultural fit impacts the bidirectional associations. *Social Development, 32*(2), 445-462.
- Wang, Q. (2023). Emotion socialization in cultural context: Lessons from Asian-heritage families. *Social Development, 32*(2), 517-526.
- West, S. G., Finch, J. F. ve Curran, P. J. (1995). Structural equation models with nonnormal variables: Problems and remedies. R. H. Hoyle (Ed.), *Structural equation modeling: Concepts, issues, and applications* içinde, (s. 56-75). US: Sage Publications.
- Williams, W. C., Morelli, S. A., Ong, D. C. ve Zaki, J. (2018). Interpersonal emotion regulation: Implications for affiliation, perceived support, relationships, and well-being. *Journal of Personality and Social Psychology, 115*(2), 224-254.
- Wills, T. A. ve Shinar, O. (2000). Measuring perceived and received social support. Sheldon Cohen, Lynn G. Underwood ve Benjamin H. Gottlieb (Ed.),

Social support measurement and intervention: A guide for health and social scientists içinde (s. 86-135). New York: Oxford University Press.

- Wong, M. S., McElwain, N. L. ve Halberstadt, A. G. (2009). Parent, family, and child characteristics: Associations with mother-and father-reported emotion socialization practices. *Journal of Family Psychology*, 23(4), 452-463.
- Yağmurlu, B. ve Altan, O. (2010). Maternal socialization and child temperament as predictor of emotion regulation in Turkish preschoolers. *Infant and Child Development*, 19, 275–296.
- Yağmurlu, B., Çıtlak, B., Dost, A. ve Leyendecker, B. (2009). Türk annelerin çocuk sosyalleştirme hedeflerinde eğitime bağlı olarak gözlemlenen farklılıklar. *Türk Psikoloji Dergisi*, 24(63), 1-15.
- Yap, M. B., Allen, N. B. ve Ladouceur, C. D. (2008). Maternal socialization of positive affect: The impact of invalidation on adolescent emotion regulation and depressive symptomatology. *Child Development*, 79(5), 1415–1431.
- Yi, C. Y., Gentzler, A. L., Ramsey, M. A. ve Root, A. E. (2016). Linking maternal socialization of positive emotions to children's behavioral problems: The moderating role of self-control. *Journal of Child and Family Studies*, 25(5), 1550-1558.
- Zeman, J., Perry-Parrish, C. ve Cassano, M. (2010). Parent-child discussions of anger and sadness: The importance of parent and child gender during middle childhood. *New Directions for Child and Adolescent Development*, 2010(128), 65-83.

EK1. DÜZENLEYİCİ ANALİZ SONUÇLARI

Tablo 17. Okul Öncesi Dönemde Mizacın Düzenleyici Etkisine İlişkin Analiz Sonuçları (Olumsuz Duygular, $n = 93$)⁺

	Destekleyici Tepkiler						Destekleyici Olmayan Tepkiler							
	R	R2	F	b	SH	t	%95 CI	R	R2	F	b	SH	t	%95 CI
Model	.35	.12	3.05*					.56	.32	8.09***				
(b0) Sabit				3.30	.28	11.73***	[2.74, 3.85]				2.40	.44	5.43***	[1.52, 3.27]
(X) Genel Öz Yeterlik				.21	.14	1.47	[-.07, .50]				-.26	.14	-1.75	[-.53, .03]
(M) Olumsuz Duygulanım				-.02	.10	-2.1	[-.23, .18]				.11	.10	1.23	[-.08, .31]
Etkileşim (OD x GEÖY)				-.25	.23	1.07	[-.70, .21]				.23	.22	1.03	[-.21, .67]
(Kov.) Annenin Eğitim Düzeyi				.13	.05	2.47*	[.03, .26]				-.26	.05	-5.08***	[-.36, -.16]
											.41	.14	2.92**	[.13, .68]
Model	.40	.16	4.13**					.55	.30	7.52***				
(b0) Sabit				3.35	.28	12.08***	[2.80, 3.91]				2.40	.45	5.35***	[1.51, 3.30]
(X) Genel Öz Yeterlik				.19	.14	1.40	[-.08, .46]				-.33	.14	-2.41*	[-.60, -.06]
(M) Çaba Gerektiren Kontrol				.25	.11	2.24*	[.03, .46]				.02	.11	.17	[-.20, .24]
Etkileşim (ÇGK x GEÖY)				-.10	.16	-.37	[-.61, .42]				.05	.26	.19	[-.46, .56]
(Kov.) Annenin Eğitim Düzeyi				.12	.05	2.35*	[.02, .22]				-.27	.05	-5.22***	[-.37, -.17]
											.42	.14	2.99**	[.14, .70]
Model	.41	.17	4.52**					.54	.29	7.06***				
(b0) Sabit				3.17	.27	11.62***	[2.63, 3.71]				2.50	.45	5.57***	[1.61, 3.39]
(X) Duygusal Destek Öz Yeterlik				.21	.07	2.99**	[.07, .35]				-.07	.07	-1.00	[-.22, .07]
(M) Olumsuz Duygulanım				-.03	.10	-.28	[-.22, .17]				.12	.10	1.24	[-.07, .32]
Etkileşim (OD x DDEÖY)				-.14	.13	-1.07	[-.39, -.12]				.16	.13	1.23	[-.10, .42]
(Kov.) Annenin Eğitim Düzeyi				.16	.05	3.06**	[.06, .26]				-.27	.05	-5.26***	[-.38, -.17]
											.39	.14	2.77**	[.11, .67]
Model	.51	.26	7.88***					.52	.27	6.34***				
(b0) Sabit				3.33	.26	12.79***	[2.82, 3.85]				2.48	.46	5.39***	[1.56, 3.39]
(X) Duygusal Destek Öz Yeterlik				.17	.07	2.45*	[.03, .30]				-.08	.07	-1.11	[-.23, .07]
(M) Çaba Gerektiren Kontrol				.18	.10	1.81	[-.02, .38]				-.04	.11	-.37	[-.26, .18]
Etkileşim (ÇGK x DDEÖY)				-.34	.13	-2.69**	[-.60, -.09]				-.08	.14	-.59	[-.36, .20]
(Kov.) Annenin Eğitim Düzeyi				.13	.05	2.65**	[.03, .23]				-.27	.05	-5.09***	[-.38, -.17]
											.40	.14	2.77**	[.11, .68]

Not: +Anne Bildirimi. X = Bağımsız değişken, M = Düzenleyici değişken, CI = Güven aralığı, OD = Olumsuz Duygulanım Mizacı Özelliği, ÇGK = Çaba Gerektiren Kontrol Mizacı Özelliği GEÖY = Genel Ebeveynlik Öz Yeterliği, DDEÖY = Duygusal Destek Sağlamaya İlişkin Ebeveynlik Öz Yeterliği. * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$. Standardize edilmemiş değerler raporlanmıştır.

Tablo 18. Okul Öncesi Dönemde Mizacın Düzenleyici Etkisine İlişkin Analiz Sonuçları (Olumlu Duygular, $n = 93$)⁺

Model	Cesaretlendirici Tepkiler					Sosyal Normların Öğretilmesine İlişkin Tepkiler					Destekleyici Olmayan Tepkiler												
	R	R2	F	b	SH	t	%95 CI	R	R2	F	b	SH	t	%95 CI	R	R2	F	b	SH	t	%95 CI		
Model	.39	.15	3.99*					Model	.26	.07	1.62				Model	.46	.21	5.92**					
(b0) Sabit				2.48	.32	7.73***	[1.84, 3.12]	(b0) Sabit				3.37	.15	22.49***	[3.07, 3.66]	(b0) Sabit				3.13	.30	10.51***	[2.54, 3.72]
(X) Genel Öz Yeterlik				.20	.16	1.19	[-.13, .52]	(X) Genel Öz Yeterlik				.11	.17	.65	[-.22, .44]	(X) Genel Öz Yeterlik				-.18	.15	-1.16	[-.48, .13]
(M) Olumsuz Duygulanım Etkileşim (OD x GEÖY)				-.07	.12	-.59	[-.30, .16]	(M) Olumsuz Duygulanım Etkileşim (OD x GEÖY)				.09	.12	.71	[-.15, .32]	(M) Olumsuz Duygulanım Etkileşim (OD x GEÖY)				.13	.11	1.19	[-.09, .34]
(Kov.) Annenin Eğitim Düzeyi				.19	.06	3.21*	[.07, .31]	(Kov.) Sosyal Destek Ağındaki Kişi Sayısı				.09	.05	1.99*	[.00, .19]	(Kov.) Annenin Eğitim Düzeyi				-.22	.06	-4.00**	[-.34, -.11]
Model	.40	.16	4.26*					Model	.23	.05	1.26				Model	.45	.20	5.50**					
(b0) Sabit				2.49	.32	7.72***	[1.85, 3.13]	(b0) Sabit				3.35	.15	22.19***	[3.05, 3.65]	(b0) Sabit				3.13	.30	10.33***	[2.53, 3.73]
(X) Genel Öz Yeterlik				.19	.16	1.28	[-.11, .51]	(X) Genel Öz Yeterlik				-.03	.16	-.20	[-.35, .29]	(X) Genel Öz Yeterlik				-.22	.15	-1.49	[-.51, .07]
(M) Çaba Gerektiren Kontrol Etkileşim (ÇGK x GEÖY)				.18	.13	1.41	[-.07, .43]	(M) Çaba Gerektiren Kontrol Etkileşim (ÇGK x GEÖY)				.13	.13	.99	[-.13, .39]	(M) Çaba Gerektiren Kontrol Etkileşim (ÇGK x GEÖY)				-.13	.12	-1.07	[-.37, .11]
(Kov.) Annenin Eğitim Düzeyi				.07	.30	.24	[-.52, .66]	(Kov.) Sosyal Destek Ağındaki Kişi Sayısı				-.05	.31	-.16	[-.66, .56]	(Kov.) Annenin Eğitim Düzeyi				.04	.28	.15	[-.52, .60]
				.19	.06	3.21*	[.07, .31]				.10	.05	2.05*	[.00, .19]				-.23	.06	-4.00**	[-.34, -.12]		
Model	.38	.14	3.65*					Model	.33	.11	2.72*				Model	.45	.21	5.69**					
(b0) Sabit				2.39	.32	7.40***	[1.75, 3.03]	(b0) Sabit				3.36	.15	23.00***	[3.07, 3.65]	(b0) Sabit				3.23	.30	10.82***	[2.64, 3.82]
(X) Duygusal Destek Öz Yeterlik				.11	.08	1.36	[-.05, .28]	(X) Duygusal Destek Öz Yeterlik				.20	.08	2.51*	[.04, .37]	(X) Duygusal Destek Öz Yeterlik				-.13	.08	-1.73	[-.28, .02]
(M) Olumsuz Duygulanım Etkileşim (OD x DDEÖY)				-.07	.12	-.63	[-.30, .16]	(M) Olumsuz Duygulanım Etkileşim (OD x DDEÖY)				.06	.12	.55	[-.17, .29]	(M) Olumsuz Duygulanım Etkileşim (OD x DDEÖY)				.13	.11	1.22	[-.08, .34]
(Kov.) Annenin Eğitim Düzeyi				-.14	.15	-.92	[-.44, .16]	(Kov.) Sosyal Destek Ağındaki Kişi Sayısı				.01	.15	.09	[-.29, .31]	(Kov.) Annenin Eğitim Düzeyi				.10	.14	.67	[-.19, .38]
				.21	.06	3.52**	[.09, .33]				.09	.05	1.99*	[.00, .18]				-.24	.05	-4.37***	[-.36, -.13]		
Model	.42	.18	4.74*					Model	.36	.15	3.24*				Model	.45	.20	5.54**					
(b0) Sabit				2.52	.32	7.87***	[1.89, 3.16]	(b0) Sabit				3.39	.15	23.14***	[3.10, 3.68]	(b0) Sabit				3.18	.30	10.45***	[2.57, 3.78]
(X) Duygusal Destek Öz Yeterlik				.08	.08	.94*	[-.09, .24]	(X) Duygusal Destek Öz Yeterlik				.18	.08	2.23*	[.02, .34]	(X) Duygusal Destek Öz Yeterlik				-.12	.07	-1.53	[-.28, .04]
(M) Çaba Gerektiren Kontrol Etkileşim (ÇGK x DDEÖY)				.18	.12	1.42	[-.07, .42]	(M) Çaba Gerektiren Kontrol Etkileşim (ÇGK x DDEÖY)				.03	.12	.28	[-.21, .28]	(M) Çaba Gerektiren Kontrol Etkileşim (ÇGK x DDEÖY)				-.14	.12	-1.21	[-.37, .09]
(Kov.) Annenin Eğitim Düzeyi				-.23	.16	-1.46	[-.54, .08]	(Kov.) Sosyal Destek Ağındaki Kişi Sayısı				-.22	.16	-1.37	[-.53, .10]	(Kov.) Annenin Eğitim Düzeyi				-.02	.15	-1.10	[-.31, .28]
				.19	.06	3.17**	[.07, .31]				-.09	.05	1.94	[-.01, .18]				-.23	.06	-4.11**	[-.34, -.12]		

Not: ⁺Anne Bildirimi. X = Bağımsız değişken, M = Düzenleyici değişken, CI = Güven aralığı, OD = Olumsuz Duygulanım Mizaç Özelliği, ÇGK = Çaba Gerektiren Kontrol Mizaç Özelliği GEÖY = Genel Ebeveynlik Öz Yeterliği, DDEÖY = Duygusal Destek Sağlamaya İlişkin Ebeveynlik Öz Yeterliği. * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$. Standardize edilmemiş değerler raporlanmıştır.

Tablo 19. Okul Çağında Mizacın Düzenleyici Etkisine İlişkin Analiz Sonuçları (Olumsuz Duygular, $n = 95$)⁺

	Destekleyici Tepkiler						Destekleyici Olmayan Tepkiler							
	R	R2	F	b	SH	t	%95 CI	R	R2	F	b	SH	t	%95 CI
Model	.41	.17	3.53*					.65	.42	13.00***				
(b0) Sabit				2.78	.36	7.68***	[2.06, 3.50]				3.16	.30	10.54***	[2.57, 3.76]
(X) Genel Öz Yeterlik				.13	.11	1.16	[-.08, .34]				-.01	.09	-.08	[-.18, .17]
(M) Olumsuz Duygulanım				-.09	.11	-.84	[-.30, .12]				.23	.09	2.59*	[.05, .40]
Etkileşim (OD x GEÖY)				-.05	.16	-.30	[-.35, .26]				.09	.13	.67	[-.17, .34]
(Kov.) Annenin Eğitim Düzeyi				.12	.05	2.60*	[.03, .21]				-.25	.04	-5.95***	[-.33, -.16]
(Kov.) Yeniden Değerlendirme Stratejisi				.17	.06	2.74*	[.04, .28]				.10	.04	2.47*	[.02, .18]
Model	.47	.22	5.14**					.62	.39	11.36***				
(b0) Sabit				2.76	.36	7.79***	[2.06, 3.47]				3.10	.31	10.00***	[2.48, 3.72]
(X) Genel Öz Yeterlik				.06	.10	.60	[-.14, .26]				-.07	.09	-.74	[-.24, .11]
(M) Çaba Gerektiren Kontrol				.26	.10	2.73*	[.07, .46]				-.13	.09	-1.47	[-.29, .04]
Etkileşim (ÇGK x GEÖY)				.08	.18	.47	[-.27, .43]				.03	.15	.22	[-.27, .34]
(Kov.) Annenin Eğitim Düzeyi				.14	.04	3.00**	[.05, .23]				-.24	.04	-5.50***	[-.32, -.15]
(Kov.) Yeniden Değerlendirme Stratejisi				.15	.06	2.54*	[.03, .27]				.10	.04	2.36*	[.02, .18]
Model	.42	.1	3.87**					.65	.43	13.33***				
(b0) Sabit				2.76	.36	7.70***	[2.05, 3.47]				3.20	.30	10.66***	[2.60, 3.79]
(X) Duygusal Destek Öz Yeterlik				.10	.07	1.38	[-.04, .24]				.06	.06	1.08	[-.05, .18]
(M) Olumsuz Duygulanım				-.10	.10	-1.06	[-.30, .09]				.26	.08	3.16**	[.09, .42]
Etkileşim (OD x DDEÖY)				-.10	.11	-.84	[-.32, .13]				.06	.10	.64	[-.13, .25]
(Kov.) Annenin Eğitim Düzeyi				.14	.05	2.93**	[.04, .23]				-.25	.04	-6.00***	[-.33, -.16]
(Kov.) Yeniden Değerlendirme Stratejisi				.15	.06	2.45*	[.03, .27]				.09	.04	2.10*	[.01, .18]
Model	.48	.23	5.20***					.63	.40	11.79***				
(b0) Sabit				2.81	.35	8.04***	[2.11, 3.50]				3.11	.31	10.10***	[2.50, 3.72]
(X) Duygusal Destek Öz Yeterlik				.06	.07	.93	[-.07, .20]				.04	.06	.68	[-.08, .16]
(M) Çaba Gerektiren Kontrol				.26	.10	2.62*	[.06, .45]				-.15	.09	-1.80	[-.32, .02]
Etkileşim (ÇGK x DDEÖY)				-.02	.14	-.17	[-.30, .25]				-.14	.12	1.13	[-.11, .38]
(Kov.) Annenin Eğitim Düzeyi				.14	.05	3.05**	[.05, .23]				-.23	.04	-5.52***	[-.32, -.15]
(Kov.) Yeniden Değerlendirme Stratejisi				.14	.06	2.32*	[.02, .26]				.08	.04	2.02*	[.00, .17]

Not: +Anne Bildirimi. X = Bağımsız değişken, M = Düzenleyici değişken, CI = Güven aralığı, OD = Olumsuz Duygulanım Mizaç Özelliği, ÇGK = Çaba Gerektiren Kontrol Mizaç Özelliği GEÖY = Genel Ebeveynlik Öz Yeterliği, DDEÖY = Duygusal Destek Sağlamaya İlişkin Ebeveynlik Öz Yeterliği. * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$. Standardize edilmemiş değerler raporlanmıştır.

Tablo 20. Okul Çağında Mizacın Düzenleyici Etkisine İlişkin Analiz Sonuçları (Olumlu Duygular, $n = 95$)⁺

Model	Cesarettendirici Tepkiler							Sosyal Normların Öğretilmesine İlişkin Tepkiler							Destekleyici Olmayan Tepkiler								
	R	R ²	F	b	SH	t	%95 CI	R	R ²	F	b	SH	t	%95 CI	R	R ²	F	b	SH	t	%95 CI		
	.15 .02 .68							.19 .04 1.16							.59 .35 12.12***								
(b0) Sabit				3.56	.07	52.36***	[3.43, 3.70]	(b0) Sabit				3.79	.07	58.53***	[3.66, 3.92]	(b0) Sabit			3.66	.25	14.43***	[3.16, 4.16]	
(X) Genel Öz Yeterlik				.18	.13	1.35	[-.08, .44]	(X) Genel Öz Yeterlik				-.14	.13	1.14	[-.39, .11]	(X) Genel Öz Yeterlik			-.17	.10	-1.53	[-.38, .05]	
(M) Olumsuz Duygulanım				-.03	.13	.22	[-.23, .28]	(M) Olumsuz Duygulanım				-.19	.12	-1.58*	[-.44, .05]	(M) Olumsuz Duygulanım			.09	.11	.84	[-.12, .30]	
Etkileşim (OD x GEÖY)				-.03	.19	-.15	[-.41, .35]	Etkileşim (OD x GEÖY)				.17	.18	.94	[-.19, .53]	Etkileşim (OD x GEÖY) (Kov.) Annenin Eğitim Düzeyi				.20	.16	1.27	[-.11, .51]
	.24 .06 1.83							.31 .10 3.30*							.60 .36 12.54***								
(b0) Sabit				3.59	.07	53.63***	[3.45, 3.72]	(b0) Sabit				3.77	.06	60.04***	[3.64, 3.89]	(b0) Sabit			3.60	.26	13.95***	[3.09, 4.11]	
(X) Genel Öz Yeterlik				.10	.13	.75	[-.16, .35]	(X) Genel Öz Yeterlik				-.20	.12	-1.71	[-.44, .03]	(X) Genel Öz Yeterlik			-.16	.11	-1.48	[-.36, .05]	
(M) Çaba Gerektiren Kontrol				.20	.12	1.68	[-.04, .44]	(M) Çaba Gerektiren Kontrol				.35	.11	3.08*	[.13, .57]	(M) Çaba Gerektiren Kontrol			-.17	.10	-1.68	[-.37, .03]	
Etkileşim (ÇGK x GEÖY)				-.16	.22	-.75	[-.59, .27]	Etkileşim (ÇGK x GEÖY)				.05	.20	.24	[-.36, .45]	Etkileşim (ÇGK x GEÖY) (Kov.) Annenin Eğitim Düzeyi				.14	.18	.77	[-.22, .50]
	.18 .03 1.07							.30 .09 2.95*							.60 .36 12.62***								
(b0) Sabit				3.54	.07	53.59***	[3.41, 3.67]	(b0) Sabit				3.79	.06	61.71***	[3.67, 3.92]	(b0) Sabit			3.68	.25	14.64***	[3.18, 4.18]	
(X) Duygusal Destek Öz Yeterlik				-.06	.08	-.72	[-.23, .11]	(X) Duygusal Destek Öz Yeterlik				.20	.08	2.54*	[.04, .36]	(X) Duygusal Destek Öz Yeterlik			.09	.07	1.32	[-.05, .23]	
(M) Olumsuz Duygulanım				-.06	.12	-.53	[-.30, .18]	(M) Olumsuz Duygulanım				-.04	.11	-.37	[-.26, .18]	(M) Olumsuz Duygulanım			.20	.10	2.03*	[.01, .40]	
Etkileşim (OD x DDEÖY)				-.23	.14	-1.65	[-.51, .05]	Etkileşim (OD x DDEÖY)				.18	.13	1.33	[-.09, .44]	Etkileşim (OD x DDEÖY) (Kov.) Annenin Eğitim Düzeyi				.24	.12	2.05*	[.01, .47]
	.25 .06 2.02							.33 .11 3.60*							.60 .36 12.37***								
(b0) Sabit				3.56	.06	52.36***	[3.43, 3.69]	(b0) Sabit				3.76	.06	58.94***	[3.63, 3.88]	(b0) Sabit			3.63	.26	14.45***	[3.12, 4.15]	
(X) Duygusal Destek Öz Yeterlik				-.11	.09	-1.26	[-.28, .06]	(X) Duygusal Destek Öz Yeterlik				.14	.08	1.72	[-.02, .30]	(X) Duygusal Destek Öz Yeterlik			.10	.07	1.43	[-.04, .24]	
(M) Çaba Gerektiren Kontrol				.29	.12	2.43*	[.05, .54]	(M) Çaba Gerektiren Kontrol				.22	.11	1.90	[-.01, .44]	(M) Çaba Gerektiren Kontrol			-.27	.10	-2.69*	[-.48, -.07]	
Etkileşim (ÇGK x DDEÖY)				.05	.17	.29	[-.29, .39]	Etkileşim (ÇGK x DDEÖY)				.10	.16	.65	[-.21, .42]	Etkileşim (ÇGK x DDEÖY) (Kov.) Annenin Eğitim Düzeyi				-.02	.14	.17	[-.26, .31]

Not: ⁺Anne Bildirimi. X = Bağımsız değişken, M = Düzenleyici değişken, CI = Güven aralığı, OD = Olumsuz Duygulanım Mizaç Özelliği, ÇGK = Çaba Gerektiren Kontrol Mizaç Özelliği, GEÖY = Genel Ebeveynlik Öz Yeterliği, DDEÖY = Duygusal Destek Sağlamaya İlişkin Ebeveynlik Öz Yeterliği. * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$. Standardize edilmemiş değerler raporlanmıştır.

Tablo 21. Mizacın Düzenleyici Etkisine İlişkin Analiz Sonuçları (Olumsuz Duygular, $n = 70$)⁺

Model	Cesaretlendirici Tepkiler						Problem Çözümüne Yönelik Tepkiler						Destekleyici Olmayan Tepkiler														
	R	R2	F	b	SH	t	%95 CI	R	R2	F	b	SH	t	%95 CI	R	R2	F	b	SH	t	%95 CI						
Model	.32 .10 2.47						.47 .22 3.03*						.26 .07 1.57														
(b0) Sabit	1.13	.08	14.52***			[.98, 1.29]	(b0) Sabit	-.27	.35	-.78			[-.98, .43]	(b0) Sabit	-.16	.04	3.92**					[.08, .24]					
(X) Genel Öz Yeterlik	.18	.17	1.07			[-.15, .51]	(X) Genel Öz Yeterlik	-.13	.09	-1.47			[-.30, .04]	(X) Genel Öz Yeterlik	-.10	.09	-1.15						[-.27, .07]				
(M) Olumsuz Duygulanım	-.21	.13	-1.63			[-.47, .05]	(M) Olumsuz Duygulanım	.07	.07	1.12			[-.06, .20]	(M) Olumsuz Duygulanım	-.02	.07	-.33							[-.15, .11]			
Etkileşim (OD x GEÖY)	.47	.24	1.95			[-.01, .96]	Etkileşim (OD x GEÖY)	.02	.12	.16			[-.22, .26]	Etkileşim (OD x GEÖY)	-.27	.12	-2.17							[-.51, .02]			
							Etkileşim (Kov.) Sosyal Destekten Memnuniyet	.25	.11	2.27*			[.03, .47]														
							(Kov.) Yeniden Değerlendirme Stratejisi	.15	.05	3.00**			[.05, .25]														
							(Kov.) Bastırma Stratejisi	-.16	.05	-3.56**			[-.25, -.07]														
Model	.27 .07 1.68						.48 .23 3.18*						.10 .02 .24														
(b0) Sabit	1.16	.08	14.04***			[1.00, 1.32]	(b0) Sabit	-.24	.35	-.69			[-.93, .45]	(b0) Sabit	-.16	.04	3.76***							[.07, .25]			
(X) Genel Öz Yeterlik	.17	.16	1.04			[-.16, .50]	(X) Genel Öz Yeterlik	-.14	.08	-1.67			[-.30, .03]	(X) Genel Öz Yeterlik	-.01	.08	-.11								[-.17, .16]		
(M) Çaba Gerektiren Kontrol	-.23	.15	-1.56			[-.52, .07]	(M) Çaba Gerektiren Kontrol	-.01	.07	-1.12			[-.15, .13]	(M) Çaba Gerektiren Kontrol	-.06	.08	-.77								[-.21, .09]		
Etkileşim (ÇGK x GEÖY)	-.43	.29	-1.52			[-1.00, .14]	Etkileşim (ÇGK x GEÖY)	.19	.14	1.39			[-.08, .47]	Etkileşim (ÇGK x GEÖY)	.00	.15	.00								[-.30, .30]		
							Etkileşim (Kov.) Sosyal Destekten Memnuniyet	.22	.11	2.02*			[.01, .44]														
							(Kov.) Yeniden Değerlendirme Stratejisi	.15	.05	2.90*			[.05, .24]														
							(Kov.) Bastırma Stratejisi	-.15	.05	-3.27**			[-.24, -.06]														
Model	.29 .08 2.03						.47 .22 2.89*						.28 .08 1.87														
(b0) Sabit	1.13	.08	14.31***			[.97, 1.28]	(b0) Sabit	-.23	.35	-.66			[-.93, .47]	(b0) Sabit	-.16	.04	4.05***								[.08, .24]		
(X) Duygusal Destek Öz Yeterlik	.03	.10	.29			[-.17, .23]	(X) Duygusal Destek Öz Yeterlik	-.07	.06	-1.21			[-.17, .04]	(X) Duygusal Destek Öz Yeterlik	-.09	.05	1.84									[-.20, .01]	
(M) Olumsuz Duygulanım	-.23	.13	-1.74			[-.49, .03]	(M) Olumsuz Duygulanım	.08	.07	1.21			[-.05, .21]	(M) Olumsuz Duygulanım	-.02	.07	-.23									[-.15, .12]	
Etkileşim (OD x DDEÖY)	.22	.14	1.62			[-.05, .59]	Etkileşim (OD x DDEÖY)	.03	.07	.43			[-.11, .16]	Etkileşim (OD x DDEÖY)	-.13	.07	-1.96									[-.27, -.01]	
							Etkileşim (Kov.) Sosyal Destekten Memnuniyet	.23	.11	2.11*			[.01, .48]														
							(Kov.) Yeniden Değerlendirme Stratejisi	.16	.05	3.05*			[.06, .26]														
							(Kov.) Bastırma Stratejisi	-.17	.05	-3.57**			[-.27, -.08]														
Model	.17 .03 .69						.50 .25 3.50*						.17 .03 .62														
(b0) Sabit	1.13	.09	13.34***			[.96, 1.30]	(b0) Sabit	-.25	.34	-.73			[-.92, .43]	(b0) Sabit	-.16	.04	3.79***									[.08, .25]	
(X) Duygusal Destek Öz Yeterlik	.03	.11	.24			[-.19, .24]	(X) Duygusal Destek Öz Yeterlik	-.06	.05	-1.13			[-.16, .05]	(X) Duygusal Destek Öz Yeterlik	-.06	.05	-1.07										[-.16, .05]
(M) Çaba Gerektiren Kontrol	-.22	.15	-1.42			[-.53, .09]	(M) Çaba Gerektiren Kontrol	.02	.07	.26			[-.13, .16]	(M) Çaba Gerektiren Kontrol	-.04	.08	-.46										[-.19, .12]
Etkileşim (ÇGK x DDEÖY)	-.06	.17	-.35			[-.41, .29]	Etkileşim (ÇGK x DDEÖY)	.17	.08	2.11*			[.01, .33]	Etkileşim (ÇGK x DDEÖY)	-.01	.09	-.07										[-.18, .17]
							Etkileşim (Kov.) Sosyal Destekten Memnuniyet	.21	.11	1.97			[-.01, .42]														
							(Kov.) Yeniden Değerlendirme Stratejisi	.17	.05	3.31*			[.07, .27]														
							(Kov.) Bastırma Stratejisi	-.17	.05	-3.63**			[-.25, -.08]														

Not: ⁺Hayal Kırıklığı Görevi. X = Bağımsız değişken, M = Düzenleyici değişken, CI = Güven aralığı, OD = Olumsuz Duygulanım Mizaç Özelliği, ÇGK = Çaba Gerektiren Kontrol Mizaç Özelliği, GEÖY = Genel Ebeveynlik Öz Yeterliği, DDEÖY = Duygusal Destek Sağlamaya İlişkin Ebeveynlik Öz Yeterliği. * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$. Standardize edilmemiş değerler raporlanmıştır.

Tablo 22. Mizacın Düzenleyici Etkisine İlişkin Analiz Sonuçları (Olumlu Duygular, $n = 70$)⁺

Model	Cesaretlendirici Tepkiler						Sosyal Normların Öğretilmesine İlişkin Tepkiler						Destekleyici Olmayan Tepkiler										
	R	R2	F	b	SH	t	%95 CI	R	R2	F	b	SH	t	%95 CI	R	R2	F	b	SH	t	%95 CI		
Model	.44	.19	3.88^{**}					Model	.28	.08	1.38				Model	.26	.07	1.14					
(b0) Sabit				2.74	.63	4.33 ^{***}	[1.47, 4.00]	(b0) Sabit				-0.01	.16	-0.03	[-.32, .32]	(b0) Sabit				-0.10	.14	-0.76	[-.37, .17]
(X) Genel Öz Yeterlik				-0.24	.17	-1.37	[-.58, .11]	(X) Genel Öz Yeterlik				-0.02	.14	-0.10	[-.30, .27]	(X) Genel Öz Yeterlik				.04	.08	.50	[-.13, .21]
(M) Olumsuz Duygulanım				-0.03	.13	-0.19	[-.29, .24]	(M) Olumsuz Duygulanım				-0.07	.11	-0.63	[-.29, .15]	(M) Olumsuz Duygulanım				-0.05	.07	-0.72	[-.18, .09]
Etkileşim (OD x GEÖY)				.00	.25	.01	[-.50, .50]	Etkileşim (OD x GEÖY)				.07	.20	.33	[-.34, .47]	Etkileşim (OD x GEÖY)				.00	.12	.04	[-.24, .25]
(Kov.) Sosyal Destekten Memnuniyet				-0.74	.23	-3.24 ^{**}	[-1.19, -.28]	(Kov.) Sosyal Destek Ağındaki Kişi Sayısı				.11	.05	2.18 [*]	[.01, .21]	(Kov.) Bastırma Stratejisi				.08	.04	2.08 [*]	[.01, .16]
Model	.46	.22	4.47^{**}					Model	.31	.10	1.71				Model	.37	.14	2.61[*]					
(b0) Sabit				2.80	.62	4.54 ^{***}	[1.57, 4.03]	(b0) Sabit				.02	.16	.12	[-.29, .33]	(b0) Sabit				-0.06	.13	-0.50	[-.32, .19]
(X) Genel Öz Yeterlik				-0.28	.16	-1.69	[-.60, .05]	(X) Genel Öz Yeterlik				.01	.14	.09	[-.26, .28]	(X) Genel Öz Yeterlik				.10	.08	1.27	[-.06, .25]
(M) Çaba Gerektiren Kontrol				.07	.14	.45	[-.22, .35]	(M) Çaba Gerektiren Kontrol				-0.16	.12	-1.32	[-.39, .08]	(M) Çaba Gerektiren Kontrol				-0.17	.07	-2.40 [*]	[-.31, -.03]
Etkileşim (ÇGK x GEÖY)				.37	.28	1.30	[-.20, .93]	Etkileşim (ÇGK x GEÖY)				.05	.23	.22	[-.41, .52]	Etkileşim (ÇGK x GEÖY)				-0.07	.14	-0.50	[-.34, .20]
(Kov.) Sosyal Destekten Memnuniyet				-0.77	.22	-3.46 ^{**}	[-1.21, -.32]	(Kov.) Sosyal Destek Ağındaki Kişi Sayısı				.10	.05	2.02 [*]	[.01, .20]	(Kov.) Bastırma Stratejisi				.07	.04	1.96	[-.01, .14]
Model	.53	.28	6.17^{**}					Model	.28	.08	1.41				Model	.29	.08	1.47					
(b0) Sabit				2.66	.59	4.55 ^{***}	[1.49, 3.83]	(b0) Sabit				-0.01	.16	-0.05	[-.32, .31]	(b0) Sabit				-0.10	.14	-0.74	[-.37, .17]
(X) Duygusal Destek Öz Yeterlik				-0.28	.10	-2.89 [*]	[-.47, -.09]	(X) Duygusal Destek Öz Yeterlik				-0.02	.08	-0.23	[-.19, .15]	(X) Duygusal Destek Öz Yeterlik				.05	.05	1.06	[-.05, .15]
(M) Olumsuz Duygulanım				-0.03	.12	-0.25	[-.28, .22]	(M) Olumsuz Duygulanım				-0.07	.11	-0.63	[-.28, .15]	(M) Olumsuz Duygulanım				-0.05	.07	-0.69	[-.17, .09]
Etkileşim (OD x DDEÖY)				-0.27	.13	-2.08 [*]	[-.53, -.01]	Etkileşim (OD x DDEÖY)				.05	.11	.43	[-.18, .27]	Etkileşim (OD x DDEÖY)				.06	.07	.91	[-.07, .20]
(Kov.) Sosyal Destekten Memnuniyet				-0.71	.21	-3.36 ^{**}	[-1.13, -.29]	(Kov.) Sosyal Destek Ağındaki Kişi Sayısı				.11	.05	2.24 [*]	[.01, .21]	(Kov.) Bastırma Stratejisi				.08	.04	2.05 [*]	[.01, .16]
Model	.49	.24	5.00^{**}					Model	.31	.10	1.78				Model	.48	.23	4.84^{**}					
(b0) Sabit				2.81	.60	4.70 ^{***}	[1.61, 4.00]	(b0) Sabit				.01	.16	.04	[-.31, .32]	(b0) Sabit				-0.10	.12	-0.84	[-.34, .14]
(X) Duygusal Destek Öz Yeterlik				-0.25	.10	-2.43 [*]	[-.45, -.04]	(X) Duygusal Destek Öz Yeterlik				.01	.08	.08	[-.16, .17]	(X) Duygusal Destek Öz Yeterlik				.09	.05	1.91	[-.01, .18]
(M) Çaba Gerektiren Kontrol				.12	.15	.79	[-.18, .41]	(M) Çaba Gerektiren Kontrol				-0.14	.12	-1.13	[-.38, .11]	(M) Çaba Gerektiren Kontrol				-0.14	.07	-2.11 [*]	[-.28, -.01]
Etkileşim (ÇGK x DDEÖY)				-0.01	.17	-0.03	[-.34, .33]	Etkileşim (ÇGK x DDEÖY)				.08	.14	.57	[-.19, .35]	Etkileşim (ÇGK x DDEÖY)				.20	.08	2.61[*]	[.05, .35]
(Kov.) Sosyal Destekten Memnuniyet				-0.76	.22	-3.53 ^{**}	[-1.19, -.33]	(Kov.) Sosyal Destek Ağındaki Kişi Sayısı				.10	.05	2.11 [*]	[.01, .20]	(Kov.) Bastırma Stratejisi				.08	.04	2.07 [*]	[.01, .14]

Not: ⁺Hayal Kırıklığı Görevi. X = Bağımsız değişken, M = Düzenleyici değişken, CI = Güven aralığı, OD = Olumsuz Duygulanım Mizaç Özelliği, ÇGK = Çaba Gerektiren Kontrol Mizaç Özelliği, GEÖY = Genel Ebeveynlik Öz Yeterliği, DDEÖY = Duygusal Destek Sağlamaya İlişkin Ebeveynlik Öz Yeterliği. * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$. Standardize edilmemiş değerler raporlanmıştır.

EK2. KARŞILAŞTIRMALI ANALİZ SONUÇLARI

Araştırma değişkenlerinin çocuğun cinsiyetine, gelişim dönemine ve veri toplama dönemine göre farklılaşıp farklılaşmadığını test etmek için ANOVA yapılmıştır. Hatırlanacağı gibi bu çalışmanın verisi 2019-2020 eğitim öğretim yılı güz dönemi ile 2021-2022 eğitim öğretim yılı güz dönemi arasında toplanmıştır (bkz. 2.3. İşlem). Belirtilen süre içerisinde COVID-19 pandemisinin ülkemizdeki seyri de dikkate alınarak 1. Dönem (2019-Güz), 2. Dönem (2020-Yaz) ve 3. Dönem (2021-Bahar ve 2022-Güz) olmak üzere üç veri toplama dönemi çerçevesinde karşılaştırmalı analizler yürütülmüştür.

1. DUYGU SOSYALLEŞTİRME UYGULAMALARININ ANNE BİLDİRİMİNE DAYALI OLARAK İNCELENMESİNE İLİŞKİN BULGULAR

Bu bölümde, araştırma değişkenlerinin çocuğun cinsiyetine, gelişim dönemine ve veri toplama dönemine göre farklılaşıp farklılaşmadığını test etmek için ayrı ayrı yürütülen ANOVA sonuçları aktarılmıştır (bkz. Tablo 23).

Araştırma değişkenlerinin çocuğun cinsiyetine, gelişim dönemine ve veri toplama dönemine göre farklılaşıp farklılaşmadığını test etmek için 2 (çocuğun cinsiyeti; kız - erkek) X 2 (çocuğun gelişim dönemi; okul öncesi – okul çağı) X 3 (veri toplama dönemi; 1. Dönem - 2. Dönem – 3. Dönem) ANOVA analizi yapılmıştır. Tip I hatayı azaltmak için Bonferroni düzeltmesi yapılmıştır. Bonferroni düzeltmesi uygulamasında, analizlere dâhil edilen bağımlı değişken sayısı ($k = 13$) dikkate alınmıştır ($.05/13 = .004$).

Tablo 23'te görüldüğü üzere, algılanan sosyal destekten memnuniyet, psikolojik belirti düzeyi, duyguları bastırma ve yeniden değerlendirme stratejileri ile olumsuz duygulara karşı sergilenen destekleyici duygu sosyalleştirme tepkileri üzerinde çocuğun cinsiyeti, gelişim dönemi ve veri toplama döneminin temel etkisi ve ortak etkileri anlamlı değildir. Buna karşı, sosyal destek ağındaki kişi sayısı üzerinde veri toplama dönemi temel etkisi anlamlı bulunmuştur ($F_{2,176} = 6.00, \eta^2 = .06, p < .004$). Ortalamalar arasındaki farkın

kaynağını bulmak amacıyla yapılan Tukey Testi sonuçlarına göre 1. veri toplama grubunda bulunan annelerin sosyal destek ağındaki kişi sayısı 2. veri toplama grubundaki annelerden daha fazladır (sırasıyla, $Ort. = 3.31$ $Ort. = 2.47$, $p < .01$).

Annenin genel ebeveynlik öz yeterliği üzerinde veri toplama dönemi temel etkisi anlamlı bulunmuştur ($F_{2,176} = 41.06$, $\eta^2 = .32$, $p < .001$). Ortalamalar arasındaki farkın kaynağını bulmak amacıyla yapılan Tukey Testi sonuçlarına göre, 2. veri toplama grubunda bulunan annelerin genel ebeveynlik öz yeterlik puanı 1. veri toplama grubundaki annelerden daha yüksektir (sırasıyla, $Ort. = 3.80$ $Ort. = 3.13$, $p < .001$). Benzer şekilde, 3. veri toplama grubunda bulunan annelerin genel ebeveynlik öz yeterlik puanı 1. veri toplama grubundaki annelerden daha yüksektir (sırasıyla, $Ort. = 3.82$ $Ort. = 3.13$, $p < .001$).

Annenin duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliği üzerinde veri toplama dönemi temel etkisi anlamlı bulunmuştur ($F_{2,176} = 9.68$, $\eta^2 = .10$, $p < .001$). Yapılan Tukey Testi sonuçlarına göre, 2. veri toplama grubunda bulunan annelerin duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterlik puanı 1. veri toplama grubundaki annelerden daha yüksektir (sırasıyla, $Ort. = 5.09$ $Ort. = 4.70$, $p < .01$). Benzer şekilde, 2. veri toplama grubunda bulunan annelerin duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterlik puanı 3. veri toplama grubundaki annelerden daha yüksektir (sırasıyla, $Ort. = 5.09$ $Ort. = 4.54$, $p < .001$).

Annelerin çocuklarının olumsuz duygularına karşı sergiledikleri destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri üzerinde veri toplama dönemi temel etkisi anlamlı bulunmuştur ($F_{2,176} = 8.53$, $\eta^2 = .09$, $p < .001$). Yapılan Tukey Testi sonuçlarına göre, 2. veri toplama grubunda bulunan annelerin destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri puanı 1. veri toplama grubundaki annelerden daha yüksektir (sırasıyla, $Ort. = 2.36$ $Ort. = 2.07$, $p < .01$). Benzer şekilde, 2. veri toplama grubunda bulunan annelerin destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri puanı 3. veri toplama grubundaki annelerden daha yüksektir (sırasıyla, $Ort. = 2.36$ $Ort. = 1.98$, $p < .001$).

Annelerin çocuklarının olumlu duygularına karşı sergiledikleri cesaretlendirici tepkiler üzerinde veri toplama dönemi temel etkisi anlamlı bulunmuştur ($F_{2,176} = 7.34, \eta^2 = .08, p < .004$). Yapılan Tukey Testi sonuçlarına göre, 3. veri toplama grubunda bulunan annelerin cesaretlendirici tepkiler puanı 2. veri toplama grubundaki annelerden daha yüksektir (sırasıyla, $Ort. = 3.78$ $Ort. = 3.37, p < .001$). Benzer şekilde, annelerin çocuklarının olumlu duygularına karşı sergiledikleri sosyal normların öğretilmesine ilişkin tepkiler üzerinde veri toplama dönemi temel etkisi anlamlı bulunmuştur ($F_{2,176} = 7.71, \eta^2 = .08, p < .004$). Yapılan Tukey Testi sonuçlarına göre, 1. veri toplama grubunda bulunan annelerin sosyal normların öğretilmesine ilişkin tepki puanı 3. veri toplama grubundaki annelerden daha yüksektir (sırasıyla, $Ort. = 3.74$ $Ort. = 3.49, p < .05$). Benzer şekilde, 2. veri toplama grubunda bulunan annelerin sosyal normların öğretilmesine ilişkin tepki puanı 3. veri toplama grubundaki annelerden daha yüksektir (sırasıyla, $Ort. = 3.88$ $Ort. = 3.49, p < .001$). Annelerin çocuklarının olumlu duygularına karşı sergiledikleri destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri üzerinde veri toplama dönemi temel etkisi anlamlı bulunmuştur ($F_{2,176} = 6.93, \eta^2 = .07, p < .004$). Yapılan Tukey Testi sonuçlarına göre, 2. veri toplama grubunda bulunan annelerin destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri puanı 1. veri toplama grubundaki annelerden daha yüksektir (sırasıyla, $Ort. = 2.19$ $Ort. = 1.95, p < .05$). Benzer şekilde, 2. veri toplama grubunda bulunan annelerin destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri puanı 3. veri toplama grubundaki annelerden daha yüksektir (sırasıyla, $Ort. = 2.19$ $Ort. = 1.80, p < .01$).

Tablo 23. Araştırmada Ele Alınan Değişkenlere İlişkin Cinsiyet, Gelişim Dönemi ve Veri Toplama Dönemi Farklılıkları ($n = 188$)⁺

Değişkenler	<i>sd</i>	KO	<i>F</i>	η^2
Algılanan Sosyal Destek				
Memnuniyet				
(A)Veri Toplama Dönemi	2	.66	4.00	.043
(B) Gelişim Dönemi	1	.06	.34	.002
(C) Cinsiyet	1	.17	1.01	.006
A*B	2	.12	.72	.008
A*C	2	.10	.60	.007
B*C	1	.03	.16	.001
A*B*C	2	.09	.56	.006
Hata	176	.17		
Toplam	187			
Destek Ağındaki Kişi Sayısı				
(A)Veri Toplama Dönemi	2	10.00	6.00**	.064
(B) Gelişim Dönemi	1	6.03	3.62	.020
(C) Cinsiyet	1	5.32	3.19	.018
A*B	2	3.10	1.86	.021
A*C	2	1.41	.85	.010
B*C	1	14.18	8.51	.046
A*B*C	2	.79	.47	.005
Hata	176	1.67		
Toplam	187			
Psikolojik Belirti Düzeyi				
(A)Veri Toplama Dönemi	2	.02	.33	.004
(B) Gelişim Dönemi	1	.01	.18	.001
(C) Cinsiyet	1	.00	.08	.000
A*B	2	.01	.13	.001
A*C	2	.00	.09	.001
B*C	1	.01	.26	.001
A*B*C	2	.03	.68	.008
Hata	176	.05		
Toplam	187			
Duygu Düzenleme				
Bastırma				
(A)Veri Toplama Dönemi	2	4.28	3.64	.040
(B) Gelişim Dönemi	1	3.31	2.81	.016
(C) Cinsiyet	1	.00	.00	.000
A*B	2	2.52	2.14	.024
A*C	2	.74	.63	.007
B*C	1	1.47	1.24	.007
A*B*C	2	2.42	2.05	.023
Hata	176	1.18		
Toplam	187			

Tablo 23. Araştırmada Ele Alınan Değişkenlere İlişkin Cinsiyet, Gelişim Dönemi ve Veri Toplama Dönemi Farklılıkları ($n = 188$)⁺ (devam)

Değişkenler	<i>sd</i>	KO	<i>F</i>	η^2
Yeniden Değerlendirme				
(A)Veri Toplama Dönemi	2	1.07	1.34	.015
(B) Gelişim Dönemi	1	.41	.51	.003
(C) Cinsiyet	1	.62	.77	.004
A*B	2	1.74	2.19	.024
A*C	2	.09	.12	.001
B*C	1	.00	.01	.000
A*B*C	2	1.17	1.47	.016
Hata	176	.80		
Toplam	187			
Ebeveynlik Öz Yeterliği				
Genel				
(A)Veri Toplama Dönemi	2	7.70	41.06***	.318
(B) Gelişim Dönemi	1	.00	.02	.000
(C) Cinsiyet	1	1.27	6.77	.037
A*B	2	.25	1.34	.015
A*C	2	.45	2.39	.026
B*C	1	.44	2.34	.013
A*B*C	2	.35	1.86	.021
Hata	176	.19		
Toplam	187			
Duygusal Destek Sağlama				
(A)Veri Toplama Dönemi	2	5.30	9.68***	.099
(B) Gelişim Dönemi	1	3.31	6.04	.033
(C) Cinsiyet	1	.14	.25	.001
A*B	2	.06	.11	.001
A*C	2	.99	1.81	.020
B*C	1	1.78	3.24	.018
A*B*C	2	.15	.27	.003
Hata	176	.55		
Toplam	187			
Olumsuz Duygulara Verilen Duygu Sosyalleştirme Tepkileri				
Destekleyici				
(A)Veri Toplama Dönemi	2	.57	1.92	.021
(B) Gelişim Dönemi	1	.13	.44	.003
(C) Cinsiyet	1	.66	2.23	.013
A*B	2	.25	.84	.009
A*C	2	.06	.19	.002
B*C	1	.01	.05	.000
A*B*C	2	.06	.21	.002
Hata	176	.30		
Toplam	187			

Tablo 23. Araştırmada Ele Alınan Değişkenlere İlişkin Cinsiyet, Gelişim Dönemi ve Veri Toplama Dönemi Farklılıkları ($n = 188$)⁺ (devam)

Değişkenler	<i>sd</i>	KO	<i>F</i>	η^2
Destekleyici Olmayan				
(A)Veri Toplama Dönemi	2	2.52	8.53***	.088
(B) Gelişim Dönemi	1	.72	2.42	.014
(C) Cinsiyet	1	.44	1.48	.008
A*B	2	.45	1.52	.017
A*C	2	.04	.14	.002
B*C	1	.00	.01	.000
A*B*C	2	.13	.43	.005
Hata	176	.30		
Toplam	187			
Olumlu Duygulara Verilen Duygu Sosyalleştirme Tepkileri				
Cesaretlendirme				
(A)Veri Toplama Dönemi	2	2.71	7.34**	.077
(B) Gelişim Dönemi	1	.06	.15	.001
(C) Cinsiyet	1	.19	.52	.003
A*B	2	.52	1.40	.016
A*C	2	.03	.08	.001
B*C	1	.12	.34	.002
A*B*C	2	.62	1.68	.019
Hata	176	.37		
Toplam	187			
Sosyal Normların Öğretilmesi				
(A)Veri Toplama Dönemi	2	2.48	7.71**	.081
(B) Gelişim Dönemi	1	1.56	4.85	.027
(C) Cinsiyet	1	2.05	6.39	.035
A*B	2	.09	.28	.003
A*C	2	.09	.27	.003
B*C	1	.48	1.50	.008
A*B*C	2	.91	2.84	.031
Hata	176	.32		
Toplam	187			
Destekleyici Olmayan				
(A)Veri Toplama Dönemi	2	2.51	6.93**	.073
(B) Gelişim Dönemi	1	1.24	3.40	.019
(C) Cinsiyet	1	.24	.66	.004
A*B	2	.20	.54	.006
A*C	2	.06	.16	.002
B*C	1	.02	.04	.000
A*B*C	2	.23	.63	.007
Hata	176	.36		
Toplam	187			

Not. ⁺Tüm Örneklem: Çocuğun Cinsiyeti ($n_{kız} = 86$, $n_{erkek} = 102$); Gelişim Dönemi ($n_{okul\ öncesi} = 93$, $n_{okul\ çağı} = 95$); Veri Toplama Dönemi ($n_{1.dönem} = 49$, $n_{2.dönem} = 76$, $n_{3.dönem} = 63$). ** $p < .004$, *** $p < .001$.

2. DUYGU SOSYALLEŞTİRME UYGULAMALARININ ANI HATIRLAMA GÖREVİNE DAYALI OLARAK İNCELENMESİNE İLİŞKİN BULGULAR

Bu kısımda, araştırma değişkenlerinin çocuğun cinsiyetine, gelişim dönemine ve veri toplama dönemine göre farklılaşp farklılaşmadığını test etmek için ayrı ayrı yürütölen ANOVA sonuçları aktarılmıştır (bkz. Tablo 24).

Araştırma değişkenlerinin çocuğun cinsiyetine, gelişim dönemine ve veri toplama dönemine göre farklılaşp farklılaşmadığını test etmek için 2 (çocuğun cinsiyeti; kız - erkek) X 2 (çocuğun gelişim dönemi; okul öncesi – okul çağı) X 3 (veri toplama dönemi; 1. Dönem - 2. Dönem – 3. Dönem) ANOVA analizi yapılmıştır. Tip I hatayı azaltmak için Bonferroni düzeltmesi yapılmıştır. Bonferroni düzeltmesi uygulamasında, analizlere dâhil edilen bağımlı değişken sayısı ($k = 11$) dikkate alınmıştır ($.05/11 = .006$).

Tablo 24’te göröldüğü üzere, algılanan sosyal destekten memnuniyet, psikolojik belirti düzeyi, duyguları bastırma ve yeniden değerlendirme stratejileri, olumsuz duygulara karşı sergilenen destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri ve olumlu duygulara karşı sergilenen destekleyici ve destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri üzerinde çocuğun cinsiyeti, gelişim dönemi ve veri toplama döneminin temel etkisi ve ortak etkileri anlamlı değildir. Buna karşı, sosyal destek ağındaki kişi sayısı üzerinde veri toplama dönemi temel etkisi anlamlı bulunmuştur ($F_{2,121} = 5.53$, $\eta^2 = .08$, $p < .006$). Ortalamalar arasındaki farkın kaynağını bulmak amacıyla yapılan Tukey Testi sonuçlarına göre 1. veri toplama grubunda bulunan annelerin sosyal destek ağındaki kişi sayısı 2. veri toplama grubundaki ve 3. veri toplama grubundaki annelerden daha fazladır (sırasıyla, $Ort. = 3.44$ $Ort. = 2.47$, $p < .01$).

Annenin genel ebeveynlik öz yeterliği üzerinde veri toplama dönemi temel etkisi anlamlı bulunmuştur ($F_{2,121} = 21.88$, $\eta^2 = .27$, $p < .001$). Ortalamalar arasındaki farkın kaynağını bulmak amacıyla yapılan Tukey Testi sonuçlarına göre, 2. veri toplama grubunda bulunan annelerin genel ebeveynlik öz yeterlik puanı 1. veri toplama grubundaki annelerden daha

yüksektir (sırasıyla, $Ort. = 3.80$ $Ort. = 3.13$, $p < .001$). Benzer şekilde, 3. veri toplama grubunda bulunan annelerin genel ebeveynlik öz yeterlik puanı 1. veri toplama grubundaki annelerden daha yüksektir (sırasıyla, $Ort. = 3.81$ $Ort. = 3.13$, $p < .001$).

Annenin duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliği üzerinde veri toplama dönemi temel etkisi anlamlı bulunmuştur ($F_{2,121} = 11.59$, $\eta^2 = .16$, $p < .001$). Yapılan Tukey Testi sonuçlarına göre, 2. veri toplama grubunda bulunan annelerin duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterlik puanı 1. veri toplama grubundaki annelerden daha yüksektir (sırasıyla, $Ort. = 5.09$ $Ort. = 4.39$, $p < .001$). Benzer şekilde, 3. veri toplama grubunda bulunan annelerin duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterlik puanı 1. veri toplama grubundaki annelerden daha yüksektir (sırasıyla, $Ort. = 5.17$ $Ort. = 4.39$, $p < .001$).

Annelerin çocuklarının olumsuz duygularına karşı sergiledikleri destekleyici duygu sosyalleştirme tepkileri üzerinde çocuğun gelişim dönemi temel etkisi anlamlı bulunmuştur ($F_{1,121} = 16.86$, $\eta^2 = .12$, $p < .001$). Okul öncesi dönemde çocuğa sahip olan annelerin destekleyici duygu sosyalleştirme tepkileri puanı okul çağında çocuğu olan annelerden daha yüksektir (sırasıyla, $Ort. = 2.33$ $Ort. = 1.67$, $p < .001$).

Tablo 24. Araştırmada Ele Alınan Değişkenlere İlişkin Cinsiyet, Gelişim Dönemi ve Veri Toplama Dönemi Farklılıkları ($n = 133$)⁺

Değişkenler	<i>sd</i>	KO	<i>F</i>	η^2
Algılanan Sosyal Destek				
Memnuniyet				
(A)Veri Toplama Dönemi	2	.36	2.83	.045
(B) Gelişim Dönemi	1	.01	.04	.000
(C) Cinsiyet	1	.36	2.84	.023
A*B	2	.16	.90	.015
A*C	2	.27	2.12	.034
B*C	1	7.92	.00	.000
A*B*C	2	.11	.82	.013
Hata	121	.13		
Toplam	132			
Destek Ağındaki Kişi Sayısı				
(A)Veri Toplama Dönemi	2	9.52	5.53**	.084
(B) Gelişim Dönemi	1	8.11	4.72	.038
(C) Cinsiyet	1	4.32	2.51	.020
A*B	2	3.55	2.06	.033
A*C	2	.50	.29	.005
B*C	1	5.22	3.03	.024
A*B*C	2	1.72	.51	.008
Hata	121	1.72		
Toplam	132			
Psikolojik Belirti Düzeyi				
(A)Veri Toplama Dönemi	2	.01	.22	.004
(B) Gelişim Dönemi	1	.02	.38	.003
(C) Cinsiyet	1	.04	.69	.006
A*B	2	.03	.62	.010
A*C	2	.03	.66	.011
B*C	1	.03	.59	.005
A*B*C	2	.04	.77	.013
Hata	121	.05		
Toplam	132			
Duygu Düzenleme				
Bastırma				
(A)Veri Toplama Dönemi	2	1.84	1.41	.023
(B) Gelişim Dönemi	1	1.64	1.26	.010
(C) Cinsiyet	1	1.58	1.21	.010
A*B	2	2.85	2.18	.035
A*C	2	1.03	.79	.013
B*C	1	.09	.07	.001
A*B*C	2	2.50	1.91	.031
Hata	121	1.31		
Toplam	132			

Tablo 24. Araştırmada Ele Alınan Değişkenlere İlişkin Cinsiyet, Gelişim Dönemi ve Veri Toplama Dönemi Farklılıkları ($n = 133$)⁺ (devam)

Değişkenler	<i>sd</i>	KO	<i>F</i>	η^2
Yeniden Değerlendirme				
(A)Veri Toplama Dönemi	2	.42	.45	.007
(B) Gelişim Dönemi	1	.00	.00	.000
(C) Cinsiyet	1	.18	.19	.002
A*B	2	.97	1.05	.017
A*C	2	.05	.06	.001
B*C	1	.12	.13	.001
A*B*C	2	1.03	1.12	.018
Hata	121	.92		
Toplam	132			
Ebeveynlik Öz Yeterliği				
Genel				
(A)Veri Toplama Dönemi	2	4.69	21.88***	.266
(B) Gelişim Dönemi	1	.07	.32	.003
(C) Cinsiyet	1	.60	2.79	.023
A*B	2	.33	1.55	.025
A*C	2	.16	.74	.012
B*C	1	.31	1.45	.012
A*B*C	2	.31	1.43	.023
Hata	121	.21		
Toplam	132			
Duygusal Destek Sağlama				
(A)Veri Toplama Dönemi	2	5.49	11.59***	.161
(B) Gelişim Dönemi	1	.85	1.80	.015
(C) Cinsiyet	1	.00	.01	.000
A*B	2	.28	.60	.010
A*C	2	.57	1.21	.020
B*C	1	.30	.63	.005
A*B*C	2	.26	.54	.009
Hata	121	.47		
Toplam	132			
Olumsuz Duygulara Verilen Duygu Sosyalleştirme Tepkileri				
Cesaretlendirici				
(A)Veri Toplama Dönemi	2	2.97	4.59	.071
(B) Gelişim Dönemi	1	10.92	16.86***	.122
(C) Cinsiyet	1	.44	.67	.006
A*B	2	.23	.36	.006
A*C	2	1.37	2.12	.034
B*C	1	5.62	.00	.000
A*B*C	2	.66	1.01	.016
Hata	121	.65		
Toplam	133			

Tablo 24. Araştırmada Ele Alınan Değişkenlere İlişkin Cinsiyet, Gelişim Dönemi ve Veri Toplama Dönemi Farklılıkları ($n = 133$)⁺ (devam)

Değişkenler	<i>sd</i>	KO	<i>F</i>	η^2
Destekleyici Olmayan				
(A)Veri Toplama Dönemi	2	.11	.84	.014
(B) Gelişim Dönemi	1	.00	.04	.000
(C) Cinsiyet	1	.06	.48	.004
A*B	2	.01	.08	.001
A*C	2	.21	.17	.003
B*C	1	.00	.02	.000
A*B*C	2	.13	1.04	.017
Hata	121	.13		
Toplam	133			
Olumlu Duygulara Verilen Duygu Sosyalleştirme Tepkileri				
Destekleyici				
(A)Veri Toplama Dönemi	2	.77	1.35	.022
(B) Gelişim Dönemi	1	2.79	4.91	.039
(C) Cinsiyet	1	2.14	3.76	.030
A*B	2	2.82	4.96	.076
A*C	2	1.02	1.80	.029
B*C	1	.95	1.67	.014
A*B*C	2	1.35	2.37	.038
Hata	121	.57		
Toplam	133			
Destekleyici Olmayan				
(A)Veri Toplama Dönemi	2	.03	.23	.004
(B) Gelişim Dönemi	1	.01	.07	.001
(C) Cinsiyet	1	.01	.12	.001
A*B	2	.07	.70	.011
A*C	2	.04	.38	.006
B*C	1	.02	.50	.004
A*B*C	2	.05	.85	.014
Hata	121	.09		
Toplam	133			

Not. ⁺Anı Hatırlama Görevi. Çocuğun Cinsiyeti ($n_{kız} = 63$, $n_{erkek} = 70$); Gelişim Dönemi ($n_{okul\ öncesi} = 70$, $n_{okul\ çağı} = 63$); Veri Toplama Dönemi ($n_{1.dönem} = 31$, $n_{2.dönem} = 76$, $n_{3.dönem} = 26$). ** $p < .006$, *** $p < .001$.

3. DUYGU SOSYALLEŞTİRME UYGULAMALARININ HAYAL KIRIKLIĞI GÖREVİNE DAYALI OLARAK İNCELENMESİNE İLİŞKİN BULGULAR

Bu bölümde, araştırma değişkenlerinin çocuğun cinsiyetine ve veri toplama dönemine göre farklılaşp farklılaşmadığını test etmek için ayrı ayrı yürütülen ANOVA sonuçları aktarılmıştır (bkz. Tablo 25).

Araştırma değişkenlerinin çocuğun cinsiyetine ve veri toplama dönemine göre farklılaşp farklılaşmadığını test etmek için 2 (çocuğun cinsiyeti; kız - erkek) X 3 (veri toplama dönemi; 1. Dönem - 2. Dönem - 3. Dönem) ANOVA analizi yapılmıştır. Tip I hatayı azaltmak için Bonferroni düzeltmesi yapılmıştır. Bonferroni düzeltmesi uygulamasında, analizlere dâhil edilen bağımlı değişken sayısı ($k = 15$) dikkate alınmıştır ($.05/15 = .003$).

Tablo 25'te görüldüğü üzere, algılanan sosyal destekten memnuniyet, psikolojik belirti düzeyi, duyguları bastırma ve yeniden değerlendirme stratejileri, çocuğun olumsuz duygulanım mizaç özelliği, olumsuz duygulara karşı sergilenen cesaretlendirici tepkiler, problem çözümüne yönelik tepkiler, destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri, olumlu duygulara karşı sergilenen sosyal normların öğretilmesine ilişkin ve destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme tepkileri üzerinde çocuğun cinsiyeti ve veri toplama döneminin temel etkisi ve ortak etkileri anlamlı değildir. Buna karşı, sosyal destek ağındaki kişi sayısı üzerinde veri toplama dönemi temel etkisi anlamlı bulunmuştur ($F_{2,64} = 10.99, \eta^2 = .26, p < .001$). Ortalamalar arasındaki farkın kaynağını bulmak amacıyla yapılan Tukey Testi sonuçlarına göre 1. veri toplama grubunda bulunan annelerin sosyal destek ağındaki kişi sayısı 2. veri toplama grubundaki annelerden daha fazladır (sırasıyla, $Ort. = 4.10$ $Ort. = 2.53, p < .001$). Benzer şekilde 1. veri toplama grubunda bulunan annelerin sosyal destek ağındaki kişi sayısı 3. veri toplama grubundaki annelerden daha fazladır (sırasıyla, $Ort. = 4.10$ $Ort. = 3.09, p < .05$).

Annenin genel ebeveynlik öz yeterliği üzerinde veri toplama dönemi temel etkisi anlamlı bulunmuştur ($F_{2,64} = 13.59, \eta^2 = .30, p < .001$). Ortalamalar arasındaki farkın kaynağını

bulmak amacıyla yapılan Tukey Testi sonuçlarına göre, 2. veri toplama grubunda bulunan annelerin genel ebeveynlik öz yeterlik puanı 1. veri toplama grubundaki annelerden daha yüksektir (sırasıyla, $Ort. = 3.74$ $Ort. = 3.16$, $p < .001$). Benzer şekilde, 3. veri toplama grubunda bulunan annelerin genel ebeveynlik öz yeterlik puanı 1. veri toplama grubundaki annelerden daha yüksektir (sırasıyla, $Ort. = 3.93$ $Ort. = 3.16$, $p < .001$).

Annenin duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterliği üzerinde veri toplama dönemi temel etkisi anlamlı bulunmuştur ($F_{2,64} = 9.95$, $\eta^2 = .24$, $p < .001$). Yapılan Tukey Testi sonuçlarına göre, 2. veri toplama grubunda bulunan annelerin duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterlik puanı 1. veri toplama grubundaki annelerden daha yüksektir (sırasıyla, $Ort. = 5.14$ $Ort. = 4.22$, $p < .001$). Benzer şekilde, 3. veri toplama grubunda bulunan annelerin duygusal destek sağlamaya ilişkin ebeveynlik öz yeterlik puanı 1. veri toplama grubundaki annelerden daha yüksektir (sırasıyla, $Ort. = 5.20$ $Ort. = 4.52$ $p < .01$).

Çocuğun çaba gerektiren kontrol mizaç özelliği üzerinde veri toplama dönemi temel etkisi anlamlı bulunmuştur ($F_{2,64} = 8.65$, $\eta^2 = .21$, $p < .001$). Yapılan Tukey Testi sonuçlarına göre, 2. veri toplama grubunda bulunan annelerin çocuklarının çaba gerektiren kontrol mizaç puanı 1. veri toplama grubundaki annelerden daha yüksektir (sırasıyla, $Ort. = 5.39$ $Ort. = 4.91$, $p < .05$). Benzer şekilde, 3. veri toplama grubunda bulunan annelerin çocuklarının çaba gerektiren kontrol mizaç puanı 1. veri toplama grubundaki annelerden daha yüksektir (sırasıyla, $Ort. = 5.72$ $Ort. = 4.91$, $p < .01$).

Annelerin çocuklarının olumlu duygularına karşı sergiledikleri cesaretlendirici tepkiler üzerinde veri toplama dönemi temel etkisi anlamlı bulunmuştur ($F_{2,64} = 11.20$, $\eta^2 = .26$, $p < .001$). Yapılan Tukey Testi sonuçlarına göre, 1. veri toplama grubunda bulunan annelerin cesaretlendirici tepki puanı 2. veri toplama grubundaki annelerden daha yüksektir (sırasıyla, $Ort. = 1.32$ $Ort. = .43$, $p < .001$). Benzer şekilde, 1. veri toplama grubunda bulunan annelerin cesaretlendirici tepki puanı 3. veri toplama grubundaki annelerden daha yüksektir (sırasıyla, $Ort. = 1.32$ $Ort. = .78$, $p < .05$).

Tablo 25. Araştırmada Ele Alınan Değişkenlere İlişkin Cinsiyet ve Veri Toplama Dönemi Farklılıkları ($n = 70$)⁺

Değişkenler	<i>sd</i>	KO	<i>F</i>	η^2
Algılanan Sosyal Destek				
Memnuniyet				
(A)Veri Toplama Dönemi	2	.50	4.27	.118
(B) Cinsiyet	1	.20	1.69	.026
A*B	2	.06	.49	.015
Hata	64	.12		
Toplam	69			
Destek Ağındaki Kişi Sayısı				
(A)Veri Toplama Dönemi	2	13.61	10.99***	.256
(B) Cinsiyet	1	10.40	8.40	.116
A*B	2	1.46	1.18	.035
Hata	64	1.24		
Toplam	69			
Psikolojik Belirti Düzeyi				
(A)Veri Toplama Dönemi	2	.04	.78	.024
(B) Cinsiyet	1	.07	1.52	.023
A*B	2	.06	1.32	.040
Hata	64	.05		
Toplam	69			
Duygu Düzenleme				
Bastırma				
(A)Veri Toplama Dönemi	2	4.74	4.84	.131
(B) Cinsiyet	1	1.32	1.35	.021
A*B	2	.40	.40	.012
Hata	64	.98		
Toplam	69			
Yeniden Değerlendirme				
(A)Veri Toplama Dönemi	2	.90	1.01	.031
(B) Cinsiyet	1	.32	.36	.006
A*B	2	.61	.69	.021
Hata	64	.89		
Toplam	69			
Ebeveynlik Öz Yeterliği				
Genel				
(A)Veri Toplama Dönemi	2	2.46	13.59***	.298
(B) Cinsiyet	1	.98	5.42	.078
A*B	2	.47	2.60	.075
Hata	64	.18		
Toplam	69			
Duygusal Destek Sağlama				
(A)Veri Toplama Dönemi	2	5.02	9.95***	.237
(B) Cinsiyet	1	.62	1.23	.019
A*B	2	.91	1.80	.053
Hata	64	.50		
Toplam	69			

Tablo 25. Araştırmada Ele Alınan Değişkenlere İlişkin Cinsiyet ve Veri Toplama Dönemi Farklılıkları ($n = 70$)⁺ (devam)

Değişkenler	<i>sd</i>	KO	<i>F</i>	η^2
Çocuğun Mizacı				
Olumsuz Duygulanım				
(A)Veri Toplama Dönemi	2	.61	1.67	.050
(B) Cinsiyet	1	.09	.25	.004
A*B	2	.44	1.21	.036
Hata	64	.37		
Toplam	69			
Çaba Gerektiren Kontrol				
(A)Veri Toplama Dönemi	2	2.34	8.65***	.213
(B) Cinsiyet	1	.87	3.23	.048
A*B	2	.04	.15	.005
Hata	64	.27		
Toplam	69			
Olumsuz Duygulara Verilen Duygu Sosyalleştirme Tepkileri				
Cesaretlendirici				
(A)Veri Toplama Dönemi	2	.99	2.20	.064
(B) Cinsiyet	1	.04	.09	.001
A*B		.03	.06	.002
Hata	64	.45		
Toplam	69			
Problem Çözümüne Yönelik				
(A)Veri Toplama Dönemi	2	.13	1.05	.032
(B) Cinsiyet	1	1.71	.00	.000
A*B	2	.00	.02	.001
Hata	64	.13		
Toplam	69			
Destekleyici Olmayan				
(A)Veri Toplama Dönemi	2	.14	1.22	.037
(B) Cinsiyet	1	.29	2.66	.040
A*B	2	.07	.62	.019
Hata	64	.11		
Toplam	69			
Olumlu Duygulara Verilen Duygu Sosyalleştirme Tepkileri				
Cesaretlendirici				
(A)Veri Toplama Dönemi	2	4.42	11.20***	.259
(B) Cinsiyet	1	.04	.10	.002
A*B	2	.29	.72	.022
Hata	64	.40		
Toplam	69			
Sosyal Normların Öğretilmesi				
(A)Veri Toplama Dönemi	2	.95	3.31	.094
(B) Cinsiyet	1	.00	.00	.000
A*B	2	.26	.92	.028
Hata	64	.29		
Toplam	69			
Destekleyici Olmayan				
(A)Veri Toplama Dönemi	2	.32	3.02	.086
(B) Cinsiyet	1	.01	.04	.001
A*B	2	.03	.27	.008
Hata	64	.11		
Toplam	69			

Not. ⁺Hayal Kırıklığı Görevi. Çocuğun Cinsiyeti ($n_{kız} = 33$, $n_{erkek} = 37$); Veri Toplama Dönemi ($n_{1,dönem} = 16$, $n_{2,dönem} = 41$, $n_{3,dönem} = 13$). *** $p < .001$

EK4. ETİK KOMİSYON İZİNİ

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Rektörlük

Tarih: 17/04/2020
Sayı: 35853172-300-E.00001077438

Sayı : 35853172-300
Konu : Ayşe Vildan BAYRAKTAR (Etik Komisyon İzni)

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 19.03.2020 tarihli ve 12908312-300/00001058633 sayılı yazınız.

Enstitünüz Psikoloji (Genel Psikoloji) Doktora programı öğrencilerinden **Ayşe Vildan ACAR BAYRAKTAR**'ın **Prof.Dr. Zehra UÇANOK** danışmanlığında hazırladığı **“Duygu Sosyalleştirme Uygulamalarının Öncülleri: Bağlam, Ebeveyn ve Çocuk İle İlişkili Faktörler”** başlıklı tez çalışması Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun **07 Nisan 2020** tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini saygılarımla rica ederim.

e-imzalıdır
Prof. Dr. Rahime Meral NOHUTCU
Rektör Yardımcısı

Evrakın elektronik imzalı suretine <https://belgedogrulama.hacettepe.edu.tr> adresinden 99f0d1fe-15d2-4987-8ef7-d72bfac61f12 kodu ile erişebilirsiniz. Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu'na uygun olarak Güvenli Elektronik İmza ile imzalanmıştır.

Hacettepe Üniversitesi Rektörlük 06100 Sıhhiye-Ankara
Telefon:0 (312) 305 3001-3002 Faks:0 (312) 311 9992 E-posta:yazimd@hacettepe.edu.tr İnternet
Adresi: www.hacettepe.edu.tr

Sevda TOPAÇ

